

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ ve BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TÜRKİYE'DE ARŞİVCİLİK İLE İLGİLİ YAYIN
YAPAN SÜRELİ YAYINLARIN KONU ANALİZİ
(1985-2023)

Ayşe BAYRAKTAR ÇETİN

25021800012

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. İshak KESKİN

İSTANBUL-2024

ÖZ
TÜRKİYE’DE ARŞİVCİLİK İLE İLGİLİ YAYIN YAPAN SÜRELİ
YAYINLARIN KONU ANALİZİ (1985-2023)
AYŞE BAYRAKTAR ÇETİN

İnsanlık tarihi boyunca bilgi, bir nesilden diğerine aktarılarak kültürel ve entelektüel mirasın sürdürülmesini sağlamıştır. İlk çağlarda, bilgi genellikle kil ve taş tabletler, el yazmaları ve basılı eserler gibi fiziksel formatlarda saklanmıştır. Ancak bilgi ve teknoloji alanlarındaki hızlı ilerlemeler, bilgiyi kayıt altına almanın ve paylaşmanın yöntemlerini de önemli ölçüde değiştirmiştir. Basılı materyalin ötesine geçilerek elektronik ortamların kullanılması, bilgiye erişim ve paylaşımında önemli gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Elektronik yayıncılığın sunduğu hızlı erişim olanakları, akademik ve bilimsel çalışmaların daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Elektronik ortamların yaygınlaşması, bilginin saklanma ve paylaşılma yöntemlerini yeniden şekillendirmiş; böylelikle bilgiye erişim ve paylaşımında büyük bir hız ve kolaylık sağlanmıştır.

Tezin başlığında geçen “sürelî yayın” kavramı, özel olarak “dergi” türünü ifade etmektedir. Bu bağlamda, çalışmada Türkiye’de halen aktif olarak yayın yapan, elektronik ortamda erişim sağlayan ve temel yayın amacı Bilgi ve Belge Yönetimi olan dergilerde yayınlanan bilimsel makalelerin arşivcilik mesleği ve uygulama süreçlerine yönelik konu eğilimleri incelenmiştir. Çalışma, bu dergilerdeki bilimsel yayınların arşivcilik alanındaki konu eğilimlerini belirlemeyi ve bu alandaki mevcut araştırma eğilimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmada, hakemli makalelerin tanımlayıcı unsurlarının detaylı incelemeleri yapılmıştır. Bu yayınlar, İngilizce özet metinleri üzerinde metin madenciliği teknikleri kullanılarak yapılandırılmış bir formata dönüştürülmüş ve analiz süreçleri için hazır hale getirilmiştir. Çalışmada verilerin analizi için Python programlama dili kullanılmıştır. Metin ön işleme aşamasından geçirilen veri seti üzerinde konu modellemesi gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, konu modellemesi için BERTopic algoritması tercih edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arşiv, Arşivcilik, Elektronik Yayıncılık, Elektronik Dergi Yayıncılığı, Metin Madenciliği, Konu Modelleme, BERTopic.

ABSTRACT

TOPIC ANALYSIS OF PERIODICALS PUBLISHING ON ARCHIVAL IN TURKEY (1985-2023)

AYŞE BAYRAKTAR ÇETİN

Throughout human history, knowledge has been passed from one generation to another, ensuring the preservation of cultural and intellectual heritage. In ancient times, information was often stored in physical formats such as stone tablets, manuscripts, and printed materials. However, rapid advancements in the fields of information and technology have significantly changed the methods of recording and sharing knowledge. Moving beyond printed materials, the use of electronic media has brought about major developments in access to and dissemination of information. The rapid access provided by electronic publishing has enabled academic and scientific works to reach a broader audience. The widespread adoption of electronic media has reshaped the methods of storing and sharing information, resulting in significant speed and ease in accessing and disseminating knowledge.

The term “periodicals” in the title of this thesis specifically refers to the genre of “journals.” In this context, the study examines the topic trends of scientific articles related to the field of archival published in journals that are currently active in Turkey, provide electronic access, and have a core publishing focus on Information and Records Management. The aim of this study is to determine the topic trends of scientific publications in these journals related to the field of archival and to reveal current research trends in this area.

The study includes a detailed examination of the descriptive elements of peer-reviewed articles. The English abstracts of these publications have been converted into a structured format using text mining techniques and prepared for analysis. The data analysis was conducted using the Python programming language. Topic modeling was performed on the dataset, which was preprocessed through text preprocessing stages. For topic modeling in this study, the BERTopic algorithm was chosen.

Keywords: Archive, Archival, Electronic Publishing, Electronic Journal Publishing, Text Mining, Topic Modeling, BERTopic.

ÖN SÖZ

Bu çalışma, arşivcilik alanında yapılmış yayınların konu analizini yapmayı amaçlamaktadır. Bu analiz ile arşivcilik mesleğinde mevcut araştırma eğilimlerini ve bu eğilimlerin zaman içindeki değişimini anlamak ve mesleğin geleceğini planlamak için önemli bilgilerin ortaya çıkabileceği düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye’de günümüzde yayın faaliyetlerine devam eden, elektronik ortamda erişim sağlayan ve temel yayın amacı Bilgi ve Belge Yönetimi olan dokuz bilimsel dergide, arşivcilik mesleği ve çalışma süreçleri ile doğrudan ilişkili bulunan bilimsel yayınlar incelenmiştir. Çalışma, 1985-2023 yılları arasında bu dergilerde yayımlanan hakemli yazıların İngilizce özetlerine odaklanmıştır.

Araştırmamın her aşamasında desteklerini esirgemeyen ve beni sürekli olarak yüreklendiren kıymetli danışman hocam Prof. Dr. İshak KESKİN’e, doktora sürecim boyunca sunduğu bilimsel rehberlik ve değerli paylaşımları için en içten saygılarımı, minnettarlığımı ve teşekkürlerimi sunarım. Hem akademik hem de günlük yaşamımda bana ışık tutan katkıları için kendisine şükranlarımı ifade ederim.

Tez izleme jürisinde yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Mehmet CANATAR ve Prof. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ’e çok teşekkür ederim. Tez savunma jürimde yer alan, değerli görüşleriyle çalışmama katkılar sunan hocalarım Prof. Dr. Bilgin AYDIN ve Doç. Dr. Ekrem TAK’a çok teşekkür ederim. Ayrıca teze dair tavsiyelerde ve önerilerde bulunan Doç. Dr. Ceyhan GÜLER hocama da teşekkürlerimi sunarım.

Tez boyunca sorularımı yanıtsız bırakmayan, ihtiyacım olduğunda her zaman yardımcı olan, programlama dilinin seçilmesi aşamasından konu modelleme aşamasına kadar yardımcı olan, destek ve anlayışını esirgemeyen Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi’nden Dr. Öğretim Üyesi Fatih Ünal BOZDAĞ hocaya ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Umutsuzluk anlarımda ve mutsuz olduğumda bana her zaman destek ve motivasyon sağlayan sevgili aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman yanımda olan, dertlerimi dinleyen, bazen çözümler sunan ve bazen de endişelerimi fark edip beni cesaretlendiren sevgili eşime teşekkür ederim.

Ayşe BAYRAKTAR ÇETİN

OSMANİYE, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
DENKLEMLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
ARAŞTIRMANIN SORULARI VE HİPOTEZLER.....	6
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ.....	7
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	11
ARAŞTIRMANIN DÜZENİ.....	13
KAYNAKLARIN ANALİZİ.....	14

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Metin Madenciliği.....	20
1.2. Analiz Süreci.....	23
1.2.1. Metin Ön İşleme.....	24
1.2.2. Metin Dönüştürme.....	25
1.2.3. Özellik Seçimi.....	26
1.2.4. Metin Madenciliği Yöntemlerinin Kullanımı.....	26
1.2.5. Raporlama ve Görselleştirme.....	29
1.3. Metin Madenciliği Alanları.....	30
1.3.1. Bilgi Çıkarımı (Information Extraction - IE).....	30
1.3.2. Bilgi Erişimi (Information Retrieval - IR).....	30
1.3.3. Doğal Dil İşleme (Natural Language Processing - NLP).....	31
1.3.4. Veri Madenciliği (Data Mining).....	31

1.4. Metin Madenciliği Uygulamaları	32
1.5. Konu Modelleme	33
1.6. BERTopic	35
1.7. LDA ile BERTopic Karşılaştırması	40
1.8. Programlama Dilleri	43
1.8.1. Genel Değerlendirme	44
1.8.2. Bazı Önemli Programlama Dilleri	46
1.8.2.1. Python Programlama Dili.....	46
1.8.2.2. R Programlama Dili	47
1.8.2.3. Julia Programlama Dili	48
1.8.2.4. SQL (Structured Query Language) Dili.....	49
1.8.2.5. Java Programlama Dili	49

İKİNCİ BÖLÜM

ELEKTRONİK YAYINCILIK

2.1. Yayıncılık ve Dergi Yayıncılığı.....	51
2.1.1. Yayıncılık Kavramı ve Yayın Faaliyetlerinin Başlaması	53
2.1.2. Yayıncılık ile İlgili Kavramlar.....	54
2.1.3. Yayın Faaliyetlerinin Başlaması	58
2.2. Dergi Yayıncılığı	59
2.2.1. Dünya’da Dergi Yayıncılığı.....	62
2.2.2. Türkiye’de Dergi Yayıncılığı.....	64
2.3. Elektronik Yayıncılık ve Elektronik Dergi Yayıncılığı.....	66
2.3.1. Elektronik Yayıncılık.....	68
2.3.2. Elektronik Dergi Yayıncılığı	70
2.3.2.1. Dünya’da Elektronik Dergi Yayıncılığı.....	72
2.3.2.2. Türkiye’de Elektronik Dergi Yayıncılığı.....	77
2.4. Dergi Yayın Ortamları Arasındaki Farklar	80
2.4.1. Basılı Dergiler ile Elektronik Dergiler Arasındaki Farklar	80
2.4.2. Elektronik Dergilerin Avantajları ve Dezavantajları	82
2.4.2.1. Elektronik Dergilerin Avantajları	82
2.4.2.2. Elektronik Dergilerin Dezavantajları	84
2.4.3. Elektronik Yayıncılık Standartları	85
2.4.3.1. Belge Format Türleri.....	85

2.4.3.2. Sayfa ve İçerik Düzenleme Formatları	87
2.4.3.3. Hareketli ve Üç Boyutlu Görüntü Formatları	88
2.5. Dünya’da ve Türkiye’de Arşivcilikle İlgili Doğrudan Yayın Yapan ve Yayın Hayatına Devam Eden Elektronik Dergiler	89
2.5.1. İndekslerde Taranan Önemli Arşivcilik Dergileri	90
2.5.1.1 WoS ve Scopus Veri Tabanlarında İndekslenen Arşivcilik Dergileri	90
2.5.1.2. Dergilerin Etki Faktörlerini (Impact Factor) Ölçen Araçlar	99
2.5.2. Türkiye’de Arşivcilikle İlgili Doğrudan Yayın Yapan ve Yayın Hayatına Devam Eden Elektronik Dergiler	100
2.5.2.1. Türk Kütüphaneciliği	100
2.5.2.2. Arşiv Dünyası	102
2.5.2.3. Bilgi Dünyası	104
2.5.2.4. Bilgi ve Belge Araştırmaları	105
2.5.2.5. Journal of Balkan Libraries Union (BLUJ).....	106
2.5.2.6. Bilgi Yönetimi.....	107
2.5.2.7. Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi	108
2.5.2.8. Library, Archive and Museum Research Journal (LAMRe).....	108
2.5.2.9. Education and Technology in Information Science (ETIS).....	109
2.6. Türkiye’de Arşivcilikle İlişkili Dergiler	110
2.6.1. Tarih Dergileri	110
2.6.2. Enstitü Dergileri.....	111
2.6.3. Hukuk Dergileri	112
2.6.4. Ekonomi-Yönetim-İşletme Dergileri	112
2.6.5. Mühendislik Dergileri.....	113
2.6.6. Diğer Disiplinler Arası Dergiler	113

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. Yöntem.....	116
3.1.1. Çalışmanın Yöntemi	116
3.1.2. Veri Toplama Teknikleri ve Veri Toplanması.....	118
3.1.3. Verilerin Analizi	120
3.1.4. Güvenirlilik ve Geçerlik.....	125
3.2. Bulgular.....	126

3.2.1. Bulgular ve Değerlendirme.....	126
3.2.1.1. Dergilerin Yıllara Göre Toplam (Hakemli) Yayın Sayıları ve İngilizce Özet Durumları.....	127
3.2.1.2. Dergilerin Yıllara Göre Doğrudan Arşivcilik Mesleği Alanı ve Çalışma Süreçlerine Dâhil Olan Toplam (Hakemli) Yayın Sayıları.....	131
3.2.1.3. Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki En Sık Konular	136
3.2.1.4. Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konuların Sıklık ve Entropi Değerleri.....	142
3.2.1.5. Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konular Arası Uzaklık Haritası	144
3.2.1.6. Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konular Arası Benzerlik Matrisi.....	146
3.2.1.7. Yıllara Göre Konuların Sıklık Dağılımları	147

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç.....	149
Konu Dağılımları ve Tematik Eğilimler	150
Konular Arası İlişkiler	153
Dönemsel Eğilimler	154
Öneriler	156
KAYNAKÇA	160
EKLER.....	181
ÖZGEÇMİŞ	183

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: LDA ve BERTopic Avantaj ve Dezavantaj Durumları	42
Tablo 2.1: Elektronik Dergilerin Avantaj Durumları.....	82
Tablo 2.2: Elektronik Dergilerin Dezavantaj Durumları	84
Tablo 2.3: Dergi Niteliklerinin Ölçümünün Kurumsallaşması	92
Tablo 3.1: Dergilerin Yıllara Göre Toplam (Hakemli) Yayın Sayıları ve İngilizce Özet Durumları.....	128
Tablo 3.2: Dergilerin Yıllara Göre Doğrudan Arşivcilik Mesleği Alanı ve Çalışma Süreçlerine Dâhil Olan Toplam (Hakemli) Yayın Sayıları.....	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: BERTopic Konu Modelleme Adımları.....	36
Şekil 2: WoS (Q1-Q4) ve Scopus (Q1-Q4) Atıf Veri Tabanlarındaki Arşivcilik İle İlgili Dergi Sayıları	98
Şekil 3: WoS ve Scopus Atıf Veri Tabanlarındaki Arşivcilik İle İlgili Dergilerin Q1-Q2-Q3-Q4 Sayıları	98
Şekil 4: Akış Şeması	120
Şekil 5: Dergilerin Toplam İngilizce Özetli (Hakemli) Yayın Sayıları	129
Şekil 6: Yıllara Göre İngilizce Özetli (Hakemli) Yayın Sayıları.....	130
Şekil 7: Doğrudan Arşivcilik Mesleği Alanı ve Çalışma Süreçlerine Dâhil Olan Dergilerin Toplam (Hakemli) Yayın Sayıları.....	134
Şekil 8: Yıllara Göre Doğrudan Arşivcilik Mesleği Alanı ve Çalışma Süreçlerine Dâhil Olan (Hakemli) Yayın Sayıları	135
Şekil 9: Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki En Sık Konular.....	137
Şekil 10: Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konuların Sıklık ve Entropi Değerleri.....	143
Şekil 11: Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konular Arası Uzaklık Haritası	145
Şekil 12: Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konular Arası Benzerlik Matrisi.....	146
Şekil 13: Yıllara Göre Konuların Sıklık Dağılımları	147

DENKLEMLER LİSTESİ

Denklem 1: TF-IDF	38
Denklem 2: c-TF-IDF	39

KISALTMALAR LİSTESİ

ACS	: American Chemical Society
AMS	: American Mathematical Society
ANKOS	: Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu
APS	: American Physical Society
ARL	: Association of Research Libraries
ASCII	: American Standard Code for Information Interchange
BBY	: Bilgi ve Belge Yönetimi
BERT	: Bidirectional Encoder Representations from Transformers
BİL-BEM	: Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme ve Bilgi Güvenliği Merkezi
BLUJ	: Journal of Balkan Libraries Union
BRS	: Bibliographic Retrieval Services
COVID-19	: Coronavirus Disease 2019
c-TF-IDF	: class-based Term Frequency- Inverse Document Frequency
DBSCAN	: Density-Based Spatial Clustering of Applications with Noise
DOAJ	: Directory of Open Access Journal
DOI	: Digital Object Identifier
ECO	: Electronic Collections Online
e-ISSN	: Electronic International Standard Serial Number
E-LIS	: E-Prints in Library and Information Science
ESCI	: Clarivate- Emerging Sources Citation Index
ESJI	: Eurasian Scientific Journal Index
FTP	: File Transfer Protocol
GDA	: Gizli Dirichlet Ayırımı
HDBSCAN	: Hierarchical Density-Based Spatial Clustering of Applications with Noise
HTML	: Hyper Text Markup Language
HTTP	: HyperText Transfer Protocol
IC	: Index Copernicus
IDE	: Integrated Development Environment

IDF	: Inverse Document Frequency
IE	: Information Extraction
IR	: Information Retrieval
ISSN	: International Standard Serial Number
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
JPEG	: Joint Photographic Experts Group
JSTOR	: Journal Storage Project
LAMRe	: Library, Archive and Museum Research Journal
LDA	: Latent Dirichlet Allocation
LISA	: Library and Information Science Abstracts
LISTA	: Library, Information Science and Technology Abstracts
LSA	: Latent Semantic Analysis
MIT	: Massachusetts Institute of Technology
MPEG	: Moving Picture Experts Group
NLP	: Natural Language Processing
NMF	: Non-negative Matrix Factorization
OAI	: Open Archives Initiative
OCLC	: Online Computer Library Center
ODA	: Open Document Architecture
ODLIS	: Online Dictionary of Library and Information Science
OJCCT	: Online Journal of Current Clinical Trials
PDF	: Portable Document Format
PLM	: Pre-trained Language Model
PLoS	: Public Library of Science
pLSA	: Probabilistic Latent Semantic Analysis
RTF	: Rich Text Format
SGML	: Standard Generalized Markup Language
SIAM	: Society for Industrial and Applied Mathematics
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
SVD	: Singular Value Decomposition
TCP/IP	: Transmission Control Protocol/Internet Protocol
TEI	: Text Encoding Initiative

TF	: Term Frequency
TF-IDF	: Term Frequency–Inverse Document Frequency
TKD	: Türk Kütüphaneciler Derneği
TKDB	: Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni
TULIP	: The University Licensing Program
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
ULAKBİM	: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
UMAP	: Uniform Manifold Approximation and Projection
ÜNAK	: Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği
VRML	: Virtual Reality Modeling Language
XML	: Extended Markup Language
YÖK	: Yükseköğretim Kurumu

GİRİŞ

İnsanlık, bilgiye sahip olduğu günden beri bilgiyi çeşitli ortamlarda kayıt altına alarak kuşaktan kuşağa aktarma düşüncesiyle hareket etmiştir. Zamanla bilginin kullanılması, korunması, paylaşılması ve gelecek nesillere aktarılması için yeni araçlar ve yöntemler geliştirilmiştir. Bu durum yayıncılık faaliyetlerini de etkilemiştir. Önceleri basılı ortamlarda kayıt altına alınmaya çalışılan bilgi, bilim, teknoloji ve internet alanlarında yaşanan hızlı gelişmeler ile elektronik ortamlarda kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Kullanıcıların özellikle bilimsel bilgiye güncel ve hızlı bir şekilde ulaşmak istemeleri elektronik yayıncılık alanında yeni gelişmelerin yaşanmasını da beraberinde getirmiştir.

ODLIS (Online Dictionary of Library and Information Science) adlı elektronik sözlükte dergi, belirli bir alan, alt alan veya çalışma alanındaki orijinal araştırmaları ve güncel gelişmelere ilişkin yorumları yaymaya adanmış, genellikle birkaç ayda bir yayınlanan ve aboneliklerle satılan bir süreli yayın olarak tanımlanmaktadır (Reitz, 2024). Çolaklar'a (2008: 6) göre, "popüler dergiler, gazeteler, bilimsel dergiler, haber bülteni, yılda bir veya iki kez yayınlanan ilmi raporlar, bilimsel derneklerce sürekli olarak yayınlanan (konferans, sempozyum vb. toplantılarda sunulan bildiriler gibi)" farklı materyal süreli yayın kavramı altında yer almaktadır. Bu tür yayınlar, belirli bir dönem boyunca okuyucularına düzenli bilgi akışı sağlar ve içerikleri genellikle belirli bir konuyu, temayı veya disiplini ele almaktadır. Dergiler, belirli bir aralıkla yayınlanan ve genellikle abonelikle erişilebilen süreli yayınların özel bir türüdür.

1980'li yıllardan itibaren, yayıncılık sektörü elektronik yayıncılık alanında önemli bir gelişim göstermiştir (Atılğan ve Yalçın, 2009: 769). Bilgisayar ve internet teknolojilerinin yaygınlaşması, yayıncılık sektöründe köklü ve kapsamlı değişikliklere yol açmıştır. Bu teknolojik ilerlemeler, özellikle elektronik dergilerin sektördeki rolünü önemli ölçüde güçlendirmiş ve yayıncılığın dijitalleşme sürecini hızlandırmıştır. Elektronik dergiler, basılı dergilerin neredeyse tüm özelliklerini karşılamakla birlikte, temel farklılıkları, dijital ortamda erişilebilir olmalarıdır (Küçük, Al ve Olcay, 2008: 311). Elektronik ortamın yayıncılık sektörüne dâhil olması, bilgi paylaşımı ve erişim şekillerinde köklü değişiklikler meydana getirmiştir.

Elektronik dergilerin ortaya çıkışıyla birlikte, yayıncılık dünyasında birçok yenilik ve gelişme yaşanmıştır. Bu gelişmeler, özellikle yayıncılar ve akademik çevreler üzerinde belirgin etkiler yaratmıştır. Yayıncılar, yeni teknolojilerle uyum sağlamak ve dijital platformlarda etkili bir şekilde yer almak durumunda kalmışlardır. Aynı şekilde, akademik çevreler de elektronik dergilerin sunduğu hızlı erişim ve geniş kitlelere ulaşma imkânlarından faydalanarak, bilimsel yayın süreçlerinde önemli değişiklikler yaşamışlardır (Küçük, Al ve Olcay, 2008: 309). Bilimsel dergiler, bir editör kurulu tarafından denetlenerek içeriğinin kalitesi, doğruluğu ve güncelliği sağlanmaktadır. Bilimsel yayınlar ve içerikler hakem sürecinden geçirilmektedir. Bu durum, bilimsel dergilerdeki kaliteyi ve güvenilirliği sağlamaktadır.

Türkçede “hakemli dergiler” veya “bilimsel dergiler” olarak adlandırılan dergiler, İngilizce literatürde “academic journals”, “peer-review journals”, “refereed journals” veya “scholarly journals” olarak ifade edilmektedir. Bu terimler, bilimsel bilgi üretiminin ve paylaşımının standartlarına uygun dergileri tanımlamaktadır. Bu dergilerin, bilim adamlarının araştırma bulgularını ilk kez yayınladığı, meslektaşlarıyla paylaştığı ve geribildirim aldığı platformlar olarak bilindiği belirtilmektedir. Ayrıca, bu dergiler kendine özgü kurallara ve uygulamalara sahip olup, bilimsel araştırmaların kalitesini ve geçerliliğini sağlamak amacıyla belirli bir değerlendirme sürecinden geçirilmektedir (Bahşişoğlu, Duran ve Yıldızeli, 2007: 78).

Elektronik dergiler, bilimsel yayın dünyasında yerlerini sağlamlaştırarak, bilimsel bilginin güncel bir şekilde aktarılmasını, bilim insanları arasında etkin bilimsel iletişimin gelişmesini ve bilimin genel olarak yaygınlaşmasını desteklemiştir (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 275). Bilimsel dergiler, bu işlevleriyle, akademik toplulukların bilgi alışverişini ve bilimsel tartışmaları destekleyici önemli araçlar olmuştur. Ancak, basılı dergiler aracılığıyla yürütülen bilimsel iletişim süreçlerinde karşılaşılan bazı zorluklar, özellikle ticari dergilerde gözlemlenen keyfi ve aşırı fiyat artışları, bilim insanlarını mevcut dergi yayıncılığı yaklaşımlarını yeniden değerlendirmeye yöneltmiştir. Bu durum, akademik çevrelerde açık erişim ve elektronik yayıncılık modellerinin benimsenmesi gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Elektronik dergiler, bu bağlamda daha uygun maliyetler ve geniş erişim imkânları sunarak bilimsel iletişimin daha erişilebilir, adil (Kayaoğlu, 2006: 29) ve eşitlikçi olmasını sağlamıştır.

Tezin başlığında geçen “sürelî yayın” kavramı ile kastedilen yayın türü “dergi”dir. Dolayısıyla bu çalışmada,

Türkiye’de elektronik ortamda yayın yapan ve Bilgi ve Belge Yönetimi alanına odaklanan dergilerde yayınlanan, arşivcilik mesleği ve çalışma süreçleriyle ilgili bilimsel yayınların konu eğilimleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu dergiler şunlardır:

- Türk Kütüphaneciliği
- Arşiv Dünyası
- Bilgi Dünyası
- Bilgi ve Belge Araştırmaları
- Journal of Balkan Libraries Union (BLUJ)
- Bilgi Yönetimi
- Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi
- Library, Archive and Museum Research Journal (LAMRe)
- Education and Technology in Information Science (ETIS)

Çalışma kapsamında, hakemli makalelerin tanımlayıcı unsurları (yayın yılı, makale türü, yayın yeri ve özet) detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ardından, bu yayınların İngilizce özetleri üzerinde metin madenciliği yöntemleri uygulanmıştır. Veriler, metin madenciliği teknikleri kullanılarak yapılandırılmış bir formata dönüştürülmüş ve analiz için hazır hale getirilmiştir. Veri seti üzerinde konu modellemesi yapılmıştır.

Tez çalışmasının ilk önce R programlama dili ile gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Daha sonra konu modellemesi üzerine yapılan araştırmalar incelenerek BERTopic konu modellemesi tekniğinin kullanılmasına karar verilmiştir. BERTopic konu modellemesi Python programlama dili tarafından desteklendiği için çalışmada kullanılan programlama dili tercihi de değiştirilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada Python programlama dili tercih edilmiştir. Python kullanılarak, metin ön işleme aşamasından geçirilen veri seti üzerinde konu modellemesi gerçekleştirilmiştir. Konu modelleme, geniş metin koleksiyonlarında gizli veya soyut konuları keşfetmek için kullanılan bir denetimsiz makine öğrenmesi yöntemidir (Grootendorst, 2022). Bu yöntem, metin verilerinde benzerlikler ve kalıplar bularak kelimeler ve cümleler

arasındaki ilişkileri analiz eder, böylece ortak temalar ve konular ortaya çıkar. Konu modellemesi için Bidirectional Encoder Representations from Transformers Topic Modeling (BERTopic) aracı kullanılmıştır. BERTopic, belge kümesi üzerinde konu modellemesi yapmak amacıyla kullanılan bir Doğal Dil İşleme (Natural Language Processing [NLP]) aracıdır.

Konu modellemelerinin çeşitli alanlarda kullanımı gün geçtikçe artmaktadır, ancak bu kullanım bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Sosyal bilimlerde konu modellemeleri yaygın olarak kullanılsa da bu süreçte bazı güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu zorluklardan biri, mevcut araçların çoğunun komut dosyası oluşturma, komut satırı yazılımı kullanma ve veri ön işleme gibi konularda belirli bir bilgi birikimi gerektirmesi nedeniyle metin işlemenin karmaşık hale gelmesidir. Sosyal bilimciler için bu durum, araçların erişilebilirliğini ve kullanımını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, konu modellemelerinin güvenilirliği konusunda da sorunlar yaşanabilmektedir. Sosyal bilimciler, algoritmaların çalışma mantığını ve işleyişini genellikle anlayamadıkları için bu modellerin doğruluğunu değerlendirmekte ve güvenilirliğini sağlamakta güçlük çekebilmektedir (Güler, Keskin ve Sümbül, 2023: 211).

ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışma ile arşivcilik alanında yapılan yayınların konu analizinin ortaya çıkartılması amaçlanmaktadır. Bu sayede, arşivcilik alanındaki mevcut olan ve günümüzde ön plana çıkan konu başlıklarını ve meslekî araştırma eğilimlerinin mevcut durumunun ne olduğunun ve hangi yöne doğru kayma seyri gösterdiğinin tespit edilmesi, buna bağlı değerlendirme ve önerilerde bulunulması mümkün olabilecektir. Bu durumda, arşivcilik pratiğinde hangi konuların daha fazla ilgi gördüğü ve hangi alanlarda daha fazla bilimsel çalışma yapıldığının anlaşılabilir olacağı düşünülmektedir. Mevcut bilimsel yayınların konu eğilimlerini inceleyerek, arşivcilik alanında üzerine çalışma yapılmamış veya daha fazla araştırma yapılması gereken alanlar tespit edilebilecektir. Böylelikle gelecekteki araştırma ve çalışma konuları için bir yol haritası sunulması hedeflenmektedir.

Temel yayın amacı Bilgi ve Belge Yönetimi olan dergilerde yayınlanan arşivcilik konulu makalelerin analizi, dergilerin arşivcilik mesleği alanına ve çalışma

süreçlerine sağladığı katkıları, bilgi kalitesini, kapsamı ve uygulama yönlerini değerlendirmeyi sağlayacaktır.

Çalışma sonucunda arşivcilik alanında yapılan bilimsel çalışmaların yıllara göre konu dağılımları belirlenecek, konu eğilimleri tespit edilebilecek, -böyle bir listenin hazırlanması ile- arşivcilik alanında çalışılmış ve çalışılmayan konular tespit edilecek, güncel (olabileceği düşünülen) araştırma sahaları ortaya çıkarılabilecek, arşivcilik alanında çalışılabilecek yeni araştırma sahalarının belirlenmesi daha görünür hale gelecektir. Arşivcilik alanında öne çıkan konuların ve eğilimlerin tespit edilmesi, bu alandaki disiplinlerarası etkileşimleri de gözler önüne sereceği düşünülmektedir. Bu durum arşivcilik mesleği alanına ve çalışma süreçlerinde yaşanan ya da yaşanabilecek yeniliklerin anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma, arşivcilik mesleği alanına ve çalışma süreçlerine dâhil olan bilimsel yayınların yıllara göre konu dağılımlarını belirlemek ve konu eğilimlerini tespit etmek açısından aşağıdaki birkaç önemli noktayı kapsamaktadır:

- Zaman içindeki değişimlerin izlenmesi: Dönemsel konu dağılımlarını analiz etmek, arşivcilik alanındaki araştırma ve uygulama eğilimlerinin zaman içindeki değişimini takip etmeye olanak sağlayacaktır. Bu durum, alanın nasıl evrildiğini ve hangi konuların zaman içerisinde öncelikli hale geldiğini gösterecektir.
- Araştırma ve uygulama alanlarının belirlenmesi: Bilimsel yayınlarda hâlihazırda hangi konuların öne çıktığını belirlemek, arşivcilik mesleği alanında ve çalışma süreçlerinde hangi alanların daha fazla ilgi gördüğünü ortaya koyacaktır. Bu durum, arşivcilikteki yenilikçi uygulamaların ve araştırma alanlarının anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.
- Bilgi boşluklarının ve araştırma ihtiyaçlarının tespit edilmesi: Mevcut konu eğilimlerini belirlemek, arşivcilik alanında hangi konuların daha az ele alındığını ve hangi alanlarda daha fazla araştırma yapılması gerektiğini gösterir. Bu durum, gelecekteki araştırma fırsatlarını ve bilgi boşluklarını belirlemeye yardımcı olacaktır. Ayrıca arşivcilik alanında güncellenmesine ve iyileştirilmesi gereken konuların tespitine de katkı sağlayacaktır.

- Akademik ve profesyonel topluluklar için rehberlik: Çalışma, akademik çevreler (akademisyenler, araştırmacılar, lisansüstü öğrenciler ve akademik yayıncılar gibi) ve arşivcilik profesyonelleri (kurumsal yöneticiler ve arşiv uzmanları gibi) için değerli bilgiler sunar. Yıllık konu dağılımları ve eğilimlerin, eğitim-öğretim müfredatlarının ve sektörün değişimlerinin ve gelişim stratejilerinin güncellenmesine yardımcı olacaktır.

Bu bağlamda, arşivcilik mesleği ve çalışma süreçlerine dair bilimsel yayınların konu dağılımlarını ve eğilimlerini belirlemek, arşivcilik alanında önemli gelişmelerin ve değişimlerin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

ARAŞTIRMANIN SORULARI VE HİPOTEZLER

Bu çalışmada, Türkiye’de günümüzde yayın faaliyetlerine devam eden, elektronik ortamda erişim hizmeti sunan ve temel yayın amacı Bilgi ve Belge Yönetimi olan dokuz bilimsel dergide, arşivcilik mesleği alanına ve çalışma süreçlerine doğrudan katkı sağlayan 228 bilimsel yayın incelenmiştir. Çalışma, 1985-2023 yılları arasında bu dokuz dergide yayınlanan hakemli yazıların özetlerine odaklanmıştır. Analiz, yalnızca İngilizce özetler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

1. Arşivcilik alanında değişmeyen temel kavramlar var mıdır?
2. Alanda 1985-2023 yılları arasında yayınlanan hakemli yazılarda dönemsel olarak konu eğilimleri nasıl değişmiştir?
3. Dönemlerin konusal açıdan belirgin farklılıkları bulunmakta mıdır?
4. Süreç içinde gerçekleşen yayınların konusal eğilimleri geleceğe yönelik nasıl bir perspektif sunmaktadır?

Araştırma soruları doğrultusunda araştırmanın hipotezleri ise şunlardır:

- I. Meslekî, teknolojik, bilimsel, hukuki, ekonomik vb. alanlarda görülen değişime rağmen arşiv teorisinde ve uygulamalarında bazı temel kavramlar değişmemektedir.
- II. 1985-2023 yılları arasında yayınlanan hakemli yazılarda, dönemsel olarak teknolojik gelişmeler ve meslekî eğilimler nedeniyle belirgin konu eğilimleri ve değişiklikler söz konusudur.
- III. Dönemlerin konusal açıdan belirgin farklılıkları bulunmaktadır.

IV. Sürecin yayın eğilimleri geleceğe yönelik öngöründe bulunmayı ve araştırma eğilimleri konusunda perspektif belirlemeyi mümkün kılmaktadır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Bu çalışma, Türkiye'de elektronik ortamda erişim sunan ve Bilgi ve Belge Yönetimi odaklı dergilerde yayımlanan, arşivcilik mesleği ve çalışma süreçleriyle ilgili 228 bilimsel yayını kapsamaktadır.

Çalışmada hakemli yazıların tanımlayıcı unsurları üzerinde incelemeler yapılmıştır. Daha sonra yayınların “İngilizce özet” bilgileri üzerinde metin madenciliği yönteminin uygulanmasına karar verilmiştir. Veriler, metin madenciliği yöntemi kullanılarak yapılandırılmış bir formata dönüştürülmüş ve konu modellemesi analizi için uygun hale getirilmiştir.

Konu modelleme ve doğal dil işleme araçları genellikle İngilizce metinler için optimize edilmiştir, çünkü bu dilde geniş bir eğitim verisi ve önceden eğitilmiş modeller mevcut bulunmaktadır. Bu durum, İngilizce metinlerin işlenmesini ve analiz edilmesini kolaylaştırmaktadır. İngilizce metin işleme ve analizi, çeşitli faktörler nedeniyle diğer dillere kıyasla daha kolay olabilmektedir. İlk olarak, İngilizce'nin dünya çapında yaygınlığı, bu dil için geliştirilmiş çok sayıda araç, kütüphane ve teknolojik kaynağın varlığını sağlamaktadır. Örneğin, doğal dil işleme (NLP) alanındaki birçok kütüphane (SpaCy¹, NLTK² gibi) İngilizce metinler için öncelikli olarak optimize edilmiştir. İkinci olarak, İngilizcenin dil yapısında, cinsiyete özgü çekimler veya karmaşık tonlama gibi özellikler barındırmaması, bu dilin işlenmesini basitleştirmektedir. Bu durum, metin işleme ve analiz süreçlerini daha az karmaşık hale getirmektedir. Üçüncü olarak ise İngilizce için mevcut veri miktarının oldukça fazla olması, makine öğrenimi ve istatistiksel analizler için geniş bir veri havuzu sağlamaktadır. Böylece dil modelleri daha etkili bir şekilde eğitilebilmektedir. Bu bağlamda, bağlılık ayrıştırması yapabilen ve bağlam farkındalığı olan vektörel dil

¹ Doğal dil işleme (NLP) için geliştirilmiş açık kaynaklı bir kütüphanedir.

² NLTK (Natural Language Toolkit), doğal dil işleme (NLP) ve dilbilimsel analiz için geniş kapsamlı bir kütüphanedir.

modelleri (Word2Vec³, Seq2seq⁴) ya da BERT gibi derin öğrenme tabanlı yapılar gibi araçlar ön plana çıkmaktadır. BERT, çift yönlü kodlayıcı temsilleri ile metinlerin bağlamını anlamada başarılıdır ve genellikle İngilizce için optimize edilmiştir.

Buna karşın, Türkçe gibi diğer dillerde benzer analizler daha zor olabilmektedir. Bunun nedeni, Türkçe için yeterli miktarda yapılandırılmış veri setinin bulunmaması, Türkçenin dilbilgisel ve anlamsal özelliklerini doğru bir şekilde işleyen modellerin eksikliği ve bu modellerin eğitim süreçlerinin genellikle yüksek hesaplama gücü gerektiren bilgisayar ve aylarca süren bir süreç gerektirmesi, bu zorlukları artırmaktadır. Türkçe metin analizindeki diğer dezavantajlar arasında, modelin Türkçenin dilbilgisel ve anlamsal özelliklerini yanlış yorumlama riski ve bu tür analizlerin uluslararası literatürde daha dar bir kapsamda yer bulması yer almaktadır.

İngilizce akademik literatürde yapılan çalışmalar, uluslararası etkisini artırarak daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşabilmektedir. İngilizce özetler, bu nedenle daha geniş erişilebilirlik ve daha yüksek metodolojik standartlar sağlamaktadır. Türkçe gibi diğer dillerde ise aynı derecede gelişmiş araçlar ve kaynaklar bulunmayabilmektedir. Bu durum da analizlerin sınırlı veri ve araçlarla yapılmasını gerektirebilmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın “İngilizce özet” verileri üzerinde yapılmasına karar verilmiştir.

Arşivcilik ve belge yönetimi alanında makine öğrenmesi ve metin madenciliği uygulamalarının kullanımı, bu alandaki araştırmaların kalitesini ve etkinliğini artırmakta fayda sağlayacaktır. Bu teknolojiler, büyük veri setlerinde belirli konuları tespit etme konusunda, hem mevcut konuların daha derinlemesine incelenmesine olanak tanımakta hem de yeterince araştırılmamış veya göz ardı edilmiş alanların fark edilmesine yardımcı olacaktır. Bu durum, özellikle belirsizliklerin ve boşlukların olduğu konularda yeni araştırmalara kapı aralayarak, bilgi alanının zenginleşmesini sağlayacak ve arşivciliğin ve belge yönetiminin gelişimine katkıda bulunacaktır. Ayrıca bu tür teknolojik çözümlerin, kaynakların daha etkili bir şekilde yönetilmesini ve kullanılmasını da mümkün kılacağı düşünülmektedir.

³ Word2Vec (Word to Vector), kelimeleri vektörlere dönüştürerek kelimeler arasındaki anlamsal ilişkiyi belirlemek için kullanılmaktadır.

⁴ Seq2Seq (Sequence-to-Sequence), sıralı verileri başka sıralı verilere dönüştürmek için kullanılmaktadır. Bu modeller, özellikle dil çevirisi, metin özetleme ve sesli konuşmayı metne dönüştürme gibi görevlerde etkilidir.

Çalışmanın başlangıçta R programlama dili kullanılarak gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ancak konu modelleme üzerine yapılan araştırmalar sonucunda, BERTopic konu modellemesi tekniğinin, konu sayısının önceden ayarlanmasını gerektirmemesi nedeniyle tercih edilmesine karar verilmiştir. BERTopic, R programlama dili tarafından desteklenmemektedir. Python programlama dili ile uyumludur. Bu nedenle, çalışmada kullanılan programlama dili tercihi Python olarak değiştirilmiştir.

R programlama dili, akademik araştırmalar için daha çok tercih edilen bir programlama dili olarak görülmektedir. Bunun sebebi ise istatistiksel analiz ve veri görselleştirme konularındaki özelliklerinin öne çıkmış olmasıdır. R programlama dili, gelişmiş istatistiksel yöntemler sunmaktadır. Ayrıca ggplot2 gibi kütüphaneler aracılığıyla verilerin etkili bir şekilde görselleştirilmesini sağlamaktadır. Bu durum, araştırma bulgularının daha anlaşılır ve etkili bir şekilde sunulmasına yardımcı olmaktadır. R'nin sunduğu bu geniş kütüphane desteği ve analitik araçlar, onu özellikle akademik dünyada daha fazla tercih edilebilir bir programlama dili haline getirmiştir. Öte yandan Python, veri bilimi ve makine öğrenimi gibi alanlarda sunduğu geniş kütüphane desteği ve esneklik nedeniyle tercih edilmektedir. Python, veri analizi ve konu modellemesi gibi uygulamalarda daha güçlü ve esnek bir yapıda görünmektedir. Bu nedenle, çalışma ihtiyaçlarına bağlı olarak Python da yaygın bir seçim olarak karşımıza çıkmaktadır. R ve Python, farklı ihtiyaçlara göre seçilen programlama dilleri olup, her biri kendi alanında güçlü özellikler sunmaktadır.

Çalışmada, Python programlama dili kullanılmıştır. Python ücretsiz ve açık kaynak kodlu bir programlama dilidir. Python'un açık kaynak kodlu olmasından dolayı dünyanın her yerindeki geliştiriciler programlama dilinin gelişimine katkı sağlayabilmektedir. Metin ön işleme aşamasından geçirilen veri seti üzerinde konu modellemesi yapılmıştır. Konu modellemesi, büyük metin veri setlerinde keşifsel analiz yapmak, metin belgelerini sınıflandırmak veya içeriklerini anlamak için kullanılır. Konu modellemesi için BERTopic kullanılmıştır. BERTopic, belge kümesi üzerinden konu modellemesi yapmak için kullanılan bir "Doğal Dil İşleme (Natural Language Processing [NLP])" aracıdır. BERT (Bidirectional Encoder Representations from Transformers) gibi güçlü dil modellerini kullanarak metinleri anlamlandırmakta ve gruplandırmaktadır.

Metin madenciliği üç aşama olarak ele alınmaktadır. Birinci aşamada çeşitli programlar kullanılarak veri kaynakları elde edilmekte ve veri seti oluşturulmaktadır. İkinci aşamada, veri seti içerisindeki metin dışında bulunan tablo, şekil, resim vb. formatların temizlenmesi, gereksiz sözcüklerin temizlenmesi, sözcük işaretleme ve gövdeleme, sözlük oluşturma, kelime köklerini tespit etme işlemlerinin yapıldığı metin ön işleme çalışmaları yapılmaktadır. Üçüncü aşamada ise ilgisiz verilerin analizden çıkarıldığı veri-boyut indirgemedir (Yalçı ve Yıldız Erduran, 2018: 116). Metin madenciliği adımları metin formatındaki belgelerin toplanması ile başlar ve sonrasında ön işleme için bir metin madenciliği aracı uygulanır. Ön işleme tekniği veriyi temizler, şekillendirir ve anlamlandırır. Bir sonraki aşamada ise metinlerin düzenlenmesi için kümeleme veya sınıflandırma algoritması gibi metin madenciliği teknikleri uygulanır (Abu Hamde, 2018: 32). Çalışmada metin ön işleme aşamasında metin madenciliği yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen verilerin daha iyi anlaşılabilmesi için ise metin görselleştirme tekniklerinden faydalanılmıştır.

Türkiye’de Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri 2002 yılı itibarıyla 3 ana bilim dalının tek bir çatı altında toplanması sonucu ortaya çıkmıştır. Türkiye’de 2002 yılına kadar, kütüphanecilik ve arşivcilik alanındaki bölümler, anabilim dallarına bağlı olarak faaliyet göstermekteydi. Ancak 29 Ocak 2002 tarihinde yapılan Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Yürütme Kurulu toplantısında, 2547 sayılı Kanun’un 2880 sayılı değişiklik maddeleri doğrultusunda, 2002-2003 öğretim yılı itibarıyla bu bölümlerin adları “Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü” olarak yeniden düzenlenmiştir (Çakın, 2012, s. 273). Bu değişiklik, kütüphanecilik ve arşivcilik alanlarının daha kapsamlı ve iş piyasası eğilimlerine ve beklentilerine cevap veren bir yapıya kavuşmasını amaçlamış ve bu alanlardaki eğitim ve öğretim süreçlerini yeniden yapılandırmıştır.

Bilgi ve belge yönetimi, arşivcilik, kütüphanecilik ve dokümantasyon ve enformasyon alanlarının birleştiği kavramsallaştırılmış bir alandır. Bu şemsiye kavram, her ne kadar her bir alanın kendine özgü uygulamaları ve metodolojileri olsa da, temel olarak (içeriği her mesleğin kendine özgü birikimini yansıtan) benzer kavramsal temellere dayanır. Bu benzerlik, disiplinler arası çalışmaların ve içerik analizi araştırmalarının daha etkili bir şekilde yapılmasına olanak tanır. Bu durum, kütüphanecilik ile dokümantasyon ve enformasyon konularına ilişkin içerik analizi çalışmalarının daha verimli incelenmesini sağlar; ayrıca arşivcilik alanında yapılacak

içerik analizi araştırmalarını da kolaylaştırır. Özetle, arşivcilik araştırma konularının belirlenmesi, kütüphane bilimi çalışmaları çerçevesinde tamamlanmış içerik analizi çalışmalarının gözden geçirilmesini ve uygun şekilde arşiv bilimine entegre edilmesini gerektirmektedir (Güler ve Keskin, 2020: 6). Ayrıca arşivcilik konularının belirlenmesi, kütüphane bilimi bağlamında yapılmış önceki çalışmaların incelenmesini gerektirir. Bu inceleme, arşiv biliminde yeni araştırmalar için sağlam bir temel oluşturur. Dolayısıyla, bu alanların birbiriyle ilişkili yapısı, bilimsel araştırmaların daha geniş bir çerçevede ele alınmasına olanak tanırken, aynı zamanda bilgi ve belge yönetimi alanında daha kapsamlı ve etkili stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunur.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Yapılan çalışmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

Türkiye’de günümüzde yayın faaliyetlerine devam eden, elektronik ortamda erişim hizmeti sunan ve temel yayın amacı Bilgi ve Belge Yönetimi olan dokuz bilimsel dergide, arşivcilik mesleği alanına ve çalışma süreçlerine doğrudan katkı sağlayan 228 bilimsel yayın incelenmiştir. Dolayısıyla çevrimiçi içerik erişim hizmeti sunmayan ve tezin yazılmaya başlandığı dönemde yayınlanmayan dergilere ait bir analiz yapılmamış olup söz konusu durumdaki dergiler çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışma, 1985-2023 yılları arasında bu dergilerde yayınlanan hakemli yazıların özetlerine odaklanmıştır. Ancak çalışmanın İngilizce özet veriler üzerinden gerçeleştirilmesinden dolayı İngilizce özeti bulunmayan 13 (hakemli) yayın çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu durum çalışmanın sınırlılıkları arasındadır.

Çalışmanın İngilizce özetler üzerinden yapılmasının nedeni, bu dildeki eğitim verilerinin daha geniş, çeşitli ve erişilebilir olmasıdır. Ayrıca İngilizce dil işleme araçları (WordVec, Seq2seq ve BERT modelleri gibi) daha iyi uyum sağlamakta ve uluslararası akademik etkisi daha yüksek olmaktadır. Türkçe özetler de değerlendirilebilir, ancak bu tür çalışmalar genellikle daha sınırlı veri ve araçlarla yapılmaktadır. Türkçe gibi diğer dillerde benzer analizler daha zorlu olabilmektedir. Türkçe için yeterli miktarda yapılandırılmış veri setinin bulunmaması, Türkçe’nin dilbilgisel ve anlamsal özelliklerini doğru bir şekilde işleyen modellerin eksikliği ve

bu modellerin eğitim süreçlerinin genellikle yüksek hesaplama gücü gerektiren bilgisayar ve aylarca süren bir süreç gerektirmesi gibi nedenler bu zorlukları artırmaktadır. Türkçe metin analizindeki diğer dezavantajlar arasında, modelin Türkçenin dilbilgisel ve anlamsal özelliklerini yanlış yorumlama riski ve bu tür analizlerin uluslararası literatürde daha dar bir kapsamda yer bulması yer almaktadır. Bu durum, çalışmanın sınırlılıkları arasında ikinci kategoriye oluşturmaktadır.

Konu modellemesi ile yapılan çalışmalarda eleştirilen noktalardan bir tanesi belirlenen konuları araştırmacının yorumlamasıdır. Bu durum, aynı şekilde konu modellemesi çalışmalarının sınırlılıklarındandır. Konu modellemesi çalışmalarının sınırlılıklarını ise genelleyerek şu şekilde açıklanabilir:

Belirsizlik: Modelin sonuçları, kullanılan algoritmaya ve parametrelere bağlı olarak değişebilmektedir. Bu belirsizlik, sonuçların öznellik taşımasına neden olabilmektedir.

Parametre ayarları: Konu modelleme için çeşitli ayarlar (parametreler) gerekir ve bu ayarların nasıl yapılacağı genellikle karmaşık olabilmektedir. Yanlış ayarlar modelin başarısını etkileyebilmektedir.

Konu anlayışı: Model, metinlerin gerçek anlamını kavrayamamakta; sadece kelime sıklıkları üzerinde çalışmaktadır. Bu nedenle, konular bazen yüzeysel veya anlamından uzak olabilmektedir.

Çoklu konular: Bir belge birden fazla konu içerebilmektedir. Ancak model bu konuları net bir şekilde ayırt edemeyebilmektedir. Bu durum konular arasında karışıklığa neden olabilmektedir.

Kelime ilişkileri: Konu modelleme, kelimeler arasındaki anlamlı ilişkileri ve bağlamları genellikle göz ardı edebilmektedir. Bu, metinlerin bağlamını doğru bir şekilde yakalamakta zorlanılmasına neden olabilmektedir.

Hesaplama gereksinimleri: Büyük veri setleri ile çalışmak yüksek hesaplama gücü ve bellek gerektirmektedir. Bu, büyük veri setleriyle çalışırken performans sorunlarına yol açabilmektedir. Ayrıca donanımsal ve yazılımsal anlamda iyi teknolojilerin kullanılmasını da gerektirebilmektedir.

Sonuçların yorumlanması: Model tarafından üretilen konular genellikle kelime bulutları veya anahtar kelimeler şeklinde ortaya koyulmaktadır. Bu durum sonuçların anlamlı bir şekilde yorumlanmasını zorlaştırabilmektedir.

Veri temizliği: Metinlerin uygun bir Şekilde temizlenmesi ve yapılandırılması gerekmektedir. Ancak bu işlem zor olabilmekte ve modelin kalitesini etkileyebilmektedir.

ARAŞTIRMANIN DÜZENİ

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır:

Giriş Bölümü'nde, araştırmanın amacı, önemi ve kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. Yine araştırmanın soruları ve hipotezleri tanımlanmış, literatür hakkında bilgi verilmiŐ ve sınırlılıklar belirtilmiştir. Ayrıca araştırma yöntemine dair genel bir açıklama yapılmıştır.

Birinci Bölüm'de, metin madenciliği, büyük metin veri setlerinden bilgi çıkarma süreci olarak ele alınmıştır. Konu modelleme teknikleri ile ilgili bilgi verilmiştir. BERTopic'in metin verilerini konu baŐlıklarına ayırmak için kullanılan bir yöntem olduğu açıklanmıştır. Bu bölümde son olarak Python programlama dilinin metin madenciliği çalışmalarında nasıl kullanıldığı açıklanmıştır.

İkinci Bölüm'de, yayıncılık, elektronik yayıncılık ve elektronik dergi yayıncılığı genel olarak incelenmiştir. Dünyada ve Türkiye'de bu alanlardaki gelişmelere yer verilmiştir. Elektronik dergilerin basılı dergilerden farkları açıklanmıŐ, çeşitli elektronik dergi türleri ve elektronik yayıncılık standartları üzerinde durulmuŐtur. Ayrıca, Türkiye'de arŐıvcilikle ilgili doğrudan ve dolaylı olarak yayın yapan aktif elektronik dergiler de ele alınmıştır.

Üçüncü Bölüm'de, çalışmada kullanılan yöntemler, veri toplama teknikleri ve veri toplama süreci detaylandırılmıŐtır. Toplanan verilerin analizi, güvenilirlik ve geçerlik konularına yer verilmiştir. Ayrıca yapılan analizler ile elde edilen sonuçlar ayrıntılı bir Şekilde sunulmuştur. Bu bölümde, araştırmanın nasıl yapıldığı, verilerin nasıl değerlendirildiği açıklanmakta ve bulguların yorumlanması ve değerlendirilmesi gerçekteŐirilmektedir.

Sonuç ve Öneriler kısmında, çalışmanın genel bulguları detaylı bir Şekilde özetlenmiŐ ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Ayrıca, gelecekteki araştırmalar için çeşitli öneriler sunulmuştur.

KAYNAKLARIN ANALİZİ

Bu araştırmada, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Kütüphanesi ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin abone olduğu veya satın aldığı veri tabanları ve açık erişim portallarından taramalar yapılmıştır. Tarama yapılan kaynaklar arasında Directory of Open Access Journals (DOAJ), DergiPark, Piri Keşif Aracı, Tüm Kaynaklar (EDS), Ebsco, Turcademy, Hiperkitap, Emerald, Scopus, Springer, Taylor & Francis, Journal Citation Report, Web of Science ve YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı yer almaktadır. Bu veri tabanları ve portallar aracılığıyla erişim sağlanarak tarama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca tarama işlemlerinde akademik arama motoru olarak Google Scholar kullanılmıştır. Kaynaklar taranırken Türkçe kaynaklarda “arşiv”, “arşivcilik”, “yayıncılık”, “elektronik yayıncılık”, “elektronik dergi”, “elektronik dergi yayıncılığı”, “metin madenciliği”, “konu modelleme”, “BERTopic”, “programlama dilleri”; yabancı dildeki kaynaklar için ise “archive”, “archival science”, “archiving”, “publishing”, “electronic publishing”, “electronic journal”, “electronic journal publishing”, “text mining”, “topic modeling”, “BERTopic”, “programming languages” anahtar terimleri kullanılmıştır.

Tez, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından belirlenen Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Metin madenciliği günümüzde evrimii kütüphaneler, sosyal medya, haberler, tıbbi kayıtlar gibi çeşitli veri kaynakları olmak üzere birçok bilimsel çalışmada kullanılmaktadır. Arşivcilik ve belge yönetimi alanında da kullanılan makine öğrenmesi ile metin madenciliği yöntemleri, özellikle büyük veri setlerinde konuların tanımlanması konusunda önemli avantajlar sunmaktadır. Bu teknikler, yeterince incelenmemiş veya göz ardı edilen konuların daha görünür hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Böylece alanda eksik kalan alanların tespit edilmesi ve bu konulara yönelik çalışmaların teşvik edilmesi mümkün olmaktadır (Güler, Keskin ve Sümbül, 2023: 207).

Berman (2004) yüksek lisans tezinde, “American Archivist” dergisinin arşivcilik literatürü açısından bir analizini gerçekleştirmiştir. Analiz, derginin kurulduğu 1938 yılından 2002 yılına kadar olan tüm ciltlerinin incelenmesi yerine, bazı yıllardan örnekler seçilerek yapılmıştır. Toplamda, 8 ciltteki 96 makale yapısal ve konusal

olarak analiz edilmiştir. Çalışma, derginin 1938'deki ilk yayından 2002 yılına kadar nasıl bir evrim geçirdiğini, arşivcilik alanında nasıl bir katkı sağladığını ve arşivcilerin ihtiyaçlarını nasıl karşıladığını incelemeyi hedeflemiştir. Harper (2010) ise tezinde, arşivcilik alanında önde gelen beş dergiden (American Archivist, Archivaria, Archives and Manuscripts, Journal of the Society of Archivists, Archival Science) alınan makalelerin içerik analizini yapmaktadır. Bu çalışmanın amacı, arşivcilik araştırmalarının çeşitli konulara nasıl dağıldığını ve son 30 yıl içinde hangi yaklaşımların ve yöntemlerin en popüler olduğunu araştırmaktır. Feldman ve Sanger (2007), metin madenciliği tekniklerini ekonomi haberlerinden oluşan bir veri setinde terimlerin istatistiksel dağılımını incelemiştir. İlhan, Duru, Karagöz ve Sağır (2008), metin madenciliği ve doğal dil işleme tekniklerinden yararlanarak ortaya koydukları çalışmada metin madenciliği ile soru cevaplamayı ele almışlardır. Bu doğrultuda kullanıcıdan alınan soru üzerine en iyi yanıtı barındıran metni bulmaya çalışmışlardır. Dolgun, Özdemir ve Oğuz (2009), karar ağacı algoritmaları ile metin madenciliğine dayalı yöntemleri karşılaştırmıştır. Gupta ve Lehal (2009), bir makalelerinde metin madenciliği teknik ve uygulamalarını ele almışlardır. Karadağ ve Takçı (2010), birbirine benzer çeşitli haberleri otomatik bir şekilde sınıflandırabilen bir algoritma geliştirmişlerdir. Bai (2011), bir sınıflandırma çalışmasında algoritma tasarlamış ve bu sayede sözcükler arasındaki ilişkileri tanımlamıştır.

Zong, Shen, Yuan, Hu, Hou, ve Deng (2012), bir çalışmalarında Çin'deki kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki doktora tezlerinin entelektüel yapısını haritalandırmışlardır. Liu, Wu, Mu, Yu ve Guo (2015), 2001-2013 yılları arasında kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayınlanan on altı dergideki makaleler analiz edilerek, yeni yüzyıldaki kütüphane ve bilgi biliminin entelektüel yapısını belirlemiş ve görselleştirmiştir. Kılınç, Borandağ, Yücedağ, Tunalı, Şimşek ve Özçift (2016), Research Gate üzerindeki belirli makaleler üzerinde K-En Yakın Komşu (KNN) algoritmasını kullanarak akademik makalelerin sınıflara ayrılarak tasnif edilme başarısını ölçmüştür. Bunun için yayınların özetlerinden bir veri seti oluşturularak bu veri seti üzerinde R dili ve R Studio araçları ile sınıflandırma yapılmıştır. Çalışma sonucunda %96,67 oranında doğruluk (ACC) değeri bulunmuştur. Polat, Akkaya ve Binici (2016), bir çalışmalarında, Türk Kütüphaneciliği dergisinde 2000-2016 yılları

arasında yayınlanan hakemli makalelerdeki tematik örüntüleri anahtar kelimeler aracılığıyla ortaya çıkarmışlardır.

Binici (2016), Kütüphane ve Bilgi Bilimi Çalışmalarında Dönemsel Konu Analizi adlı çalışmasında Web of Science veri tabanında 1945-2013 yılları arasında kütüphane ve bilgi bilimi başlığı altında indekslenmiş çalışmaları incelemiştir. Bu çalışmalar üzerinden metin madenciliği, kelime birlikteliği, ağ analizi ve metin görselleştirme yöntemlerini kullanarak alana yönelik bir tema haritası ve iki yönelim haritası elde etmiştir. Atan (2018), ulusal bir gazetenin sitesinde 2013-2017 yılları arasındaki hastanelerle ilgili yayınlanmış haberlerin kurumsal imaja etkisi ve Türkiye’deki hastaneler hakkında medyada yer alan haberlerin metin madenciliği ile analizini ele almıştır. Yalçı ve Yıldız Erduran (2018), bir çalışmalarında öğrencilerin bireysel sorumluluklarına bakış açılarının metin madenciliği yöntemleri ile analizini konu almışlardır. 214 öğrencinin cevaplarından oluşan veri setinde, var olan gizli ve anlamlı ilişkilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Metin madenciliğinin kümeleme yöntemi ile öğrenciler verdikleri cevaplara göre gruplara ayrılırken birliktelik kuralı yöntemi ile öğrencilerin ortak veya farklı kelime kullanımlar ortaya çıkarılmıştır.

Abu Hamde (2018), “Kurumsal belgelere (metin verilerine) metin madenciliği tekniği ile erişimin değerlendirilmesi: Türk özel sektörüne yönelik bir inceleme” adlı çalışmasında metin madenciliği teknolojisini kullanan işletmelerin kendi kurumsal belgelerine erişimini değerlendirmiştir. Metin madenciliği teknolojisi sayesinde Türkiye’deki özel sektör işletmelerinde hizmet kalitesinin en etkin şekilde artırılması yöntemlerinin geliştirilmesine yönelik yollar belirlemiştir. Tandel, Jamadar ve Dudugu (2019), bir çalışmalarında metin madenciliği, çeşitli veri madenciliği tekniklerini ve metin veri madenciliği uygulamalarını ele almışlardır. Çelik (2020), bir çalışmasında metin madenciliği yöntemi ile Shakespeare eserlerindeki kahramanları ve olay örgülerini istatistiksel olarak saptamak ve edebiyat alanında çalışanlara çeşitli öngörüler sağlamak için Shakespeare veri setine kelime frekansları, görselleştirme ve kümeleme analizi yöntemi uygulamıştır.

Dişli (2020), Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalında 2002-2020 yılları arasında yapılan 112 lisansüstü tezin konusal incelenmesini yapmış ve tezler sekiz ana konu altında toplanmıştır. Güler ve Keskin (2020), Türkiye’de arşivcilik alanındaki araştırma sorunları: Arşiv Dünyası dergisinde yayınlanan

makalelerin içerik analizi adlı çalışmalarında Arşiv Dünyası dergisinin 1999-2014 yılları arasında yayınlanan 17 sayıdaki makalelerin içerik analizini yapmışlardır. Isaeva ve Aldarova (2021), metin madenciliğinin metodolojik arka planını ele almışlardır. Akbulut ve Tonta (2022) ve Akbulut (2022), fizik makalelerinin özetlerine LDA (Latent Dirichlet Allocation – Gizli Dirichlet Ayırımı) olasılıksal konu modelleme algoritmasıyla elde edilen ilgi sıralamalarının, atıf verilerine dayanan pennant erişim teknikleriyle artırılarak geliştirilebileceğini gösteren iki ayrı çalışma ortaya koymuşlardır. Kurt, Gürdal ve Batmaz (2022), blockchain teknolojileri konusunda internet üzerinde içerik yayınlayan bir platformun içerik analizini yapmışlardır. Araştırmada, platformun Facebook'ta paylaştığı içerikler için başlık bazında okunma oranını etkileyen faktörlerin (kelime ve kelime gruplarının) tespit edilmesi amaçlanmıştır. Güler, Keskin ve Sümbül (2023), Türkiye'deki Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinde (BBY) hazırlanmış arşivcilik ve belge yönetimi konulu yüksek lisans ve doktora tezlerinin otomatik ve anlamsal analizi için Gizli Dirichlet Ayırımı (GDA) adı verilen bir konu modelleme yöntemi kullandıkları bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada, Türkiye'de arşivcilik alanındaki akademik eğilimlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

BERTopic, yeni bir yöntem olması nedeniyle literatürde diğer konu modelleme çalışmalarına kıyasla sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. BERTopic'in elliden fazla dili desteklemesi ve konu sayısının önceden ayarlanmasına gerek olmaması (Koruyan, 2022: 69), onu esnek ve kullanıcı dostu bir konu modelleme aracı haline getirmektedir. Bu özellik, araştırmacıların ve kullanıcıların farklı dillerdeki metinleri analiz ederken daha az ön hazırlık yapmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, dinamik ve değişken veri setleriyle çalışırken, konu sayısını belirlemek için harcanan zaman ve çabayı azaltarak, kullanıcıların daha hızlı ve etkili bir şekilde anlamlı temalar çıkarmasına olanak tanımaktadır. 2020 yılından itibaren BERTopic ile ilgili yapılan çalışmaların çoğu, özellikle COVID-19 pandemisi sürecine denk geldiği için pandemi ile ilgili konular üzerine odaklanmıştır (Koruyan, 2022: 70). Ebeling, Córdova Sáenz, Nobre, ve Becker (2021), Brezilya'daki COVID-19 senaryosuna odaklanarak bir vaka çalışması gerçekleştirmiştir. Çalışmada, Twitter'da iki grup aracılığıyla sosyal izolasyon yanlısı ve karşıtı duruşların siyasi kutuplaşma üzerindeki etkisi

incelenmiştir. Araştırmada LDA ve BERTopic gibi iki farklı konu modelleme tekniği kullanılmıştır.

Chong ve Chen (2021), bir çalışmada, ırkçı hashtag'lerin Twitter'daki etkilerini inceleyerek, özellikle #Chinavirus ve #Chinesevirus ile bağlantılı en çok paylaşılan hashtag'leri analiz etmiştir. BERTopic modelleme tekniği kullanılarak, ırkçı hashtag'ler üzerinden konular çıkarılmış ve ağ katılımcılarının coğrafi dağılımı incelenmiştir. Hendry, Darari, Nurfadillah, Khanna, Sun, Condylis ve Taufik (2021), bir e-ticaret şirketinin müşterileri ile sohbet robotu arasındaki etkileşimleri, önceden belirlenen konular dışında farklı konuların varlığını araştırmak için veri kaynağı olarak kullanmışlardır. Kullanılan konu modelleme yaklaşımları arasında LDA, Top2Vec ve BERTopic bulunmaktadır. Grootendorst (2022), bir çalışmada, BERTopic konu modelini ele almıştır. Bayram (2022), 2019'dan 2020'ye kadar uzanan dokuz aylık bir gazete makalelerini kullanarak, dünya genelinden pandeminin sebep olduğu sonuçları araştırmıştır. LDA, BERTopic ve ağ analizi yöntemleri kullanılmıştır. Zhunis, Lima, Song, Han ve Cha (2022), pandemi öncesi ve sonrası Twitter kullanıcılarının genel duygusal durumlarının nasıl değiştiğini araştırmışlardır. BERTopic kullanmışlardır. Filieri, Lin, Li, Lu ve Yang (2022), iki büyük sosyal medya platformundaki (Ctrip ve TripAdvisor) 9707 müşteri yorumlarını kullanarak müşterilerin hizmet robotlarına karşı duygu durumlarını incelemiştir. Baird, Xia ve Cheng (2022), BERTopic modellemesi kullanarak Twitter'daki kullanıcıların ruh sağlığı ve madde kullanımı ile ilgili verilerini, ön pandemi ve pandemi dönemlerini karşılaştırarak incelemiştir. Ukwen (2022) bir çalışmada, koronavirüs aşısıyla ilgili tweet'leri analiz etmek için metin kümeleme ve konu modelleme yöntemlerini kullanmıştır. Bu çalışma, makine öğrenmesi ve derin öğrenme teknikleri aracılığıyla COVID-19 aşısıyla ilgili yaygın konular ve kümeleri araştırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, önerilen modellerin doğruluğunu artırmak, denetimsiz öğrenme yöntemlerini değerlendirmek ve farklı bulgular elde etmek için kelime yerleştirmelerini kullanarak, keşifsel veri analizi yoluyla tweet'lerden çıkarılabilecek çeşitli sonuçları da incelemektedir. Çalışmada, koronavirüs aşısıyla ilgili sonuçları elde etmek amacıyla çeşitli makine öğrenmesi ve derin öğrenme tabanlı kümeleme algoritmaları, özellikle k-means ve HDBSCAN, boyut azaltma yöntemleri olan PCA, LDA, t-SNE ve UMAP ile birlikte kullanılmıştır.

Ayrıca LDA, GSDMM ve TopicBERT/BERTopic gibi konu modelleme algoritmaları da araştırmada yer almıştır.

Koruyan (2022), müşteri şikâyetlerinin hem ürün temelli hem de genel konularda nasıl dağıldığını belirlemek amacıyla BERTopic konu modelleme tekniğini kullanarak bir çalışma gerçekleştirmiştir. Özçınar ve Öztürk (2023), BERTopic modellemesi kullanarak Web of Science (WoS) Core Collection tarafından taranan bütün yayınları veri kaynağı olarak kullanmış ve eğitim bilimleri alanında hangi alt-alanlarda ağ yaklaşımının kullanıldığına ilişkin sistematik alanyazın taraması yapmışlardır. İncekaş (2023), müzik platformlarındaki müşteri algıları ve marka konumlandırmasına dair bir araştırma gerçekleştirmiştir. Doğal dil işleme ve konu modelleme yöntemlerini kullanarak yapılan bu çalışma, kullanıcı yorumlarındaki duygusal tepkileri ve temaları kapsamlı bir şekilde inceleyerek müzik endüstrisinde stratejik karar verme süreçlerine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, kullanıcılarla doğrudan etkileşime girmeden, düşük maliyetli ve hızlı bir analiz yöntemi sunarak marka konumlandırmasını değerlendirirken, stratejik karar alma süreçlerine dair bilgiler elde etmektedir. Yılmaz (2023), talep tahmini ve öneri sistemlerinde çizge yapılarının kullanılması ve bu çizgelerden elde edilen gömmeler ile modellerin iyileştirilmesi üzerine bir çalışma ortaya koymuştur. Çalışmada BERTopic yönteminden de faydalanılmıştır. Kaya (2023), sosyal medya içeriklerinin arşivlenmesi: Uluslararası Arşiv Konseyi (International Council on Archives - ICA) twitter hesabının arşivlenmesi üzerine bir uygulama çalışması ortaya koymuştur. Çalışma, sosyal medya içeriklerinin arşivlenmesi konusunu kapsamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, metin madenciliği, analiz süreci, metin madenciliği alanları, metin madenciliğinin uygulamaları, konu modelleme ve BERTopic ile ilgili bilgi verildikten sonra metin madenciliği çalışmalarını gerçekleştirmek için kullanılan programlama dillerinden bahsedilmiştir.

1.1. Metin Madenciliği

Metin madenciliği, yazılım araçları kullanarak geniş ve karmaşık metin veri setlerinde anlamlı bilgileri keşfetmek ve analiz etmek için kullanılan bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bu süreç, çeşitli yazılım araçları ve teknikleri kullanarak metin verilerinden değerli bilgiler elde etmeyi amaçlamaktadır. Metin madenciliği genellikle “metin veri madenciliği” veya “metin veri tabanlarından bilgi keşfi” olarak adlandırılmaktadır. Metin madenciliği makine öğrenimi, veri madenciliği, istatistik ve doğal dil işleme algoritmalarını içermektedir (Bose, 2018).

Veri madenciliğinin bir alt dalı olarak değerlendirilen metin madenciliği, veri madenciliğinin genel tekniklerini, makine öğrenimini, doğal dil işleme (Natural Language Processing [NLP]), bilgi erişimi (Information Retrieval [IR]) ve bilgi yönetimi yöntemlerini kullanarak aşırı bilgi yüklemesi sorununu çözmeye yönelik yeni bir araştırma alanı olarak tanımlanmaktadır. Metin madenciliği, doküman koleksiyonlarının çeşitli tekniklerle analiz edilmesini kapsamaktadır. Bu teknikler arasında metin kategorizasyonu, bilgi çıkarımı ve terim çıkarımı yer almaktadır. Ayrıca ara gösterimlerinin saklanması ve analiz edilmesi için kullanılan yöntemler arasında dağıtım analizi, kümeleme, eğilim analizi ve ilişkilendirme kuralları bulunmaktadır. Elde edilen sonuçların görselleştirilmesi de metin madenciliğinin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir (Feldman ve Sangar, 2007: x).

Atan (2020: 224), metin madenciliğini, doğal dilde serbest biçimde yazılmış metinleri ele alan ve bu metinlerden daha önce bilinmeyen önemli çıkarımlar yapabilen yöntemler ve araçlar bütünü olarak tanımlamaktadır. Metin madenciliği çalışmalarının bilgisayar yardımı olmaksızın gerçekleştirilemeyeceğini ifade eden Atan (2020), manuel metin analizinin metin madenciliği değil, “içerik analizi” olarak

değerlendirileceğini vurgulamıştır. Her iki yöntem de metinlerden anlam çıkarmak amacıyla kullanılmakta ancak metin madenciliği bilgisayar destekli analizler ile daha kapsamlı ve derinlemesine sonuçlar sağlamaktadır. Bu bağlamda metin madenciliği, büyük veri setlerinden anlamlı bilgiler elde etme konusunda daha etkili ve verimli bir yöntem olarak öne çıkmaktadır.

Metin formatında olan veri setleri üzerinde analiz çalışmalarının yapılabilmesi için veri madenciliğinin bir alt dalı olan metin madenciliği kullanılmaktadır. Veri madenciliği genellikle yapılandırılmış (structured) veri setleriyle çalışırken, metin madenciliği e-postalar, metin tabanlı belgeler, HTML (Hyper Text Markup Language) dosyaları gibi yapılandırılmamış (unstructured) veya yarı yapılandırılmış (semi-structured) veri setleri üzerinde uygulanmaktadır (Gupta ve Lehal, 2009: 60).

Metin madenciliği, dijital ortamda veya basılı formatta bulunan belgeler ve metinler üzerindeki bilgi çıkarım sürecini ifade etmektedir. Bu süreç, metinlerin çeşitli teknik ve yöntemlerle analiz edilerek, organizasyonlara önemli katma değer sağlayacak bilgiler elde edilmesini sağlamaktadır. Metin madenciliği, metinlerde gizli kalmış bilgilerin ortaya çıkarılması ve bu bilgilerin anlamlı hale getirilmesi amacıyla kullanılan bir dizi teknikten oluşmaktadır. Bu bağlamda, metin madenciliği, doğal dil işleme (NLP), görüntü işleme, web madenciliği veya büyük veri analizi gibi veri madenciliği alanlarının bir türü olarak kabul edilebilir (Kurt, Gürdal ve Batmaz, 2022: 474). Metin madenciliği, bu teknikleri bir araya getirerek, büyük veri kümeleri içindeki önemli bilgileri ve desenleri ortaya çıkarmak için kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır. Bu yöntemlerin her biri, metinlerden değerli bilgi çıkarımı sürecinde farklı roller oynamakta ve birlikte kullanıldığında, metin madenciliği organizasyonlar için stratejik ve operasyonel kararları destekleyen güçlü bir araç haline gelmektedir.

Metin madenciliğinin temeli matematik ve istatistiğe dayanmaktadır. Metin madenciliği, metin verilerinden anlamlı bilgiler elde etmek için kullanılan güçlü bir araçtır. Metin sınıflandırma, yazar tanımlama, duygu analizi, fikir madenciliği, anahtar kelime tespiti, başlık çıkarımı gibi çeşitli uygulama alanlarında kullanılmaktadır (Kılınç, Borandağ, Yücalar, Tunalı, Şimşek ve Özçift, 2016: 90). Ancak bu süreçte karşılaşılan zorluklar, kullanıcıların teknik bilgiye sahip olmasını ve algoritmaların doğru bir şekilde anlaşılmasını gerektirir. Metin madenciliği, büyük veri kümeleri içerisinde gizli, yararlı bilgileri ve kalıpları keşfetmek amacıyla uygulanan bir

yöntemdir. Bu süreçte, metin verilerini anlamak ve sınıflandırmak için doğal dil işleme (NLP), makine öğrenimi, veri madenciliği, istatistiksel analiz, bilgi çıkarımı ve özetleme, duygu analizi, konuşma analizi ve metin sınıflandırma gibi çeşitli teknikler ve algoritmalar kullanılmaktadır.

Metin madenciliği, metinlerdeki içerik ve anlamı anlamak ve çıkarmak için bilgisayarların çeşitli teknikleri kullanmasını içermektedir. Ancak, metin yazımında standart kuralların olmaması nedeniyle bilgisayarlar metinlerin dilini ve içeriğini anlamakta zorluk çekebilmektedir. Her metnin dili ve içeriği amaca bağlı olarak çeşitlilik göstermekte ve bu durum geleneksel yöntemlerin sınırlı kalmasına neden olabilmektedir. Geleneksel içerik çıkarım yöntemleri, anahtar kelimeler ve mantıksal aramalar gibi dilbilimsel olmayan yaklaşımları içermektedir. Bunlar istatistiksel veya olasılıksal algoritmalar, sinir ağları ve kalıp keşif sistemleri gibi teknikleri kapsamaktadır. Bu yöntemler genellikle sorgudaki ve metindeki kelimelerin karakterlerini karşılaştıran temellere dayanmaktadır. Bu nedenle içeriği anlamaya yönelik derinlemesine sonuçlar sağlanamayabilmektedir. Dili anlamının temeli, dilbilimsel yaklaşımlara dayanır ve bu genellikle Doğal Dil İşleme (Natural Language Processing - NLP) olarak adlandırılmaktadır. NLP'yi içeren sistemlerde, arşivcilik alanında karmaşık yapılar içeren ifadeler doğru bir şekilde analiz edilebilmektedir (Dolgun, Özdemir ve Oğuz, 2009: 50). Örneğin, “eski el yazması belgeler” ile “modern dijital arşiv kayıtları” arasındaki farklar NLP teknikleri kullanılarak belirlenebilir. Ayrıca “müze envanteri” ve “arşiv malzemeleri” gibi terimler, içerik ve bağlamlarına göre ayrılarak uygun kategorilere (örneğin, koleksiyon türleri veya belge formatları) atanabilir. Bu tür bir analiz, arşivcilik süreçlerinde verilerin düzenlenmesi ve sınıflandırılmasında büyük kolaylık sağlamaktadır.

Metin madenciliği araştırmalarında karşılaşılabilecek bazı kısıtlamalar bulunmaktadır. Öncelikle elde edilen metinlerdeki konular, tek başına net ve kesin sonuçlar üretmeyebilir; bu nedenle, analizlerin doğruluğunu artırmak amacıyla bir uzman görüşüne başvurulması ve birlikte değerlendirilmesi gerekebilmektedir. Ayrıca metin içerisinde bulunabilecek yazım hataları, argo ifadeler ve deyimlerin kullanımı analiz sürecinde önemli zorluklar yaratabilmekte ve sonuçların doğruluğunu etkileyebilmektedir. Bir diğer kısıtlama ise dilsel bağımlılıktır. Metin madenciliğinde kullanılan algoritmalar, genellikle duygu analizi veya özetleme algoritmaları gibi

belirli bir dil için özel olarak geliştirilir. Bu nedenle, İngilizce için geliştirilmiş bir algoritma, Türkçe gibi diğer dillerde aynı doğrulukla çalışmayabilir (Atan, 2020: 236). Bu durum, çok dilli analizlerde veya farklı dillerdeki metinlerde doğru sonuçlar elde etmeyi zorlaştırabilir.

Metin madenciliğinin bir bileşeni olan doğal dil işleme, bilgisayar bilimi ve yapay zekâ alanlarında bilgisayarların insan dilleriyle nasıl etkileşimde bulunduğunu araştıran bir disiplindir. Doğal dil işleme, metinler ve konuşmalar üzerinde makine öğrenmesi algoritmalarını kullanarak dilin analizini ve anlaşılmasını sağlamaktadır. Ancak insan dillerinin karmaşıklığı nedeniyle bu süreç oldukça zorlu olabilmektedir. Bilgisayarların doğal dilde iletilen bilgileri anlaması, kelimelerin ve kavramların mesajlarını doğru bir şekilde yorumlamayı gerektirmektedir. Doğal dil işleme, yapılandırılmamış doğal dil verilerini bilgisayarların anlayabileceği bir formata dönüştürmek için çeşitli dil kuralları (parçalama -tokenization-, bağlam analizi, parça etiketleme (part- of- speech tagging), duygu analizi, metin sınıflandırma) ve algoritmalar kullanır. Ancak bilgisayarların cümlelerin tam anlamını kavrayamaması, beklenen doğrulukta sonuçlar elde etmeyi zorlaştırmaktadır. Günümüzde doğal dil işleme, belge özetleme, varlık tanıma, makine çevirisi, konuşma tanıma, spam e-posta algılama ve konu modelleme gibi birçok alanda yaygın olarak kullanılmaktadır. Konu modelleme, metin madenciliğinde veri kümesindeki gizli başlıkları veya temaları belirlemek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir (Altıntaş, Albayrak ve Topal, 2021: 2185). Ayrıca, konu modelleme büyük veri kümesi içerisindeki metinleri düzenleme, anlama ve özetleme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu yöntem, belirli bir koleksiyondaki belgeler arasında gizli olan çeşitli konuları keşfetmeyi sağlamaktadır (Abuzayed ve Al-Khalifa, 2021: 191).

1.2. Analiz Süreci

Yalçı ve Yıldız Erduran (2018: 116), ortak çalışmalarında metin madenciliğinin genellikle üç aşamalı bir süreç olarak ele alındığını belirtmişlerdir. Bu aşamalar aşağıda yer almaktadır:

1) Veri Toplama ve Hazırlama: İlk aşamada, çeşitli programlar kullanılarak veri kaynakları toplanmakta ve bir veri seti oluşturulmaktadır. Bu veri seti, analiz için gerekli tüm metin verilerini içermelidir.

2) Metin Ön İşleme: İkinci aşamada, veri setindeki metin dışındaki öğeler (tablo, şekil, resim vb.) temizlenmekte ve metin üzerinde ön işleme yapılmaktadır. Bu süreç, gereksiz kelimelerin kaldırılmasını, sözcüklerin işaretlenmesini ve köklerine ayrılmasını içermektedir. Ayrıca bir sözlük oluşturulmakta ve kelime kökleri belirlenmektedir.

3) Veri-Boyut İndirgeme: Üçüncü aşamada, analiz için gerekli olmayan veriler temizlenerek veri boyutu küçültülmektedir. Bu adım, verilerin sadece analizi için önemli olan kısımlarını içermesine ve analiz sürecinin daha verimli hale gelmesine olanak sağlamaktadır.

Metin madenciliği süreci, metin formatındaki belgelerin toplanmasıyla başlar. Bu aşamanın ardından, veriyi işlemek ve anlamlandırmak için bir metin madenciliği aracı kullanılarak ön işleme yapılır. Ön işleme tekniği, veriyi temizleyerek düzenler ve anlamlı hale getirir. Sonraki aşamada ise metinlerin düzenlenmesi ve analiz edilmesi için kümeleme veya sınıflandırma gibi metin madenciliği teknikleri uygulanır (Abu Hamde, 2018: 32).

Metin madenciliği süreci dört adımdan oluşmaktadır: Metin ön işleme, metin dönüştürme, özellik seçimi ve metin madenciliği yöntemleri (Reddy ve Deekshitha, 2022: 1973-1974). Bu adımlar aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır:

1.2.1. Metin Ön İşleme

Anlamlı sonuçlar elde edebilmek için metin verisinin ön işleme sürecinden geçirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte, metin en küçük birimlerine ayrılır ve doküman veya kavramların tüm temel özellikleri hesaplanarak uygun bir sayısal formata dönüştürülür (Binici, 2016: 19).

Metin ön işleme süreci kendi içinde dört aşamadan oluşur:

Stopwords Temizliği: Analiz için katkı sağlamayan ve tek başına anlam ifade etmeyen edat, bağlaç, ünlem gibi sık kullanılan kelimelerin temizlenmesi.

Sayısal Verilerin Temizlenmesi: Tarihler ve finansal değerler gibi sayısal bilgilerin, ihtiyaçlara bağlı olarak metinden çıkarılması (Atan, 2020: 231).

Etiket ve Karakter Temizliği: HTML, XML etiketleri gibi istenmeyen noktalama işaretlerinin, boşlukların ve ilgisiz karakterlerin metinden kaldırılması.

Standartlaştırma: Kelimelerin küçük-büyük harf dönüşümünün yapılması, yazım kurallarına uygunluklarının kontrol edilmesi ve yapısal olmayan verinin analize uygun hale getirilmesi (Toprak, 2018: 19).

Reddy ve Deekshitha'ya (2022: 1973) göre metin ön işleme, aşağıdaki alt adımlara ayrılır:

Tokenizasyon: Metin belgesi, bir dizi cümle içerir. Bu adım, tüm ifadeyi kelimelere bölmek için boşluklar, virgüller gibi işaretleri kaldırır.

Stopword (Durum Kelimeleri) Temizleme: Bu adım, HTML, XML etiketlerini web sayfalarından kaldırmayı içerir. Ardından, "a", "of" gibi durumu ifade eden kelimelerin temizlenmesi yapılır. Son olarak, kelime kökleri (stemming) uygulanır.

Kökleme (Stemming): Bu teknikler, bir kelimenin kökünü veya temel şeklini bulmak için kullanılır. Kökleme, kelimeleri köklerine dönüştürür. Örneğin, "Flying" ve "Flew" kelimelerini "Fly" şeklinde köklerine dönüştürür. Port tarafından önerilen ve Port'un kökleme algoritması olarak bilinen algoritma bu amaç için yaygın olarak kullanılmaktadır.

1.2.2. Metin Dönüştürme

Toprak'a (2018: 20) göre metin dönüşümü aşamasında, ön işleme tamamlanmış ve analize neredeyse hazır hale getirilmiş verinin kelimelerine yönelik çeşitli işlemler gerçekleştirilmektedir. Bu işlemler şunları içermektedir:

Ek-Kök Ayrımı (Stemming): Kelimelerin köklerine ayrılması işlemi, dilin yapısına bağlı olarak uygulanır. Örneğin, Türkçe'de "kazanmak", "kazandı", "kazanyor" ve "kazanmış" kelimeleri "kazanmak" kökünden türetilmiştir. İngilizce'de ise "go", "went" ve "gone" gibi bir fiilin farklı zamanlarda aldığı değişik formlar vardır (Atan, 2020: 231-232).

Boyut Azaltma: Veri setindeki özellik sayısının azaltılması, analizi daha verimli hale getirir.

Kategorize Etme: Verilerin belirli kategorilere ayrılması, analizin daha düzenli ve anlamlı sonuçlar vermesini sağlar.

Reddy ve Deekshitha'ya (2022: 1974) göre, metin dönüşümü, metin belgelerini analiz için uygun hale getirmek amacıyla belirli formatlara dönüştürmeyi içerir. Bu formatlar genellikle "kelime torbası" (bag of words) veya "vektör alanı" (vector space)

olarak adlandırılır. Bu dönüşüm, metinlerin daha etkili bir şekilde analiz edilmesini sağlar.

1.2.3. Özellik Seçimi

Metin madenciliği sürecinde, özellik seçimi önemli bir aşama olarak belirtilmektedir. Bu aşama, analiz için en alakalı bilgileri seçerken gereksiz veya ilgisiz özellikleri ayıklamak üzerine odaklanmaktadır. Bu işlem, veri kümesinin boyutunu küçülterek, hesaplama yükünü azaltmakta ve arama alanını daraltarak analiz sürecini daha verimli hale getirmeyi amaçlamaktadır. Ancak tüm metin madenciliği projelerinde bu adım her zaman gerekli olmayabilmektedir (Yılmaz, 2019: 9).

Özellik seçimi, model oluşturma sürecinde kullanılacak önemli özelliklerin bir alt kümesini seçme işlemidir. Bu aşama genellikle gereksiz veya fazla olan özelliklerin kaldırılmasını içerir. Özellik seçimi, daha genel bir alan olan özellik çıkarımının bir alt kümesidir (Sumathy ve Chidambaram, 2013: 30).

Özellik seçimi, modellerin karmaşıklığını azaltarak daha az sayıda özelliğin kullanılmasını sağlamaktadır. Bu da daha basit modellerin anlaşılmasını ve açıklanmasını kolaylaştırmaktadır. Değişken seçiminin üç ana amacı vardır: Öngörücülerin tahmin başarısını artırmak, daha uygun maliyetli ve hızlı öngörücüler elde etmek ve veri üretiminde kullanılan temel işlemlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak. Özellik seçimi algoritmaları genellikle üç ana alt sınıfa ayrılır: filtre yöntemi, örtü yöntemi ve gömülü yöntem (Abu Hamde, 2018: 34).

Reddy ve Deekshitha'ya (2022: 1974) göre, Özellik Seçimi / Nitelik Seçimi aşaması, madencilik amaçları için alakasız olarak değerlendirilen özelliklerin kaldırılmasını içerir. Bu işlem, veri kümesinin boyutunun küçültülmesi, hesaplamaların azaltılması ve gereken arama alanının en aza indirilmesi gibi avantajlar sağlar.

1.2.4. Metin Madenciliği Yöntemlerinin Kullanımı

Bu aşamada metin madenciliği, veri madenciliğine dönüşür. Kümeleme, sınıflandırma ve bilgi erişimi gibi veri madenciliği yöntemleri, metin madenciliğinde de uygulanabilir (Sumathy ve Chidambaram, 2013: 30).

Veri madenciliğinde olduğu gibi, metin madenciliğinde de çeşitli yöntemler önerilmiştir, bunlar arasında: Kümeleme (Clustering), Sınıflandırma (Classification),

Bilgi erişimi (Information Retrieval), Konu keşfi (Topic Discovery) bulunmaktadır (Reddy ve Deekshitha, 2022: 1974).

Kümeleme (Clustering), benzer belgeleri otomatik olarak gruplamak için kullanılan bir tekniktir. Bu süreç, belgeleri önceden tanımlanmış konulara göre değil, kendi doğal özelliklerine dayanarak kümelere ayırır. Bu nedenle, kümeleme işlemi genellikle plansız ve veri odaklıdır; bu da onu, sınıflandırmadan farklı kılar. Sınıflandırma ise belgeler arasındaki benzerlikleri belirleyerek onları önceden tanımlanmış kategorilere yerleştirir. Bu yöntemde, belgeler arasındaki güçlü benzerlikler ve kümeler dışındaki belgelerle olan farklar dikkate alınır (Abu Hamde, 2018: 43-44).

Binici'ye (2016: 34-35) göre, kümeleme, doküman setlerinde kavramların birlikte görünme sıklıklarına ve oranlarına dayanarak benzerlikleri ve farklılıkları belirleyen bir gruplama işlemidir. Bu işlem, belirli bir kümeleme algoritması tarafından gerçekleştirilir ve belgeleri ortak özelliklerine göre gruplar. Metin kümeleme sürecinde iki ana yaklaşım bulunur:

Doküman Kümeleme: Bu yaklaşım, belgeleri içerik benzerliklerine göre gruplar. Her belge, diğer belgelerle ne kadar benzer olduğunu belirleyen özellikler kullanılarak kümelenir.

Kavram Kümeleme: Bu yöntem, belirli kavramlar veya terimlerin bir arada bulunma sıklığına dayanarak gruplama yapar. Kavramlar arasındaki ilişkiler ve benzerlikler dikkate alınarak kümeler oluşturulur.

Metin madenciliğinde kullanılan yöntemler, veri ve metin analizi açısından oldukça kapsamlıdır. Aşağıda belirtilen yöntemler, metinlerin analiz edilmesine ve anlamlı bilgiler çıkarılmasına olanak tanımaktadır.

Kümeleme, benzer özelliklere sahip metinlerin gruplandırılması işlemidir. Bu yöntem, veri setindeki belgeleri veya terimleri doğal olarak oluşan kümelere ayırarak, veri içindeki yapıları ve benzerlikleri keşfetmeyi sağlar. Kümeleme, belirli bir önceden tanımlanmış kategori olmadan veri üzerinde desenler arar. Örneğin, bir haber kümesi kümeleme kullanılarak, farklı haber türlerini (spor, ekonomi, politika) içeren gruplara ayrılabilir.

Sınıflandırma (Classification), belgeleri önceden tanımlanmış bir konu dizisine göre düzenlemeyi amaçlayan bir yöntemdir. Bu süreçte, bilgisayar programları

genellikle belgeleri “kelime havuzu” olarak değerlendirir. Bilgi çıkarımının aksine, burada bilgisayar metindeki gerçek bilgiyi işlemeye odaklanmaz; sadece kelimelerin frekanslarını sayarak ana konuları belirler. Sınıflandırma, genellikle konuların daha önceden tanımlandığı bir kavram dizinine dayanır. Bu dizin, geniş terimlere, dar terimlere, eşanlamlılara ve ilişkili terimlere dayalı olarak oluşturulur. Program, belgedeki kelimeleri sayarak ve bu kelimeler arasındaki ilişkileri analiz ederek belgeyi uygun konuya yerleştirir. Sınıflandırma araçları genellikle belirli bir konuda en fazla içeriğe sahip olan belgeleri öncelikli olarak sıralar. Belgenin özetlenmesi aşamasında, konunun uygunluğu değerlendirildikten sonra, belgeye konu takibi ve sınıflandırma ile erişim sağlanabilir, bu da bilgi arayan kişilerin ilgili bilgilere daha hızlı ulaşmasını sağlar (Abu Hamde, 2018: 43).

Bilgi erişimi (Information Retrieval), kullanıcıların sorguları veya talepleri doğrultusunda veri tabanlarından bilgi elde etme sürecidir. Bu süreç genellikle metinsel belgeler, tutanaklar, genelgeler ve raporlar gibi bilgi öğelerinin temsili, depolanması ve erişimi üzerine odaklanır. Bilgiye erişim sistemleri, kullanıcıların sorguları ile uyumlu belgeleri belirleyerek, kullanıcının ilgisini çeken içerikleri içeren bir veri kümesini sunar. Bu sistemler, kullanıcı sorgularıyla eşleşen belgeleri bularak, gerekli bilgilere hızlı ve etkili bir şekilde ulaşmayı sağlar. Örneğin, Google’ın arama motoru, sorgulara uygun web sayfalarını bulmak için bilgi erişimi yöntemlerini kullanır. Bu süreçte, metinlerin indekslenmesi ve ilgili metinlerin sıralanması gibi işlemler gerçekleştirilir (Abu Hamde, 2018: 39).

Konu keşfi (Topic Discovery), büyük metin koleksiyonlarında gizli konuları veya temaları belirleme sürecidir. Bu yöntem, metinlerde hangi konuların mevcut olduğunu keşfetmek için kullanılır ve genellikle metinlerin özetlenmesi ve anlamlandırılması için yararlıdır. Örneğin, bir akademik makaleler koleksiyonunda konu keşfi yaparak, makalelerde hangi araştırma konularının öne çıktığı belirlenebilir.

Her bir yöntem, metin verilerinin analizi ve anlamlandırılması konusunda farklı avantajlar sağlar. Bu yöntemlerin kombinasyonu, daha kapsamlı ve derinlemesine analizler yapılmasına olanak tanır; böylece büyük metin veri setlerinden daha anlamlı ve kullanışlı bilgiler elde edilebilir.

1.2.5. Raporlama ve Görselleştirme

Metin madenciliği ile elde edilen sonuçların daha anlaşılır olması için kullanılan raporlama ve görselleştirme yöntemleri bulunmaktadır. Kullanılan raporlama ve görselleştirme araçları aşağıdaki gibidir:

- Kelime bulutu (wordcloud),
- Kelime sıklık dağılımı histogramı,
- N-gramlar,
- Kelime eş görülme korelasyonları,
- TF-IDF (Term Frequency–Inverse Document Frequency) ölçütü yani kelimelerin heterojen dağılımı durumu (Atan, 2020: 232-235).

Kelime Bulutu (Word Cloud): Metin içindeki kelimelerin görsel olarak temsil edildiği bir araçtır. Kelimeler, sıklıklarına göre farklı boyutlarda gösterilir; bu da hangi kelimelerin daha önemli veya daha sık geçtiğini hızlıca anlamayı sağlamaktadır.

Kelime Sıklık Dağılımı Histogramı: Kelimelerin metin içindeki frekanslarını gösteren grafiklerdir. Bu histogramlar, kelimelerin ne kadar sık tekrarlandığını görsel olarak temsil eder.

N-gramlar: Metin içindeki belirli uzunlukta kelime veya karakter dizilerini analiz etmek için kullanılır. Örneğin, 2-gramlar (bigrams) iki kelimelik dizileri, 3-gramlar (trigrams) ise üç kelimelik dizileri ifade eder. Bu yöntem, kelimeler arasındaki ilişkileri anlamaya yardımcı olur. Metindeki bitişik karakter veya kelime kombinasyonları, n-gramları ifade eder. Bu, ikili (bigram), üçlü (trigram) veya dördü (four-gram) kelime öbekleri veya karakter dizilerinin metin içinde yan yana bulunma örüntülerini içerir (Binici, 2016: 22).

Kelime Eş Görülme Korelasyonları: Kelimeler arasındaki eş zamanlı görünme oranlarını analiz eder. Bu korelasyonlar, kelimelerin birlikte kullanıldığı bağlamları belirlemeye yardımcı olur.

TF-IDF (Term Frequency-Inverse Document Frequency) Ölçütü: Kelimelerin metin içindeki önemini ölçen bir tekniktir. TF-IDF, kelimenin bir belgede ne sıklıkta geçtiğini (Term Frequency) ve kelimenin tüm belgelerde ne kadar yaygın olduğunu (Inverse Document Frequency) dikkate alır. Bu ölçüt, kelimelerin belgeler arasındaki heterojen dağılımını değerlendirmeye yardımcı olur (Atan, 2020: 232-235).

1.3. Metin Madenciliği Alanları

Metin madenciliği, bilgi erişimi, bilgi çıkarımı, veri madenciliği, hesaplamalı dilbilim ve doğal dil işleme gibi alanları içeren disiplinlerarası bir alandır (Sumathy ve Chidambaram, 2013: 30).

1.3.1. Bilgi Çıkarımı (Information Extraction - IE)

Bilgi Çıkarımı (IE), yapılandırılmamış ve/veya yarı yapılandırılmış metin belgelerinden otomatik olarak yapılandırılmış bilgi çıkarma süreci olarak ifade edilmektedir. Bir IE sistemi, kişilerin isimleri, şirketler ve yerler gibi varlıkları, bu varlıkların niteliklerini ve varlıklar arasındaki ilişkileri tanımlamayı içerir. Bu işlem, desen tanıma yöntemiyle gerçekleştirilir. Desen tanıma, metin belgelerinde önceden tanımlanmış metin dizilerini aramayı ifade eder (Sumathy ve Chidambaram, 2013: 30). Başka bir ifade ile bilgi çıkarımı, yapılandırılmamış veya yarı yapılandırılmış metinlerdeki olayları ve ilişkileri tanımlayıp çıkararak, bu verileri yapılandırılmış verilere dönüştürme sürecidir. Bu işlem, metinlerdeki önemli bilgilerin ve ilişkilerin belirlenmesini ve düzenlenmesini sağlar (Binici, 2016: 16). Bilgi çıkarımı (IE) tekniği, genellikle metin içinde belirli anahtar kelimeler, ifadeler veya ilişkileri tanımlamaktadır. Metin verisini daha yönetilebilir ve analiz edilebilir hale getirmektedir. Bilgi çıkarımı, metinlerin yapılandırılmış bilgiye dönüştürülmesini sağlayarak metin madenciliğinde önemli bir görev üstlenmektedir.

1.3.2. Bilgi Erişimi (Information Retrieval - IR)

Bilgi erişimi, metin dokümanlarının veritabanlarında depolanması ve bu belgelere erişim sağlama sürecini kapsar. Bu süreç, kullanıcıların belirli bilgilere ulaşabilmesi için arama motorları ve anahtar kelimelerle arama gibi araçları içerir (Binici, 2016: 15).

Bilgi erişimi, bilgi öğelerinin temsil edilmesi, saklanması ve erişilmesi için kullanılan yöntemleri ifade etmektedir. Bu bilgiler genellikle metin belgeleri, gazeteler ve kitaplar gibi biçimlerde olup, kullanıcı talepleri veya sorgularına göre veritabanlarından çekilmektedir. Bilgi erişimi, belgelerin işlenerek kullanıcı tarafından talep edilen belirli bilgilerin özetlenmesi veya çıkarılması sürecinin genişletilmiş bir biçimi olarak görülmektedir. Bir bilgi erişim sistemi, belirli bir soruna ilişkin belgeler arasından ilgili olanların daraltılmasına olanak tanımaktadır. En bilinen bilgi erişim

sistemleri arasında Google gibi arama motorları bulunmaktadır. Bu sistemler, analiz sürecini hızlandırarak analiz edilecek belge sayısını azaltabilmektedir (Sumathy ve Chidambaram, 2013: 30).

Bilgi erişimi, kullanıcıların ihtiyaç duydukları bilgiyi hızlı ve etkili bir şekilde bulmalarına yardımcı olmak için çeşitli teknikler ve sistemler kullanılmaktadır. Bu teknikler arasında, belgelerin metin içeriğini analiz ederek ilgili sonuçları döndüren arama motorları ve anahtar kelimelerle yapılan aramalar bulunmaktadır.

1.3.3. Doğal Dil İşleme (Natural Language Processing - NLP)

Doğal Dil İşleme (NLP), bilgisayarların insan dilini anlayabilmesi ve bu dili kullanarak anlamlı sonuçlar üretebilmesi için yapılan çalışmaları ifade etmektedir. NLP, insan dilini analiz ederek bilgisayarların bu dili anlamasını ve işlemesini sağlamak amacıyla yapılandırılmamış metin verileri üzerinde uygulanmaktadır. Bu süreç, dilin yapısını, anlamını ve kullanımını bilgisayarlar tarafından işlenebilir hale getirmektedir. NLP'nin temel amacı, metinsel bilgiyi anlamak, düzenlemek ve kullanarak anlamlı ve etkili sonuçlar elde etmektir. Bu kapsamda NLP, metin analizi, dil modelleme ve metin üretimi gibi çeşitli teknikler içermektedir (Abu Hamde, 2018: 11).

Doğal Dil İşleme (NLP), bilgisayarların insan dilini anlaması ve işleyebilmesi için yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Bu alan, yapılandırılmamış metin verileri üzerinde uygulanarak, dilin anlaşılabilir ve işlenebilir hale getirilmesini sağlamaktadır. NLP'nin amacı, dilin yapısını ve anlamını çözümlyerek bilgisayarların metinsel bilgiyi anlaması ve kullanmasıdır.

1.3.4. Veri Madenciliği (Data Mining)

Veri madenciliği, geniş veri setlerinde belirli desenleri ve örüntüleri keşfetme süreci olarak belirtilmektedir. Bu işlem, verilerin derinlemesine analizini yaparak, daha önce bilinmeyen ve değerli bilgileri ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Yani, veri madenciliği, büyük veri kümelerindeki gizli bilgileri ve anlamlı bağlantıları belirleyerek, organizasyonlara veya araştırmacılara yeni içgörüler kazandırmaktadır (Abu Hamde, 2018: 12).

Veri madenciliği, büyük veri hacimlerinden ilgili bilgileri bulma veya bilgi keşfetme sürecini ifade etmektedir. Veri madenciliği, verilerden istatistiksel kurallar

ve desenleri otomatik olarak keşfetmeye çalışmaktadır. Veri madenciliği araçları, davranışları ve gelecekteki eğilimleri tahmin edebilmekte, bu da işletmelerin bilgiye dayalı olumlu kararlar almasını sağlamaktadır. Veri madenciliğinin genel amacı, bir veri kümesinden bilgi çıkarıp bu bilgiyi daha ileri analiz için anlaşılır bir yapıya dönüştürmektir (Sumathy ve Chidambaram, 2013: 30-31).

1.4. Metin Madenciliği Uygulamaları

Metin madenciliği, geniş veri kümelerinden anlamlı bilgiler çıkarmak için kullanılan bir tekniktir ve çeşitli sektörlerde önemli uygulama alanlarına sahiptir. Metin madenciliğinin en sık kullanıldığı sektörler Sumathy ve Chidambaram (2013: 31) tarafından şu şekilde özetlenmiştir:

- Telekomünikasyon, Enerji ve Diğer Hizmet Sektörleri
 - Müşteri Hizmetleri: Müşteri şikâyetlerini ve geri bildirimlerini analiz ederek hizmet kalitesini artırma.
 - Ağ Güvenliği: Şüpheli etkinlikleri tespit etmek için veri analizi yapma.
- Bilgi Teknolojisi ve İnternet
 - Arama Motorları: Kullanıcı sorgularına uygun arama sonuçları sağlamak için içerik analizi yapma.
 - Sosyal Medya Analizi: Trendleri ve kullanıcı duygularını takip ederek pazar eğilimlerini anlama.
- Yayıncılık ve Medya
 - İçerik Kategorilendirme: Makaleleri ve haberleri konularına göre sınıflandırma.
 - Duygu Analizi: Kamuoyunun medya içeriklerine verdiği tepkileri değerlendirme.
- Bankalar, Sigorta ve Finans Pazarları
 - Risk Yönetimi: Finansal riskleri analiz etmek için piyasa verilerini ve müşteri yorumlarını inceleme.
 - Fraud Tespiti: Dolandırıcılık aktivitelerini tespit etmek için işlem verilerini analiz etme.
- Siyasi Kurumlar, Siyasi Analiz, Kamu Yönetimi ve Hukuki Belgeler

- Siyasi Analiz: Siyasi konuşmaları ve kamuoyu araştırmalarını analiz ederek siyasi eğilimleri belirleme.
- Hukuki Analiz: Hukuki belgeler ve davaları analiz ederek içsel bilgileri çıkarma.
- İlaç ve Araştırma Şirketleri ile Sağlık Hizmetleri
 - İlaç Araştırmaları: Bilimsel literatürü inceleyerek yeni ilaç keşiflerini destekleme.
 - Hasta Verisi Analizi: Sağlık kayıtlarını analiz ederek tedavi süreçlerini iyileştirme.
- Biyoinformatik, İş Zekâsı ve Ulusal Güvenlik
 - Biyoinformatik: Genetik ve biyolojik verileri analiz ederek genetik araştırmaları destekleme.
 - İş Zekâsı: Pazar verilerini ve iş süreçlerini analiz ederek stratejik kararlar alma.
 - Ulusal Güvenlik: Güvenlik tehditlerini tespit etmek için büyük veri analizi yapma.

Metin madenciliği, yukarıda belirtilen sektörlerdeki büyük veri setlerinden değerli bilgiler çıkararak daha iyi karar ve önlem alınmasına ve stratejik planlama yapılmasına olanak tanımaktadır.

1.5. Konu Modelleme

Konu modellemeleri, ilk olarak Deerwester, Dumais, Furnas, Landauer ve Harshman tarafından 1990 yılında önerilen Gizli Anlamsal Analiz (Latent Semantic Analysis [LSA]) yöntemiyle geliştirilmiştir. LSA, doküman terim matrisine tekil değer ayrışımı (Singular Value Decomposition [SVD]) uygulayarak, doküman koleksiyonundaki gizli anlamsal ilişkileri keşfederek düşük boyutlu anlamsal bir uzay oluşturmaktadır (Deerwester, Dumais, Furnas, Landauer ve Harshman, 1990: aktaran Güler, Keskin ve Sümbül, 2023: 210). Hofmann tarafından 1999 yılında geliştirilen olasılıksal gizli anlamsal analiz (Probabilistic Latent Semantic Analysis [pLSA]), LSA'nın istatistiksel bir versiyonu olarak daha karmaşık bir yaklaşım sunmaktadır. pLSA, dokümanları gizli konuların bir karışımı olarak modellemeye yönelik olasılıksal bir yaklaşım sunan üretici ve grafiksel bir yöntemdir. Ancak modelin

yalnızca kelime seviyesinde bir olasılık modeli sunması, onun tam anlamıyla bir üretici model olmasını engellemektedir. Ayrıca pLSA aşırı öğrenmeye yatkın olup, daha önce karşılaşmadığı belgeler üzerinde genelleme yapma yeteneğine sahip değildir; bu da önemli bir dezavantajdır (Popescul, Ungar, Pennock ve Lawrence, 2001: aktaran Güler, Keskin ve Sümbül, 2023: 210). Bir diğer yaklaşım Negatif Olmayan Matris Ayrıştırma (Non-negative Matrix Factorization [NMF]), çok değişkenli veri setleri için yararlı bir ayrıştırma yöntemidir (Lee ve Seung, 2000). Blei, Ng ve Jordan tarafından 2003 yılında geliştirilen Gizli Dirichlet Ayrırımı (GDA, Latent Dirichlet Allocation [LDA]), konuların dokümanlardaki dağılımını temsil eden parametrelerini bir Dirichlet dağılımından gelen değişkenler olarak ele alarak pLSA modelini genişletir. Bu yaklaşım, pLSA'nın bazı dezavantajlarını ortadan kaldırarak daha kapsamlı bir üretici model sunmaktadır (Ekinci, 2019: 8). LDA, en yaygın olarak kullanılan konu modellemelerinden biridir. Bir belgenin, sınırlı sayıda konunun bir karışımı olarak kabul edilebileceği ve bu belgedeki her kelimenin belirli bir konuyla ilişkilendirilebileceği fikrine dayanır (Figuerola, García Marco ve Pinto, 2017:1546). LDA, en yaygın konu modelleme yöntemlerinden biri olarak, bir belgenin birkaç belirli konu arasındaki bir karışım olarak ele alınabileceğini öne sürmektedir. Bu yaklaşım, her kelimenin belgedeki belirli bir konuyla ilişkilendirilebileceği fikrini benimsemektedir. Bu sayede, belgelerdeki gizli yapılar ve konular arasındaki ilişkileri keşfetmek mümkün hale gelebilecektir. LDA, belgeleri ve kelimeleri daha iyi anlamak için güçlü bir araç olarak görülmektedir; çünkü belgelerin karmaşık yapılarını basit bir modelle açıklamaya çalışmaktadır. Bu durumun, metin analizi ve bilgi erişimi gibi alanlarda önemli bir avantaj sağlayacağı düşünülmektedir.

Literatürde, konu modelleme üzerine birçok yaklaşım bulunmaktadır; bunlar arasında Gizli Anlamsal Analiz (LSA) (Deerwester ve diğ., 1990), Olasılıksal Gizli Analiz (pLSA) (Hofmann, 1999), Olumsuz Olmayan Matris Ayrıştırması (NMF) (Lee ve Seung, 2000) ve Gizli Dirichlet Ayrırımı (LDA) (Blei ve diğ., 2003) yer almaktadır. Bu yaklaşımlarda etiketleme gerekmemekte, ancak kategorilerin sayısının önceden belirlenmesi gerekmektedir (İncekaş, 2023: 13).

1.6. BERTopic

BERTopic, 2020 yılında Maarten Grootendorst tarafından geliştirilmiş bir konu modelleme yöntemidir. Algoritmik yapısı, Top2Vec'e¹ (Angelov, 2020) benzerlik göstermektedir ve anlamsal olarak benzer cümleleri gruplamak için cümle yerleştirme (gömme) teknikleri kullanmaktadır. Ancak, Top2Vec'den farklı olarak, BERTopic, konu temsili oluşturma sürecinde sınıf tabanlı Terim Frekansı-Ters Doküman Frekansı (class-based Term Frequency- Inverse Document Frequency [c-TF-IDF²]) yöntemine dayanır (Koruyan, 2022: 68). Bu özellikleri, BERTopic'in konu modellemede esnek ve etkili bir araç olmasını sağlamaktadır. BERTopic, konuları belirlemek ve temsil etmek için önceki kümeleme yöntemlerini geliştirerek ve TF-IDF'nin³ (Terim Frekansı - Ters Doküman Frekansı- Term Frequency-Inverse Document Frequency) sınıf bazlı bir versiyonunu kullandığını belirtmektedir. Bu yaklaşım, her konunun önemini ve özelliklerini daha iyi yakalamak için gömme ve TF-IDF yöntemlerinin birleşimini kullanmaktadır (Grootendorst, 2022).

BERTopic konu modelleme Şekil 1'de gösterildiği gibi üç adımda gerçekleşmektedir (Koruyan, 2022: 68). Bunlar; belge yerleştirme, belge kümeleme ve konu temsili oluşturma olarak ele alınmaktadır.

1. Belge yerleştirme: Belge yerleştirmeleri çıkartılır (Koruyan, 2022: 68). Yani her belgeyi bir gömme (embedding) temsilene dönüştürmek için önceden

¹ Konu modelleme, büyük belge koleksiyonlarındaki gizli anlamsal yapıları, yani konuları keşfetmek için kullanılan bir tekniktir. Yaygın yöntemler arasında Gizli Dirichlet Ayırımı (LDA) ve Olasılıksal Gizli Anlamsal Analiz (pLSA) bulunur. Ancak, bu yöntemler genellikle konu sayısının önceden belirlenmesini, özel durak-kelime listeleri, kök bulma ve lemmatizasyon gibi ek işlemleri gerektirir ve kelime sıralamasını ve anlamsal ilişkileri dikkate almaz. Top2Vec, belge ve kelimelerin anlamsal gömme (embedding) yöntemlerini kullanarak konu vektörlerini belirler. Bu model, durak-kelime listelerine, kök bulma veya lemmatizasyona ihtiyaç duymaz ve konu sayısını otomatik olarak tespit eder. Elde edilen konu vektörleri, belge ve kelime vektörleriyle birlikte gömülür ve aralarındaki mesafe, anlamsal benzerliği temsil eder. Bu sayede, konuları daha doğru ve anlamlı bir şekilde bulabilir.

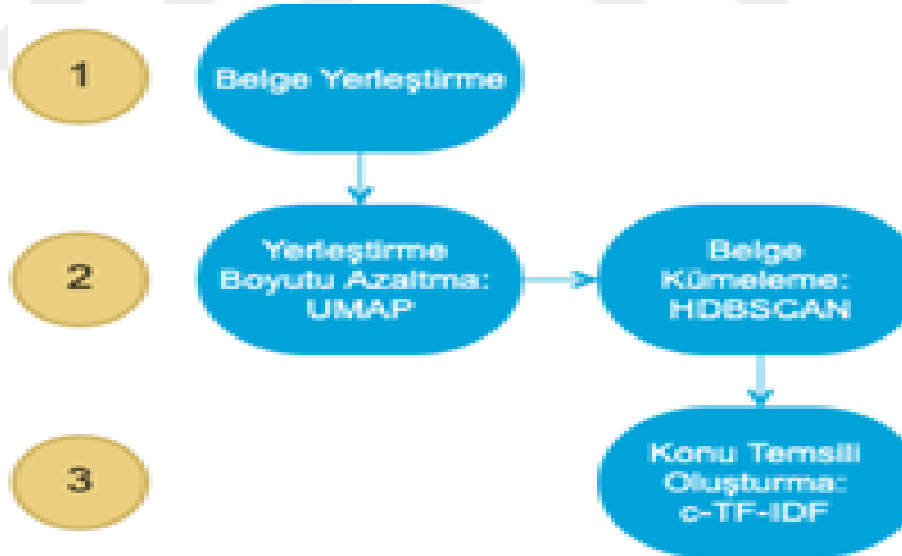
² Bir terimin belirli bir sınıf veya konu içindeki önemini ölçmek için kullanılan bir kelime gömme yöntemidir.

³ Terim Frekansı (Term Frequency [TF]): Bir terimin (kelimenin) belirli bir belgede ne kadar sık geçtiğini ölçer. Yüksek frekans, kelimenin belgede önemli olduğunu gösterir. TF, genellikle kelime sayısının toplam kelime sayısına bölünmesiyle hesaplanır. Ters Doküman Frekansı (Inverse Document Frequency [IDF]): Bir terimin koleksiyondaki diğer belgelerde ne kadar yaygın olduğunu ölçer. Daha nadir terimler daha yüksek IDF değerine sahiptir; bu da onların, daha fazla bilgi taşıdığı anlamına gelir. IDF, terimin toplam belge sayısına bölünmesi ve ardından logaritması alınarak hesaplanır. TF-IDF, bu iki bileşenin çarpımı olarak hesaplanır ve bir terimin bir belge içindeki önemini, diğer belgelerdeki yaygınlığını dikkate alarak belirler.

eğitilmiş bir dil modeli kullanır. Bu, metinleri sayısal temsillere dönüştürmeyi sağlar (İncekaş, 2023: 15).

2. Belge kümeleme: Yerleştirme boyutunu küçültmek amacıyla Düzgün Manifold Yaklaşımı ve Projeksiyonu (Uniform Manifold Approximation and Projection [UMAP]) (McInnes, Healy ve Melville, 2020) kullanılırken, semantik olarak benzer belgeleri gruplamak için Hiyerarşik Yoğunluk Tabanlı Uzaysal Uygulamalarla Gürültü Kümeleme (Hierarchical Density-Based Spatial Clustering of Applications with Noise [HDBSCAN]) (Campello, Moulavi ve Sander, 2013: aktaran Koruyan, 2022: 68) yöntemi uygulanır.
3. Konu temsili oluşturma: Bu kümelerden c-TF-IDF kullanarak konuları ayıklar ve çıkarır (İncekaş, 2023: 15). c-TF-IDF, her konunun kelimeler üzerindeki önemini belirler ve konu temsillerini oluşturur.

şekil 1: BERTopic Konu Modelleme Adımları

Kaynak: Koruyan, 2022: 68

şekil 1’de gösterilen BERTopic’in birinci aşamasında, belge yerleştirme işlemi gerçekleştirilir. Bu aşamada, belgeler vektör uzayında anlamsal olarak karşılaştırılabilir temsillere dönüştürülür. Aynı konuyu içeren belgelerin anlamsal olarak benzer olduğu kabul edilir. Bu temsillerin oluşturulmasında Sentence-BERT’ten faydalanılır (Reimers ve Gurevych, 2019: aktaran Koruyan, 2022: 68).

Sentence-BERT, cümleleri ve paragrafları yoğun vektör temsillerine dönüştürmek için önceden eğitilmiş dil modelleri (Pre-trained Language Model [PLM]) kullanır. Bu sayede metinlerin anlamsal benzerliklerini ve ilişkilerini daha etkili bir şekilde yakalayarak, metinlerin karşılaştırılması ve analizini kolaylaştırır (Grootendorst, 2022). Bu model, belgelerin anlamsal benzerliğini yakalamak için kullanılır ve belgelerin vektör temsillerini elde etmekte önemli bir rol oynar.

Şekil 1’de ikinci aşamada, belgelerin yerleştirme boyutunu azaltmak için UMAP kullanılır. Bu işlemden sonra, HDBSCAN algoritması, boyutu azaltılmış bu yerleştirmeleri kümelendirir ve anlamsal olarak benzer belgelerden oluşan kümeler oluşturur (Koruyan, 2022: 69). Yüksek boyutlu verilerin kümeleme süreci zorlu olabilir çünkü boyut arttıkça veriler daha karmaşık hale gelir. UMAP, yüksek boyutlu verilerin yerel ve küresel özelliklerini daha düşük boyutlarda koruyarak bu sorunu hafifletir. Ayrıca UMAP’in farklı boyutlarda yerleştirmeleri olan dil modelleri arasında kullanılabilirliği, BERTopic’in esnekliğini artırır. Bu nedenle, BERTopic, belgeleri kümelemeye başlamadan önce, UMAP kullanarak yerleştirmelerin boyutunu düşürür. Bu yaklaşım, kümeleme sürecinin daha verimli ve etkili olmasını sağlar. BERTopic, belgeleri kümelere ayırmak ve aykırı değerleri tespit etmek için HDBSCAN algoritmasını kullanır. HDBSCAN, DBSCAN⁴ algoritmasının hiyerarşik bir genişlemesidir ve farklı yoğunluk seviyelerindeki kümeleri algılama yeteneğine sahiptir. Bu sayede, verileri yoğunluklarına göre gruplandırabilir ve veri kümelerinden belirgin şekilde farklı olan aykırı değerleri ayırabilir. Bu özellik, verilerin daha anlamlı kümeler halinde organize edilmesini ve modelin daha hassas sonuçlar üretmesini sağlar (Grootendorst, 2022; McInnes, Healy ve Melville, 2020: aktaran Koruyan, 2022: 69).

Şekil 1’de BERTopic’in üçüncü aşamasında, konu temsili oluşturmak için c-TF-IDF (class-based TF-IDF) kullanılır. Geleneksel TF-IDF uygulaması, belgeler arasındaki kelimelerin önemini belirler. Ancak c-TF-IDF uygulamasında, bir kategori içindeki tüm belgeler tek bir belge olarak ele alınır ve bu belgelerdeki kelimeler için

⁴ DBSCAN (Density-Based Spatial Clustering of Applications with Noise), yoğunluk temelli bir kümeleme algoritmasıdır. Veri kümeleme süreçlerinde yoğunluk bazlı bir yaklaşım benimser ve veri noktalarının yoğunluklarını dikkate alarak kümeler oluşturur. Veriyi kümelemek için verinin yoğunluğunu kullanır ve temel olarak iki ana bileşen içerir: Yoğunluk ve uzaklık.

önem puanları hesaplanır. Bu yöntemle, bir küme içindeki kelimeler ne kadar önemliyse, o konu o kadar iyi temsil edilir. Diğer bir deyişle, her bir küme için en önemli kelimeler belirlenerek, konuların açıklamaları çıkarılır. Bu işlem, c-TF-IDF olarak adlandırılır (Grootendorst, 2022: aktaran Koruyan, 2022: 69).

Kısaca, BERTopic'in üçüncü aşaması, c-TF-IDF kullanarak konuları temsil eden anahtar kelimeleri belirler. Bu yöntem, her bir küme içindeki kelimelerin önem derecelerini hesaplar ve böylece konuların açıklamalarını oluşturur. Bu, kelime ve belge yerleştirmeleri arasındaki ilişkileri daha anlamlı bir şekilde yansıtır.

Klasik TF-IDF prosedürü, terim sıklığı ve ters belge sıklığı olmak üzere iki istatistiği birleştirmektedir (Joachims, 1996: aktaran İncekaş, 2023: 15-16):

Denklem 1: TF-IDF

$$W_{t,d} = t_{f_{t,d}} \cdot \log \left(\frac{N}{d_{f_t}} \right)$$

Kaynak: Joachims, 1996: aktaran İncekaş, 2023: 15

Burada terim sıklığı, terim t 'nin belge d 'deki sıklığını modellemektedir. Ters belge sıklığı, bir terimin bir belgeye ne kadar bilgi sağladığını ölçer ve bu, bir koleksiyondaki belgelerin toplam sayısı N ile t içeren belgelerin toplam sayısının d_{f_t} logaritmasının alınmasıyla hesaplanır. Başka bir ifadeyle, bu iki istatistik, kelimelerin belgelerdeki önemini değerlendirirken farklı yönleri ele alır. Terim sıklığı, kelimenin o belge içindeki ne kadar sık geçtiğini gösterirken, ters belge sıklığı, kelimenin genel koleksiyon içindeki yaygınlığını veya nadirliğini ölçer. Çok sayıda belgede bulunan bir terim, belgeler içinde oldukça sık bir şekilde geçiyorsa, o terimin belgedeki önemi daha az olabilir. Bunun aksine, nadir bulunan ama belirli belgelerde sıkça geçen terimlerin, o belgeler için daha fazla bilgi taşıdığı kabul edilir. Bu nedenle TF-IDF, belgelerdeki önemli kelimeleri belirlemek için etkili bir araçtır.

Denklem 2: c-TF-IDF

$$W_{t,c} = t_{f_{t,c}} \cdot \log\left(1 + \frac{A}{t_{f_t}}\right)$$

Kaynak: Grootendorst, 2022

Burada, terim sıklığı, terim t 'nin sınıf c içindeki frekansını belirtir. Sınıf c , her küme için tek bir belge haline getirilen belgeler koleksiyonudur. Ardından, ters belge sıklığı, bir terimin bir sınıfa sağladığı bilgi miktarını ölçmek için ters sınıf sıklığı ile değiştirilir. Bu, sınıf başına kelime ortalaması A ile terim t 'nin tüm sınıflardaki frekansı arasındaki oranının logaritması alınarak hesaplanır. Yalnızca pozitif değerler elde etmek için, logaritmadaki bölme bir eklenir. Böylece, bu sınıf tabanlı TF-IDF prosedürü, kelimelerin önemini bireysel belgeler yerine kümelerde modellemektedir. Bu, her belge kümesi için konu-kelime dağılımları oluşturma imkânı sağlar (Grootendorst, 2022). Sonunda bu yöntem, en az yaygın olan konunun c-TF-IDF temsillerini, en benzer olan konu ile tekrar tekrar birleştirir; bu işlem, konu sayısı kullanıcı tarafından belirlenen bir değere ulaşana kadar devam eder (İncekaş, 2023: 16). Bu süreç, konu modellemesi sürecinde benzer konuların daha anlamlı ve temsil edici bir biçimde birleştirilmesine yardımcı olur. Kullanıcıların belirlediği konu sayısına ulaşmak, modelin daha yönetilebilir hale gelmesini ve anlamlı temaların ortaya çıkmasını sağlar. Ayrıca bu yaklaşım, kullanıcıların gereksinimlerine göre esnek bir şekilde uyarlanabilir; bu da BERTopic'in güçlü bir özelliklerinden biridir. Başka bir ifadeyle, bu formül, kelime temsillerinin kümeler üzerinden hesaplanmasını sağlar. Burada, belirli bir terimin bir konuya veya kümeye olan katkısı değerlendirilir. Terim sıklığı, ilgili kümedeki terimin ne kadar sık geçtiğini belirlerken, ters sınıf sıklığı, terimin genel sınıf yapısı içindeki özgünlüğünü ölçer. Bu sayede, her küme için önemli kelimeler ve konular daha iyi belirlenebilir. Logaritmanın içinde bir ekleme yapılması, değerlerin pozitif olmasını garanti eder; bu da hesaplamaların daha istikrarlı olmasını sağlar. Böylece, konu modelleme sürecinde, her bir konu için daha anlamlı ve temsil edici kelimeler elde edilir.

BERTopic, bu tekniği belge kümelerine uygulayarak, her konu için anahtar kelime temelli tanımlamalar elde eder ve bu sayede denetimsiz kümeleme ile üretilen gruplardan anlam çıkarma imkânı sunar (Grootendorst, 2022). Kümeleme sürecinin sonunda, her kümeye o kümedeki en sık geçen kelimelere dayanarak bir etiket veya "konu" atanır. BERTopic, kümeleri görselleştirir ve her konu için en alakalı anahtar kelimeleri tanımlamak üzere UMAP boyut indirgeme adı verilen yenilikçi bir yöntemi kullanır. Genel olarak, BERTopic, özellikle konuların önceden bilinmediği büyük metin veri koleksiyonlarında anlamlı konuları otomatik olarak tanımlamak için son derece etkili bir konu modelleme yöntemidir (İncekaş, 2023: 16).

BERTopic, hızlı ve doğru konu modelleme sunan, esnek ve kullanımı kolay bir yöntem olarak tercih edilmektedir. Özellikle önceden eğitilmiş modellerin kullanımı, konu sayısının otomatik belirlenmesi ve konu azaltma gibi özellikler, BERTopic'i diğer yöntemlere göre avantajlı kılmaktadır. Bu nedenle, akademik araştırmalardan endüstriyel uygulamalara kadar geniş bir kullanım alanına sahiptir. Akademik araştırmalarda, özellikle metin analizi ve sosyal medya verileri üzerindeki araştırmalarda sıkça yer almaktadır. Endüstriyel uygulamalarda ise müşteri geri bildirimleri, sosyal medya analizleri, haber analizi gibi çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Şirketler, bu yöntemi kullanıcı davranışlarını anlamak ve stratejik kararlar almak için kullanmaktadır (Koruyan, 2022: 69).

Denetimli öğrenme yöntemlerinden farklı olarak BERTopic, metinleri analiz ederken önceden etiketlenmiş verilere ihtiyaç duymaz. Bu, etiketli veri oluşturmanın maliyetli ve zaman alıcı olduğu durumlarda büyük bir avantaj sağlamaktadır. BERTopic, verilerin kendi içindeki temsillerinden yola çıkarak konuları otomatik olarak belirleyebilmektedir. Bu sayede, az ön işleme ile hızlı ve etkili bilgi çıkarımı yapılabilmektedir. İşletmeler için bu durum, verileri hızlı ve verimli bir şekilde analiz etme anlamına gelmektedir. Böylece metin analizleri daha ekonomik ve pratik olmaktadır (Koruyan, 2022: 75).

1.7. LDA ile BERTopic Karşılaştırması

Son zamanlarda doğal dil işleme (NLP) alanında yaşanan gelişmeler, BERTopic (Grootendorst, 2022) ve Top2Vec (Angelov, 2020) gibi yeni modelleme tekniklerinin ortaya çıkması, büyük veri analitiği sürecini daha da karmaşık hale getirmiştir ve farklı

algoritmaların performansını değerlendirme ihtiyacını artırmıştır (Egger ve Yu, 2022: 2).

LDA (Latent Dirichlet Allocation), metin madenciliğinde ve konu modellemede yaygın olarak kullanılan bir tekniktir. LDA, metin verilerini analiz etmek ve bu verilerden konuları çıkarmak için etkili bir yöntemdir. LDA'nın konu sayısını önceden belirleme gerekliliği ve büyük veri setlerinde hesaplama maliyetleri, bazı durumlarda sınırlayıcı olabilir. LDA, verinin belirli bir yapı altında nasıl oluştuğunu anlamak için kullanılan bir yöntemdir. Üç seviyeli bir modelleme yapısına sahiptir. (1) Her belge veya metin parçası, altında yatan bir konu seti üzerinden sonlu bir karışım olarak temsil edilir. (2) Konu Temsili: Her konu, belirli bir konu olasılığı koleksiyonu üzerinden sonsuz bir karışım olarak temsil edilir. (3) Olasılık Dağılımı: Bu yapı, her bir konunun ve her belgenin, çeşitli olasılık dağılımlarından oluştuğunu belirtir. LDA, belgeleri açık bir şekilde temsil eder, yani belgelerin hangi konuları içerdiğini belirler (Egger ve Yu, 2022: 4).

BERTopic, metin gömme (embedding) teknikleri ve boyut azaltma yöntemleri kullanarak konuları belirler. BERT tabanlı gömme vektörleri ile veriyi temsil eder ve ardından UMAP ile boyut azaltma ve HDBSCAN ile kümeleme yapar. Metinlerin anlamını ve bağlamını daha iyi yakalamak için modern gömme tekniklerinden faydalanır. BERTopic, konu sayısını otomatik olarak belirlemeye çalışır, bu nedenle kullanıcıların konu sayısını önceden belirlemesi gerekmez. BERTopic, belgeleri anlamlı gömme vektörlerine dönüştürür ve bu vektörler arasındaki benzerlikleri kullanarak konuları belirler (Egger ve Yu, 2022: 5-6).

BERTopic ile LDA arasındaki ana fark, bu konuların nasıl üretildiğidir. BERTopic, kelimelerin belgelerdeki anlamını yakalayan daha hassas ve bağlam duyarlı kelime gömme (embedding) temsilleri sağlamak için önceden eğitilmiş bir dil modeli kullanırken, LDA'nın konuların belgelerde sıklıkla bir arada bulunan bağımsız kelimelerden oluştuğunu varsayar. Ayrıca, BERTopic, corpus'taki konu sayısını otomatik olarak belirleyebilirken, LDA'nın konu sayısının önceden belirtilmesi gerekir. BERTopic, ortak kelimelere sahip örtüşen konulara izin verirken, LDA'nın konuların birbirinden bağımsız olmasını bekler (İncekaş, 2023: 17). Tablo 1.1'de LDA ve BERTopic konu modellemelerinin avantaj ve dezavantaj durumları gösterilmiştir.

Tablo 1.1: LDA ve BERTopic Avantaj ve Dezavantaj Durumları

LDA'nın Avantajları:

- *Ön Bilgi Gerektirmez:* LDA, konu modellemesi için genellikle önceden belirlenmiş bir alan bilgisi gerektirmez. Model, veriden öğrenerek konuları çıkarmaya çalışır.
- *Doğru Hipermetre Ayarlarıyla Koherent Konular Bulur:* Uygun hipermetre ayarları yapıldığında, LDA, genellikle anlamlı ve koherent konular bulabilir.
- *Seyrek Girdi ile Başa Çıkabilir:* LDA, verinin seyrek olduğu durumlarla (yani, metinlerin çoğunun çok sayıda boş veya az kullanılan kelime içerdiği durumlarla) başa çıkabilir.
- *Konu Sayısı Daha Azdır:* LDA'nın konularının sayısı genellikle kelime gömme tabanlı yaklaşımlardan daha düşüktür; bu da, konuları anlamayı ve yorumlamayı kolaylaştırır.
- *Bir Belge Birden Fazla Konu İçerebilir:* LDA, bir belgenin çeşitli konuları içerebileceğini (karışık üyelik çıkarımı) kabul eder.
- *Tam Üreten Modeller:* Konular arasında çoknominal dağılımlar içeren tam üreten modeller oluşturur.
- *Hem Sıfatları Hem de İsimleri Gösterir:* LDA, konular içinde hem sıfatları hem de isimleri gösterebilir. Bu, konuların içeriğinin daha ayrıntılı bir analizini sağlar.

LDA'nın Dezavantajları:

- *Ayrıntılı Varsayımlar Gerektirir:* LDA'nın etkin bir şekilde çalışabilmesi için çeşitli ayrıntılı varsayımlar ve parametreler gereklidir.
- *Hipermetrelerin Dikkatli Ayarlanması Gerekli:* LDA'nın performansı, hipermetrelerin dikkatli bir şekilde ayarlanmasına bağlıdır.
- *Konuların Üst Üste Binmesi:* Sonuçlar, konuların yumuşak kümeler (soft

BERTopic'in Avantajları:

- *Yüksek Çok Yönlülük ve Kararlılık:* Farklı alanlarda yüksek uyum ve stabilite sağlar.
- *Çok Dillili Analiz Desteği:* Çok dilli analiz yapma imkânı sunar.
- *Konu Modelleme Varyasyonlarını Destekler:* Rehberli konu modelleme, dinamik konu modelleme veya sınıf bazlı konu modelleme gibi konu modelleme varyasyonlarını destekler.
- *Gömme Kullanımı:* Veri ön işleme gerektirmeden doğrudan gömme (embedding) kullanır.
- *Konu Sayısını Otomatik Olarak Bulur:* Konu sayısını otomatik olarak belirler.
- *Hiyerarşik Konu Azaltma Desteği:* Hiyerarşik konu azaltmayı destekler.
- *Yerleşik Arama Fonksiyonları:* Konulardan belgelere geçiş yapmayı, konuları aramayı vb. kolaylaştıran yerleşik arama fonksiyonlarına sahiptir.
- *Top2Vec'ten Daha Geniş Gömme Modeli Desteği:* Top2Vec'ten daha geniş gömme model destekleri sunar.

BERTopic'in Dezavantajları:

- *Çok Sayıda Konu Üretme:* Gömme yaklaşımı fazla sayıda konu üretebilir; bu da her bir konunun işlenmesini zaman alıcı hale getirebilir.
- *Birçok Aykırı Değer Üretir:* Çok sayıda aykırı değer oluşturabilir.
- *Konu Dağılımları Üretilmez:* Tek bir belgede konu dağılımları üretilmez; bunun yerine, her belge tek bir konuya atanır.

- clusters) olarak ele alınmasından dolayı kolayca üst üste binmiş konular üretebilir.
- *Objektif Değerlendirme Ölçütleri Eksikliği:* LDA'nın sonuçlarını nesnel bir şekilde değerlendiren ölçütler genellikle eksiktir.
 - *Konu Sayısının Kullanıcı Tarafından Belirlenmesi Gerekli:* Konu sayısının kullanıcı tarafından belirlenmesi gerekir; bu da modelin önceden belirlenmiş bir konu sayısına ihtiyaç duymasına neden olur.
 - *Sonuçlar Deterministik Değildir:* Sonuçlar deterministik (belirli) olmadığından, güvenilirlik ve geçerlilik otomatik olarak sağlanmaz.
 - *Konuların Bağımsız Olduğu Varsayımı:* LDA, konuların birbirinden bağımsız olduğunu varsayar; bu nedenle, sadece kelimelerin ortak oluşum sıklığı kullanılır.
- *Nesnel Değerlendirme Ölçütleri Eksik:* Nesnel değerlendirme ölçütleri mevcut değildir.

Kaynak: Egger ve Yu, 2022: 13

LDA ve BERTopic, metin madenciliğinde farklı avantajlar ve sınırlamalar sunar. LDA, daha geleneksel bir yaklaşım sunarken, BERTopic daha güncel ve bağlamsal anlam sağlayan bir yöntemdir. Her iki yöntem de farklı bağlamlarda kullanılabilir ve seçimi, veri türüne ve analiz hedeflerine bağlı olarak değişebilir.

1.8. Programlama Dilleri

Elektronik cihazlar, kullanım alanları ve işlevleri bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bu cihazların belirlenen işlevleri yerine getirebilmesi için programlama işlemi gerekmektedir. Programlanmış cihazlar, belirli işlevleri gerçekleştirmek amacıyla özel olarak tasarlanmış dil ve sembolleri kullanmaktadır. Bu komut setleri, bilgisayarların istenilen görevleri yerine getiren yazılımlar üretmesini sağlamaktadır. Söz konusu yazılımlar, çeşitli programlama dillerinde yazılmakta ve her dil kendi özel kuralları ve komutlarıyla fonksiyonlarını yerine getirmektedir. Komutların yazılması ve düzenlenmesi süreci, kodlama veya programlama olarak adlandırılırken, elde edilen sonuç ise bir program olarak tanımlanmaktadır (Ersoy, Madran ve Gülbahar, 2011, s. 786).

Bilimsel programlama ve veri bilimi alanlarında, kullanıcılar genellikle yüksek performans, hızlı işlem, kolay kod yazımı ve prototipleme özelliklerine sahip, esnek ve dinamik programlama dilleri ararlar. Veri bilimi dünyasında birçok programlama dili mevcuttur ve her birinin farklı avantajları ve dezavantajları vardır (Tunalı ve Özden, 2023: 226).

Programlama dilleri, bilgisayarlara talimatlar vermek için kullanılan araçlardır ve çeşitli amaçlar için tasarlanmış çok sayıda dil bulunmaktadır. Her programlama dili, belirli görevler için özelleştirilmiş araçlar ve özellikler sunmaktadır. Dil seçimi, projelerin ihtiyaçlarına, mevcut durumuna ve kişisel tercihlere bağlı olarak değişebilmektedir.

1.8.1. Genel Değerlendirme

Veriler, iletişim kurmak ve bilgi oluşturmak amacıyla karar verme süreçlerinde önemli bir girdi olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle verilerin yaşamın her alanında büyük bir önemi bulunmaktadır. Ancak verilerin toplanması tek başına yeterli görülmemektedir. Asıl önemli olan, bu verilerin işlenmesi, analiz edilmesi ve bilgiye dönüştürülmesi noktasıdır. Bu süreçlerde etkili olabilmek için istatistik bilgisi ve programlama dili bilgisi edinmek temel yetkinlikler arasında yer almaktadır (Tunalı ve Özden, 2023: 226).

Bu bağlamda, istatistik bilgisi, verilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi için gerekli görülmektedir. Ayrıca programlama dili bilgisi de bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü verilerin işlenmesi ve analiz edilmesi genellikle programlama becerilerini gerektirmektedir. Programlama dilleri, veri manipülasyonu ve analizinde gerekli araçları sağlamaktadır.

Dikici'ye (2022: 32-33) göre bilgisayarların içyapısına doğrudan bağlı olan ilk programlama dili, ikili (0 ve 1) makine dilidir. Bu dil, bilgisayarın doğrudan anlayabileceği düşük seviyeli bir dil olup, her işlem için belirli makine kodları kullanılarak programlama yapılmıştır. Sonrasında, komutların bilgisayara daha anlaşılır bir şekilde iletilmesini sağlayan assembly dili (assembler) geliştirilmiştir. Assembly dili, makine dilindeki işlemleri semboller ve kısa deyimler kullanarak ifade etmekte, bu sayede programlama sürecini daha kolay hale getirmektedir. İkinci nesil diller, 1950'li yıllardan itibaren gelişmeye başlamış ve 1960'lı yıllarda FORTRAN,

BASIC, COBOL, ALGOL, PASCAL ve C gibi diller ortaya çıkmıştır (Dikici, 2022: 32-33).

FORTRAN (Formula Translation): İlk ortaya çıktığı günden bu yana matematiksel ve bilimsel hesaplamalar için yoğun olarak kullanılmaktadır.

BASIC (Beginner's All-purpose Symbolic Instruction Code): Günümüzde, gelişmiş özelliklerle donatılmış ve Visual Basic adı altında kullanılan bir dil olarak kişisel bilgisayarlarda kolay programlama imkânı sunmaktadır.

COBOL (Common Business-Oriented Language): Ticaret ve iş dünyasında yaygın olarak kullanılan, belirli standartlara sahip bir programlama dilidir.

ALGOL (Algorithmic Language): Üçüncü nesil dillere öncülük eden ve zengin veri tipleri sunan bir dil olarak tanımlanmaktadır.

PASCAL: 1970'lerde geliştirilen ve geniş uygulama alanlarına sahip üçüncü nesil bir dildir. Yapısal programlama anlayışını benimsemekte ve eğitim alanında sıklıkla kullanılmaktadır.

C: Özellikle işletim sistemleri geliştirmek için tasarlanmış bir dildir ve Unix işletim sistemi bu dilde yazılmıştır. Yapısal programlama prensiplerini benimsemekte ve geniş uygulama alanlarına sahip bulunmaktadır.

1980'li yıllarda, nesne yönelimli programlama paradigmasını benimseyen diller piyasaya sürülmüştür. Bu dönemde, Turbo Pascal, C++, Objective-C, Smalltalk ve Eiffel gibi diller, nesne tabanlı programlamanın temel ilkelerini sunarak yazılım geliştirme süreçlerine önemli katkılarda bulunmuştur. 1990'lı yıllarda, Turbo Pascal dilinin evrimi, Delphi 5 ile başlayan Delphi serisiyle devam etmiştir. Delphi, Pascal dilinin nesne yönelimli versiyonudur ve geliştirilmiş kullanıcı arayüzleri ve hızla prototip geliştirme imkânı sunmuştur. Benzer şekilde, C++ dilinin çeşitli sürümleri de bu dönemde geliştirilmiştir. İlk olarak Turbo C++ (Version 3.0) olarak tanıtılmış, ardından Borland C++ (Version 3.1) adı altında yeniden piyasaya sürülmüştür. Bu sürümler, C++ dilinin nesne yönelimli özelliklerini ve genişletilmiş işlevselliğini desteklemiştir. 2000'li yıllardan itibaren, hem C++ hem de Delphi dillerinin çeşitli sürümleri, sürekli olarak güncellenmiş ve yazılım geliştirme alanında yaygın olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Bu diller, modern yazılım geliştirme ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde sürekli olarak evrilmiştir (Dikici, 2022: 32-33).

C ve C++, yazılım geliştirme dünyasında önemli ve yaygın olarak kullanılan programlama dilleridir. C, düşük seviyeli bellek yönetimi sağlar; bu da yazılımcılara donanım üzerinde daha fazla kontrol sunar. Basit ve etkili bir sözdizimine sahiptir. C++'ın, C dilinin sunduğu düşük seviyeli bellek yönetiminin yanı sıra, nesneye yönelik programlama özellikleri de vardır. Bu, kodun daha düzenli ve yeniden kullanılabilir olmasını sağlar.

1.8.2. Bazı Önemli Programlama Dilleri

Veri bilimi projelerinde çeşitli programlama dilleri kullanılmaktadır. Python, R, SQL (Structured Query Language), C/C++ gibi seçenekler bu alanda sıkça tercih edilmektedir. Ancak veri bilimi uygulamalarında Python ve R, en popüler ve yaygın olarak kullanılan diller olarak öne çıkmaktadır. Julia ise bu sıralamada ilk beş içinde yer almaktadır. Veri bilimcilerin hedeflerinden biri, yüksek hız ve performans sunan programlama dillerinden biri olan C++'ın sunduğu performansı yakalamaktır. Bu nedenle, programlama dilleri genellikle hız ve performans açısından C++ ile karşılaştırılmaktadır. Ancak hız ve performansın yanı sıra, bir programlama dilinden beklenen önemli bir diğer özellik de kod yazımının kolaylığı olarak görülmektedir (Tunalı ve Özden, 2023: 235-236).

Programlama dilleri, temel araçlar olarak işlev görmektedir. Bu araçlar zaman içinde değişmekte ve evrim geçirmektedir. Bir programlama dili, belirli bir süre boyunca geniş bir kullanım alanı bulabilmekte, ancak zamanla popülaritesini kaybedebilmektedir. Bu nedenle, yalnızca bu araçlara odaklanmak yerine, bilimsel disiplinlerin—örneğin istatistik ve veri bilimi—temel ilkelerine ve bu bilgilerin nasıl uygulanacağına odaklanmak daha etkili olacaktır. Python, R veya Julia gibi dillerde programlama bilgisi önemli olsa da, veri bilimi veya istatistik alanlarında yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadan, problemleri doğru bir şekilde tanımlamak veya uygun soruları formüle etmek zorlu olabilmektedir. Bu durum, kodlama bilgisinin tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Diğer yandan, istatistik ve veri bilimi konularında güçlü bir temel oluşturmak, herhangi bir programlama dilinin öğrenilmesini ve uygulanmasını önemli ölçüde kolaylaştıracaktır (Tunalı ve Özden, 2023: 240).

1.8.2.1. Python Programlama Dili

Python programlama dili, 1991 yılında Guido Van Rossum tarafından geliştirilmiştir. Python ismi, Python'un geliştirilme aşamasında Van Rossum'un, BBC

dizisi “Monty Python’s Flying Circus” dan esinlenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Python, nesne yönelimli ve etkileşimli bir programlama dilidir (Yeshwante, 2022: 322).

Python programlama dili, son yıllarda özellikle veri bilimcileri ve yazılım geliştiricileri olmak üzere birçok kullanıcı tarafından kullanılmaktadır. Bu dil, internet programcılığından makine öğrenmesine kadar geniş bir uygulama alanına sahiptir. Python programlama dili, bir betik dilidir. Yani, yazılan kod önceden ikili (binary) bir forma derlenmemektedir. Bunun yerine, Python yorumlayıcısı, kodun çalıştırılması sırasında gerçek zamanlı olarak kodu yorumlar ve işletir. Yani, Python kodu doğrudan kaynak kod olarak yazılmakta ve yorumlanmaktadır. Önceden herhangi bir derleme işlemine gerek bulunmamaktadır (Okursoy, 2023: 65). Python, yorumlanan bir dildir. Kod yazıldıktan sonra doğrudan yorumlayıcıda çalıştırılabilmektedir. Başka bir deyişle, Python kodu çalıştırıldığında, yorumlayıcı kodu okur, çözer ve işletir. Bu durum, geliştiricilerin hızlı bir şekilde kodlarını yazıp test etmelerine ve hızlı geri bildirim alabilmelerine olanak tanımaktadır.

R programlamadan farkı R, istatistiksel bir programlama dilidir. İstatistik bilgisi temeline dayalı çok sayıda istatistiksel işlevleri sağlamaktadır (Makhabel, Mishra, Danneman, ve Heimann, 2017: 15).

Python programlama dili, internet programcılığı ve makine öğrenmesi gibi çeşitli alanlarda kullanılan araçlarla geniş bir yelpazeye sahiptir. Özellikle internet programcılığı alanında Django ve Flask gibi iskelet yapılarla, makine öğrenmesine yönelik olarak ise Numpy⁵ ve Pandas⁶ gibi kütüphanelerle desteklenir. Bu çeşitlilik, Python’un farklı projeler için uygun ve esnek bir seçenek olmasını sağlar. İki ana versiyonu bulunmaktadır: 2.x ve 3.x sürümleridir. 3.x sürümü hala güncellemeler almaktadır ve 2.x sürümüne dayalı olarak tasarlanmıştır. Jupyter Notebook (Jupyter Not Defteri), günümüzde Python programlama dilini etkileşimli bir şekilde kullanmaya yarayan en yaygın ortamdır (Okursoy, 2023: 65-66).

1.8.2.2. R Programlama Dili

R, dünya çapında 5.000’den fazla algoritma ile milyonlarca katılımcı tarafından kullanılırken aktif bir şekilde desteklenmektedir (Makhabel, v.d., 2017: 14). Pek çok

⁵ Nümerik hesaplamalar için kullanılan temel pakettir.

⁶ Veri yapılandırma ve manipüle etmek için geliştirilen bir pakettir.

araştırmacı istatistiksel çalışmaları için R'nin içerisinde bulunan kütüphaneleri⁷ kullanmaktadır. R programlama dili metin verileri üzerinde de istatistiksel analizlerin yapılması için veri setleri ve işlevler sağlamaktadır (Kumar ve Paul, 2016: 2). R programlama dili ile SPSS,⁸ Minitab, STATA gibi programlarla ortaya çıkarılabilen birçok analiz gerçekleştirilebildiği gibi içerisindeki kütüphanelerden bazılarının kullanılması ile makine öğrenmesi, veri madenciliği ve metin madenciliği için de analizler yapılmaktadır. R programlama dili ggplot ve seaborn gibi kütüphaneleri yardımıyla analizlerin görselleştirilmesine imkân tanımaktadır. R programlama dilinin kişisel bilgisayarlarda kullanılabilmesi için RStudio adı verilen bir IDE (Entegre Geliştirme Ortamı- Integrated Development Environment) bulunmaktadır (Atan, 2020: 230).

İstatistiksel analiz alanında, R, en iyi programlama dillerinden biri olarak kabul edilmektedir (Tunalı ve Özden, 2023: 237).

1.8.2.3. Julia Programlama Dili

Veri bilimi alanında, iş dünyasında genellikle Python tercih edilirken, akademik dünyada R daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Python'un genel bir programlama dili olarak sunduğu geniş kütüphane desteği ve esneklik, iş dünyasında veri bilimi projeleri için popüler bir tercih yapmaktadır. R ise istatistiksel analiz ve veri görselleştirme konusunda güçlü araçlar sunarak akademik araştırmalar için öne çıkmaktadır. Buna ek olarak, Julia da veri bilimi alanında önemli bir yere sahip güçlü dillerden biridir. Julia'nın özellikle bilimsel hesaplama ve veri analizi konularında büyük bir potansiyele sahip olduğu ve bu alanların geleceğinde önemli bir rol oynayabileceği düşünölmektedir (Tunalı ve Özden, 2023: 226).

Julia'nın geliştirilme süreci 2009'da başlamış ve ilk kamu sürümü 2012'de yayınlanmıştır. Julia, hızlı ve etkili hesaplamalar için tasarlanmış bir programlama dili olarak hızla popülerlik kazanmaktadır. Bu dil, özellikle bilimsel hesaplamalar ve veri bilimi alanlarında güçlü performans sunma potansiyeline sahiptir. Julia, açık kaynaklı

⁷ R, kurulumunda içerisinde temel birçok kütüphaneyi/paketi barındırmaktadır. Bu kütüphaneler veri manipölasyonu, istatistiksel analizler ve veri görselleştirmesi konularında uygulanan uzun işlemlerin daha kısa sürece ve daha az kodla yapılmasını sağlamak için tasarlanmıştır.

⁸ Statistical Package for the Social Sciences, sosyal bilimlerde, iş dünyasında ve diğer birçok alanda veri analizi yapmak için kullanılan bir yazılım paketidir.

bir proje olarak, geniş bir katkı sağlayıcı topluluğa sahiptir; 500'den fazla geliştirici bu projeye katkıda bulunmaktadır (Bezanson, Edelman, Karpinski ve Shah, 2017: 74).

Julia, veri analitiği, algoritmik ticaret, makine öğrenimi ve yapay zekâ gibi alanlarda kullanılan çok hızlı bir programlama dilidir. Hem yüksek performans hem de kullanım kolaylığı sunar. Julia, Python, R, Matlab, Perl, SAS ve Stata gibi dillerin işlevselliğini ve kolaylığını, C++ ve Java'nın hızını bir araya getirir. Finans, sigorta, enerji, robotik, havacılık ve daha birçok alanda yaygın olarak kullanılmaktadır (Tunalı ve Özden, 2023: 228).

1.8.2.4. SQL (Structured Query Language) Dili

SQL (Structured Query Language), veritabanı yönetim sistemlerinde veri yönetimi ve etkileşimi için kullanılan bir dil olarak tanımlanmaktadır. Ancak SQL, geleneksel anlamda bir programlama dili olarak kabul edilmemektedir. Bunun yerine, SQL bir veri sorgulama dili (query language) olarak işlev görmekte ve ilişkisel veritabanlarıyla etkileşimde bulunmak için özel olarak tasarlanmış bulunmaktadır. SQL'in temel işlevi, veritabanındaki verileri sorgulamak, analiz etmek, düzenlemek ve raporlamaktır. SQL cümlecikleri, veritabanından istenilen verileri almak için belirli bir dilbilgisi ve sözdizimi kurallarına göre yazılmaktadır. Bu cümlecikler, veritabanındaki verileri belirli kriterlere göre filtreleyerek, organize ederek ve analiz ederek sonuçların raporlanmasını sağlamaktadır (Yorulmaz Salman, 2022: 37). SQL, veritabanları ile etkileşim kurmak için kullanılan bir dildir.

1.8.2.5. Java Programlama Dili

Bilgisayarların ilk ortaya çıktığı dönemlerde, FORTRAN, COBOL, Pascal, C/C++, Java gibi yüksek seviyeli programlama dilleri bulunmamaktaydı. O dönemde, farklı bilgisayar markaları ve modelleri arasında donanım yapıları büyük farklılıklar gösterdiği için, her makinenin makine dili kendine özgüydü. Bu durum, ilk programcıların sadece kullandıkları bilgisayarın makine dili ile işlem yapabilmelerine neden olmaktaydı. Makine dilinin öğrenilmesi hem zorlayıcıydı hem de bir bilgisayar için yazılmış olan makine dili, farklı marka ve modellerdeki diğer bilgisayarlar için geçerli olmamaktaydı. Bu zorlukları aşmak için, önce assembly (assembler) dili geliştirilmiş, ardından yüksek seviyeli diller (FORTRAN, COBOL, Pascal, C) ortaya çıkmıştır. Bu diller, programcıların daha soyut ve anlaşılır bir dilde kod yazmalarını sağlamış ve böylece makine diline olan bağımlılığı azaltmıştır. Ancak bilgisayar

ağlarının gelişmesi ve farklı marka ve model bilgisayarların çeşitli işletim sistemleri altında çalışması, bu problemleri daha da büyütüştür. Farklı platformlarda çalışan sistemlerin uyumlu bir şekilde iletişim kurabilmesi ve yazılımların her platformda çalışabilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu sorunun çözümü için platformdan bağımsız bir programlama dilinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu gereksinimi karşılamak üzere, Sun firmasında çalışan yazılımcı James Gosling tarafından 1995 yılında Java adlı programlama dili kullanıma sunulmuştur (Karaçay, 2016: 1-3).

Java, 1995 yılında geliştirilen bir programlama dilidir. Java'nın popülerliğini artıran temel özellikleri arasında basitlik, dinamik yapı, nesneye yönelik programlama desteği, taşınabilirlik, çoklu görev desteği ve geniş kullanım alanı bulunur. Ayrıca, Java'nın çeşitli platformlarda çalışabilme yeteneği, farklı işletim sistemlerinde ve cihazlarda kullanılmasını sağlar. Bu özellikler, Java'nın hem bireysel geliştiriciler hem de büyük ölçekli şirketler tarafından yaygın bir şekilde tercih edilmesine katkıda bulunmuştur (Ünal ve Bay, 2009: 13).

Java, kullanıcı dostu bir programlama dili olarak tasarlanmıştır. Öğrenilmesi nispeten kolay olarak görülen ve geniş bir uygulama yelpazesine hitap edebilecek niteliklere sahip bir dil olarak görülmektedir. Dil, C ve C++ gibi dillerin güçlü yönlerini bünyesinde barındırırken, bu dillerin karmaşıklıklarından kaçınmayı başarmıştır. Java'nın en önemli özelliklerinden biri, kapsamlı ve ücretsiz olarak erişilebilen geniş bir kütüphane koleksiyonuna sahip olmasıdır. Genel amaçlı bir dil olarak Java, kullanıcı dostu bir programlama dili olarak tanımlanmakta ve hızlı uygulama geliştirme süreçlerini destekleyen özelliklere sahip bulunmaktadır (Karaçay, 2016: 3).

İKİNCİ BÖLÜM

ELEKTRONİK YAYINCILIK

Bu bölümde, yayıncılık, dergi yayıncılığı, elektronik yayıncılık ve elektronik dergi yayıncılığı, dergi yayın ortamları arasındaki farklar, elektronik yayıncılık standartları, Dünya’da ve Türkiye’de arşivcilikle ilgili doğrudan ve ilişkili yayın yapan ve yayın hayatına devam eden elektronik dergiler ve Türkiye’de arşivcilikle ilişkili dergiler ele alınmıştır.

2.1. Yayıncılık ve Dergi Yayıncılığı

Yazının icadı, düşünce, söz ve bilginin kalıcı bir biçim kazanarak kişiden kişiye aktarılmasını mümkün kılmıştır. İlk dönemlerde bilginin taş, kil tabletler gibi malzemelere kaydedilmesi, bilginin unutulmasını ve kaybolmasını büyük ölçüde önlemiştir. Matbaanın icadı ise bilginin ve düşüncelerin kayıtlı olarak geniş çapta çoğaltılması için yeni olanaklar sağlamıştır (Önal, 2006: 2).

Mezopotamya’da yazının icadı, insanlık tarihinin belirleyici dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. M.Ö. 3200 yıllarında Sümerler tarafından geliştirilen yazı sistemi, bölgedeki ilk yazılı iletişim biçimini teşkil etmiştir. Sümerler, çivi yazısı olarak bilinen bu sistemle, bilgileri kil tabletler üzerine kaydetmişlerdir. Sümerlerin ardından, Mısır’da da yazı sistemleri geliştirilmiş ve evrim geçirmiştir. Yaklaşık M.Ö. 3000 civarında ortaya çıkan Mısırlıların hiyeroglif yazı sistemi, resimsel sembollerle düşünceleri ifade eden bir yazı biçimidir. Yazının Anadolu’ya getirilmesi ise Asurlu tüccarların katkılarıyla gerçekleşmiştir. Asurlu tüccarlar, Anadolu’nun doğu bölgelerinde ticaret faaliyetleri yürütürken yazı sistemlerini bu bölgeye taşımışlardır (Özkaral, 2015: 373-374).

Kitapların biçimi, yazı gibi tarih boyunca sürekli bir değişim göstermiştir. Örneğin, Önasya ve Anadolu’da yazı malzemesi olarak kullanılan kil tabletler, antik çağda kitapların erken biçimlerinden birini temsil etmektedir. Diğer taraftan, papirüs ruloları ve parşömen kodeksleri de antik çağ boyunca kullanılan temel kitap biçimlerindedir. Bu eski formatlar, günümüz kitaplarıyla birebir aynı olmasa da, kitap kavramının tarihsel evrimini göstermektedir. En eski kitaplar, Sümerlere ait kil tabletlerdir ve bunlar M.Ö. 3000 yılına kadar uzanmaktadır (Özkaral, 2015: 378-380).

ODLIS (Online Dictionary of Library and Information Science) adlı elektronik sözlükte, yayın şu şekilde tanımlanmaktadır: “Bir yaratıcı eserin kopyalarının kamuya satış, kiralama veya ödünç verme gibi yöntemlerle dağıtılması eylemidir. Aynı zamanda, genellikle birçok kopya ve bazen çeşitli baskılarda yayınlanan, bir yayıncı tarafından genel halka satışa sunulan, okunabilir veya başka bir şekilde algılanabilir (kitap, ses kaydı, video kaydı, CD-ROM, vb.) bir eseri de ifade etmektedir” (Reitz, 2024).

Yayıncılık, bilgi, düşünce, sanat eseri veya diğer içeriklerin farklı medya kanalları aracılığıyla geniş bir kitleye ulaştırılmasını sağlayan bir süreçtir. Bu süreç, içeriğin oluşturulmasından düzenlenmesine, dağıtılmasından hedef kitleye iletilmesine kadar olan aşamaları içermektedir.

Yayıncılık bir tür üretim ve dağıtım sürecidir (Ağır, 1997: 39). Başka bir ifadeyle yayıncılık, genellikle bilgi, içerik veya medya ürünlerinin üretimi ve dağıtımıyla ilgili bir süreçtir.

Yayıncılık, bilgi ve kültürün yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Toplumların bilgiye erişimini sağlamakta, kültürel değerlerin korunmasına ve paylaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Üretilen içeriklerin geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır.

ODLIS’te dergi, belirli bir alan, alt alan veya çalışma konusundaki orijinal araştırmaları ve güncel gelişmelere ilişkin yorumları yayınlamaya adanmış, genellikle birkaç ayda bir yayınlanan ve abonelikler yoluyla satılan/dağıtımını gerçekleştirilen süreli bir yayın olarak tanımlanmaktadır (Reitz, 2024).

Daha genel bir tanım yapmak gerekirse; dergi, genellikle belirli bir konu, tema veya alanda düzenli olarak yayınlanan, haftalık, aylık veya yıllık gibi periyodik aralıklarla çıkan basılı veya dijital bir yayın türüdür. Dergiler okuyucularına çeşitli (makaleler, haberler, röportajlar, fotoğraflar, reklamlar ve diğer yazılı veya görsel materyal) içerikler sunmaktadır. İçerikler genellikle bir tema veya belirli bir konu etrafında organize edilmektedir.

Dergiler, bilgiyi güncel olarak veren kaynaklardır (Çolaklar, 2008: 47). Dergiler, bilgiyi düzenli ve sistematik bir şekilde sağlayarak, en güncel araştırma ve gelişmeleri okuyucularına sunmaktadır.

Dergi yayıncılığı, belirli aralıklarla yayınlanan dergilerin oluşturulması, düzenlenmesi ve dağıtılması sürecini kapsamaktadır. Bu süreç, içeriklerin düzenli bir şekilde güncellenmesi ve geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırılması açısından önemli bir süreç olarak görülmektedir.

Dergi yayıncılığının temel amacı, güncel bilgiyi hızlı bir şekilde ilgilileriyle paylaşmaktır. Yayıncılığın tarihine bakıldığında, bu faaliyetlerin yazının icadından çok önce olmamakla birlikte, erken dönemlere kadar uzandığı görülmektedir. Yayıncılık, ilk olarak edebî ürünlerin, yani kitapların yazılmasıyla başlamış, ardından bu süreç meslekî ve bilimsel eserlerin yazılmasıyla devam etmiştir. Bu gelişmeler, bilginin yayılması ve meslekî alanlarda ilerlemenin desteklenmesi açısından önemli bir rol oynamıştır (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023b: 953-954).

Dergi yayıncılığı kitap yayıncılığına göre geç bir tarihte başlamıştır. Deneysel çalışmalarla hazırlanmış araştırmaların yayınlandığı yeni bir yayıncılık türü olarak ortaya çıkmıştır (Kayaoğlu, 2004: 39).

2.1.1. Yayıncılık Kavramı ve Yayın Faaliyetlerinin Başlaması

İnsanlar bilgiyi koruma ve paylaşma ihtiyacı duyarak tarih boyunca çeşitli malzemelerle (taş, kil tablet, papirüs, parşömen) kayıt altına almışlardır.

Çin’de, M.S. 2. yüzyıldan itibaren yazı, yani semboller düz taş levhalara oyulup mürekkep sürülerek basılmıştır. Bu teknik taş baskı olarak adlandırılmıştır. Daha sonra, harflerin ahşap yüzeylere kabartmalı olarak oyulmasıyla yapılan yeni bir baskı yöntemi geliştirilmiştir. 11. yüzyıldan itibaren ise hareketli harflerle yapılan baskı teknikleri kullanılmaya başlanmıştır. Ancak Çin alfabesinin karmaşıklığı ve bu tekniklerin maliyetli olması nedeniyle, basımcılıkta büyük bir ilerleme kaydedilememiştir (Gümüshan, 2018: 1139).

Matbaanın modern anlamda icadı 1450 yılında Johannes Gutenberg’e atfedilmektedir. Bu icat, yazının toplumsal olarak öğrenilmesini ve bilginin sistematik olarak aktarılmasını sağlamıştır. Gutenberg’den 1650’lere kadar Batı’da milyonlarca kitap basılmış ve bu, okuma alışkanlığını geliştirmiştir. 1450’lerden 19. yüzyılın sonlarına kadar, yazılı kültür (kitap, gazete, dergi) Batı toplumunda önemli bir yer edinmiştir. Sonrasında radyo ve televizyon ile işitsel ve görsel kültürler hayatımıza girmiştir. Günümüzde ise sanal kültür öne çıkmaktadır. Bu süreç, Batı’da yazılı, işitsel,

görsel ve sanal kültürlerin aşamalı olarak gelişmesini göstermektedir (Begtimur, 2018: 161-162).

Avrupa'da ortaya çıkan matbaa teknolojisi, Osmanlı İmparatorluğu'na da yayılmıştır. Osmanlı'da Arap alfabesiyle kitap basan ilk matbaa, 1729 yılında İbrahim Müteferrika'nın öncülüğünde kurulmuştur. Bu gelişme, günlük gazetelerin yayınlanmasına ve kitap basımının artmasına yol açmıştır. Matbaanın getirdiği yenilikler, yazının daha özgür ve geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. 19. yüzyılda ise kâğıt üretimi, basım makineleri ve dizgi makinelerinde önemli ilerlemeler yaşanmıştır (Gümüştan, 2018: 1140).

2.1.2. Yayıncılık ile İlgili Kavramlar

İnsanlık elde etmiş olduğu bilgiyi koruma, paylaşma ve kuşaktan kuşağa aktarma düşüncesiyle hareket etmiş ve bilgiyi çeşitli ortamlarda kayıt altına alma ihtiyacı duymuştur. Kâğıttan önce taş, kil tablet, papirüs, parşömen vb. malzemeler üzerine kaydedilen bilgi zamanla teknolojinin gelişmesine bağlı olarak yazılı, işitsel ve görsel araçlarla kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Bilginin kayıt altına alınması yayıncılık faaliyetlerinin başlamasını sağlamıştır.

Günlük olarak okunan gazete ve dergilerden, geniş bir kitleye hitap eden televizyon yayınlarına kadar, basılı ve görsel medya araçları yayıncılığın tüm alanlarını kapsamaktadır. Bu medya araçları, toplumun yaşadığı tüm olayları, gelişmeleri ve önemli bilgileri geniş bir kitleye ulaştırma görevini üstlenmektedir. Yayıncılık faaliyetleri, tarihsel olayların ham verilerini toplayarak ve bu bilgileri gelecek kuşaklara aktararak, toplumun bilgiye erişimini sağlamaktadır (Akyürek, 2019: 2). Bu süreç, toplumsal oluşumlarda ve tarihsel hafızanın korunmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Gazete, günlük olarak yayınlanan bir yayın türüdür (Akyürek, 2019: 3). Gazeteler, okuyucuların toplumsal ve kültürel olaylara dair günlük gelişmeler hakkında bilgilenmelerine yardımcı olan kaynaklardır.

Dünyada basın sektörünün gelişimini sağlayan üç önemli icat vardır. Bunlar yazının icadı, kâğıdın icadı ve matbaanın icadıdır. Bu icatlar, modern medya merkezlerinin oluşumuna temel oluşturmuştur (Dereli, 2006: 7). İlk olarak, yazının icadı, bilgilerin kalıcı olarak kayıt altına alınmasını ve sistematik aktarımını mümkün kılmıştır. Daha sonra, kâğıdın icadı yazılı materyalin daha erişilebilir ve yaygın hale

gelmesini sağlamıştır. Son olarak, matbaanın icadı ise basılı materyalin seri üretimini hızlandırmış ve maliyetlerini düşürmüştür.

Basın, dar anlamıyla genellikle gazete ve dergiler gibi basılı materyali kapsamaktadır. Bu tanım, basın kavramını belirli bir çerçeveye oturtur ve gazeteler ile dergiler dışında kalan basılı materyali kapsam dışı bırakmaktadır. Kitaplar, broşürler ve resimler, kendi başlarına yayın olsalar da, basın terimi içinde yer almamaktadır. Bunun nedeni, basının en belirgin özelliğinin belirli zaman aralıklarında düzenli olarak basılması ve yayınlanması olmasıdır. Bu düzenli yayınlanma özelliği, basını kitaplar ve diğer basılı materyalden ayıran temel bir niteliktir (İnuğur, 1993: aktaran Dereli, 2006: 5).

İlkçağ'da, Julius Caesar döneminde (M.Ö. 100-44), kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla Senato oturumlarının tutanakları (Acta Senatus) yayınlanmış, böylece siyasi olaylar ve haberler hakkında halkın bilgilenebilmesi sağlanmıştır. Bu süreç zamanla hızla gelişmiş ve bugünkü Resmi Gazete'nin ilk şekli olan tek sayfalık bültenler (Acta Publica) ortaya çıkmıştır. Caesar döneminde, halkı ilgilendiren günlük önemli olayları kapsayan bildirimler (Acta Diurna) de yayınlanmıştır. Ortaçağ'da ise düzenli haber yayınlayan ve gazete niteliğinde olan bir gazetenin Çin'de yapıldığına dair tarihi belgeler bulunmaktadır. Dünyanın en eski gazetesi olarak bilinen King Pao, 911 yılında Pekin'de kurulmuştur (İnuğur, 1993: Dereli, 2006: 7-8).

Bugünkü anlamda ilk gazete, 15 Ocak 1609 tarihinde Strazburg'da haftalık olarak Almanca yayınlanan "Avisa Relation oder Zeitung"dur. Türkiye'deki ilk gazetecilik faaliyetleri yabancılar tarafından başlatılmıştır. Osmanlı sınırları içinde yayınlanan ilk gazete, "Bulletins des Nouvelles" (Haberler Bülteni) adını taşıyan yayındır. Bu gazete, Osmanlı topraklarında basılan ilk gazetedir (Kılıç ve Övür, 2019: 120-121).

Osmanlı hükümetinin talimatıyla 1831 yılında çıkarılan Takvîm-i Vekâyî, Osmanlı İmparatorluğu'nda yayınlanan ilk Türkçe gazete olarak tarihe geçmiştir. Bu gazete, resmi nitelikte olup, hükümetin yayın organı olarak işlev görmüştür. Takvîm-i Vekâyî'den ve yarı resmi nitelikteki Cerîde-i Havâdis yayınlanmıştır. Özel teşebbüsle ve devlet desteği olmadan yayınlanan Tercümân-ı Ahvâl, ilk Türkçe gazete olarak kabul edilmektedir. Bu gazete, özel girişimle ve bağımsız bir şekilde yayınlanan ilk

Türk gazetesi olarak basın tarihindeki önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir (Dereli, 2006: 12).

İnsanlık tarihinin en önemli buluşlarından biri olan yazının icadı, bilginin kayıt altına alınmasını ve kalıcılığını sağlamıştır. Bu gelişme sayesinde, insanların tecrübeleri, bilgileri, düşünce ve fikirleri gelecekteki nesillere doğru bir şekilde aktarılabilir hale gelmiştir. İnsanlar, buldukları coğrafi koşullara bağlı olarak farklı yazı malzemeleri kullanarak yazılar yazmış ve bilgi kaynakları üretmişlerdir. Bu bilgi kaynakları arasında kitap, en temel ve önemli unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır (Dalkıran, 2013: 201).

Kil tabletleri ve kumaş parçaları ile başlayan bilgi kayıt süreçleri, zamanla papirüs, parşömen ve kâğıt gibi malzemelerle devam etmiştir. Bu gelişmeler, bilgi kayıt ortamlarının evrimini yansıtmaktadır. Bu süreçlerin sonucunda kitaplar ve diğer bilgi kaynakları ortaya çıkmıştır. Her bir malzeme, bilgi aktarımının ve kayıt altına alınmasının farklı dönemlerdeki araçlarını temsil ederek, bilgiye erişimi ve saklanmasını mümkün kılmıştır (Coşkun Sayer, 2007: 15).

Modern kitabın gelişiminde kâğıt, kritik bir rol oynamıştır. Kâğıt, M.S. 1. yüzyılda Çin’de icat edilmiştir ve başlangıçta ipek gibi pahalı malzemeler kullanılarak yazı yazılmıştır. Ancak kâğıdın ve matbaanın Çin’de icat edilmesine rağmen, bu buluşlar Çin uygarlığının gelişimi üzerinde büyük bir etki yapmamıştır. Bunun yerine, bu teknolojiler Avrupa’da önemli ilerlemelere yol açmıştır. 1450 yılında Johannes Gutenberg tarafından icat edilen matbaa, kitapların el yazması yerine hızlı ve çok sayıda kopya halinde basılmasını mümkün kılmıştır. Bu gelişme, kitap üretimini ve dağıtımını değiştirmiştir. Ortaçağ’da kitaplar genellikle manastırlarda elle yazılmış ve çoğaltılmıştır. Bu süreç, el yazması kitapların çoğunlukla kodeks şeklinde olmasına rağmen, bazı rulo biçimli kitapların da var olduğunu göstermektedir. Romalılar, kitap çoğaltma işlerini özel kölelerle yürütürken, kitap yazımı zamanla kilise görevlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Kâğıdın Avrupa’ya yayılması, matbaanın kâğıt üzerinde etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamış ve kâğıttan üretilen kitapların ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Gutenberg’in matbaası, günümüzde bir yayın formu olarak kitap, sırtı, ön ve arka kapağı ile birlikte ciltlenmiş sayfalardan oluşan bir bütün olarak tanımlanan (Akyürek, 2019: 7) kitapların seri üretimini hızlandırmış ve bu gelişme, Avrupa’da birçok matbaanın kurulmasına yol açmıştır. Matbaanın icadı,

kütüphanelerin önemini artırmış ve basımcılığın gelişmesiyle birlikte kütüphanelerin büyüklüğü ve fonksiyonu genişlemiştir (Dalkıran, 2007: s. 207-210).

1729 yılında İbrahim Müteferrika tarafından basılan “Van Kulu Lügati”, Osmanlı İmparatorluğu’nda matbaanın kullanılmasıyla basılan ilk kitaptır (Çakın, 2004: 154). Bu eser, matbaanın Osmanlı’daki ilk uygulamalarını ve modern basım süreçlerinin başlangıcını temsil etmektedir. Özellikle 20. ve 21. yüzyıllarda, kitap sayıları büyük ölçüde artmış ve bu dönemde ansiklopediler, atlaslar, ders kitapları, sözlükler ve romanlar gibi çeşitli türlerde birçok yayın yapılmıştır. Bu çeşitlenme, bilgiye erişim ve kültürel üretkenliğin genişlemesini sağlamıştır (Akyürek, 2019: 7)

Dergiler, bilimsel, teknik, politik veya yeni fikirleri hedef kitleyle paylaşan ve kitlenin beğenilerini gözeterek hazırlanan yayın organlarıdır. Dergiler, genellikle gazetelerden daha yüksek baskı kalitesine sahip olup, çeşitli sayfa boyutları ve yüksek kaliteli görsel imgeler sunmaktadır. Dünya’da ve Türkiye’de ilk dergi örnekleri, bilimsel ve akademik metinler olarak yayınlanmıştır (Akyürek, 2019: 6).

1665 yılında Fransa’da yayınlanan “Jornal de Scavant”, dünya tarihindeki ilk bilimsel dergi olarak kabul edilmektedir. Ardından, 1682 yılında Leipzig’de Latince olarak yayımlanan “Acta Eruditorum” bu alandaki ikinci önemli dergi olmuştur. Türkiye’de ise ilk dergi, 1849 yılında tıp konularında yayımlanan “Vekâyî-i Tıbbîye”dir. Bunu takiben, 1862 yılında, ilk bilim derneğimiz olan Cemiyet-i İlmîye-i Osmânîye tarafından yayımlanan “Mecmûa-i Fünûn” dergisi çıkmıştır (Coşkun Sayer, 2007: 12).

İnternetin hızlı gelişimi, bilgiye erişimi önemli ölçüde artırmıştır. İnternetin farklı alanlarda yaygın olarak kullanılmaya başlaması, geleneksel yayıncılığın değişmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, elektronik yayıncılık kavramı gün yüzüne çıkmıştır. Elektronik yayıncılık, bilgilerin dijital formatta saklanması ve dağıtılmasını ifade etmektedir. Böylece makaleler, kitaplar, dergiler ve diğer belgeler, bilgisayarlar ve internet üzerinden erişilebilir hale gelmiştir. E-kitaplar ve çevrimiçi dergiler bu tür yayıncılığın örnekleridir. Bu yaklaşım, bilgilerin hızlı bir şekilde paylaşılmasını ve saklanmasını kolaylaştırmıştır.

İnternetin günlük yaşam üzerindeki etkisi ve web kavramının yaygınlaşmasıyla birlikte, birçok sektör, özellikle yayıncılık, bu teknolojiyi kullanmaya başlamıştır. Bu gelişme, bilgiye erişim ve paylaşımı açısından büyük bir dönüşüm yaratmıştır. Artık

geleneksel yöntemlerin ötesinde, dijital platformlar ve internet aracılığıyla bilgi sunumu ve dağıtımını yapılabilmektedir.

Geleneksel yayıncılık süreçleri, bilgi ve içerik üretimini genellikle çok aşamalı bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu aşamalar içerik oluşturma, düzenleme, basım ve dağıtım aşamalarını içermektedir. Ancak elektronik yayıncılık, bu süreçleri önemli ölçüde sadeleştirmiştir. Elektronik yayıncılık, dijital ortamda içerik üretimini ve dağıtımını hızlandırarak, bilgiye her yerden ve her an erişim sağlama imkânı sunmaktadır. Bu dönüşüm, yayıncılık sektöründe bilgi paylaşımının etkinliğini artırmış ve erişilebilirliğini önemli ölçüde genişletmiştir.

2.1.3. Yayın Faaliyetlerinin Başlaması

Kitap yazımı, yaklaşık beş bin yıldır insanlık tarihinin önemli bir parçası olmuştur. Bilinenlere göre, yazılı metin ve belge üretimi, ilk olarak Sümerler tarafından başlatılmış ve kısa bir süre sonra Mısırlılar tarafından farklı yazı sistemleri geliştirilmiştir. Bu erken yazı sistemleri, zamanla kitapların ve diğer edebî ürünlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023b: 955).

Matbaanın modern anlamda icad edildiği yıl olarak kabul edilen 1450'lerden başlayarak, radyonun icad edildiği 19. yüzyılın sonlarına kadar uzanan yaklaşık 450 yıllık süreçte, kitap, gazete ve dergi gibi yazılı kültür ürünleri toplumların en önemli iletişim, kültür ve bilim unsurları haline gelmiştir. Bu dönemin ardından, radyo teknolojisinin tanıtılmasıyla işitsel kültür, radyo yayıncılığıyla hayat bulmuş ve yaklaşık 30-40 yıl sonra televizyon ile görsel kültür hayatımıza girmiştir. Batı toplumunda ilk olarak yazılı kültür gelişmiş, okur-yazarlık artmış ve halkın aydınlanması sağlanmıştır. Bunu takiben işitsel ve görsel kültür devreye girmiş ve günümüzde sanal kültür ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla, Batı'da aydınlanma süreci, yazılı kültür, gazete ve dergi kültürü, işitsel-görsel kültür ve nihayetinde sanal kültür aşamalarıyla ve sağlam bir temele dayalı olarak evrilmiştir (Begtumur, 2018: 162).

Türklerin matbaa kurma konusunda geç kalmış olmaları çeşitli gerekçelerle açıklanmaktadır. İlk olarak, dini otoriteler matbaanın yaygınlaşmasını, kutsal metinlerin ve dini değerlerin basım hatalarından kaynaklanacak sebeplerle zarar görme riski olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca hattatların iş ve kazanç zararına uğrama endişeleri de bu durumu etkileyen bir diğer faktördür. Kâğıt üretiminin yetersizliği de matbaanın yaygınlaşmasını zorlaştıran bir diğer unsurdur. Son olarak, gerekli teknik

bilgi ve malzemelerin eksikliği de matbaanın kurulumu ve işletilmesini zorlaştıran bir faktördür. Müteferrika Matbaası, 1729-1742 yılları arasında, tarih, coğrafya, dil, fen bilimleri ve askerlik konularında toplam 24 cilt tutan 17 farklı kitap basmıştır (Çakın, 2004: 156-157).

İlk Türk matbası 1727'de açılmıştır; bu gecikme, mevcut okur-yazar kitlesinin ve medrese talebelerinin yeterince kitapla donatılmış olmasından dolayı geçerli bir dayanağa sahip değildir. Matbaanın açılması sürecinde müstensihlerin ekonomik kaygıları önemli bir etken olmuştur. Paris'te de benzer kaygılarla matbaaya karşı çıkmıştır. Osmanlı topraklarında 80.000 civarında müstensih bulunmasına rağmen, dinî eserler dışındaki kitapların basılmasına izin verilmesiyle bu sorun aşılmıştır. Ulemânın matbaaya karşı çıkmasının gecikmeye etkisi sınırlı kalmış, matbaada denetim ve tashih işlemleri ulemâ tarafından yürütülmüştür. Dolayısıyla, matbaanın açılmasındaki gecikmenin nedenleri daha çok ekonomik ve toplumsal dinamiklerle bağlantılıdır (TDV İslâm Ansiklopedisi, 2003: 108).

Cumhuriyet döneminde yayıncılık hızla gelişmiş, yeni gazete ve dergiler ortaya çıkmıştır. 20. yüzyıldan itibaren dijital teknolojilerle birlikte elektronik yayıncılık kavramı gelişmiştir.

2.2. Dergi Yayıncılığı

Dergiler, her yıl en az iki kez belirli aralıklarla yayınlanan, cilt, sayı ve tarih bilgisi içeren, çeşitli yazarlar tarafından yazılan makaleler, görüşler, öyküler, okuyucu mektupları ve tanıtım yazıları gibi içerikler barındıran yayınlardır. Bu yayınlar, belirli bir amaca yönelik olup, sonsuza dek yayınlanacağı varsayılmaktadır (Küçük, Al ve Olcay, 2008: 309).

ODLIS'te dergi şu şekilde tanımlanmaktadır: Dergi, belirli bir alan, alt alan veya çalışma konusundaki orijinal araştırmaları ve güncel gelişmelere ilişkin yorumları yayınlamaya adanmış, genellikle birkaç ayda bir yayınlanan ve abonelikler yoluyla satılan süreli bir yayındır. ODLIS'e göre dergi makaleleri genellikle araştırmayı yürüten kişi ya da kişiler tarafından yazılmaktadır. Çoğu dergi makalesi neredeyse her zaman bir kaynakça veya sonunda alıntı yapılan çalışmaların listesini içermektedir. Bilimsel dergilerde, genellikle makale metninden önce makalenin içeriği ile ilgili bilgiler veren bir özet bulunmaktadır. Bilimsel dergilerin çoğu hakemlidir.

Akademisyenler bu doğrultuda kendi ilgi ve uzmanlık alanlarındaki dergi literatürünü takip etmek için güncel içerik hizmetini kullanmaktadırlar (Reitz, 2024).

Dergi tanımlamaları, genellikle derginin yayın sıklığı, içerik türü ve formatı hakkında çeşitli görüşleri içermektedir. Geleneksel anlamda, dergilerin genellikle belirli aralıklarla, örneğin haftalık, aylık veya yıllık olarak yayınlanan basılı veya dijital yayınlar olduğu belirtilmektedir. Ancak bu tanımlar, teknolojik yenilikler ve farklılaşan okuyucu ihtiyaçları doğrultusunda değişmektedir.

Genel olarak bir dergi tanımı yapılacak olursa; dergi, belirli bir konu, tema veya alan etrafında düzenli aralıklarla yayınlanan, genellikle haftalık, aylık veya yıllık periyotlarla çıkan, hem basılı hem de dijital formatlarda mevcut olabilen bir yayın olarak kabul edilmektedir. Dergiler, okuyucularına geniş bir içerik yelpazesi sunmaktadır. Bu içerikler arasında detaylı makaleler, güncel haberler, derinlemesine röportajlar, dikkat çekici fotoğraflar, reklamlar ve çeşitli yazılı veya görsel materyal bulunmaktadır. İçerikler, genellikle belirli bir ana tema veya konu etrafında organize edilerek, okuyuculara konu hakkında derinlemesine bilgi ve kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Dergiler, genelde okuyucu kitlesine bilimsel, eğlenceli ve kültürel içerikler sağlayarak, belirli bir ilgi alanında uzmanlaşmış bir kaynak olarak işlev görmektedir. Ayrıca, dergiler düzenledikleri özel sayılar veya ekler aracılığıyla güncel gelişmeleri, eğilimleri ve önemli olayları da okuyucularına aktarmaktadır. Bu düzenli yayınlanan içerikler, okuyucuların konuya dair bilgilenme, tartışma ve güncel gelişmeleri takip etme ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir.

Dergi yayıncılığı, belirli aralıklarla yayınlanan dergilerin oluşturulması, düzenlenmesi, dağıtılması ve yönetilmesini kapsayan kapsamlı bir süreç olarak görülmektedir. Bu süreç, derginin içeriklerinin düzenli olarak güncellenmesi, editöryal sürecin yönetilmesi ve geniş bir okuyucu kitlesine etkili bir şekilde ulaştırılmasını içermektedir.

Dergiler, bilimsel, teknik, politik veya yenilikçi fikirleri hedef kitleleriyle buluşturan ve bu kitlenin ilgilerini dikkate alarak hazırlanan yayın organlarıdır. İçerikleri, dünya çapındaki konulara dair görüşleri etkileme ve belirli düşünceleri savunarak bunları yayma kapasitesine sahip olabilmektedir. Dergiler, genellikle okuyucuların bilgilenme ihtiyaçlarını karşılamayı ve çeşitli perspektifler sunmayı amaçlamaktadır (Akyürek, 2019: 6).

Türkçede “hakemli dergiler” veya “bilimsel dergiler” olarak adlandırılan dergiler, İngilizce literatürde “academic journals”, “peer-review journals”, “refereed journals” veya “scholarly journals” olarak ifade edilmektedir. Bu terimler, bilimsel bilgi üretiminin ve paylaşımının standartlarına uygun dergileri tanımlamaktadır. Bilim adamlarının araştırma bulgularını ilk kez yayınladığı, meslektaşlarıyla paylaştığı ve geri bildirim aldığı platformlar olarak bilinen bu dergiler, kendine özgü kurallara ve uygulamalara sahip olup, bilimsel araştırmaların kalitesini ve geçerliliğini sağlamak amacıyla belirli bir değerlendirme sürecinden geçmektedir (Bahşıoğlu, Duran ve Yıldızeli, 2007: 78).

Hakemli ve bilimsel dergiler, bilimsel bilginin üretimi, değerlendirilmesi ve yayılması açısından önemli bir görev üstlenmektedir. Bu dergiler, akademik camianın bilgiye erişimini ve bilimsel gelişmeleri desteklerken, araştırma kalitesinin ve geçerliliğinin korunmasını da sağlamaktadır.

Bilimsel dergiler, bilimsel bilginin güncel bir şekilde aktarılması, bilim insanları arasında bilimsel iletişimin gelişmesi ve güçlenmesi, bilimin gelişmesi ve yaygınlaşması için önemli bir işlev görmüştür (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 275).

Basılı dergiler aracılığıyla yürütülen bilimsel iletişim süreçlerinde ortaya çıkan zorluklar, özellikle ticari dergilerde gözlemlenen keyfi ve aşırı fiyat artışları, bilim insanlarını mevcut dergi yayıncılığı yaklaşımlarını yeniden değerlendirmeye sevk etmiştir. Bu olgu, “dergi krizi” olarak adlandırılmaktadır. World Wide Web’deki hızlı teknolojik ilerlemeler, bu sürecin bir katalizörü haline gelerek, basılı dergi yayıncılığındaki fiyat artışlarını tetikleyen çevresel faktörlerin değişmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, bilimsel makalelere ücretsiz ve engelsiz erişim sağlama hedefi doğrultusunda açık erişim kavramı önem kazanmıştır. Açık erişim, bilimsel bilgilere daha geniş bir kitleye ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, yeni elektronik yayıncılık modellerinin geliştirilmesi yönünde çabalar hız kazanmıştır. Açık erişim, bilimsel yayıncılıkta maliyetleri azaltma ve bilgiye erişimi artırma amacıyla önemli bir alternatif olarak değerlendirilmektedir. Bu yeni modeller bir taraftan, araştırmacıların çalışmalarını daha geniş bir kitleye ulaştırmalarına imkân tanırken aynı zamanda bilimsel bilgilere erişimi kolaylaştırmayı hedeflemektedir (Kayaoğlu, 2006: 29).

Özetle, dergi tanımlamaları ve yayın aralıkları, teknolojik gelişmeler ve değişen medya tüketim alışkanlıklarına bağlı olarak sürekli şekilde değişmektedir. Geleneksel basılı dergilerden paralel yayıncılık ve elektronik yayıncılık modellerine kadar geniş bir yelpazede, dergiler daha dinamik ve erişilebilir hale gelmiştir. Bu değişiklikler, dergilerin içeriğini, yayın sıklığını ve okuyucu deneyimini önemli ölçüde etkilemiştir.

2.2.1. Dünya’da Dergi Yayıncılığı

Araştırmacılar ve araştırma ile ilgilenen kuruluşlar, “dergi” kavramı ile ilk kez 1600’lü yılların ikinci yarısında tanışmıştır. Bu dönemde, dergiler bilimsel ve akademik bilgi paylaşımında önemli bir rol oynamaya başlamış, araştırmaların ve güncel gelişmelerin düzenli ve sistematik bir şekilde yayınlanabileceği bir ortam olmuştur (Küçük, Al ve Olcay, 2007: 145).

Dergilerin Dünya’da ortaya çıkışı 17. yüzyıla dayanmaktadır. Bu dönemde gelişen dergi yayıncılığı, bilginin ilgililerine ulaşabilmesi için yeni bilgi aktarım araçlarının doğmasını da teşvik etmiştir. Bu araçlar arasında en etkili ve kalıcı olanlar, aynı anda birçok kişiye ulaşabilen ve uzun süre saklanabilen kaynaklar olarak öne çıkmaktadır. Güncel bilginin periyodik olarak ilgililere ulaştırılma ihtiyacı, dergi yayıncılığının gelişimine zemin hazırlamıştır. Bu amaç doğrultusunda üretilen dergiler, bilimsel ilerlemenin ve yaygınlaşmanın yanı sıra, bilim insanları arasındaki iletişimi güçlendirmek için de kullanılmaya başlanmıştır (Şimşek, 2001).

Dergilerin ortaya çıkışı, bilgi akışını ve akademik iletişimi önemli ölçüde değiştirmiştir. 17. yüzyıldan itibaren, dergiler bilimsel topluluklar için merkezi bir bilgi kaynağı haline gelmiş, araştırma sonuçlarının ve yeniliklerin geniş bir okuyucu kitlesine hızlı bir şekilde ulaştırılmasını sağlamıştır. Dergiler sayesinde araştırmaların sonuçları ve akademik gelişmeler tek bir kaynaktan, düzenli aralıklarla ve geniş çapta yayınlanabilir hale gelmiştir.

Batı’da yayınlanan ilk dergi, 1665 yılında Fransa’da “Journal des Savants” adıyla çıkarılmıştır (Osburn, 1984: aktaran Harter ve Kim, 1996). Bu dergi, bilimsel içerikli bir yayın olarak bilinmektedir (Pross, 1967: aktaran Şimşek, 2001). Bu ilk dergiyi, aynı yıl İngiltere’de yayınlanmaya başlayan “Philosophical Transactions” adlı tıp dergisi ve 1668’de Roma’da çıkarılmaya başlanan “Giornale de Letterati” isimli dergi izlemiştir (Katırcı, 2008: aktaran Erol, 2009). Daha sonra 1682 yılında Leipzig’de Latince olarak yayınlanan “Acta Eruditorum” yayınlanmıştır. Bu dergi

matematik ve fen alanlarında makaleler yayınlamıştır (Şahinbay, 1991: aktaran Şimşek, 2001). Daha sonra 1688 yılında “Monatsunterredungen des Thomasius” adlı dergi Almanca olarak yayınlanmıştır (Şimşek, 2001).

Dergiciliğin kökenleri yıllıklara dayanırken, “dergi” (magazine) teriminin ilk kez kullanıldığı süreli yayın 1731 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde yayınlanmaya başlayan “The Gentleman’s Magazine”dir. Bu yayın, büyük ölçüde daha önce yayınlanmış kitaplardan alınan makalelerin derlemesi olarak hazırlanmıştır (Grossman, 1992: aktaran Akyürek, 2019: 17).

Eğlenceli vakit geçirme, merak edilen konuları keşfetme ve faydalı bilgiler sunma amacıyla yayınlanan dergiciliğin önemli örneklerinden biri, 1672 yılında çıkarılan “Mercure Galant”tır. 18. yüzyılda dergiler, okuryazarlığın artmasıyla ve toplumsal ile akademik gelişmelerle birlikte daha dinamik bir hale gelmiştir. 19. yüzyılda ise kitlese/popüler dergi yayıncılığı gelişmeye başlamış ve daha fazla okuyucuya ulaşma amaçlanmıştır. Ancak zamanla, dergilerin eğitici işlevi azalmış ve daha ayrıntılı bilgi sunan ve belirli gruplara hitap eden yayınlar ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2023: 41-42).

Sosyal yaşam ve aile yapısındaki değişimlerin yanı sıra hedef kitlenin farklı alanlara ayrılması, dergi yayıncılığının da bu alanlara yönelik olarak çeşitlenmesine neden olmuştur. Edebiyat, mutfak, aile, moda ve çocuk gibi çeşitli konularda dergiler, okuyucuların ilgi ve ihtiyaçlarına göre özelleştirilmiştir. Örneğin, 1809’da yayın hayatına başlayan “Quarterly Review” ve 1867’de çıkan “Harper’s Bazaar” bu dönemin önemli dergilerindedir. Ayrıca, bilimsel düşünceyi yaymayı amaçlayan “Nature” (1869) ve İngiliz yaşam biçimini eleştirel bir dille inceleyen “Punch” gibi dergiler de bu dönemde önemli bir yer edinmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal ve siyasal değişimlerin etkisiyle, haber alma ve bilgilenme ihtiyacına yönelik olarak da birçok yeni dergi türü ortaya çıkmıştır. Bu dönemin önemli dergilerinden bazıları, bugün hâlâ basılı ve elektronik formatlarda yayınlanmaya devam eden “National Geographic” (1915), “American Time” (1923) ve “Life” (1936-1972, 1978) gibi dergilerdir (Heller, Emigre ve Auan, 2003: aktaran Akyürek, 2019: 18-19).

Arşivcilik, kütüphane ve bilgi bilimi alanlarındaki özel yayın faaliyetlerinin artması, bu alanlarda yeni bir dönemin başlamasına ve bu dönemin sınırlarının belirlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda, ilk arşivcilik dergi 1806 yılında

Almanya'nın Bamberg kentinde "Zeitschrift für Archivs- und Registraturwissenschaft" adıyla yayımlanmış, ilk kütüphanecilik dergisi ise 1861 yılında Fransa'nın Paris kentinde "Annuaire du Bibliophile, du Bibliothécaire Et de l'Archiviste pour l'Année" başlığıyla yayınlanmıştır (Keskin, Sömbül ve Güler, 2023b: 953).

20. yüzyılda dergi yayıncılığı önemli bir ivme kazanmış ve yüksek tirajlara ulaşmıştır. Reklam gelirlerinin artışı, dergilerin reklam ve pazarlama ağının önemli bir parçası haline gelmesine yol açmıştır. Bu gelişmelerle birlikte dergi tasarımlarına verilen önem artmış; sayfa mizanpajları, dinamik sayfa düzenleri ve tam sayfa reklam tasarımları yaygınlaşmıştır. Reklam sayfalarının yaygın kullanımı, renkli baskı sistemlerinin benimsenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Hedef kitlenin çeşitliliği ve gelişen iletişim ortamları, dergi tasarımlarında değişikliklere ve derginin kendine özgü bir görsel kimlik geliştirmesine neden olmuştur (Akyürek, 2019: 20).

2.2.2. Türkiye'de Dergi Yayıncılığı

Ülkemizde dergi yayıncılığı, 1700'lerin sonlarına kadar uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk yabancı dilde süreli yayın 1795'te İstanbul'daki Fransız Büyükelçiliği tarafından yayınlanan "Bulletin de Nouvelles" olmuştur. Türkçe dergilerin yayına başlaması ise yaklaşık 50 yıl daha sürmüştür. 1795'ten Cumhuriyet dönemi başlarına kadar, toplamda 22 farklı dilde 2046 gazete ve dergi yayınlanmıştır (Karakaşlı, 2001: aktaran Tonta ve Al, 2007: 2).

Türkiye'de yayıncılık tarihi, 19. yüzyılda başlamış ve bu dönemde tıp alanındaki yayınlarla önemli bir gelişme göstermiştir. Ülkemizde yayınlanan ilk dergi, 1849 yılında çıkan "Vekâyî-i Tıbbîye" adlı tıp dergisidir. Bu dergi, tıp alanında bilgiyi yayma ve bilimsel gelişmeleri takip etme amacı güden ilk örneklerden biri olarak kabul edilmektedir. Vekâyî-i Tıbbîye'nin ardından, 1862 yılında yayınlanmaya başlayan Mecmûa-i Fünûn, Türkiye'nin ilk bilim derneği olan Cemiyet-i İlmîye-i Osmânîye'nin yayın organı olarak ortaya çıkmıştır. Mecmûa-i Fünûn, bilimsel içerikli yazılar ve araştırmalarla, dönemin bilimsel ilerlemelerine katkıda bulunmuş ve Türkiye'de bilimsel yayıncılığın gelişimine önemli bir adım atmıştır (Coşkun Sayer, 2007: 12). Bu dergi, bilimsel bilgi ve tartışmaların yayılmasını sağlamış ve bilim topluluğu arasında bilgi alışverişini teşvik etmiştir. Mecmûa-i Fünûn'a rakip olarak, Bâbüali

kâtiplerinden oluşan Cemiyet-i Küttâb adlı bir grup, Mecmûa-i İbrîtnâme adında bir dergi çıkarmıştır (Şimşek, 2001).

İlk resimli Türk dergisi “Mirât” adlı dergidir (Aydoğdu, 2018: 919). Daha sonra ilk Türk müzik dergisi olan “Mûsîkî-i Osmânî” (1863), askerlik alanında ilk dergi “Cerîde-i Askerîye” (1864), ilk çocuk dergisi olan “Mümmeyyiz” (1869), ilk müstakil mizah dergisi olan “Diyojen” (1869) ve endüstri konularına ilişkin bilimsel yayınlara yer veren “Hadîka” yayınlanmıştır. Bu tarihten itibaren çeşitli alanlarda dergiler yayınlanmaya başlamıştır. Yayınlanan dergiler çocuk, mizah, kadın, bilim, edebiyat ve meslek konularında geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Şimşek, 2001).

1795’ten Cumhuriyet Dönemi’ne kadar, toplamda 22 farklı dilde 2046 dergi ve gazete yayınlanmıştır (Karakaşlı, 2001: aktaran Erol, 2009: 10).

Dergiler, toplumu bilinçlendiren önemli kitle iletişim araçlarındandır. Çeşitli alanlara göre sınıflandırılabilir. Bunlar arasında güncel haber, sanat, magazin, gezi ve seyahat, bilgisayar, teknoloji, ekonomi, ev ve bahçe dekorasyon, tarih, çizgi roman, mizah, coğrafya ve turizm, edebiyat, moda, spor ve akademik-bilimsel dergiler bulunmaktadır (Erol, 2009: 10-11).

2000’li yıllarda popüler olan geleneksel dergicilik, 2007’den itibaren tiraj düşüşü yaşamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2007 ile 2017 yılları arasında dergi baskı tirajları önemli ölçüde azalmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, geleneksel dergilerin yerini elektronik dijital dergiler almaya başlamıştır (Akyürek, 2019: 29).

Gazete ve dergi sayısı, 2022 yılında 2021 yılına göre %9,2 azalarak 4 bin 048 olmuştur. Bu yayınların %53,9’unu dergiler oluşturmaktadır. Gazete ve dergilerin tirajı, 2022 yılında 2021 yılına göre %8,3 azalmıştır. Ülkemizde 2022 yılında yayınlanan gazete ve dergilerin yıllık toplam tirajı 848 milyon 365 bin 241 olup tirajın %95,4’ünü gazeteler oluşturmuştur. Yayınlanan dergilerin %17,6’sı sektörel/ meslekî, %14,0’ı akademik, %8,6’sı edebiyat/tarih içerikli yayın yaparken gazetelerin %90,8’i siyasi/haber/güncel, %2,1’i yerel yönetim, %1,6’sı sektörel/ meslekî içerikli yayınlanmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024).

Dünya genelinde ve ülkemizde yayınlanan ilk dergiler incelendiğinde, bu yayınların bilimsel içeriklere sahip olduğu ve bilimsel iletişimi teşvik etmek amacıyla çıkarıldıkları görülmektedir. Bu dergiler, özellikle bilim insanlarına hitap eden

içerikleriyle tanınmıştır. Zamanla, bu dergilerden sonra, çeşitli okuyucu gruplarına yönelik dergiler ortaya çıkmış ve dergi yayıncılığı daha geniş bir kitleye hitap etmeye başlamıştır (Coşkun Sayer, 2007: 12).

2.3. Elektronik Yayıncılık ve Elektronik Dergi Yayıncılığı

Elektronik ortamın yayıncılık sektörüne girmesiyle birlikte pek çok yenilik yaşanmıştır. Bilgi, iletişim ve internet teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, yayıncılık kavramına kapsamlı bir dönüşüm getirmiştir. Özellikle internet teknolojilerinin sunduğu yeniliklerle, basılı yayıncılıktan elektronik yayıncılığa geçiş süreci hız kazanmıştır. Elektronik yayıncılık, “belgelerin, elektronik ortamlar ve/veya ağlar aracılığıyla erişilebilir hale gelmesi” olarak tanımlanmaktadır (Tonta, 2000: 90). Bu geçiş, kullanıcılar için önemli avantajlar sunmuştur; elektronik yayıncılık, zamandan, mekândan ve maliyetten tasarruf sağlamış, bilgiye erişimi daha hızlı ve verimli hale getirmiştir.

En geniş anlamıyla elektronik yayıncılık, birincil ve ikincil bilgilerin üretim, yönetim ve dağıtımında elektronik cihazların kullanımınıdır (Bashorun, Jain, Sebina ve Kalusopa, 2013: 11).

İnternetin hayatın her alanında yaygın olarak kullanılmasının yanı sıra, elektronik ortamda üretilen bilgi miktarındaki artış, bilgiye erişim ve paylaşım şekillerini değiştirmiştir. Elektronik bilgi üretimindeki bu artış, bilgiye erişim kolaylığını büyük ölçüde artırmıştır; araştırmacılar, öğrenciler ve halk, dijital kütüphaneler, e-kitaplar ve çevrimiçi makaleler aracılığıyla bilgiye daha hızlı ve etkili bir şekilde ulaşabilmektedir. Ayrıca elektronik ortamda üretilen bilgilerin paylaşımı, geleneksel yöntemlerden çok daha hızlı ve geniş kapsamlıdır. Bu durum özellikle akademik ve bilimsel çalışmalarda önemli bir avantaj sağlamaktadır. Yayıncılığın dijitalleşmesi, daha düşük maliyetlerle daha geniş bir kitleye ulaşma imkânı sunmuştur. Elektronik yayıncılık, bu artışı destekleyen ve düzenleyen bir yapı sunarak, bilgi akışını hızlandırmış ve erişilebilirliğini artırmıştır. Bu bağlamda, çevrimiçi dergiler, e-kitaplar, dijital kütüphaneler ve diğer çevrimiçi yayınlar, geleneksel basılı materyalin yerini almaya başlamış ve kullanıcıların bilgiye anında ulaşabilmesini sağlamıştır.

Ayrıca elektronik yayıncılığın gelişmesiyle birlikte, içeriklerin düzenlenmesi, arşivlenmesi ve erişilmesi konularında yenilikler ortaya çıkmıştır. Veri tabanları, arama motorları ve dijital indeksleme sistemleri gibi araçlar, bilgiye erişimi daha sistematik ve etkili hale getirmiştir. Elektronik yayıncılığın sunduğu bu imkânlar, bilgi yönetimini ve dağıtımını önemli ölçüde dönüştürmüş ve modern yayıncılığın temel taşlarını oluşturmuştur.

Bilgi teknolojisi, geleneksel basılı yayıncılıktan elektronik formata geçişi önemli ölçüde etkilemiştir. Elektronik yayıncılık, gelişmiş teknolojilerden faydalanarak kitaplar ve diğer içerikleri okuyuculara sunma sürecini yenilikçi bir şekilde gerçekleştirmektedir. Bu teknoloji, yayıncılara bilgiyi hızlı ve etkin bir biçimde iletme olanağı tanıyarak, yayıncılık sektöründe ve ilgili paydaşlar arasında kapsamlı değişikliklere yol açmaktadır. Bu değişim, yayıncılık süreçlerinin dinamiklerini ve sektördeki iş yapış biçimlerini yeniden şekillendirmektedir (Bashorun ve vd., 2013: 11).

Elektronik dergi kavramı, basılı dergilerin dijital ortama taşınmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Teknolojik yenilikler ve internetin etkisiyle, dergiler daha dinamik, erişilebilir ve ekonomik bir hale gelmiştir. Elektronik dergiler, bilgiye erişimin hızlanmasını, maliyetlerin düşürülmesini ve çevresel etkiyi azaltmayı hedefleyerek modern yayıncılığın önemli bir parçası haline gelmiştir.

Elektronik dergiler, basılı dergilere göre daha dinamik bir yapıya sahiptir. İçerikler hızlı bir şekilde güncellenebilmekte ve yeni sayılar kısa sürelerde yayınlanabilmektedir. Böylece okuyucular anında güncel bilgilere erişebilmektedir. Bu esneklik, yayıncıların okuyucularına daha hızlı ve sürekli bilgi sunmalarına olanak tanımaktadır. Okuyucular, bu sayede anında güncel bilgilere erişebilmektedir. Elektronik dergilerin bir avantajı da “erken görünüm (early view)” özelliğidir. Bu özellik sayesinde, dergilerin basılı veya resmi sayısının yayınlanmasından önce, makaleler ve araştırma sonuçları çevrimiçi olarak yayınlanabilmektedir. Bu durum araştırmacıların ve okuyucuların en son gelişmelere ve bilgilere hemen erişmelerini sağlamaktadır. Ayrıca bu durum, yayıncıların sürekli olarak ve hızla güncellenen içerik sunmalarına olanak tanıırken, bilimsel topluluğun güncel verilerle bilgi alışverişini daha verimli bir hale getirmektedir. Böylece elektronik dergiler hem hızlı

bilgi erişimi hem de esnek içerik güncellemeleri sunarak basılı dergilere göre önemli avantajlar sunmaktadır.

Elektronik dergi yayıncılığı, internet teknolojilerin sunduğu olanaklarla basılı dergilerin yerini alarak modern yayıncılığın önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu yayıncılık türü, içeriklerin hızlı ve geniş bir kitleye ulaştırılmasını sağlamaktadır. Bu durum geleneksel yayıncılık maliyetlerini düşürmekte ve çevresel etkileri azaltmaktadır. Elektronik dergilerin, okuyucu deneyimini zenginleştiren interaktif özellikler ve zengin içerikler sunarak, yayıncılık dünyasında önemli bir değişim meydana getirdiğini söylemek mümkündür.

2.3.1. Elektronik Yayıncılık

Yayıncılık, tarihsel süreç içerisinde evrim geçirerek günümüzdeki elektronik formatına ulaşmıştır. Bu dönüşümün en belirgin etkenlerinden biri, internet teknolojisinin ve kişisel bilgisayarların yaygınlaşması olmuştur. İnternet, çeşitli (iletişim, finans ve sağlık gibi) sektörleri olduğu gibi yayıncılığı da dönüştürmüş ve bu sektörü çevrimiçi platformlarda var olma biçiminde şekillendirmiştir. Bu dönüşüm, geleneksel dergilerin elektronik formatlarda yayınlanmasını zorunlu hale getirmiştir. Günümüzde ise internet ve bilgisayar teknolojilerindeki ilerlemeler, ayrıca yeni medya araçlarının kullanımındaki artış, elektronik dergilerin oluşturulmasını kaçınılmaz kılmaktadır (Akyürek, 2019: 1).

Yayıncılık, bilginin elde edilmesi, ilgililerine ulaştırılması ve gelecek kuşaklara aktarılması çabasıyla dolaylı olarak ortaya çıkmıştır. Elde edilen bilgi basılı veya elektronik araçlarla hedef kitlelere ulaştırılmaya çalışılmıştır. Cambridge Dictionary’de (2021) yayıncılık; kitap, gazete, dergi vb. hazırlama ve basma işi olarak ifade edilirken elektronik yayıncılık ise internet ortamında veya CD üzerinde okunabilen kitap, gazete, dergi vb. üretimi olarak ifade edilmektedir.

Matbaayı ilk bulanların Çinliler olduğu bilinse de 1450’lerde Johannes Gutenberg’in ilk hareketli baskı makinesini üretmesi ile yayıncılığın temelleri atılmıştır (Erol, 2009: 3). Bu durum, yayıncılık tarihi açısından önemli bir nokta olarak kabul edilmektedir. Matbaanın bulunması ile kâğıt kullanımında artış yaşanmış ve böylelikle yayın sayısında da artış yaşanmıştır.

Zaman içerisinde teknolojinin gelişmesi yayıncılık alanında da yeni gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Yayın sayısında yaşanan hızlı artış yayınların nerede ve hangi

koşullarda saklanacağına ve korunacağına ilişkin soruları akıllara getirmiştir. Bu doğrultuda, “mikroform” adı verilen bir fotoğraf tekniği geliştirilmiştir. Mikroformlar aracılığıyla belgeler asıllarına uygun olarak küçültülüp istenilen sayıda çoğaltılarak saklanabilmekte ve tekrar tekrar kullanılabilir (Zan, 2006: 20-21).

Mikroform, bilgiyi kâğıt veya manyetik ortama kaydetmenin yanı sıra, fotoğrafçılık tekniklerine benzer bir şekilde saydam veya opak materyal üzerinde kaydetme yöntemidir. 19. yüzyılın ikinci yarısında geliştirilen bu fotoğrafçılık tekniği, 1930’lu yıllardan itibaren kütüphane ve arşivlerde kullanılmaya başlanmıştır (Keskin, 1996: 3).

Bilgisayar ve internet teknolojilerinin gelişmesi ile bilgi, elektronik ortamlara kaydedilmeye başlanmıştır. Bu durum beraberinde “elektronik yayıncılık” kavramını getirmiştir.

Schauder (1993: 31), elektronik yayıncılığı şu şekilde tanımlamaktadır: Elektronik yayıncılık, tam metin meslekî makalelerin bilgisayara dayalı depolama ortamları (örneğin manyetik veya optik diskler) aracılığıyla yayılması ve arşivlenmesi olarak ifade edilmektedir. Bu makalelere erişim, bağımsız modda (stand alone) veya iletişim ağlarına bağlı bilgisayarlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Elektronik yayıncılık; “belgelerin, elektronik ortamlar ve/ya da ağlar aracılığıyla erişilebilir hale gelmesi” olarak tanımlanmaktadır (Tonta, 2000: 90).

Arıkan (2017: 16), elektronik yayıncılığı “kitap, dergi, makale, araştırma raporu, gazete gibi çeşitli yayınların üretiminden kullanıcıya ulaştırılmasına kadar geçen süreçlerde bilgisayar ve internet teknolojisinin olanaklarından faydalanılarak elektronik ortamda gerçekleştirilen faaliyetler ve işler” olarak tanımlamıştır.

Keş (2009: 1), “elektronik yayıncılığı bilginin yazılımının ya da sanatın, internet ya da diğer elektronik araçlar yardımıyla elektronik olarak üretilmesi ve kullanıcıya ulaştırılmasından başka ayrıca, tüm bilgi hizmetlerinde (bilginin alınması, işlenmesi, depolanması ve dağıtımı gibi) bilgisayarın bilgi teknolojisinin öngördüğü biçimde kullanılması işlemlerini kapsayan bir bütün” olarak ifade etmektedir.

Bilgi, iletişim ve internet teknolojilerinde yaşanan gelişmeler yayıncılık kavramına yeni bir boyut getirmiştir. İnternet teknolojilerinin getirmiş olduğu yenilikler ile basılı yayıncılıktan elektronik yayıncılığa geçiş yaşanmıştır.

Elektronik yayıncılık, sadece CD, DVD, disket veya internet üzerinden yapılan yayınları değil, genel elektronik araçlarla gerçekleştirilen tüm yayınları kapsamaktadır. Günümüzde elektronik yayıncılık denilince akla daha çok web sitelerinde çevrim içi olarak yapılan yayıncılık gelmektedir. Gazete, dergi ve kitap basılı yayın araçları olarak görülmekteyken zaman içerisinde bilginin, belgenin, bir sanat yapıtının ve hareketli görüntünün yer aldığı (elektronik dergiler, elektronik bültenler, web sayfaları, tartışma listeleri, elektronik gazete, elektronik posta, elektronik kitap ve elektronik haber bültenleri) de elektronik yayın araçlarına örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır (Keş, 2009:2).

2.3.2. Elektronik Dergi Yayıncılığı

Elektronik ortamın yayıncılık sektörüne girmesiyle birlikte yeni gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden en çok etkilenen gruplar ise yayıncılar ve akademik çevre olmuştur. Dergilerin de bu değişimlerden etkilenmesi sonucu elektronik dergiler bilimsel yayın dünyasında yerini almıştır (Küçük, Al ve Olcay, 2008: 309).

ODLIS'e göre elektronik dergi, basılı bir derginin dijital versiyonu veya basılı bir kopyası olmayan dergi benzeri bir elektronik yayın, web, e-posta veya diğer internet erişimi araçları aracılığıyla kullanıma sunulur. Bazı web tabanlı elektronik dergiler basılı versiyona göre grafiksel olarak tasarlanmıştır. Basılı dergi aboneliklerinin artan maliyeti, birçok akademik kütüphaneyi elektronik alternatifleri keşfetmeye yöneltmiştir (Reitz, 2024). Kısacası elektronik dergi kavramı, basılı olarak üretilen dergilerin internet ortamında kendilerine yer edinmelerinin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Elektronik dergilerin basılı dergiler gibi kataloglama, ciltleme, sergileme gibi işlemleri gerektirmemelerinden dolayı kütüphaneler tarafından daha çok tercih edilir bir hale gelmiştir. Elektronik dergiler aynı zamanda güncel bilgi kaynakları olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bu doğrultuda her geçen gün elektronik dergilerin sayısında artış yaşanmıştır.

Elektronik dergilerin sağladığı kolaylıklar, kütüphanelerin verimliliğini artırmakta ve bilgiye erişim süreçlerini hızlandırmaktadır. Bu nedenlerle, elektronik dergiler giderek daha yaygın bir şekilde kullanılmakta ve bilgi kaynakları olarak önemli bir rol oynamaktadır. Basılı dergilerin gerektirdiği fiziksel işlemler ve alan

gereksinimlerinin azaltılması, kütüphanelerin dijital dönüşüm sürecinde elektronik dergilere yönelmesini teşvik etmektedir.

Elektronik dergiler, dijital arşivleme imkânı sunmaktadır. Bu durum geçmiş sayılara ve içeriklere kolay erişimi mümkün kılmaktadır. Okuyucular, dergilerin arşivlerine erişebilmekte, eski sayıları görüntüleyebilmekte ve aradıkları bilgilere hızlıca ulaşabilmektedir.

Dünyada internetin hızla yaygınlaşması ve kullanım düzeyinin artması ile her kesime ve yaş grubuna hizmet verebilmesi, elektronik yayınlar içerisinde önemli bir yere sahip olan elektronik dergilerin sayılarını hızla artırmıştır (Demiray ve Gürçan, 2005: 6).

Yar (2004: 451), elektronik dergileri üç temel kategoride ele almıştır. Bu sınıflandırma, dergilerin hem basılı hem de elektronik ortamda nasıl yayınlandığını anlamak açısından önemlidir; ayrıca bu yaklaşım her bir türün farklı özelliklerini ve avantajlarını yansıtmaktadır.

- Aslı basılı olan ve elektronik olarak da yayınlanan dergiler (paralel yayıncılık),
- Aslı elektronik ve az miktarda basılı yayınlananlar,
- Sadece elektronik dergiler

Aslı Basılı Olan ve Elektronik Olarak da Yayınlanan Dergiler (Paralel Yayıncılık): Bu dergiler hem basılı (kâğıt üzerinde) hem de elektronik (dijital) formatta yayınlanmaktadır. Farklı okuma tercihlerine hitap etmektedir. Hem basılı hem de dijital ortamlardan erişim sağlanmaktadır.

Aslı Elektronik ve Az Miktarda Basılı Yayınlananlar: Bu dergiler esas olarak elektronik formatta yayınlanmaktadır. Fakat sınırlı sayıda da olsa basılı kopyaları bulunmaktadır. Dijital erişim kolaylığı sunmaktadır. Basılı kopyalar ise sınırlı ihtiyaçlar için bulundurulmaktadır.

Sadece Elektronik Dergiler: Bu dergiler tamamen dijital formatta yayınlanmaktadır. Basılı bir kopyaları bulunmamaktadır. Basım maliyetleri yoktur. Hızlı güncellemeler yapılabilmekte ve geniş dijital erişim imkânları bulunmaktadır.

Yar, bu sınıflandırması ile dergilerin farklı yayın formatlarını ve bunların okuyucular üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Her bir modelin avantajları ve

dezavantajları, yayıncıların ve okuyucuların ihtiyaçlarına göre uygun format seçimini etkilemektedir.

2.3.2.1. Dünya’da Elektronik Dergi Yayıncılığı

20. yüzyılın başından itibaren bilimsel iletişimde önemli değişimler gözlemlenmiştir. Bu değişimlerin özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan teknolojik ilerlemeler ve bilgi patlamasıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu dönemde, bilimsel araştırmaların hızla arttığı ve bilginin üretiminde büyük bir artış yaşandığı bir “bilgi patlaması” dönemi başlamıştır. Bu bilgi patlaması, aynı zamanda bilimsel yayınların sayısında da bir patlamayı beraberinde getirmiştir (Küçük, Al ve Olcay, 2008: 310). Meydana gelen yayın patlaması ile basılı kaynakların erişim ve denetim sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Bu durum yayıncılık sektöründe yeni gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. 1980’li yıllardan sonra yayıncılık sektörü elektronik yayıncılık üzerine gelişmeye başlamıştır (Atılğan ve Yalçın, 2009: 769). Bilgisayar ve internet teknolojilerinin yayıncılık sektörünü etkilemesi, elektronik dergilerin yayıncılık sektöründe güçlenmesine olumlu katkılar sağlamıştır. Dergilerin hem basılı şekilde yayınlanmaya devam etmesi hem de internet ortamında yayınlanmaya başlaması dünyada kullanım oranlarını artırmıştır. Elektronik yayıncılığa geçişte önemli etkenlerden birisi de basılı yayınlardaki fiyat artışıdır (Tonta, 2000: 90). Elektronik yayıncılık faaliyetleri kullanıcılara zaman, mekân ve maliyet tasarrufu sağlamıştır. İnternetin hayatın her alanında kullanılıyor olması elektronik ortamda üretilen bilgi miktarındaki artışla doğru orantılıdır.

Elektronik dergiler için genellikle “elektronik yayıncılık” (electronic publishing), “elektronik süreli yayınlar” (electronic periodicals) ve “çevrim içi dergiler” (online journals) gibi birbirinin yerine kullanılabilen terimler de kullanılabilir (Chan, 1999: 10). Chan, tarafından belirtilen bu terimler, elektronik dergilerin farklı yönlerini ve kullanım alanlarını ifade etmektedir. “Elektronik yayıncılık” genel bir terim olarak elektronik ortamda içerik oluşturma ve dağıtımına anlamına gelirken, “elektronik süreli yayınlar” belirli bir periyodiklikle elektronik ortamda yayınlanan dergileri ifade etmektedir. “Çevrim içi dergiler” ise sadece internet üzerinden erişilebilen dergileri tanımlamaktadır. Bu terimlerin her biri, elektronik dergilerin modern bilgi paylaşımındaki rolünü ve önemini ortaya koymaktadır.

Elektronik dergiler, basılı dergilerin hemen hemen tüm özelliklerini karşılamaının yanı sıra basılı dergilerden en önemli farkı ise elektronik sürüm şeklinde yayınlanmalarındır (Küçük, Al ve Olcay, 2008: 311). Her elektronik dergi bilimsel dergi olarak kabul edilmemektedir. Bilimsel dergi olarak kabul edilebilmesi için bir denetimden (hakem denetimi) geçmesi gerekmektedir.

Pettenati'ye (2001: 1) göre elektronik yayıncılık tarihi geleneksel yayıncılıkla karşılaştırıldığında daha hızlı ve önemli gelişmelerle doludur. İlk e-yayın 1980'lerde düz metin e-postalar şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu e-postalar abonelere bir posta listesi aracılığıyla gönderilmiştir. Tablo ve formüllerin oldukça karmaşık olduğu, düz metinlerin yine zayıf bir sunum tarzına sahip olduğu ve hiçbir şekil ve resim bulundurmadığı ifade edilmektedir.

CD-ROM'lar e-yayıncılık için çok daha etkili bir medya olarak ortaya çıkmıştır. Yüksek kalite, resimler, figürler, düşük maliyet ve uzun ömür sağlamıştır. CD-ROM'lar, birçok farklı formatın kullanılmasına izin veren yüksek güvenilirliğe sahiptirler. Ancak CD-ROM'lar kısa süre içinde kütüphaneler için yönetilemez hale gelmiştir. Çünkü her CD-ROM için özel bir istemci (CD-ROM'u okuyacak yazılım) kurulması gerekmektedir (Pettenati, 2001: 1).

Dergilerin tam metinlerinin internette yayınlanması ilk kez 1983 yılında Amerikan Kimya Kurumu (American Chemical Society [ACS]) tarafından "paralel yayıncılık" denemesi olarak gerçekleştirilmiştir (Tonta, 1997: 306). Böylelikle dergilerin hem basılı hem de elektronik sürümlerine ulaşım sağlanmıştır. 1983 yılında, Amerikan Kimya Kurumunun dergilerinin tam metinlerinin ticari bir şirket olan Bibliographic Retrieval Services (BRS) tarafından taranarak indekslenmesi, paralel yayıncılığın erken bir örneğidir. Ancak, gerçek anlamda elektronik yayıncılık projeleri, 1989'da "soğuk füzyon" olayıyla birlikte daha da hız kazanmıştır. Bu olay, bilimsel yayıncılığın ve bilgi paylaşımının elektronik ortamda daha etkili ve yaygın bir şekilde gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır (Yar, 2004, s. 450). Elektronik olarak yayınlanan ilk dergi 1992 yılında OJCCCT kısaltmasıyla bilinen "Online Journal of Current Clinical Trials"tır (Keyhani, 1993: aktaran Harter ve Kim, 1996). Basılı sürümünün olmamasından dolayı çok fazla rağbet görmemiştir. 1990'lı yıllardan itibaren elektronik dergilerin sayısı hızla artmaya başlamıştır (Atılğan ve Yalçın, 2009: 773). Bu yıllarda elektronik dergilere yönelik projeler geliştirilmiştir. Bu projeler

genellikle daha çok basılı dergilerin elektronik ortama aktarılmasına, elektronik dergilerin oluşturulmasına, arşivleme ve standartlaşma çalışmalarının geliştirilmesine ve farklı yayıncılık modellerinin oluşturulmasına yöneliktir (Besimoğlu, 2007: 19).

1994-95 yıllarında ilk elektronik dergiler (e-dergi) ortaya çıkmıştır. Dağıtım yapılan ilk e-dergi, IEE (Institute of Electrical Engineers) tarafından yayınlanan Electronics Letters Online idi. IEE, dergiyi Online Computer Library Center (OCLC) aracılığıyla dağıtmıştır. OCLC, okuyucunun bilgisayarına kurulacak bir istemci olan Guidon'u icat etmiştir. Guidon, çok zengin işlevselliğe sahip bir araç olarak kullanılmasına rağmen, web tabanlı değildi. Web tabanlı dağıtım, e-dergilerin dağıtım için seçildiğinde, CD-ROM'lar kullanılmamaya başlanmıştır. Web dağıtımını 1995-96 yıllarında başlamıştır. Bu dönemde, metne bağlantılar eklemeyi ve multimedya araçlarını kullanmayı mümkün kılan zengin format olan PDF (Portable Data Format) kullanılmaya başlanmıştır (Pettenati, 2001: 2).

Bu projelerden birkaçı şu şekildedir: "The University Licensing Program (TULIP)" olarak adlandırılan proje Elsevier Science tarafından 1991-1995 yılları arasında hayata geçirilmiştir. Projede 43 dergi dijital ortama aktarılmıştır. 1993 yılında Andrew W. Mellon Foundation tarafından en çok kullanılan dergilerin eski sayılarının elektronik ortama aktarıldığı başka bir proje geliştirilmiştir. Bu projede ortaya koyulmaya çalışılan amaç kütüphanelerde bulunan yer sorununa çözüm bulmaktır. 1996-1998 yılları arasında "The Super Journal Project in the UK" projesi uygulamaya başlanmıştır. Bu projede hedeflenen amaç ise hem yayıncıların hem de kullanıcıların elektronik dergilere olan ilgilerini artırmıştır (Atılğan ve Yalçın, 2009: 773-774).

Business Week, Time, The Wall Street ve USA Today gibi popüler dergiler, elektronik yayıncılığın benimsenmesiyle dijital platformlarda yayınlanmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra, 1996 yılında Elsevier, Springer ve Academic Press gibi önemli yayınevleri, bilimsel, teknik ve tıbbi konularda yayınladıkları dergilerin tamamını elektronik ortama taşımıştır (Küçük vd., 1998: aktaran Erol, 2009: 62). Bu gelişme, hem genel hem de akademik yayıncılık alanında önemli bir dönüşümün göstergesidir.

Araştırma Kütüphaneleri Derneği (Association of Research Libraries [ARL]) tarafından yapılan bir araştırmaya göre 1991 yılında 110 elektronik dergi bulunurken,

1997 yılında 1000'i bilimsel dergi olmak üzere bu sayı 3.400 elektronik dergiye ulaşmıştır (Mogge, 1999: 18-19).

Online Computer Library Center'a (OCLC) bağlı Electronic Collections Online (ECO) servisi, araştırmacıların farklı disiplinlerde elektronik olarak erişebilecekleri kapsamlı bir akademik dergi koleksiyonu içermektedir. OCLC ECO 1997 yılında dokuz yayıncıdan toplamış olduğu 260'ın üzerinde dergiyi çevrim içi olarak kullanıcıların erişimine sunmuştur. Ayrıca American Chemical Society (ACS), American Physical Society (APS), American Mathematical Society (AMS) ve Society for Industrial and Applied Mathematics (SIAM) gibi topluluklar da araştırma dergilerini elektronik ortama aktarmışlardır. Yine bu dönemde Journal Storage Project (JSTOR) kurulmuştur. JSTOR elektronik dergilerin geçmiş sayılarının elektronik arşivinin üretilmesi için oluşturulmuştur (Besimoğlu, 2007: 22-23).

Bilgisayar yazılımlarında yaşanan gelişmeler ile beraber dergilerin elektronik ortamda erişimi ve kullanımı konusunda kolaylıklar meydana gelmiştir. Open Journal Project, elektronik dergiler ve farklı bilgi kaynakları arasında bağlantılar kurarak hızlı erişim sağlanmasını amaçlamıştır. Bu proje sayesinde 10 yayınevinin veri tabanlarındaki 3.000 civarında dergi makaleleri arasında atıf bağlantıları kurulmuştur. Elektronik belge oluşturulmasında Standard Generalized Markup Language (SGML) ve Extensible Markup Language (XML) gibi farklı standartlar ortaya çıkarken PostScript ve Portable Document Format (PDF) gibi formatlarda elektronik metinler sunulmaya başlanmıştır (Besimoğlu, 2007: 23-24).

2000'li yıllarda ise birçok dergi internetten erişilebilir hale gelmiştir. Elektronik dergilerin arşivlenmesine, teknolojik yeniliklerin kullanılmasına ve açık erişim kavramının geliştirilmesine yönelik projeler hazırlanmıştır. Ayrıca arşivleme konusunda geliştirilen projelere yayınevlerinin yanı sıra kütüphaneler de katılmıştır.

1999 yılında yayıncılar ve kütüphaneciler bir araya getirilerek elektronik dergilerin arşivlenmesi konusunda toplantı düzenlenmiştir. 2001 yılında Andrew Mellon Vakfı, e-dergilerin arşivlenmesiyle ilgili olarak Cornell, Harvard, Stanford, Pennsylvania, Yale Üniversitesi, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (Massachusetts Institute of Technology [MIT]) ve New York Halk Kütüphanesi gibi yedi kurumu içeren bir dizi proje başlatmıştır. Gerçekleştirilen bir başka proje ise sanat alanındaki dergilerin arşivlenmesi ile ilgilidir. Bu dönemde gerçekleştirilen projeler, elektronik

dergilerin arşivlenmesine yönelik yeni modeller sunmuş ve teknik altyapıların geliştirilmesine katkı sağlamıştır. 2002 yılında Andrew Mellon Vakfı desteğiyle Hollanda Ulusal Kütüphanesi tarafından başlatılan “Koninklijke Bibliotheek” projesi, elektronik dergilerin arşivlenmesi konusunda kapsamlı çalışmalar yapmıştır. Elsevier, Kluwer Academic, Springer, Brill Academic Publishers ve Taylor & Francis Group gibi yayınevlerinin materyalini elektronik ortamda arşivleme sorumluluğunu üstlenmiştir. Yine bu dönemde elektronik ortama aktarılan dergilere yönelik erişim sorunları ortaya çıkmıştır. İnternet üzerindeki bilgi kaynaklarının adreslerinin değişmesi veya kaldırılması gibi nedenlerle yayınlara erişimde zorluklar yaşanmıştır. Bu duruma ek olarak, internet üzerindeki makaleler, bibliyografik bilgiler ve makale kaynakçaları arasında bağlantı kurulabilmesi için çözümler geliştirilmesi gerekmiştir. Dijital Nesne Tanımlayıcı (Digital Object Identifier [DOI]) ve CrossRef çalışmaları bu konuda atılan somut adımlardandır. DOI, herhangi bir elektronik bilgi kaynağının tanımlanması için kullanılan uluslararası bir standarttır. CrossRef ise DOI kullanarak akademik araştırmalar ve bilimsel yayınlar için çapraz atıf bağlantı hizmeti sağlamaktadır. Araştırmacıların bir makaleyi bulmalarını ve referanslara erişmelerini kolaylaştırmaktadır (Besimoğlu, 2007: 23-26).

Açık erişim kavramına yönelik projeler bu dönemde de gelişim göstermiştir. Fizik Arşivi (arXiv.org-Los Alamos Physics Archive) 1991 yılında oluşturulan açık erişim kavramına ait ilk örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda bilimsel bilgilerin internet üzerinden ücretsiz bir şekilde erişime açılması sağlanmıştır. Daha sonra “D-Lib Magazine” ve “Journal of Electronic Publishing” gibi ücretsiz dergiler yayınlanmaya başlanmıştır. Açık erişimli dergilerin sayısındaki asıl artış 2000’li yıllardan sonra yaşanmıştır. Public Library of Science (PLoS), BioMed Central ve PubMed Central çok sayıda ücretsiz dergi yayınlamıştır. Bu dönemde en önemli gelişmelerden biri de Directory of Open Access Journal’dır (DOAJ). DOAJ açık erişimli bilimsel dergilerin kullanım ve etkisinin artırılması için oluşturulmuştur. Bu dönemde Open Archives Initiative (OAI), yayınların dağıtımının kolaylaştırılması için standartlar geliştirilmesine yönelik kurulmuştur. Yine ücretsiz yazılımlar geliştirilerek kurumsal arşivler oluşturulmuştur. Açık erişim kavramının desteklenmesine yönelik uluslararası boyutta bildiriler ve toplantılar yapılmıştır (Besimoğlu, 2007: 27-28).

Ulrich's™, tüm akademik ve akademik dergi türlerinden 300.000'den fazla süreli yayın, açık erişim yayınları, hakemli başlıklar, popüler dergiler, gazeteler, haber bültenleri ve dünyanın dört bir yanından daha fazlasına ilişkin bibliyografik ve yayıncı bilgilerinin yetkili kaynağıdır. Tüm konuları kapsamakta olup, düzenli veya düzensiz olarak yayınlanan, ücretsiz veya ücretli abonelikle dağıtılan yayınları içermektedir. Ulrich's Periodicals Directory, dünya genelinde yayınlanan akademik ve ticari dergilerin kapsamlı bir listesini içeren bibliyografik bir veri tabanıdır (Ulrich, 2024). Ulrich's Periodical Directory, dünya genelinde yayınlanan süreli yayınların bibliyografik bilgilerini sağlayan web tabanlı bir bibliyografik veri tabanıdır. İlk kez 1932 yılında "Periodicals Directory" adıyla yayınlanmıştır. 1938-1965 yılları arasında "Ulrich's Periodical Directory" adıyla, 1965 yılında ise on birinci baskısı "Ulrich's International Periodical Directory" olarak yayınlanmıştır. 1988 yılından itibaren, düzensiz süreli yayınlar ve yayınlar da bu veri tabanının kapsamına dâhil edilmiştir (Çolaklar, 2008: 65). Bu veri tabanı, araştırmacılar ve kütüphaneciler için süreli yayınlar hakkında kapsamlı bilgi sunarak, akademik çalışmalar için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

2.3.2.2. Türkiye'de Elektronik Dergi Yayıncılığı

Türkiye'de elektronik yayın ve yayıncılıkla ilgili gelişmeler ise tüm dünyada olduğu gibi internetin yaygın kullanılması ile başlamıştır. Medya şirketleri kendi web sitelerini oluşturarak kullanıcıların zaman ve mekân sınırlarını kaldırmıştır. Bu durum elektronik yayıncılığın daha fazla önem kazanmasını sağlamıştır. Bir süre sonra yayıncılar geleneksel yayınlarını elektronik ortama aktarmaya başlamıştır. Türkiye'de çevrim içi veri tabanlarının kullanımı 1984 yılında Yükseköğretim Kurumu (YÖK) Dokümantasyon Merkezi'nde, bilgisayarlar üzerinden yayın tarama hizmeti ile başlamıştır (Erol, 2009: 17-18).

Ülkemizde bu alanda önemli olarak kabul edilen bir aşama da Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS) yapılanmasının oluşturulmasıdır. Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) ve üniversiteler (Bilkent, Gazi, ODTÜ ve Hacettepe) tarafından oluşturulan konsorsiyum sayesinde elektronik kaynak abonelikleri ve erişimi konusunda çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Böylece Academic Press ürünü IDEAL veri tabanı ile ilk çevrim içi tam metin elektronik yayınlara ulaşılması sağlanmıştır. 1996 yılında Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma

Kurumu'na (TÜBİTAK) bağlı bir enstitü olarak kurulan ULAKBİM ülkemizde elektronik yayıncılığın gelişim sürecinde önemli bir rol üstlenmiştir (Gültekin, 2020: 17). Ülkemizde kurulan ANKOS, ilk olarak 2000 yılında 12 üye kurumun üç veri tabanına ortak aboneliğiyle faaliyetlerine başlamıştır. ANKOS, bugün 40'tan fazla yayıncının 88 ayrı veri tabanıyla 1440 anlaşması bulunan ve 198 üniversite ve araştırma kurumunun üyesi olduğu, uluslararası alanda önemli bir konuma gelmiş bir konsorsiyumdur. Bu durum, akademik kaynaklara erişimi kolaylaştırmak ve bilgi paylaşımını teşvik etmek amacıyla Türkiye'deki üniversiteler ve araştırma kurumları arasında güçlü bir iş birliği ağı oluşturulduğunu göstermektedir (ANKOS, 2024).

Türkiye'de internette yayınlanan ilk dergi 1995 yılında yayınlanmaya başlanan "Aktüel" dergisidir. Daha sonra aynı yıl "Leman" dergisi yayınlanmıştır (Çoban, 2006: 16). 1997 yılında Ankara Tabipler Odası tarafından "Turkish Electronic Journal of Medicine" adlı akademik dergi yayınlanmaya başlanmış ancak devam ettirilememiştir (Arıkan, 2017: 71). Bu dönemde akademik dergilerin elektronik ortama geçmeye başlamaları elektronik yayıncılık faaliyetleri açısından önemli gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır (Erol, 2009: 64).

Türkiye'de akademik dergi yayıncılığında önemli bir dönüm noktası 1995 ve sonrasıdır. Bu dönemde, Türkiye üniversitelerinde akademik terfi için makale yayınlama kriterlerinin yaygın olarak uygulanmaya başlaması, akademik dergilerin "hakem" denetimi altında olmaya başlamasına yol açmıştır. 1995 yılı itibarıyla, birçok derginin künyesinde "bu dergi hakemlidir" gibi ifadelerle bu yeni uygulamayı gösterme çabalarına rastlanmaktadır. Bu, dergilerin akademik standartları ve kalite kontrol süreçlerini artırma yönündeki eğilimlerini yansıtmaktadır (Kozak, 2002: 239).

1995 yılı ve sonrasında akademik dergilerin elektronik ortama geçmeye başlaması yayıncılık alanında yeni bir dönem başlatmıştır. İnternetin dünya üzerinde yaygın kullanımının artması ise dergi yayıncılığının web ortamına taşınmaya başlamasını sağlamıştır. Böylece elektronik dergilerin elektronik yayınlar (e-kitap, e-gazete, e-bülten, e-posta gibi) içerisinde oldukça önemli bir yere geldiği ve sayılarının hızlıca fazlalaştığı görülmektedir (Demiray ve Gürcan, 2005: 6).

Elektronik dergi yayıncılığının geliştiği en önemli dönem 1995-2000 yılları arasındadır. Bu dönemde çoğu büyük yayınevleri paralel yayıncılık faaliyetleri göstermiştir. Yine bu dönemde farklı yayıncılardan sağlanan çok sayıda elektronik

derginin tek bir çatı altında toplandığı çalışmalar yapılmıştır. Başka bir önemli gelişme ise elektronik dergilerin geçmiş sayılarına yönelik elektronik arşivlerinin oluşturulması çalışmasıdır. Ayrıca elektronik yayıncılıkta birçok standartın geliştirilmesi yine bu dönemde karşımıza çıkmaktadır (Besimoğlu, 2007: 22-24).

Türkiye’de 2000’li yıllarda elektronik dergi yayıncılığı anlamında önemli çalışmalar yapılmıştır. Üniversiteler ve kurumlar elektronik olarak yayınladıkları dergilerini açık erişime sunmuştur. Bu sayede daha fazla kullanıcıya erişilmiştir. Ayrıca bu çalışmalardan biri de 2013 yılında başlatılan “TÜBİTAK ULAKBİM DergiPark” projesi’dir (Kıpçak, 2019: 70).

DergiPark web sayfasında belirtilen proje amaçları şunlardır:

Akademik Süreli Yayıncılığın Geliştirilmesi: Türkiye’deki akademik dergilerin kalite ve standartlarına uygun bir şekilde gelişmesini sağlamak.

Ulusal Akademik Dergilerin Görünürlüğü: Türkiye’deki akademik dergilerin uluslararası düzeyde daha fazla görünürlük ve kullanım elde etmesini sağlamak.

Elektronik Ortamda Yönetim: Dergilerin elektronik ortamda etkili bir şekilde yönetilmesini destekleyen bir sistemin yaygın ve ileri düzeyde kullanılmasını sağlamak.

Temiz Veri Sağlama: TR Dizin ve Ulusal Atıf Dizini için ölçülebilir ve temiz veri sunmak.

2023 yılı itibarıyla, DergiPark 2429 dergiyi elektronik ortamda kullanıcıların erişimine sunmaktadır (DergiPark, 2021).

Türkiye’nin önemli dergi veri tabanlarından biri olan “Pecya” 2008’de kullanıma açılmıştır. İçerisinde çeşitli bilgi kaynaklarını barındırması bakımından Türkiye’nin ilk Türkçe bilgi platformu olarak kabul edilmiştir. TÜBİTAK destekli olan bu proje 2012 yılında sonlandırılmıştır. dMags Dijital Yayıncılık, Türkiye’de ilk mobil dergi, çizgi roman ve kitap uygulamalarını sunan bir girişimdir. Şirket, 2001 yılında dijital yayıncılık alanında çalışmalarına başlamıştır. 2009 yılında ise yurt dışında Türkçe dergileri tanıtmak ve yaymak amacıyla “digital magazine” kavramının kısaltması olan dMags isminin tescilini almıştır (Kıpçak, 2019: 90).

2.4. Dergi Yayın Ortamları Arasındaki Farklar

Dergilerin yayın ortamları, içerik sunumları, erişim yöntemleri ve kullanıcı etkileşimleri gibi çeşitli açılardan dolayı farklılıklar göstermektedir.

Elektronik dergiler üç ana kategoriye ayrılmaktadır. İlk kategori, hem basılı hem de elektronik formatta yayınlanan dergileri kapsar ve bu tür dergilere “paralel yayıncılık” denir. Bu dergiler, farklı okuma tercihlerine hitap ederek hem kâğıt üzerinde hem de dijital ortamda erişim sağlamaktadır. İkinci kategori, esas olarak elektronik formatta yayınlanan ancak sınırlı sayıda basılı kopyası da bulunan dergilerdir. Bu dergiler, dijital erişim kolaylığı sunmakta ve basılı kopyalar yalnızca belirli ihtiyaçlar için mevcut bulunmaktadır. Üçüncü kategori ise tamamen dijital formatta yayınlanan dergilerdir; bu dergiler basılı kopya üretmemekte, düşük maliyetli olup hızlı güncellemeler ve geniş dijital erişim imkânları sunmaktadır (Yar, 2004: 451).

Yar, elektronik dergileri üç ana kategoride sınıflandırarak, her bir türün kendine özgü özelliklerini ve avantajlarını belirtmiştir. Bu sınıflama, dergilerin yayın stratejilerini, okuyucu erişim yöntemlerini ve maliyet yapısını anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır.

2.4.1. Basılı Dergiler ile Elektronik Dergiler Arasındaki Farklar

İkinci Dünya Savaşı sonrası teknolojik ilerlemeler ve bilgi patlaması, bilgi düzenlemesi konusunda önemli değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Artan yayın sayısı ve yükselen fiyatlar, bilimsel bilgiyi takip etmeyi zorlaştırmış ve basılı dergilerin güncelliğini korumasını güçleştirmiştir. 20. yüzyılın son çeyreğinde elektronik yayıncılık alanındaki gelişmeler bilginin elektronik ortama aktarılması ve arşivlenmesi konularında yapılan birçok çalışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu çalışmalar basılı dergilerin elektronik ortam üzerinden yayınlanmasıyla ve sadece elektronik ortamda üretilmeye başlanmasıyla devam etmiştir.

Akademik elektronik dergi yayıncılığı, akademisyenlerin bilimsel içerikli çalışmalarının akademik dergilerde yayınlanma sürecinin tamamen elektronik ortam ve araçları kullanılarak gerçekleştirildiği bir yayıncılık biçimidir (Keş, 2009: 20).

Küçük, Al ve Olcay’a (2007: 145) göre, “elektronik dergi olarak nitelendiren her yayının bilimsel olduğu söylenemez. Bilim dünyası açısından basılısından aranan

özelliklerin (hakem denetimi) elektronik dergilerde de bulunması gerekmektedir. Elektronik dergiler basılı dergilerin hemen hemen tüm özelliklerini taşımaktadır. Elektronik dergilerin basılı dergilerden en önemli farkı elektronik sürüm şeklinde yayınlanmasıdır”.

Bir derginin akademik dergi olarak kabul edilmesi, derginin yayın kurulu, hakem değerlendirme süreci ve bilimsel standartlara uygunluğu gibi kriterlere bağlı bulunmaktadır. Elektronik akademik dergiler, basılı akademik dergilerle aynı süreci takip etmekte ancak elektronik ortamın sunduğu avantajlardan yararlanarak daha hızlı erişim, geniş kitlelere ulaşım ve verimli arşivleme gibi ek avantajlar sağlamaktadır (Keş, 2009: 20).

Elektronik akademik dergiler, bilginin hızlı ve geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Basılı dergilere göre daha hızlı yayınlanabilmektedir. Bu da araştırmaların ve akademik bulguların kısa sürede paylaşılmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca elektronik dergiler düşük maliyetlerle yayın yapılmasını sağlamakta ve dünya genelinde erişim imkânı sunmaktadır.

Basılı dergilerin üretilmesi elektronik dergilere göre daha maliyetlidir. Elektronik yayıncılıkta matbaa aşamaları ve kâğıt kullanımı olmadığı için elektronik dergilerin üretim süreci daha kolaydır. Ayrıca iş gücü açısından daha fazla emek harcanması gerekmektedir.

Basılı dergilerin abonelik ücreti dergi üyeliklerini kısıtlayabilmektedir. Bazı elektronik dergilerin açık erişim sistemlerinin bulunması kullanıcılarına kolaylık sağlamaktadır. Açık erişim sistemleri bulunmayan dergilere ise kütüphaneler aracılığıyla (veri tabanı abonelikleri) erişim sağlanabilmektedir.

Basılı dergiler fiziksel alan kaplarken, elektronik dergiler fiziksel alan kaplamamaktadır. Elektronik dergiler, mekân ve zaman sınırlamaları olmaksızın hızlı ve kolay erişim imkânı sağlamaktadır. Aynı anda birden fazla kişi tarafından okunabilmektedir.

Elektronik dergilerin arşivlerine daha hızlı erişim sağlanmaktadır. Basılı dergilerde bu durum ancak derginin tüm sayılarının depolanması ile mümkün olmaktadır.

Elektronik dergilerin arşivlenmesinde, çeşitli zorluklarla karşılaşmak mümkündür. Elektronik içeriklerin korunması, basılılardan farklı olarak daha

karmaşıktır; teknik arızalar, yazılım uyumsuzlukları veya veri kaybı gibi riskler, elektronik dergilerin uzun vadeli erişilebilirliğini tehdit edebilmektedir. Ayrıca sürekli olarak değişen teknolojiler ve formatlar, içeriğin gelecekteki uyumluluğunu zorlaştırabilmektedir. Elektronik dergilerin arşivlenmesi için standartlaştırılmış formatlar ve düzenli bakım gerekmektedir.

Basılı dergilerde genellikle güvenlik sorunları yaşanmazken, elektronik dergilerde güvenlik riskleri teknolojiye bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir.

Basılı dergilerde hatalar bir sonraki baskıya kadar düzeltilmezken, elektronik dergilerde hatalar kısa sürede düzeltilebilmektedir.

Elektronik dergiler hızlı ve düzenli bir şekilde güncellenebilirken, basılı yayınlarda güncellemeler daha uzun zaman almaktadır.

Elektronik dergilerde yazar, editör ve hakemlerle yapılan yazışmalar ve içerik onay süreçleri basılı dergilere göre daha hızlı bir şekilde tamamlanmaktadır.

2.4.2. Elektronik Dergilerin Avantajları ve Dezavantajları

Elektronik dergilerin, geleneksel basılı dergilere göre bazı avantaj ve dezavantaj durumları bulunmaktadır. Bashorun, Jain, Sebina ve Kalusopa (2013: 23) elektronik dergilerin avantaj ve dezavantajlarını aşağıdaki gibi belirtmiştir. Tablo 2.1 ve 2.2’de elektronik dergilerin avantaj ve dezavantaj durumları gösterilmiştir.

2.4.2.1. Elektronik Dergilerin Avantajları

Elektronik dergilerin avantajlarına örnek olarak, zaman ve mekâna bağlı olmaksızın erişim sağlama imkânı bulunmaktadır. Dünya genelinde kullanıcılara erişim kolaylığı sunma, güncel bilgi kaynağı olma, basım ve dağıtım maliyetlerinin azalmasıyla daha sık ve hızlı yayınlanabilme özellikleri gibi faktörler öne çıkmaktadır. Ayrıca elektronik dergilerin çeşitli medya formatlarını desteklemesi, interaktif öğelerle zenginleştirilmiş içerik sunabilmesi ve PDF veya HTML gibi formatlarda kullanıcılara sunulabilmesi de önemli avantajlar arasında gösterilmektedir (Kıpçak, 2019: 92-95).

Tablo 2.1: Elektronik Dergilerin Avantaj Durumları

Avantajları:

- Hızlı yayın süreci: Elektronik ortam, hakem değerlendirme sürecini hızlandırmaktadır. Makaleler hemen dikkate alınabilmekte ve kabul mektubu yazara gönderilebilmektedir.

- Kabul edilen makalelerin daha hızlı yayınlanması: Bir makalenin basılı hale gelmesini yıllarca beklemek yerine, elektronik yayınlarda bu süreç çok daha hızlı ilerlemektedir.
- Büyük alıntılar anında ve eşzamanlı olarak aranabilmekte ve geri çağrılabilirliktedir.
- Multimedya yenilikçi kullanımı: Araştırma bulgularını ses, video ve simülasyon gibi çeşitli biçimlerde sunmak mümkün olmaktadır.
- Hipermetin ve hipermedya bağlantıları: Diğer elektronik bilgilere daha hızlı erişim ve bağlantı sağlanabilmektedir.
- Elektronik yayınlara, görünürlük ve erişilebilirlik açısından açık erişim ilkelerini teşvik etmektedir (Bashorun ve vd., 2013: 23).

Tablo 2.1’de elektronik dergilerin geleneksel basılı dergilere göre sunduğu avantajlar oldukça belirgindir. İlk olarak, üretim maliyetlerinin düşük olması, yayınevleri ve yazarlar için ekonomik faydalar sağlamaktadır. Elektronik ortamda, hakem değerlendirme süreci hızlanarak kabul edilen makaleler daha hızlı bir şekilde yayınlanabilmektedir. Bu da araştırmacıların çalışmalarını daha çabuk paylaşabilmelerini sağlamaktadır. Ayrıca elektronik dergiler büyük miktardaki alıntılarını anında arama ve erişme imkânı sunarak bilgiye erişimi kolaylaştırmaktadır. Aynı şekilde intihal problemlerinin tespitini de ciddi şekilde basitleştirmektedir. Multimedya kullanımı, araştırma sonuçlarının daha zengin ve etkileşimli bir şekilde sunulmasını sağlamaktadır. Hipermetin ve hipermedya bağlantıları, kullanıcıların diğer kaynaklara hızlı ve kolay erişimini mümkün kılmaktadır. Son olarak, elektronik yayınlara açık erişim ilkelerini destekleyerek, bilgilerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır.

Elektronik dergilerin genel olarak avantajları ele alındığında aşağıdaki tablo söz konusudur:

- Zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın erişilebilirlik,
- Tam metin arama yapabilme imkânı,
- Uyarı özellikleri sayesinde kullanıcılara yeni içerikler hakkında bilgilendirme,
- Önceden basılı dergilere göre daha kolay erişim,
- Daha düşük maliyetlerle yayınlanabilme,
- Elektronik dergilerin, basılı dergilere kıyasla daha fazla atıf alabilme avantajı (Atılğan ve Yalçın, 2009: 774-776).

2.4.2.2. Elektronik Dergilerin Dezavantajları

Elektronik dergilerin dezavantajları da bulunmaktadır. Örneğin, elektronik dergilere erişim için temel bilgisayar becerilerine sahip olma gereksinimi, bazı kullanıcılar için alışılmış olan basılı dergi formatından farklı bir deneyim sunması ve göz yorgunluğuna neden olabilmesi dezavantajlardan bazıları olarak belirtilmektedir. Ayrıca, internet bağlantısı ve bilgisayar erişimi gibi teknik sorunlarla karşılaşma olasılığı, bazı kullanıcıların elektronik dergilere erişimini sınırlayabilmektedir. Telif haklarına aykırı kullanım ve internet bağlantılarının güvenliği gibi konular da elektronik dergilerin dezavantajları arasında sayılabilmektedir (Kıpçak, 2019: 92-95). Tablo 2.2’de elektronik dergilerin dezavantaj durumları ele alınmıştır.

Tablo 2.2: Elektronik Dergilerin Dezavantaj Durumları

Dezavantajları:

- İçerik kalitesi: Elektronik yayıncılığın bir zorluğu içerik güvenliğiyle ilgilidir. Yayıncılar, internet korsanlığı sorunları ve yüklenen bilgilere müdahale gibi problemlerle karşılaşabilmektedir. Bu durum, içeriklerin güvenilirliğini ve bütünlüğünü tehlikeye atabilmektedir.
- Farklı formatlar: Elektronik yayınlar, birçok farklı formatta mevcut olabilmektedir. Bu çeşitlilik, kullanıcılar için sorun yaratabilmektedir. Çünkü tek bir dijital dosya formatının tüm diğerlerinin yerini alması pek mümkün olamamaktadır.
- Bilimsel kötüye kullanım: Elektronik yayıncılık, aynı araştırma sonuçlarının birden fazla dergiye gönderilmesi gibi bilimsel kötüye kullanımlara yol açabilecek fırsatlar sunabilmektedir.
- Telif hakkı ihlali: Telif hakkı, özellikle çevrimiçi ortamda önemli bir sorun olarak görünmektedir. Ücretsiz erişim nedeniyle, yazarların çalışmalarının izinsiz kullanımı yaygın olabilmektedir. Bu nedenle, telif hakkı kavramının tartışılması ve paydaşlara uygun farkındalık sağlanması son derece önemlidir (Bashorun ve vd., 2013: 23-24).

Tablo 2.2’de olduğu gibi elektronik dergilerin bazı dezavantajları bulunmaktadır. Örneğin, bilgisayar ekranından okumanın zorluğu, arşivleme ve bağlantı ömrü gibi teknik sorunlar, telif hakkı sorunları ve kullanıcıların elektronik ortamdaki bilgiyi değiştirme veya izinsiz kullanma potansiyeli gibi faktörler ile bilgi güvenliği konusunda yayıncıların önlemler alması ve bunun yüksek maliyeti dezavantajlar arasında sayılmaktadır. Dezavantajlar, elektronik dergilerin kullanımını etkileyebilmektedir. Bu nedenle hem yayınevleri hem de okuyucular için dikkat edilmesi gereken önemli unsurlardır.

Elektronik dergilerin genel olarak dezavantajları ele alındığında şu şekilde bir sonuç ortaya çıkmaktadır:

- Koruma ve arşivleme zorlukları: Elektronik dergilerin uzun süreli korunması ve arşivlenmesi, teknik sorunlar ve dijital kaybolma riski nedeniyle daha zor olabilmektedir. Bilgi kaybı veya format uyumsuzlukları yaşanabilmektedir.
- Güvenlik sorunları: Elektronik yayınlar, siber saldırılara, veri hırsızlığına ve kötü amaçlı yazılımlara karşı savunmasız olabilmektedir. Bu, içeriklerin güvenliğini ve bütünlüğünü tehlikeye atabilmektedir.
- Erişim eşitsizliği: Elektronik dergilere erişim için internet bağlantısı ve uygun dijital cihazlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu, özellikle düşük gelirli ve kırsal bölgelerde yaşayan kişilerin -internet erişimlerinin sorunlu olabilmesi yüzünden- erişim sorunları yaşamasına neden olabilmektedir.
- Dijital yeterlilik: Bazı okuyucular, elektronik yayınları etkili bir şekilde kullanmak için gereken teknolojik bilgiye sahip olamayabilmektedir. Bu durum, bilgiye erişimlerini kısıtlayabilmektedir.
- Görsel ve teknik sorunlar: Elektronik dergiler, cihaz uyumsuzlukları veya yazılım hataları nedeniyle görüntüleme sorunlarına neden olabilmektedir. Ayrıca, bazı kullanıcılar için ekran okumak, basılı metin okumaktan daha zor olabilmektedir.

Bu avantaj ve dezavantajlar, elektronik yayıncılığın bilimsel iletişimi ve bilgi paylaşımını nasıl dönüştürebileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

2.4.3. Elektronik Yayıncılık Standartları

Günümüzde, uluslararası bilgi erişim standartları, bibliyografik tanımlama, erişim ve yayıncılık teknolojisi ile ilgili pek çok standart mevcuttur. Elektronik yayıncılık teknolojisi açısından, çeşitli format ve standartlar bulunmaktadır (Arıkan, 2017: 45). Bu standartlar, bilgi kaynaklarının düzenlenmesi ve erişilebilirliğini artırmak amacıyla geliştirilmiştir.

2.4.3.1. Belge Format Türleri

Belge format türleri: American Standard Code for Information Interchange (Amerikan Bilgi Değişim Standart Kodu [ASCII]), Hyper Text Markup Language (Hipermetin İşaretleme Dili [HTML]), Standard Generalized Markup Language

(Standart Genelleşme İşaretleme Dili [SGML]), Extended Markup Language (Genişletilebilir İşaretleme Dili [XML]) ile ilgili standartlara örnektir (Tonta, 2000: 9).

ASCII: Temel metin formatıdır.

HTML: Web sayfalarının yapısını ve içeriğini tanımlamak için kullanılan işaretleme dilidir.

SGML: Verilerin yapısını tanımlamak için kullanılan genel işaretleme dilidir.

XML: Verilerin taşınması ve depolanması için esnek bir işaretleme dilidir.

1990'lı yıllarda elektronik dergiler, ASCII tabanlı metin dosyası formatında yayınlanmaktaydı. Geleneksel dergilerdeki makaleler, gelişen bilgi teknolojisine paralel olarak HTML, XML, PDF gibi formatlarda veri tabanlarında yer almaktadır. Bu formatlardan hareketle, elektronik dergilere web üzerindeki “www” uzantılı adreslerden erişim sağlanmaya başlanmıştır (Çolaklar, 2008: 102).

Web ortamında yer alacak verinin kodlama standartlarından biri olan ASCII, her karakterin 0 ve 1 ile tanımlandığı 7-bitlik bir karakter setidir. İngilizce ve birçok Roma kökenli dildeki her harf bir ASCII koduyla temsil edilir. Örneğin, “A” harfinin ASCII kodu 65'tir. Bir metin düzenleyicide yazılan metinler, bilgisayar işlemcisine gönderilmeden önce ASCII formatına dönüştürülür. Bu sayede, birçok web sayfasında istenilen bilgiyi almak için metne herhangi bir işlem yapmaya gerek kalmaz. Ayrıca, ASCII, Latin alfabesinden oluşan 128 karakterlik bir küme kullanarak, klavye üzerinde bulunmayan özel karakterlerin özel kodlarla görüntülenebilmesine olanak tanır. Bu özellik, metinlerin standart bir formatta iletilmesini ve işlenmesini kolaylaştırır (Küçük ve Soydal, 2003: 135; Çolaklar, 2008: 104).

ASCII, metinleri karakter kümeleri olarak temsil eden bir standarttır; ancak dünya üzerindeki tüm dilleri içeren karakterlere sahip değildir. Bu nedenle, ASCII kullanılarak Rusça, Japonca gibi dillerde yazı yazmak mümkün değildir. Bu eksikliği gidermek için 16-bit karakter setinden oluşan ve 65 binden fazla karakter içeren yeni bir kodlama dili geliştirilmiş ve bu kodlama diline Unicode (Tekbiçim Kod) adı verilmiştir. ASCII çoğu zaman “düz metin dosyası” (plain text file) ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. İlk web belgeleri ASCII ile oluşturulmuştur. ASCII ile hazırlanan belgeler oldukça küçük boyutlarda olduğu için, günümüzde bile örneğin bir dergi veya bülten gibi, elektronik posta yoluyla okuyuculara gönderilebilmektedir. Bu

durum, ASCII'nin hala bazı uygulamalarda kullanılmasına olanak tanımaktadır (Çolaklar, 2008: 104).

HTML, SGML'e dayanan bir işaretleme dilidir. Tasarlanma amacı, herkesin web ortamında yayıncılık yapmasına olanak tanıyacak kadar kullanımı kolay bir arayüz sağlamaktır. Günümüzde HTML, web ortamında bulunan hipermetin ve medya bilgileri ile belgelerin oluşturulmasında yaygın olarak kullanılmaktadır. SGML'in karmaşık yapısı, herkesin kullanımını zorlaştırdığından, SGML belgelerin web'de görüntülenmesi de zor olmuştur. Bu nedenle, daha erişilebilir bir format oluşturmak amacıyla sadeleştirilmiş bir versiyon olarak HTML geliştirilmiştir. Bu sayede, web ortamında içeriklerin daha kolay bir şekilde görüntülenmesi ve paylaşılması mümkün olmuştur (Küçük ve Soydal, 2003: 129-130; Çolaklar, 2008: 102-103).

Diğer bir işaretleme dili olan XML, veriyi platform ve donanım bağımsız olarak taşıma ve saklama işlevini yerine getiren bir dildir. Web'deki yapılandırılmış dokümanların ve bilgilerin evrensel bir dili olarak kabul edilen XML, kullanıcılara kendi anahtarlarını ve kendi yapısını oluşturma imkânı tanımaktadır. Bu yönüyle XML, daha esnek ve okunabilir bir yapı sunmaktadır (Çolaklar, 2008: 103). XML, veriyi oluşturmak, okumak ve veri yapısındaki belirsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla kullanılan kurallar bütünüdür. Bu işaretleme dili, verilerin yapılandırılmasına olanak tanıyan metin biçimlerinin tasarlanmasını sağlar. XML, genişletilebilir yapısı sayesinde platformdan bağımsız olarak çalışabilir ve uluslararası ya da yerel kullanıma imkân tanır. Bu özellikleriyle, çeşitli uygulamalarda veri paylaşımını ve entegrasyonunu kolaylaştırır. XML, genellikle bütçe formları, adres defterleri, teknik resimler, çizimler ve finansal işlemler gibi alanlarda üretilen bilgilerin yapılandırılmasında kullanılır. Bu sayede, kullanıcılar arasında veri alışverişi daha etkili hale gelir ve verilerin okunabilirliği artırılır (Küçük ve Soydal, 2003: 132; Çolaklar, 2008: 103).

2.4.3.2. Sayfa ve İçerik Düzenleme Formatları

Sayfa ve içerik düzenlemesi: PostScript, Portable Document Architecture (Taşınabilir Belge Biçimi [PDF]), Open Document Architecture (Açık Belge Biçimi [ODA]), Rich Text Format (Zengin Metin Biçimi [RTF]), Text Encoding Initiative (Metin Kodlama Girişimi [TEI]) bilinen örneklerdendir (Tonta, 2000: 9).

PostScript: Yazıcılar için bir sayfa tanımlama dili, metin ve grafiklerin biçimlendirilmesinde kullanılmaktadır.

PDF: Taşınabilir belge formatı, belgelerin paylaşımı ve yazdırılmasında yaygın olarak kullanılmaktadır. PDF, Adobe'nin oluşturduğu bir formattır. Belgelerin farklı yazılım, donanım veya işletim sistemlerinden bağımsız olarak tutarlı bir şekilde görüntülenmesini ve paylaşılmasını sağlamaktadır. PDF formatı artık ISO tarafından yönetilen bir açık standart olarak kabul edilmektedir. PDF belgelerinin ücretsiz olarak görüntülenebilmesi için Adobe Acrobat Reader gibi yazılımların kullanılabilmesi, formatın yaygın kabul görmesine ve kullanılmasına katkıda bulunmuştur. Bu özellik, PDF belgelerinin geniş bir kullanıcı kitlesi tarafından erişilebilir olmasını sağlamaktadır. Böylece belgelerin daha kolay paylaşılabilmesi ve dağıtılabilmesi kolaylığı ortaya çıkmaktadır (Adobe, 2024).

PDF, platformlar arası taşınabilir ve yazdırılabilir belgeler oluşturmak amacıyla geliştirilmiş sayısal bir dosya formatıdır. Günümüzde birçok elektronik dergi PDF formatında yayınlanmaktadır. PDF formatındaki elektronik dergiler, basılı dergi formatındaki içerik ile aynı görünümü sunar. Bu, bir makalenin yazısıyla birlikte resimler, tablolar, şekiller ve grafikler gibi unsurları içerdiği anlamına gelir. PDF formatı, elektronik dergilerde yer alan makalelerin özgün yapısını koruyarak, okuyuculara güvenilir bir görüntüleme deneyimi sağlar. Bu sayede, içerik her cihazda aynı şekilde görüntülenir ve basılı versiyonla uyumlu kalır. PDF, belgelerin dağıtımında ve saklanmasında yaygın olarak tercih edilen bir format olmuştur (Çolaklar, 2008: 104).

ODA: Açık belge yapısı, belgelerin paylaşımı için standartlar sunmaktadır.

RTF: Zengin metin biçimi, biçimlendirilmiş metinlerin saklanması için kullanılmaktadır.

TEI: Metinlerin kodlanması için bir standarttır. Özellikle akademik ve tarihsel metinler için kullanılmaktadır.

2.4.3.3. Hareketli ve Üç Boyutlu Görüntü Formatları

Hareketli ve üç boyutlu görüntü formatları: Joint Photographic Experts Group (Birleşik Fotoğraflar Uzmanları Grubu [JPEG]), Moving Picture Experts Group (Hareketli Görüntü Uzmanları Grubu [MPEG]), Virtual Reality Modeling Language

(Sanal Gerçeklik Modelleme Dili [VRML]) ile ilgili standartlar en bilinenleridir (Tonta, 2000: 9).

JPEG: Statik görüntü formatı, fotoğrafların sıkıştırılması ve saklanması için yaygın olarak kullanılmaktadır.

MPEG: Hareketli görüntülerin (video, ses) sıkıştırılması için bir standarttır.

VRML: Sanal gerçeklik uygulamaları için bir modelleme dilidir.

2.5. Dünya’da ve Türkiye’de Arşivcikle İlgili Doğrudan Yayın Yapan ve Yayın Hayatına Devam Eden Elektronik Dergiler

Arşivcikle ilgili elektronik dergiler hem dünya genelinde hem de Türkiye’de bu alandaki gelişmeleri ve bilgileri paylaşma konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu dergiler, arşivcilik uygulamalarını, teorilerini ve araştırmaları yaymak için dijital platformlarda yayın yapmaktadır. Dünya’da Web of Science (Wos) (Information Science & Library Science) ve Scopus (Social Science, Library and Information Sciences) atıf veri tabanlarında dizinlenen arşivcilik alanına dair yayınlar Tablo 2.3’te verilmiştir.

Türkiye’de “Bilgi ve Belge Yönetimi” alanında yayın faaliyetlerinde bulunmuş ve bulunmaya devam eden dergilerin sayısı 22¹ olarak belirtilmiştir. Günümüzde dergilerin yalnızca 10’u yayın hayatına devam etmektedir (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 278-279). Çalışma kapsamında incelenen elektronik dergiler aşağıda belirtilmiştir.

- 1) Türk Kütüphaneciliği
- 2) Arşiv Dünyası
- 3) Bilgi Dünyası
- 4) Bilgi ve Belge Araştırmaları

¹ Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni/Türk Kütüphaneciliği (1952-), Yeni Yayınlar: Aylık Bibliyografya Dergisi (1956-Nisan 1980), Kitap Belleten (1960-1965), Kütüphaneciliğin Sesi (1961-1962), Kütüphanecilik (1972-1974), Kütüphane Dünyası (1975-1979), Bilgi: TBMM Enformasyon Merkezi Dergisi (1987-1994), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Dergisi: Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları (1987-2000), Düşünceler (1991-2005), Müteferrika: Dört Aylık Kitabiyat Dergisi (1993-), Archimedia (1993-1998), Oluşum Dergisi (1993-2005), Index Periyodik Yayınlar Veritabanı Dergisi/ Index: Periyodik Yayınlar Veri Tabanı Dergisi (1995), Arşiv Araştırmaları Dergisi (1999-2001), Arşiv Dünyası (1999-), Bilgi Dünyası (2000-), Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi (2008-), Journal of Balkan Libraries Union (Balkan Kütüphaneler Birliği Dergisi) (2013-), Bilgi Yönetimi (2018-), Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi (2019-), Library, Archive and Museum Research Journal (Kütüphane Arşiv ve Müze Araştırmaları Dergisi) (2020-), Education and Technology in Information Science (ETIS) (2022-).

- 5) Journal of Balkan Libraries Union (BLUJ)
- 6) Bilgi Yönetimi
- 7) Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi
- 8) Library, Archive and Museum Research Journal (LAMRe)
- 9) Education and Technology in Information Science (ETIS)

Dergiler alt bölümlerde kapsamlı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır.

2.5.1. İndekslerde Taranan Önemli Arşivcilik Dergileri

Dünyada önde gelen arşivcilik dergileri, arşivcilik pratiğini ve akademik araştırmalarını geniş bir yelpazede ele alarak, arşivleme, belge yönetimi, bilgi yönetimi ve tarihsel araştırmalar gibi konulara odaklanmaktadır. Ele alınan dergiler Web of Science ve Scopus veri tabanları kapsamında indekslenen dergilerdir. WOS ve Scopus, araştırmacıların ve akademisyenlerin literatür taraması yaparken ve akademik yayımları değerlendirmekte kullanabileceği önemli atıf veri tabanlarıdır.

2.5.1.1 WoS ve Scopus Veri Tabanlarında İndekslenen Arşivcilik Dergileri

Arşivcilik alanında Web of Science (WoS) veri tabanında “Information Science & Library Science” kategorisi ve Scopus veri tabanında Social Sciences kategorisi altında “Library and Information Sciences”ta indekslenen Dünya’da önde gelen bazı elektronik dergiler, Q1, Q2, Q3 ve Q4 değerlerine göre aşağıda bir tablo (Tablo 2.3) halinde sıralanmıştır.

Web of Science, dünya çapında birçok akademik derginin indekslendiği kapsamlı bir veritabanıdır. Dergi verilerine Journal Citation Reports (JCR) veri tabanı üzerinden erişim sağlanmıştır. Scopus veri tabanında ise Library and Information Sciences kaynak listesi üzerinden dergi listesine erişim sağlanmıştır. Dergilerin içerikleri analiz edilirken, çeşitli kavramlar önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu kavramlar arasında “arşivler” (archives), “arşivcilik” (archival), “belge” (record), “belge yönetimi” (record management), “el yazması” (manuscript), “kültürel miras” (cultural heritage), “koruma” (preservation), “elektronik belge yönetimi” (electronic record management), “yayıncılık” (publishing), “dijital miras” (digital heritage) ve “elektronik yayıncılık” (electronic publishing) yer almaktadır. Ayrıca Tablo 2.3’te verilen dergilerin web sitelerinde, bu dergilerin yayın amaçları içerisinde bu kavramlarla ilgili konularda yayınlar yapılabileceği ifade edilmektedir.

Bilimsel Bilgi Enstitüsü (Institute for Scientific Information), 1960 yılında kurularak atıf indekslerinin temelini atmıştır. Bu enstitü, 1992 yılına kadar atıf indekslerinin ilk ürünlerini yayınlamaya devam etmiştir. 1992'den sonra Thomson Reuters tarafından yayınlanan Web of Science (WoS), bibliyometrik analizler için tek veri tabanı olarak öne çıkmıştır. WoS, bu özelliğini 2004 yılına kadar sürdürmüştür. 2004 yılından sonra Scopus adı altında ikinci bir veri tabanı hayata geçirilmiştir. Böylelikle Scopus, bilimsel yayınlara yapılan atıfları indeksleyen ikinci bir veri tabanı olarak ortaya çıkmıştır (Karasözen, Gökkurt Bayram ve Zan, 2011: 239).

Bilimsel dergilerin sıralaması, hem araştırmacılar hem de dergiler için büyük önem taşımaktadır. Bu sıralamalar, bir derginin bilimsel alandaki etkisini ve saygınlığını belirlemede kritik bir rol oynamaktadır. Atıflar, bir bilimsel çalışmanın ne kadar etkili ve önemli olduğunu değerlendirmek için kullanılan temel kriterlerden biridir. Web of Science ve Scopus, bu atıfları analiz edebilen önemli veri tabanlarıdır. Bu veri tabanları, araştırmacılara ve akademik kurumlara, dergilerin etki faktörleri, atıf sayıları ve diğer bibliyometrik göstergeler hakkında kapsamlı bilgiler sunmaktadır.

Web of Science (WoS) ve Scopus veri tabanlarında indekslenen ve Dünya'da arşivcilikle ilgili ve ilişkili yayın yapan önemli dergiler, Tablo 2.3'te Q1-Q4 dilimleri dikkate alınarak verilmiştir.

Tablo 2.3: Dergi Niteliklerinin Ölçümünün Kurumsallaşması

Sıra No	Dergi Adı	WoS				Scopus			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
1	Acta Informatica Pragensia						✓		
2	African Journal of Library Archives and Information Science				✓				✓
3	Anales de Documentacion			✓					
4	AIB Studi				✓			✓	
5	Annals of Library and Information Studies				✓		✓		
6	Archival Science		✓				✓		
7	Archivaria							✓	
8	Archives and Manuscripts		✓					✓	
9	Aslib Journal of Information Management		✓			✓			
10	AtoZ				✓				✓
11	Biblios				✓				✓
12	Bibliotecas				✓			✓	
13	Bibliotecas- Revista de la Escuela de Bibliotecologia Documentacion e Informacion				✓			✓	
14	Bibliothek Forschung und Praxis				✓				
15	BiD			✓				✓	
16	Bosniaca-Journal of The National and University Library of Bosnia and Herzegovina				✓				
17	Bilgi Dünyası								✓
18	Bulletin des Bibliothèques de France								✓
19	Canadian Journal of Information and Library Science			✓			✓		
20	Cataloging and Classification Quarterly			✓				✓	
21	Collection and Curation			✓					
22	Ciencia da Informacao								✓
23	College and Research Libraries		✓				✓		

24	Communications in Information Literacy			✓			✓		
25	Cuadernos de Documentacion Multimedia				✓				
26	DESIDOC Journal of Library and Information Technology			✓			✓		
27	Digital Library Perspectives			✓		✓			
28	Documentation, Information and Knowledge							✓	
29	E-Ciencias de la Informacion				✓				
30	Education for Information			✓			✓		
31	Electronic Library		✓			✓			
32	Encontros Bibli			✓				✓	
33	Global Knowledge, Memory and Communication		✓			✓			
34	Grey Journal						✓		
35	Ibersid				✓			✓	
36	IFLA Journal			✓			✓		
37	Informacion, Cultura y Sociedad							✓	
39	Information & Culture			✓					
40	Information Development		✓			✓			
41	Information Research			✓				✓	
42	Information Services and Use							✓	
43	Information Technology and Libraries		✓				✓		
44	Information-Wissenschaft und Praxis								✓
45	Insights: the UKSG Journal			✓			✓		
46	International Information and Library Review						✓		
47	International Journal of Metadata, Semantics and Ontologies						✓		
48	International Journal on Digital Libraries		✓			✓			
49	Internet Reference Services Quarterly						✓		
50	Investigacion Bibliotecologica				✓			✓	
51	Journal of Access Services						✓		

52	Journal of Archival Organization						✓	
53	Journal of Business and Finance Librarianship			✓			✓	
54	Journal of Codicology and Manuscript Research							✓
55	Journal of Documentation		✓			✓		
56	Journal of Education for Library and Information Science						✓	
57	Journal of Electronic Resources in Medical Libraries							✓
58	Journal of Electronic Resources Librarianship						✓	
59	Journal of Hospital Librarianship							✓
60	Journal of Information and Knowledge Management	✓					✓	
61	Journal of Information Science		✓			✓		
62	Journal of Information Science Theory and Practice							✓
63	Journal of Librarianship and Information Science					✓		
64	Journal of Library and Information Science in Agriculture							✓
65	Journal of Library and Information Studies				✓			✓
66	Journal of Library Metadata						✓	
67	Journal of Library Science in China						✓	
68	Journal of Map and Geography Libraries							✓
69	Journal of the Australian Library and Information Association			✓			✓	
70	Journal of Web Librarianship			✓			✓	
71	Knowledge Organization			✓			✓	
72	LIBER Quarterly						✓	
73	Library and Information Science Research		✓			✓		
74	Library Hi Tech					✓		
75	Library Resources & Technical Services			✓				
76	Library Hi Tech News					✓		
77	Library Management		✓				✓	
78	Library Progress International							✓

79	Library Quarterly		✓				✓		
80	Library Trends				✓			✓	
81	Libres							✓	
82	Libri			✓			✓		
83	Malaysian Journal of Library & Information Science			✓					
84	Nauchnye i Tekhnicheskie Biblioteki-Scientific And Technical Libraries				✓				
85	Moderna Arhivistika								✓
86	New Review of Academic Librarianship		✓				✓		
87	Online Information Review	✓				✓			
88	Pakistan Journal of Information Management and Libraries							✓	
89	Performance Measurement and Metrics		✓				✓		
90	Perspectivas em Ciencia da Informacao				✓				✓
91	Proceedings of the Association for Information Science and Technology						✓		
92	Public Services Quarterly							✓	
93	Record and Library Journal							✓	
94	Records Management Journal			✓		✓			
95	Reference Librarian						✓		
96	Reference Services Review		✓				✓		
97	Revista Digital de Biblioteconomia e Ciencia da Informacao				✓			✓	
98	Restaurator-International Journal for the Preservation of Library and Archival Material			✓					
99	Revista Espanola de Documentacion Cientifica			✓			✓		
100	Revista General de Informacion y Documentacion				✓			✓	
101	Revista Ibero-Americana de Ciencia da Informacao				✓				✓
102	Scientific and Technical Information Processing				✓				
103	Revista Interamericana de Bibliotecologia							✓	
104	Scire				✓				✓
105	Serials Librarian							✓	

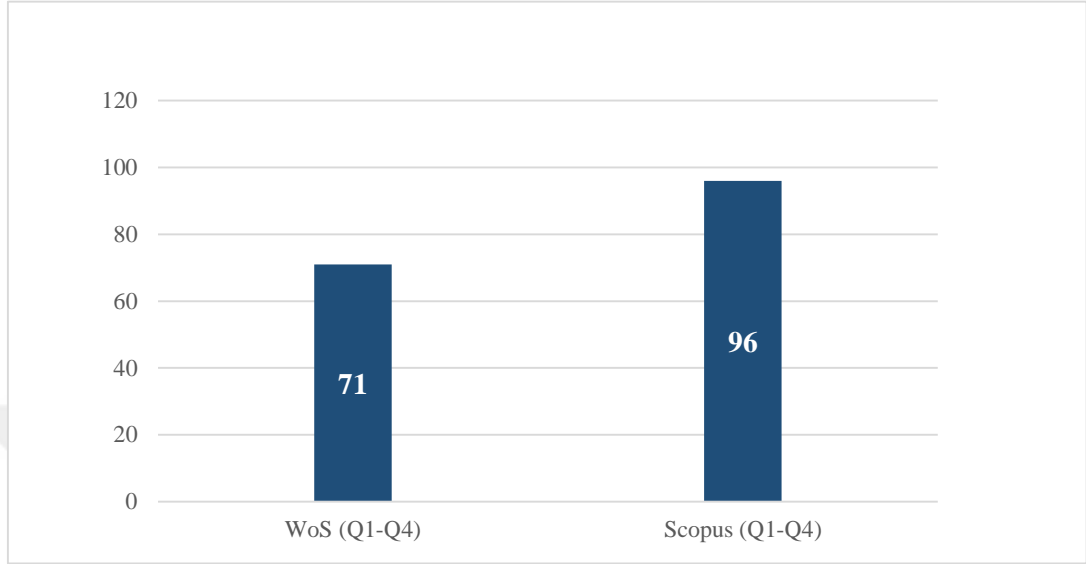
106	Serials Review			✓			✓		
107	South African Journal of Information Management			✓					
108	Technical Services Quarterly			✓				✓	
109	Transinformacao			✓				✓	
110	Turkish Librarianship				✓				
111	Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie				✓				
112	Vjesnik Bibliotekara Hrvatske								✓
Kaynak: Web of Science, Journal Citatin Report, 2024-Scopus, 2024									

Tablo 2.3'te WoS (71) ve Scopus (96) atıf veri tabanlarına bulunan arşivcilikle ilgili dergiler incelenmiştir. Dergilere WoS'ta Information Science & Library Science kategorisi, Scopus'ta ise Social Sciences altında Library and Information Science kategorisinde erişilmiştir.

Hem WoS hem de Scopus'ta dizinlenen dergi sayısı 56'dır. WoS'ta dizinlenip Scopus'ta dizinlenmeyen dergi sayısı 16, Scopus'ta dizinlenip WoS'ta dizinlenmeyen dergi sayısı ise 40'tır.

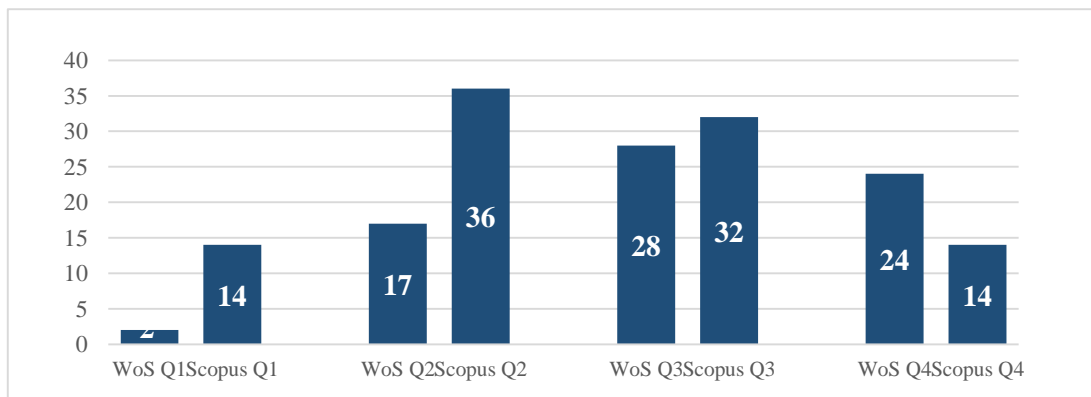
Web of Science (WoS) ve Scopus veri tabanlarında dizinlenen dergilerin durumu ele alındığında, toplamda 112 derginin incelendiği görülmektedir. Bu sayı, her iki veri tabanında da dizinlenen 56 dergiyi, sadece WoS'ta dizinlenip Scopus'ta dizinlenmeyen 16 dergiyi ve yalnızca Scopus'ta dizinlenip WoS'ta dizinlenmeyen 40 dergiyi kapsamaktadır. Bu veriler, her iki veri tabanının da dergi kapsamının farklılıklarını ve bazı dergilerin yalnızca bir veri tabanında dizinlenmiş olabileceğini göstermektedir. Özellikle Scopus'ta dizinlenip WoS'ta dizinlenmeyen dergilerin sayısının 40 olması, Scopus'un daha geniş bir dergi yelpazesi sunduğunu; bunun yanında, WoS'ta dizinlenip Scopus'ta dizinlenmeyen dergilerin sayısının 16 olması ise WoS'un belirli dergiler üzerinde daha fazla odaklandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, araştırmacıların ve akademik camianın, her iki veri tabanını da kullanarak, kapsamlı ve dengeli bir bilgiye ulaşmalarının önemini vurgulamaktadır. Şekil 2'de WoS (Q1-Q4) ve Scopus (Q1-Q4) atıf veri tabanlarındaki arşivcilik ile ilgili dergi sayıları verilmiştir.

Şekil 2: WoS (Q1-Q4) ve Scopus (Q1-Q4) Atıf Veri Tabanlarındaki Arşivcilik İle İlgili Dergi Sayıları

Şekil 2’de WoS (Q1-Q4) ve Scopus (Q1-Q4) atıf veri tabanlarında bulunan arşivcilikle ilgili dergiler incelenmiştir. Dergilere WoS’ta Information Science & Library Science kategorisi, Scopus’ta ise Social Sciences altında Library and Information Science kategorisinde erişilmiştir. WoS’ta 71 ve Scopus’ta 96 derginin indekslendiği görülmektedir. Şekil 3’te WoS ve Scopus atıf veri tabanlarındaki arşivcilik ile ilgili dergilerin Q1-Q2-Q3-Q4 sayıları verilmiştir.

Şekil 3: WoS ve Scopus Atıf Veri Tabanlarındaki Arşivcilik İle İlgili Dergilerin Q1-Q2-Q3-Q4 Sayıları

Şekil 3’te WoS’ta Q1’de 2, Q2’de 17, Q3’te 28 ve Q4’te 24 dergi bulunmaktadır. Scopus’ta Q1’de 14, Q2’de 36, Q3’te 32 ve Q4’te 14 dergi bulunmaktadır.

WoS'ta Q1 kategorisinde daha az (2) dergi bulunurken, Scopus'ta Q1 kategorisinde 14 dergi bulunmaktadır. Bu durum, Scopus'taki dergilerin daha yüksek etki ve kaliteli olduğunu gösteren bir göstergedir. WoS'daki Q1 dergilerin sayısının az olması, bu veri tabanındaki dergilerin genel olarak daha geniş bir kalite aralığında yer aldığı anlamına gelmektedir.

WoS'taki Q2, Q3 ve Q4 dergileri, toplamda daha dengeli bir şekilde dağılmışken (17 Q2, 28 Q3, 24 Q4), Scopus'taki dergiler Q2 ve Q3'te daha yoğun bir şekilde sıralanmıştır (36 Q2, 32 Q3). Bu, Scopus'un, özellikle Q2 ve Q3 dergilerinin sayısını artırarak daha fazla akademik dergiye ev sahipliği yaptığı ve bu dergilerin etkilerinin daha yaygın olduğu söylenebilir.

Scopus'taki dergilerin çoğunlukla Q1 ve Q2 çeyrekliğinde bulunması, bu dergilerin daha yüksek etki faktörüne sahip olduğunu ve daha fazla atıf aldığını göstermektedir. WoS'taki Q1 dergi sayısının daha az olması, bazı yüksek kaliteli dergilerin WoS tarafından daha düşük bir sıralamada yer aldığını gösterebilir.

Araştırma alanları farklılıkları, her iki veri tabanının dergileri sıralama kriterlerinin farklılık göstermesinden kaynaklanabilmektedir. Ayrıca, dergilerin etki faktörü ve akademik performansının, veri tabanına göre değişebileceğini de göz önünde bulundurmak önemlidir.

2.5.1.2. Dergilerin Etki Faktörlerini (Impact Factor) Ölçen Araçlar

Dünya genelinde etkililik bakımından kendisini ispatlayan dergilerin indeklenmesi işini yüklenen WoS ve Scopus veri tabanlarından başka, ayrıca dergilerin etki faktörlerini ölçen araçlar da geliştirilmiştir. Bu araçların iki tane olduğu belirtilebilir. 1) Journal Citation Reports (JCR) ve 2) SCImago Journal Rank (SJR).

Etki faktörü değeri, belirli bir süreli yayında yayınlanan potansiyel belgeler ile bu belgelerin gerçekten atıf olarak kullanıldığı sıklık arasındaki oranı ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, atıf oranı (belgelerin atıf olarak gösterilme sıklığı) ile atıf potansiyeli arasındaki ilişkiyi ölçmektedir. Bir yayında yayınlanan belgelerin aldığı atıf sayısı arttıkça, etki faktörü değeri de yükselmektedir (Alkan, 1998: 284).

Journal Citation Reports (JCR), bilimsel dergilerin etkisini ve performansını değerlendirmeye yönelik kapsamlı bir araçtır. Clarivate Analytics tarafından sunulan bu hizmet, Web of Science veri tabanı ile uyumlu olarak çalışmaktadır. JCR, özellikle dergilerin bibliyometrik performansını değerlendirmektedir.

SCImago Journal Rank (SJR) ise dergilerin etki gücünü ve değerini ölçen bir sistemdir. Atıfların kalitesini sınırlayarak daha doğru bir değerlendirme sağlamaktadır.

2.5.2. Türkiye’de Arşivcilikle İlgili Doğrudan Yayın Yapan ve Yayın Hayatına Devam Eden Elektronik Dergiler

Türkiye’de günümüzde yayın faaliyetlerine devam eden, elektronik ortamda erişim hizmeti sunan, temel yayın amacı “Bilgi ve Belge Yönetimi” olan ancak arşivcilik mesleği alanına ve çalışma süreçlerine yönelik yayın bulduran dokuz bilimsel dergi tespit edilmiştir. Dergiler içerisinde sadece Bilgi Dünyası dergisinin tüm hakemli yayınlarına kendi web sayfası üzerinden erişim sağlanmıştır. Ayrıca Türk Kütüphaneciliği dergisinin de DergiPark üzerinde erişim sağlanamayan eski sayılarına kendi web sayfası üzerinden erişilmiştir. Diğer dergilere DergiPark üzerinden erişim sağlanmıştır. Dergiler yayın hayatına başlama tarihine göre ele alınmıştır.

2.5.2.1. Türk Kütüphaneciliği

Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) (1949) tarafından yayınlanan (Çelik, 1994: 234) “Türk Kütüphaneciliği” dergisi 1952-1986 yılları arasında “Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (TKDB)” adıyla yayınlamıştır (Tonta, 2002: 284). Türk Kütüphaneciler Derneğinin resmi yayın organı olarak 1952 yılında yayınlanmaya başlayan dergi, derneğin kuruluşundan yalnızca üç yıl sonra ortaya çıkmıştır. Bu dergi, 1952-1958 yılları arasında yılda iki sayı olarak yayınlanmıştır. 1959 yılından itibaren ise yılda dört sayı olarak düzenli bir şekilde yayınlanmaya devam etmektedir (Polat, Akkaya ve Binici, 2016: 665). 1986’da Türk Kütüphaneciler Derneğinin adının değişmesi kararı alındıktan sonra, derginin adının da değiştirilmesi gündeme getirilmiştir. 1987’de derginin adı “Türk Kütüphaneciliği” olarak değiştirilmiş ve bu yeni isimle yayın hayatına (cilt 1) devam etmiştir (Atılğan, 2002: 251). Bu değişikliğin, derneğin yeni kimliğiyle uyumlu hale gelmek ve derginin etkisini artırmak amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Daha sonra 1987 yılından itibaren “Türk Kütüphaneciliği” adını alan dergi 1995 yılında hakemli olarak yayınlanmaya başlamıştır (Tonta, 2002: 284).

Kültür Bakanlığı’nın 1994 yılında ISSN (Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası) uygulamasını başlatması, Türkiye’deki dergilerin uluslararası standartlara uygun şekilde tanımlanmasını ve takip edilmesini sağlamıştır. Bu uygulama, derginin 1994 yılından itibaren resmi olarak bir ISSN numarası alarak yayın hayatına devam

etmesine olanak tanımıştır (Atılğan, 2002: 253). ISSN, dergilere ve süreli yayınlara özel bir kimlik numarası vermektedir. Böylece dergilerin uluslararası düzeyde tanınması ve kolayca erişilmesi mümkün olmaktadır. Bu adım, derginin akademik ve bilimsel çevrede daha geniş bir erişim ve görünürlük kazanmasını da desteklemektedir.

Türk Kütüphaneciliği dergisinin ilk sayısı 1987 yılında yayınlanmıştır. Dergide “Türkçe” özete sahip ilk makale birinci cildin ikinci sayısında (1987), “Türkçe ve İngilizce” özete sahip olan ilk makale ise birinci cildin üçüncü sayısında (1987) yayınlamıştır (Tonta, 2002: 284).

Türk Kütüphaneciler Derneğinin (TKDB) dergisi, kütüphanecilik ve bilgi bilimi alanında ülkemizde önemli bir rol oynamıştır. Bu dergi, disiplinin bilimsel ve meslekî gelişimine büyük katkıda bulunmuş ve birçok önemli dönüm noktasını temsil eden gelişmelere ev sahipliği yapmıştır. Zaman içinde, siyasi, teknolojik ve meslekî değişimlere uyum sağlayarak gelişmelerin önünde olmayı başarmış ve bu süreçte kararlılıkla yayın hayatına devam etmiştir. Bu adaptasyon yeteneği, derginin hem meslek profesyonelleri hem de akademik topluluk için değerli bir kaynak olarak kalmasını sağlamıştır (Polat, Akkaya ve Binici, 2016: 665).

1999 yılı, Türk Kütüphaneciliği dergisi için önemli bir dönüm noktasıdır. Bu yıl, derginin web sayfası oluşturulmuş ve internet üzerinden erişilebilir hale gelmiştir. Nisan ayında İnternet Haftası’nda açılan web sayfasıyla, derginin 1999/2 sayısından itibaren tüm içeriği internet üzerinden sunulmaya başlanmıştır. İlk olarak ücretsiz olarak sunulan bu dijital erişim, sonraki yıllarda abonelik sistemine geçişin ilk adımı olmuştur. Böylece, Türk Kütüphaneciliği dergisi uluslararası literatürde tanınan ve internet üzerinden daha geniş bir kitleye ulaşan bir yayın haline gelmiştir (Atılğan, 2002: 253-254).

Dergide arşivcilik, kütüphanecilik ve bilgi bilimi ve ilişkili alanlarda yazılar bulunmaktadır. Yayın hayatına sadece basılı formda başlayan dergi, ilerleyen yıllarda sadece elektronik formda (e-ISSN: 2717-7335) yayınlanmaya başlamıştır (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 283).

Dergi, 2019 yılından itibaren 2147-9682 numarasıyla International Standard Serial Number (ISSN) portalında kayıtlıdır. Yılda dört sayı olarak Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarında yayınlanmaktadır. Dergide, araştırma makaleleri, derleme makaleleri, okuyucu mektupları ve kitap değerlendirmeleri gibi çeşitli türlerde

yayınlar bulunmaktadır. Ayrıca “Türkiye Makaleler Bibliyografyası”, “Clarivate-Emerging Sources Citation Index” (ESCI), “Library and Information Science Abstracts” (LISA), “Library, Information Science and Technology Abstracts” (LISTA) ve “TÜBİTAK/ ULAKBİM TR Dizin, Ulrich’s International Periodical Directory” de indekslenmesinin yanı sıra, açık erişimli bir dergidir (Türk Kütüphaneciliği, 2024).

2015 yılında, Türk Kütüphaneciliği dergisi Emerging Sources Citation Index (WoS ESCI) veri tabanında yer almaya başlamıştır. Bu, derginin bilimsel kalitesini ve uluslararası tanınırlığını artırmış ve onu saygın ulusal dergiler arasında önemli bir konuma getirmiştir. Bu yeni statü, derginin hem ulusal hem de uluslararası alandaki saygınlığını güçlendirmiştir (Polat, Akkaya ve Binici, 2016: 666).

Dergi 1952-1986 yılları arasında toplam 35 cilt ve 109 sayı (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 284); 1987-2023 yılları arasında ise toplam 37 cilt ve 146 sayı olmak üzere 2023 yılı itibariyle (iki seri halinde) ise toplam 72 cilt 255 sayı olarak yayınlanmıştır. Dergi, 15 Ağustos 2024 tarihi itibariyle 38.cilt 2. sayısını yayınlamıştır.

2.5.2.2. Arşiv Dünyası

Arşiv Dünyası dergisi, 1999 yılında “Tüm Arşivciler Derneği” tarafından kurulan ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2018 yılından itibaren Devlet Arşivleri Başkanlığı) çalışanları tarafından yayınlanmaya başlanan bir dergidir. Dernek, 1998 yılında kurulmuş (Tarhan, 2016: 17) olup 2006 yılında adını Türk Arşivciler Derneği olarak değiştirmiştir (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 284). Dernek, 2008 yılından itibaren “Arşiv Dünyası” adıyla bir süreli yayını hayata geçirmiştir. 2008 yılından itibaren hakemli bir dergi olarak yayınlanan “Arşiv Dünyası” dergisi üçüncü sayısında “bülten” olarak nitelendirilirken derginin beşinci sayısında “dergi” olarak nitelendirilmiştir. Dergi, yılda iki sayı olmak üzere haziran ve aralık aylarında çıkarılmaktadır. Dergi, yıllık iki sayı yayınlama hedefiyle kurulmuş olmasına rağmen, düzenli bir yayın takvimine uymamıştır. 2014 yılı itibarıyla, dergi toplamda 17 sayı yayımlayabilmiştir. Ancak bu sayıların bazıları birleştirilmiş olarak basılmıştır. Özellikle, 14. ve 15. sayılar ile 16. ve 17. sayılar, birleşik sayılar olarak yayınlanmış ve bu durum, derginin daha az sayıda cilt basması anlamına gelmiştir. Bu birleşik sayılar, derginin toplamda 15 cilt olarak basılmasına neden olmuştur (Güler ve Keskin,

2020: 3). Bu durum, derginin yayın düzeninin öngörülen hedeflere ulaşmakta zorluk yaşadığını ve içerik üretiminde veya dağıtımında aksaklıklar yaşandığını gösteriyor olabilir. Ayrıca, derginin düzenli bir yayın çizelgesine sahip olmaması, editoryal ve yönetsel zorluklar ya da finansal kısıtlamalar gibi sorunları işaret ediyor olabilir.

2017 yılında, Arşiv Dünyası dergisi, DergiPark platformunda elektronik ve ulusal hakemli bir dergi olarak yayın hayatına başlamıştır (Güler ve Keskin, 2020: 3). Bu adım, derginin erişim ve görünürlük açısından önemli bir değişimi temsil etmektedir. Elektronik yayıncılığa geçiş, derginin daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmasını ve bilimsel iletişimin hızını artırmasını sağlamıştır.

2017 yılı içinde yayınlanan 18.-19. sayılar, önceki dört sayıda olduğu gibi birleştirilmiş olarak yayınlanmıştır. Ancak 2018 yılında yayınlanan 20. ve 21. sayılar ile 2019 yılının ilk sayısı olan 22. sayı, bağımsız sayılar olarak yayınlanmıştır. Bu durum, 2017-2019 yılları arasında derginin yayın politikasında önemli bir değişikliğin gerçekleştiğini göstermektedir. Bu dönemde, dergi yayın politikasında bilgi ve belge yönetimi alanına özgü daha belirgin bir strateji ve yapılandırma benimsendiği anlaşılmaktadır (Güler ve Keskin, 2020: 3).

Arşiv Dünyası dergisi, geniş bir yayın türü yelpazesine sahip olarak çeşitliliği ve kapsamlılığı yansıtmaktadır. Bu çeşitlilik, derginin yalnızca bilimsel makaleler değil, aynı zamanda farklı türde içerikleri de okuyucularıyla buluşturduğunu göstermektedir. Yayın türlerinin geniş yelpazesi, derginin bilgi ve belge yönetimi alanındaki güncel gelişmeleri ve çeşitli konuları ele almayı amaçladığını ortaya koymaktadır.

Arşiv Dünyası dergisinde, (alfabetik olarak) anma toplantısı, basın bildirisi, diğer, editör yazısı, faaliyet, gezi, haberler, hakemli makaleler, hakemsiz makaleler, iktibas, kitap tanıtımı, konferans, mülakat (görüşme), sempozyum programı, serbest yazı, sergi, televizyon programı, yeni yayınlar, yönetim kurulu başkanı yazısı olmak üzere toplam 19 yayın türünde yayın yapılmıştır (Güler ve Keskin, 2020: 3).

Arşiv Dünyası dergisi, arşivcilik, kütüphanecilik, belge yönetimi, bilgi yönetimi, tarih, diplomatika ve müzecilik gibi çeşitli alanlarda gerçekleştirilen bilimsel çalışmaları yayınlarak bu alanlardaki bilgi birikimini ve akademik katkıları desteklemektedir. Hem Türkçe hem de İngilizce dillerinde yazılmış çalışmalara açık olan dergi, uluslararası akademik camiaya erişim sağlamak için geniş bir dil yelpazesi sunmaktadır. Dergi, çeşitli akademik indekslerde yer alarak görünürlüğünü ve

erişimini artırmaktadır. CiteFactor, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), CrossRef, Index Copernicus (IC), ResearchBib, Asos Index, Google Scholar ve İdealonline gibi veritabanlarında indekslenmesi, derginin uluslararası düzeyde tanınmasını ve araştırma topluluğu tarafından referans gösterilmesini sağlamaktadır (Arşiv Dünyası, 2024). Bu indeksler, derginin içeriklerinin erişilebilirliğini artırarak derginin akademik etkisini güçlendirmektedir. Arşiv Dünyası'nın açık erişimli bir dergi olması, yayınladığı makalelere herkesin ücretsiz olarak erişebilmesine olanak tanımaktadır. Bu, bilginin yaygınlaştırılmasını ve akademik çalışmalara daha geniş bir kitle tarafından ulaşılmasını sağlamaktadır. Açık erişim politikası, bilgi paylaşımını teşvik etmekte ve araştırma bulgularının toplumda daha geniş bir etki yaratmasına katkıda bulunmaktadır.

Yayın hayatına sadece basılı formda başlayan dergi (ISSN: 2147-2599), ilerleyen yıllarda sadece elektronik formda (e-ISSN: 2717-7335) yayınlanmaya başlamıştır (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 284). Yayın hayatına başladığı günden 2023 yılına kadar toplam 10 cilt 27 sayı olarak yayınlanmıştır. Dergi, 15 Ağustos 2024 tarihi itibarıyla 11.cilt 1. sayısını yayınlamıştır.

2.5.2.3. Bilgi Dünyası

Derginin yayınlanmasına ilişkin ilk fikir, Prof. Dr. Nilüfer Tuncer ile dönemin ÜNAK Başkanı Adile Günden arasında yapılan bir sohbet sırasında ortaya çıkmıştır. Bu sohbet sırasında, dernek olarak enformasyon ağırlıklı bilimsel bir dergi çıkarma gerekliliği üzerinde durulmuş ve bu fikir, dernek amacına uygun bulunmuştur. Adile Günden, bu öneriyi önemseyerek ÜNAK Yönetim Kurulu'na sunmuş ve 1998 yılı başlarında yeni bir bilimsel dergi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu süreç, derneğin bilgi ve belge yönetimi alanında bilimsel bir katkı sağlama arzusunu ve dernek içindeki fikir alışverişlerinin dergi yayınına dönüşme potansiyelini göstermektedir (Yıldızeli ve Bahşıoğlu, 2020: 354).

Bilgi Dünyası, haziran ve aralık ayları olmak üzere yılda iki sayı olarak yayınlanan Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneğinin (ÜNAK) resmi yayınıdır. 1998 yılı itibarıyla yayın hazırlıklarına başlanan dergi, ilk sayısını 2000 yılında çıkarmıştır. ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı, Library and Information Science Abstracts'da (LISA), EBSCO Host, DOAJ, E-LIS (E-Prints in Library and

Information Science), ASOS Index ve SCOPUS veri tabanında dizinlenmektedir. Kendi web sayfası üzerinden erişilen açık erişimli bir dergidir (Bilgi Dünyası, 2022).

Derginin 2002 yılında Ulrich's Periodicals Directory'de listelenmesi için başvurusu yapılmış ve 2003 yılı Ağustos ayında ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı'na kabul edilmiştir. Aynı yılın Aralık ayında ise Library and Information Science Abstracts (LISA) veri tabanında dizinlenmeye başlanmıştır (Yıldızeli, 2011: 132).

Dergide, üniversite ve araştırma kütüphaneleri başta olmak üzere arşivcilik, bilgi bilimleri, bilgi hizmetleri, kütüphanecilik ve bilgi ve belge yönetimi konularında sorunlar ele alınmakta ve çözüm önerileri sunulmaktadır. Yayımlanan içerikler arasında Türkçe ve İngilizce özgün makaleler, kişisel görüşler, kitap eleştirileri, haberler ve meslekî toplantı duyuruları yer almaktadır (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 285; Yıldızeli ve Bahşioğlu, 2020: 355; Yılmaz, 2020: 406). Yayın hayatına yalnızca basılı formda başlayan dergi (ISSN: 2148-354X), ilerleyen yıllarda sadece elektronik formda yayınlanmaya başlamıştır (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 285). Günümüzde toplam 24 cilt 48 sayı olarak yayınlanmıştır. Dergi, 15 Ağustos 2024 tarihi itibarıyla 25.cilt 1. sayısını yayınlamıştır.

2.5.2.4. Bilgi ve Belge Araştırmaları

Dergi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tarafından 2008 yılından itibaren hakemli olarak yayınlanmaya başlanmıştır. Ancak, ilk sayısından sonra bir süre (5 yıl) yayın faaliyetlerine ara verilmiştir. Bu ara dönemin ardından, 2014 yılından itibaren yılda iki sayı olarak yayınlanmaya başlanmıştır (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 285). Bu düzenlemenin, derginin sürekliliğini sağlamak ve bilgi paylaşımını daha düzenli hale getirmek amacıyla yapılmış olduğu düşünülmektedir.

Dergi, geniş bir bilgi ve belge yönetimi konu alanında, kütüphanecilik, arşivcilik, dokümantasyon ve enformasyon gibi ana başlıklar altında çeşitli çalışmalar yayınlamaktadır. Yayın kapsamı, bu alanlarda gerçekleştirilen bilimsel araştırmaları ve tartışmaları içermektedir.

Dergide, bilgi ve belge yönetimi konularına dair sorunları ele alan ve çözüm önerileri sunan özgün bilimsel yazılar yer almaktadır. Bu yazılar, hem Türkçe hem de İngilizce dillerinde sunulmaktadır; böylelikle uluslararası bir akademik kitleye hitap

edilmiştir. Ayrıca, dergide kişisel görüşler, okuyucu mektupları, tanıtım yazıları ve çeviri yazıları gibi çeşitli yazı türlerine de yer verilmektedir. Yine ek olarak dergi haberler ve meslekî toplantı duyurularını da barındırmaktadır (Bilgi ve Belge Araştırmaları, 2024). Bu çeşitlilik, derginin sadece akademik araştırmalarla sınırlı kalmayıp, meslekî topluluk ve okuyucularla etkileşim kurmayı hedeflediğini de göstermektedir. Ayrıca, okuyuculara alanla ilgili güncel gelişmeleri ve etkinlikleri takip etme imkânı sunmaktadır.

Dergi, bilimsel ve hakemli bir dergi olup açık erişimlidir. İlk sayısı basılı formatta yayınlanan dergi, daha sonra yalnızca elektronik formatta (e-ISSN: 2148-8975) yayınlanmaya devam etmiştir (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 286).

Derginin, bilimsel ve hakemli bir yayın olması, akademik standartları karşılaması ve bilimsel topluluk tarafından doğrulanmış içerikler sunması anlamına gelmektedir. Bu özelliğin derginin araştırma ve bilgi üretiminde güvenilir bir kaynak olarak görülmesini sağladığı düşünülmektedir. Derginin başlangıçta basılı formatta yayınlanmış olması, derginin geleneksel yayıncılık yöntemlerine dayandığını göstermektedir. Elektronik yayıncılık, derginin erişilebilirliğini artırmakta ve okuyucuların derginin içeriğine daha hızlı erişmesini sağlamaktadır. Böylece dergi daha geniş kitlelere ulaşabilmektedir. e-ISSN numarasının (2148-8975) kullanılması, derginin elektronik ortamda tanınmasını ve indekslenmesini sağlamaktadır. Bu numara, elektronik yayının uluslararası düzeyde elektronik dergi veritabanlarında yer almasına olanak vermektedir. SOBİAD ve EBSCO Central & Eastern European Academic Source veri tabanlarında dizinlenmektedir. 2023 yılı itibarıyla toplam 20 sayı olarak yayınlanmıştır. Dergi, 15 Ağustos 2024 tarihi itibarıyla 21. sayısını yayınlamıştır.

2.5.2.5. Journal of Balkan Libraries Union (BLUJ)

Journal of Balkan Libraries Union (BLUJ), 2013 yılında Balkan Kütüphaneler Birliği (Balkan Libraries Union, BLU) tarafından yayın hayatına başlamıştır. 2019 itibarıyla yılda bir sayı olarak yayınlanmaktadır. Dergi, “kütüphane bilimi, e-yayıncılık, dokümantasyon ve bilgi bilimi alanındaki teorileri, kavramları, modelleri, çerçeveleri ve felsefeleri kapsayan çift kör hakemli bir akademik dergi” olarak tanımlanmaktadır. BLUJ’da, “araştırma makaleleri, inceleme/anket makaleleri, kısa

iletişimler, kitap incelemeleri ve editöre notlar” gibi çeşitli yayın türleri bulunmaktadır (Journal of Balkan Libraries Union, 2024).

BLUJ, geniş bir akademik kütüphane bilimi alanını kapsayan ve çeşitli türde bilimsel yazılar yayınlayan bir dergi olarak tanımlanmaktadır. Çift kör hakemli süreç, derginin bilimsel geçerliliğini ve güvenilirliğini güçlendirmektedir. Yılda bir kez yayın yapıyor olmasının dergiye kapsamlı bir değerlendirme süreci sağladığı düşünülmektedir. İngilizce olarak yayınlanan makaleler, derginin uluslararası erişimini ve görünürlüğünü artırmaktadır.

Dergi, 2013 yılından itibaren Edirne’de, İngilizce ve hakemli bir akademik dergi olarak yayın hayatına başlamıştır. Açık erişimli bir dergi olan bu yayın, hem basılı (ISSN: 2148-077X) hem de elektronik (e-ISSN: 2148-9823) formatlarda okuyuculara sunulmaktadır. Derginin yayın periyodu düzenli olmamakla birlikte, 2018 yılında herhangi bir sayı yayınlanmamıştır. Bunun dışında, 2013, 2019, 2020 ve 2021 yıllarında yılda bir sayı olarak yayınlanmışken, diğer yıllarda yılda iki sayı şeklinde yayınlanmıştır (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 286). Bu durum, derginin yayın politikalarında bazı dalgalanmaların ve düzen değişikliklerinin yaşandığını göstermektedir. Açık erişim politikası sayesinde dergi, akademik araştırmaların geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamaktadır. Hem basılı hem de elektronik formatlarda sunulması, farklı kullanıcıların dergiye erişimini kolaylaştırmaktadır. Derginin bazı yıllarda düzenli yayınlanmamasının sebebinin, yayın yönetimi ve düzenleme süreçlerinde yaşanan zorluklar olduğu düşünülmektedir. Dergi 2023 yılında toplam sekiz cilt, 12 sayı olarak yayınlanmışken, 15 Ağustos 2024 tarihi itibarıyla 9.cilt 1. sayısını yayınlamıştır.

2.5.2.6. Bilgi Yönetimi

Bilgi Yönetimi dergisi, Ankara Üniversitesi Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme ve Bilgi Güvenliği Merkezi (BİL-BEM) tarafından 2018 yılında yayın hayatına başlamıştır. Yılda iki sayı olarak yayınlanan dergi, açık erişimli bir platformda elektronik formatta sunulmaktadır ve e-ISSN: 2636-8544 numarasına sahiptir (Bilgi Yönetimi, 2024).

Derginin içeriği, bilgi yönetimi, belge yönetimi, arşiv yönetimi ve bilişim sistemleri gibi disiplinler arası alanlarda Türkçe ve İngilizce olarak özgün bilimsel araştırma makaleleri (hakemli), uygulama deneyimleri, inceleme yazıları, görüşler,

tanıtım yazıları, çeviri yazılar, haberler ve meslekî toplantı duyurularını kapsamaktadır. Dergi, akademik ve bilimsel topluluk tarafından geniş çapta erişilebilirlik sağlamak amacıyla açık erişim politikası izlemektedir. Bilgi Yönetimi dergisi, TÜBİTAK/ULAKBİM TR Dizin Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı, Index Copernicus Journals Master List ve ASOS Index gibi önemli veri tabanlarında dizinlenmektedir (Bilgi Yönetimi, 2024).

2023 yılı itibariyle dergi, toplamda altı cilt ve 12 sayı olarak yayınlanmıştır. Bu süre zarfında, dergi düzenli bir şekilde yılda iki sayı çıkararak, bilgi yönetimi ve ilgili alanlarda güncel ve kaliteli içerik üretme amacını sürdürmüştür. Dergi, 15 Ağustos 2024 tarihi itibariyle 25.cilt 1. sayısını yayınlamıştır.

2.5.2.7. Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi

Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından 2019 yılında yayın hayatına başlamıştır. Dergi, yılda bir sayı olarak çıkartılmakta olup, açık erişimli bir yayındır. Derginin içeriği, arşivcilik tarihi ve gelişimi, arşivcilik hizmetlerinin tanıtımı, kamuda belge ve arşiv yönetimi konularını kapsamaktadır. Bu kapsamda, arşiv belgelerine dayalı özgün bilimsel çalışmalar, derleme yazıları, yayın değerlendirmeleri, tahliller, tanıtımlar ve çeviri yazıları yayınlanmaktadır. Derginin amacı, hem ülkemizde hem de dünya genelinde sosyal bilimler bilgi birikimine katkıda bulunmaktır. Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi, Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde ulusal ve uluslararası düzeyde yazılmış bilimsel yayınlara yer vermektedir (Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi, 2024).

Derginin basılı formu ISSN: 2687-6515, elektronik formu ise e-ISSN: 2687-6019 numaralarına sahiptir (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 287).

Dergi, TR Dizin, ASOS İndeks ve İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) tarafından dizinlenmektedir. 2023 yılı itibariyle toplam beş cilt ve beş sayı olarak yayınlanmıştır. Dergi, 15 Ağustos 2024 tarihi itibariyle yine beş cilt ve beş sayı olarak yayın hayatına devam etmektedir.

2.5.2.8. Library, Archive and Museum Research Journal (LAMRe)

Library, Archive and Museum Research Journal (Kütüphane Arşiv ve Müze Araştırmaları Dergisi), İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi

Bölümü tarafından çıkarılan resmi bir yayındır. 2020 yılında yayın hayatına başlamış olan dergi, yılda iki sayı olarak yayınlanmaktadır ve yalnızca elektronik formatta (e-ISSN: 2718-0832) sunulmaktadır (Library, Archive and Museum Research Journal, 2024).

Dergi, hem Türkçe hem de İngilizce dillerinde yayın kabul eden uluslararası hakemli bir dergidir. Ayrıca, belirli konulara odaklanan ek veya özel sayılar da yayınlanabilmektedir. Dergi, kütüphane ve kütüphane yönetimi, arşivcilik, müzecilik, bilgi yönetimi, belge yönetimi ve işletimi gibi alanlarda akademik araştırmalar, derleme yazıları ve saha/uygulama makaleleri sunmaktadır. Ayrıca, bilimsel ve kültürel belleğin korunması, belgesel mirasın korunması, yönetim bilişim sistemleri, tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik, iletişim, işletme, yönetim ve organizasyon gibi çeşitli konular da derginin kapsamına dâhildir (Library, Archive and Museum Research Journal, 2024).

2023 yılı itibariyle toplam dört cilt yedi sayı olarak yayınlanmıştır. Dergi, 15 Ağustos 2024 tarihi itibariyle 5.cilt 2. sayısını yayınlamıştır.

2.5.2.9. Education and Technology in Information Science (ETIS)

Education and Technology in Information Science (ETIS) dergisi, Atatürk Üniversitesi tarafından yayınlanan hakemli ve açık erişimli bir dergidir. Yayın hayatına 2022 yılında başlayan dergi, sadece çevrimiçi (e-ISSN: 2980-3438) olarak yılda iki kez, Haziran ve Aralık aylarında, hem Türkçe hem de İngilizce olarak yayınlanmaktadır.

Education and Technology in Information Science, kütüphane ve enformasyon bilimi alanında eğitim ve teknoloji konularında disiplinlerarası temel ve uygulamalı çalışmaların en yüksek bilimsel kaliteyle yayınlanmasını amaçlamaktadır. Dergi, bu alandaki en iyi araştırmaları ve yenilikleri paylaşarak, ilgili akademik ve profesyonel topluluğa katkıda bulunmayı hedeflemektedir. ETIS, kütüphane ve enformasyon bilimi alanında özgün araştırma makaleleri, tartışmalar ve kitap incelemeleri yayınlamaktadır. Derginin temel amacı, bu alandaki gelişmeleri desteklemek, sorunları incelemek ve çözüm önerileri sunmaktır. Ulusal ve uluslararası düzeyde kütüphane ve enformasyon biliminin ilerlemesine katkıda bulunmayı hedefleyen dergi, araştırmacıları, eğitim uygulayıcılarını ve politika yapıcılarını ortak bir platformda bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, eğitim ve teknoloji

sorunlarının çözümüne, eğitimin kalitesinin artırılmasına ve yeni bilgi üretimine odaklanan araştırmalara önem vermektedir (Education and Technology in Information Science, 2024). 2022 yılına ait yayını bulunmayan dergi, 2023 yılı itibariyle bir cilt iki sayı olarak yayınlanmıştır. Dergi, 15 Ağustos 2024 tarihi itibariyle 2.cilt 1. sayısını yayınlamıştır.

2.6. Türkiye’de Arşivcilikle İlişkili Dergiler

Türkiye’de arşivcilik alanında faaliyet gösteren dergiler dışında, arşivcilik mesleği alanına ve çalışma süreçlerine yönelik ilişkili yayınları bulunduran çeşitli dergiler de mevcuttur. Ancak, bu dergilerin sayısını tam olarak belirlemek zordur. Çünkü arşivcilik, disiplinlerarası bir nitelik taşıdığından, yönetim bilimleri, sosyal bilimler, iletişim, hukuk, tarih, sanat ve mühendislik gibi birçok farklı alanda yayın yapan dergilerde de arşivcilik ile ilgili konulara yayın olarak yer verilmektedir. Bu bağlamda, arşivcilik üzerine yapılan araştırmaların geniş bir yelpazede yayınlanabilmesi, bilgi ve belge yönetimi alanının zenginliğini ve çeşitliliğini göstermektedir. Dolayısıyla, bu ilişkili alan dergileri aracılığıyla arşivcilik konularında pek çok farklı perspektifin ve yaklaşımın ortaya konulması mümkündür. Ancak bu dergilerin kapsamını ve içeriklerini detaylı bir şekilde incelemek, mevcut yayınların çeşitliliği ve sayısı göz önüne alındığında oldukça zor olacaktır. Bu yüzden aşağıda bu dergilerin ana temaları dikkate alınarak gruplandırılması tercih edilmiş ve sadece bazıları ismen sıralanmıştır.

2.6.1. Tarih Dergileri

Arşivcilikle ilgili yayınlar tarih alanında da yayınlanmaktadır. Arşivcilik, 16. yüzyıldan bu yana hukuk biliminin, 17. yüzyıldan itibaren diplomatik biliminin, 19. yüzyıl başlarından itibaren ise tarih biliminin alt uzmanlık alanlarından biri olarak kabul edilmiştir (Keskin, Sümbül ve Güler, 2023a: 289). Türk Tarih Kurumu yayını olan BELLETEN dergisinde (Çiçek, 2013), “Türkçe’deki Alfabe Reformunun Belgelerin Şekil Değişimleri Üzerindeki Etkisi: Diplomatik Metodoloji Işığında Arşiv Kayıtlarının İçsel Unsurlarının İncelenmesi” başlıklı bir makale yayınlanmıştır. Ayrıca, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi’nde (Keskin, 2009), “Yerel Tarih Çalışmalarında Kullanılan Arşiv Kaynaklarının Üretildiği Kurumlar” başlıklı bir makale bulunmaktadır.

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi'nde (Akkaya, 2020a), “Bilgi Kaynağı Olarak Efemeranın Kent Arşiv ve Müzeleri İçin Anlamı ve Apıkam Örneği” adlı bir çalışma yayınlanmıştır. Ayrıca, Tarih Araştırmaları Dergisi'nde (Anameriç, 2021) “Abdülhamid Dönemi Kitap Diplomasisi” başlıklı bir makale yayınlanmıştır. Bu yayınlar, arşivcilik alanında yayınlanan makalelerden bazılarını temsil etmektedir.

2.6.2. Enstitü Dergileri

Bilimsel bilgiye erişim sağlanması ve bu bilgilerin kullanılabilmesine katkıda bulunmak adına enstitü dergileri önemli bir yere sahiptir. Ayrıca günümüzde birçok dergiye elektronik ortamda ulaşılabilmektedir. Bu durum enstitü dergilerinin bilimsel bilginin yayılmasına sağladığı katkıyı ortaya koymaktadır. Arşivcilik alanında bilimsel yayınlara yer veren enstitü dergilerini başlıca belirtecek olursak; Sosyal Bilimler Enstitüsü dergileri, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü dergileri, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Enstitüsü dergileri, Eğitim Bilimleri Enstitüsü dergileri, Fen Bilimleri Enstitüsü dergileri ve Güzel Sanatlar Enstitüsü dergileri söylenebilir. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nde (Haşiloğlu ve İzer, 2021) tarafından yayınlanan “Müzesini Düşleyen Arşiv: Grafist Arşivi” başlıklı makale, arşivcilik konusunu ele almaktadır. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün Türkiyat Mecmuası dergisinde (Şen, 2019), “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Muş Köprüleri” başlıklı bir makale yayınlanmıştır. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün Atatürk Dergisi'nde (Korkmaz, 2022) “Birinci İnönü Muharebesi Esnasında Bursa Üzerinden Şekillenen Yunan Harp Harekâtı: Arşiv Belgeleri Ekseninde Bir Analiz” başlıklı bir çalışma bulunmaktadır. Ayrıca, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün dergisinde (Alikılıç, 2010) “Anadolu'da Bulunan İlk Arşiv Belgeleri” başlıklı bir çalışma yer almaktadır.

Çankırı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nde (Baş, 2019a) “Eski Medeniyetlerden Bugüne Arşivin Önemi ve Günümüzde Arşivcilik Hizmeti Veren Türk Arşivleri” başlıklı bir makale yayınlanmıştır. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde (Akkaya, 2020) “Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Bilgi Merkezleri: Yeni Bir Fırsat mı Yoksa Tehdit mi?” başlıklı bir çalışma bulunur. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nde (Armağan, 2011) “Bir Değerlendirme: Cumhuriyet Döneminden Arşivciliğimiz ve Arşivcilik Eğitimi” başlıklı bir makale yayınlanmıştır. Ayrıca, Atatürk Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nde (Anameriç ve Rukancı, 2019) “Bir Özel Arşiv Nasıl Tasnif Edildi? Arşivcilik Metot ve Terminolojisi ile Bir Süreç Analizi” başlıklı bir çalışma da yer almaktadır. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi'nde (Erünsal, 1977) “Türk Edebiyatı Tarihine Kaynak Olarak Arşivlerin Değeri” ve (Alikılıç ve Yılmaz, 2018) tarafından yayınlanan “Erzurum Kütüphanelerinin Tarihi ve Bugünü” başlıklı makaleler de bulunmaktadır. Bu yayımlar, arşivcilik alanında yapılmış bazı önemli çalışmalara örnek teşkil etmektedir.

2.6.3. Hukuk Dergileri

Hukuk alanı arşivcilik ile yakından ilişkilidir ve bu alanda yapılan araştırmalar, belgelerin düzenlenmesi, korunması ve yönetimi açısından önem taşımaktadır. Hukuk dergilerindeki arşivcilik ile ilgili makaleler, hem akademik araştırmalara hem de araştırmacıların bilgiye erişiminde önemli bir kaynak sağlamaktadır. Ayrıca, arşiv yönetimi ve hukuk alanında yapılan çalışmalar, belgelerin yasal süreçlerde nasıl kullanılabileceği ve korunması gereken hukuki standartlar hakkında da bilgi sunmaktadır. Böylece, arşivcilik ve hukuk arasındaki etkileşimin, iki alanın da gelişimine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Ankara Barosu Dergisi'nde (Özkan, 2010) yayınlanan “Adli Sicil ve Arşiv Kayıtlarının 5352 Sayılı Yasaya Göre Silinmesi” başlıklı makale, adli sicil ve arşiv kayıtlarının yasal düzenlemeler çerçevesindeki silinmesini ele almaktadır. Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi'nde (Yılmaz, 2015) “Dijital Kütüphanelerde, Elektronik Veri Tabanlarında ve Multimedya Ürünlerinde Telif Hakkı Sorunu” başlıklı bir makale yayınlanmıştır. Ayrıca, İstanbul Hukuk Mecmuası'nda (Kalıpçı, 2017) “Arşiv Kataloğundaki Özete Atıf Yapılır mı? (Belge-Katalog Uyumsuzluğuna Dair Bir Örnek)” başlıklı bir çalışma bulunmaktadır. Bu makaleler, hukuk dergilerinde yayınlanan arşivcilik alanındaki önemli çalışmalara örnek teşkil etmektedir.

2.6.4. Ekonomi-Yönetim-İşletme Dergileri

Ekonomi-yönetim-işletme bilimi alanında faaliyet gösteren dergilerde de arşivcilik konulu araştırmalara rastlamak mümkündür. Bu alanlardaki makalelerin, arşivcilik uygulamalarının ekonomi ve yönetim bilimleri içindeki yerini ve önemini vurgulayarak, iki disiplini birleştiren disiplinlerarası bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir. Management Thinking: Management Club Workshop Papers and

Proceedings dergisinde (Ataman, 1992) yayınlanan “Karar Verme Mekanizmasındaki için Evrak İşletmeciliği” başlıklı bir makale yayınlanmıştır. “Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi’nde (Keskin, Furat, Kaygısız ve Oğuz, 2014) yayınlanan “Bilgi Kurumlarında Kurumsal İtibar: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi Örneği” başlıklı makale, bilgi kurumlarında kurumsal itibar konusunu İSAM Kütüphanesi örneği üzerinden ele almaktadır. Yerel Yönetim ve Denetim dergisinde (Anameriç, 2010a) “Kurum Arşivi Olarak Belediye Arşivleri” başlıklı bir çalışma yer almaktadır. Ayrıca, aynı dergide (Anameriç, 2011) “Kurum Arşivlerinde Ayıklama ve İmha İşlemlerinin Uygulanması ve Belediye Arşivleri” başlıklı bir makale yayınlanmıştır. Beklenen Mahalli İdareler Dergisi’nde (Anameriç, 2010b) “Belediyelerde Arşivin Önemi” başlıklı bir makale bulunmaktadır. Bu makaleler, arşivcilik konusundaki bu tarz dergilerde yayınlanan önemli çalışmalara örnek teşkil etmektedir.

2.6.5. Mühendislik Dergileri

Mühendislik alanına ait dergilerde de arşivcilikle ilgili makaleler karşımıza çıkmaktadır. Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi’nde (Gürsoy ve Keleş, 2015) yayınlanan “Belge Yönetimi ve Kurumsal Bir İşletmede Uygulama Örneği” başlıklı makale, belge yönetimi uygulamalarını kurumsal bir işletme bağlamında ele almaktadır. Yine aynı dergide (Öcal ve Aydın, 2013) tarafından yayınlanan “Türk İnşaat Sektörü İçin Bir Belge Yönetim Sistemi Önerisi” başlıklı makale, Türk inşaat sektörüne yönelik bir belge yönetim sistemi önerisini sunmaktadır. Ayrıca, Aksaray University Journal of Science and Engineering dergisinde (Ertuğrul ve Güneş, 2017) “Arşiv Yönetim Sistemleri için Ontoloji Bilgi Tabanı Geliştirilmesi” başlıklı bir çalışma yer almaktadır. Bu makaleler, belge ve arşiv yönetimi konularında yapılan önemli çalışmalara örnek teşkil etmektedir.

2.6.6. Diğer Disiplinler Arası Dergiler

Disiplinler arası dergilerde de arşivcilikle ilgili makaleler yayınlanmaktadır. Örneğin (İnceoğlu, 2008) tarafından Yaşar Üniversitesi E-Dergisi’nde “Görsel – İşıtsel Arşivcilik, Kültür Mirası ve Film Arşivleri” adlı bir çalışma yayınlanmıştır. Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi’nde (Baş, 2019) yayınlanan “Türk Arşivleri’nde Tasnif ve Tasnif Sistemleri” başlıklı makale, Türk

arşivlerinde tasnif ve tasnif sistemlerini incelemektedir. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi'nde (Yıldız ve Dinçer, 2018) kaleme alınan "Dijital Çağda Türkiye'de Gazete Arşivleri" başlıklı makale, dijital çağda Türkiye'deki gazete arşivlerini ele almaktadır.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi'nde (Arısoy ve Özdemirci, 2017) yayınlanan "Kurum ve Kuruluşların Bakış Açısından E-Belgelerin Arşivlenmesi" başlıklı çalışma, e-belgelerin kurum ve kuruluşlar perspektifinden arşivlenmesini incelemektedir. Journal of Communication and Computer dergisinde (Akdoğan ve Özdemirci, 2016) yayınlanan "The Process of Institutionalization of Electronic Records Management Systems in Universities: Ankara University e-BEYAS Application" başlıklı makale, üniversitelerde elektronik belge yönetim sistemlerinin kurumsallaşma sürecini ele almaktadır. Art-e Sanat Dergisi'nde (Gök, 2021) yayınlanan "Bir Sanat Pratiği Olarak 'Arşiv'" başlıklı makale, arşiv kavramını bir sanat pratiği olarak tartışmaktadır.

Milli Eğitim Dergisi'nde (Seyhan, 2021) yayınlanan "Arşiv Belgelerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılmasına İlişkin Öğretmen Adayı Görüşleri" başlıklı makale, arşiv belgelerinin eğitimde nasıl kullanıldığını öğretmen aday görüşleri doğrultusunda ele almaktadır. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi'nde (Keskin, 2013) yayınlanan "Yapılandırmacı Öğretim Bakımından Arşiv Kaynaklarının Önemi" başlıklı çalışma, yapılandırmacı öğretim perspektifinden arşiv kaynaklarının önemini tartışmaktadır.

İstanbul Araştırmaları Dergisi'nde (Aydın, 1998) yayınlanan "Osmanlı Devleti'nde Tekkeler Reformu ve Meclis-i Meşâyih'in Şeyhülislâmlık'a Bağlı Olarak Kuruluşu, Faaliyetleri ve Arşivi" başlıklı çalışma, Osmanlı dönemindeki tekkeler reformunu ve Meclis-i Meşâyih'in faaliyetlerini incelemektedir. Türk Dünyası Araştırmaları dergisinde (Aydın, 1994) yayınlanan "Meşihat Arşivi'nde Yeni Tasnif Olunan Siciller" başlıklı makale, Meşihat Arşivi'nde yapılan yeni tasnifleri ele almaktadır. Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi'nde (Büyükcoşkun, 1997) yayınlanan "Muallim M. Cevdet'in Arşive ve Arşivciliğe Hizmetleri" başlıklı çalışma, Muallim M. Cevdet'in arşiv ve arşivcilik hizmetlerini incelemektedir. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi'nde (İnceoğlu, 2021) yayınlanan "Erken Dönem Türk Sinemasının Arşiv Kaynakları" başlıklı makale, erken dönem Türk sinemasının arşiv

kaynaklarını araştırmaktadır. Son olarak, Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi'nde (Kütükoğlu, 1998) yayınlanan “Sicill-i Ahval Defterleri’ni Tamamlayan Arşiv Kayıtları” başlıklı makale, Sicill-i Ahval defterlerini tamamlayan arşiv kayıtlarını incelemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE BULGULAR

Bu çalışmada Türkiye’de günümüzde yayın faaliyetlerine devam eden, elektronik ortamda erişim hizmeti sunan ve temel yayın amacı Bilgi ve Belge Yönetimi olan dergilerde yayınlanan ve doğrudan arşivcilik mesleği alanına ve çalışma süreçlerine dâhil olan bilimsel yayınların konu eğilimleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Tez çalışmasında incelenmiş olan dergilerin yayın yılı aralığı 1985-2023 olarak belirlenmiştir. Çalışmada kullanılan yöntem, veri toplama teknikleri ve veri toplanması, bu verilerin analizi, bulgular ve değerlendirme bu bölümde ele alınmıştır.

Bu tür bir çalışmanın, arşivcilik mesleği alanında ve çalışma süreçlerinde güncel bilgi ve uygulamaların değerlendirilmesi açısından önemli bir kaynak olacağı ve meslek profesyonellerine, akademisyenlere ve araştırmacılara yol gösterici bilgiler sunması açısından yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

3.1. Yöntem

Bu başlık altında çalışmanın yöntemi, veri toplama teknikleri ve veri toplanması, verilerin analizi, güvenilirlik ve geçerlik yer almaktadır. Bu çerçevede; çalışmada hangi araştırma yönteminin seçildiği, verilerin toplanması ve analizleri sürecinde hangi programın ve konu modellemesinin neden tercih edildiği ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

3.1.1. Çalışmanın Yöntemi

Çalışma ile arşivcilik alanında yapılan yayınların konu analizinin ortaya çıkartılması amaçlanmaktadır. Bu sayede, arşivcilik alanındaki meslekî araştırma eğilimlerinin mevcut durumunun ne olduğunun ve hangi yöne doğru kayma seyri gösterdiğinin tespit edilmesi, buna bağlı değerlendirme ve önerilerde bulunulması mümkün olabilecektir. Çalışma sonucunda arşivcilik alanında yapılan bilimsel çalışmaların yıllara göre konu dağılımları belirlenecek, konu eğilimleri tespit edilecek, -böyle bir listenin hazırlanması ile- arşivcilik alanında çalışılmış ve çalışılmayan konular belirlenerek güncel (olabileceği düşünülen) araştırma sahaları ortaya çıkarılabilecek, arşivcilik alanında çalışılabilecek yeni araştırma sahalarının belirlenmesi daha görünür hale gelecektir.

Çalışmada, Türkiye’de yayın faaliyetlerine hâlihazırda devam eden, elektronik ortamda erişim hizmeti sunan ve temel yayın amacı Bilgi ve Belge Yönetimi olan dokuz bilimsel dergide, 1985-2023 yılları arasında yayınlanmış hakemli yazıların özetleri incelenmiştir. Bu dergiler, arşivcilik mesleği alanına ve ilgili çalışma süreçlerine doğrudan katkıda bulunan bilimsel yayınlar sunmaktadır. Çalışma, bu dönemde yayınlanan hakemli makalelerin özetlerini analiz ederek, arşivcilik konusundaki gelişmeleri ve eğilimleri incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın İngilizce özet veriler üzerinden gerçekleştirilmesinden dolayı İngilizce özet bilgisi bulunmayan 13 (hakemli) yayın çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Çalışmanın İngilizce özetler üzerinden yapılması çalışmanın sınırlılıklarındandır.

Konu modelleme ve doğal dil işleme araçları çoğunlukla İngilizce metinler için geliştirilmiştir çünkü bu dilde çok sayıda eğitim verisi ve önceden eğitilmiş modeller bulunmaktadır. Bu durum, İngilizce metinlerin işlenmesini ve analiz edilmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, İngilizce akademik çalışmalar uluslararası düzeyde daha geniş bir kitleye ulaşma ve etkili olma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, İngilizce özetler daha geniş erişim ve daha yüksek metodolojik standartlar sağlamaktadır. Türkçe gibi diğer dillerde ise bu seviyede gelişmiş araçlar ve kaynaklar her zaman mevcut olmayabilmektedir. Bu durum analizlerin daha sınırlı veri ve araçlarla yapılmasına neden olabilmektedir. Bu nedenlerle, çalışmanın İngilizce özetler üzerinden yapılması tercih edilmiştir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

1. Arşivcilik alanında değişmeyen temel kavramlar var mıdır?
2. Alanda 1985-2023 yılları arasında yayınlanan hakemli yazılarda dönemsel olarak konu eğilimleri nasıl değişmiştir?
3. Dönemlerin konusal açıdan belirgin farklılıkları bulunmakta mıdır?
4. Süreç içinde gerçekleşen yayınların konusal eğilimleri geleceğe yönelik nasıl bir perspektif sunmaktadır?

Araştırma soruları doğrultusunda araştırmanın hipotezleri ise şunlardır:

- I. Meslekî, teknolojik, bilimsel, hukuki, ekonomik vb. alanlarda görülen değişime rağmen arşiv teorisinde ve uygulamalarında bazı temel kavramlar değişmemektedir.

- II. 1985-2023 yılları arasında yayınlanan hakemli yazılarda, dönemselsel olarak teknolojik gelişmeler ve meslekî eğilimler doğrultusunda belirgin konu eğilimleri ve değişiklikler gözlemlenmiştir.
- III. Dönemlerin konusal açıdan belirgin farklılıkları bulunmaktadır.
- IV. Sürecin yayın eğilimleri geleceğe yönelik öngöründe bulunmayı ve araştırma eğilimleri konusunda perspektif belirlemeyi mümkün kılmaktadır.

3.1.2. Veri Toplama Teknikleri ve Veri Toplanması

Bu çalışma, Türkiye’de günümüzde yayın faaliyetlerine devam eden, elektronik ortamda erişim hizmeti sunan ve temel yayın amacı Bilgi ve Belge Yönetimi olan dergilerde yayınlanan ve doğrudan arşivcilik mesleği alanına ve çalışma süreçlerine dâhil olan dokuz bilimsel yayını kapsamaktadır.

Çalışmada hakemli yazıların tanımlayıcı unsurları (yayın yılı, makale türü, yayın yeri ve özet) üzerinde incelemeler yapılmıştır ve bilgileri Excel dosyasında kaydedilmiştir. Daha sonra yayınların “İngilizce özet” bilgileri üzerinde metin madenciliği yönteminin uygulanmasına karar verilmiştir. Veriler metin madenciliği yöntemi ile yapılandırılmış formata dönüştürülmüş ve analiz için hazır hale getirilmiştir. Veri seti üzerinde konu modellemesi yapılmıştır.

Çalışmanın başlangıç aşamasında R programlama dili kullanılması öngörülmüştür. Ancak konu modelleme üzerine yapılan araştırmalar sonucunda, BERTopic tekniğinin konu sayısını önceden belirleme zorunluluğu taşımadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, BERTopic’in tercih edilmesine karar verilmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, BERTopic R programlama dili tarafından desteklenmemektedir. Python programlama dili ile uyumludur. Bu nedenle, çalışmada kullanılan programlama dili tercihi Python olarak değiştirilmiştir. Çalışmada, Python programlama dili kullanılmıştır.

R Programlama dili, istatistiksel analiz ve veri görselleştirme konularında güçlü ve özelleşmiş araçlar sunarak akademik araştırmalar için öne çıkmaktadır. R, istatistiksel testler, regresyon analizi ve zaman serisi analizi gibi gelişmiş istatistiksel yöntemler sunmaktadır. Ayrıca ggplot2 gibi kütüphaneler, verilerin etkili bir şekilde görselleştirilmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, araştırma bulgularının daha anlaşılır bir şekilde sunulmasına imkân sağlamaktadır. R’nin geniş kütüphane desteği, özellikle akademik çalışmalarda kullanılan çeşitli analitik ve görselleştirme

tekniklerini desteklemesi, R'nin araştırma ve veri analizi alanındaki tercih edilirliliğini artırmaktadır. Bu nedenlerle, R programlama dili, akademik dünyada yaygın olarak kullanılmakta ve birçok araştırmacının tercihi olmaktadır. Bununla birlikte, belirli konular veya uygulama alanlarında Python gibi diğer programlama dilleri de tercih edilebilmektedir. Python, özellikle veri bilimi ve makine öğrenimi alanlarında güçlü kütüphaneleri ve esnekliği ile bilinmektedir. Bu nedenle, veri analizi veya konu modellemesi alanlarında Python programlama dili kullanılmaktadır.

Metin ön işleme aşamasından geçirilen veri seti üzerinde konu modellemesi yapılmıştır. Konu modelleme, en genel anlamda büyük metin koleksiyonlarındaki gizli ya da soyut konuların ortaya çıkarılması için kullanılan denetimsiz makine öğrenmesi yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Grootendorst, 2022). Bu yöntem, metin verilerinde benzerlikler ve kalıplar bulmak amacıyla, kelimelerin ve cümlelerin birbirleriyle olan ilişkilerini analiz etmektedir. Böylece, metinler arasında ortak temalar ve konular ortaya çıkmaktadır. Konu modellemesi için BERTopic kullanılmıştır. BERTopic, belge kümesi üzerinden konu modellemesi yapmak için kullanılan bir “Doğal Dil İşleme (Natural Language Processing [NLP])” aracıdır. LSA (Gizli Anlamsal Analiz), LDA (Gizli Dirichlet Tahsisi) (Blei, Ng ve Jordan, 2003) ve BERTopic (Grootendorst, 2020) gibi çeşitli konu modelleme yöntemleri, bir süredir akademik alanyazını incelemek amacıyla farklı alanlardaki araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır (Liu, Tang, Dong, Shaowen ve Zhou, 2016).

Metin madenciliği üç aşamalı bir süreç olarak ele alınmaktadır. Birinci aşamada çeşitli programlar kullanılarak veri kaynakları elde edilmekte ve veri seti oluşturulmaktadır. İkinci aşamada, veri seti içerisindeki metin dışında bulunan tablo, şekil, resim vb. formatların temizlenmesi, gereksiz sözcüklerin temizlenmesi, sözcük işaretleme ve gövdeleme, sözlük oluşturma, kelime köklerini tespit etme işlemlerinin yapıldığı metin ön işleme çalışmaları yapılmaktadır. Üçüncü aşamada ise ilgisiz verilerin analizden çıkarıldığı veri-boyut indirgemedir (Yalçı ve Yıldız Erduran, 2018: 116). Metin madenciliği adımları metin formatındaki belgelerin toplanması ile başlar ve sonrasında ön işleme için bir metin madenciliği aracı uygulanır. Ön işleme tekniği veriyi temizler, şekillendirir ve anlamlandırır. Bir sonraki aşamada ise metinlerin düzenlenmesi için kümeleme veya sınıflandırma algoritması gibi metin madenciliği teknikleri uygulanır (Abu Hamde, 2018: 32). Çalışmada metin ön işleme aşamasında

metin madenciliği yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen verilerin daha iyi anlaşılabilmesi için ise metin görselleştirme tekniklerinden faydalanılmıştır.

3.1.3. Verilerin Analizi

Çalışmada, veri analizi için Grootendorst (2020) tarafından geliştirilen, BERT (Bidirectional Encoder Representations from Transformers) modeline dayanan bir konu modelleme algoritması olan BERTopic uygulanmıştır. Bu yöntem, metin verilerinin derinlemesine incelenmesine olanak tanıyarak, metin koleksiyonlarındaki gizli temaların ve yapısal kalıpların belirlenmesine yardımcı olmaktadır. BERTopic,¹ incelenen konuların temsil edilmesinde BERT yöntemini, boyut azaltma sürecinde UMAP² tekniğini, kümeleme aşamasında HDBSCAN³ metodunu ve konu modellemesi için sınıf tabanlı TF-IDF⁴ yöntemini bir araya getiren bir yaklaşımdır (Grootendorst, 2020). Şekil 4’de çalışmanın akış şeması gösterilmektedir.

Şekil 4: Akış Şeması

¹ BERTopic, metin verilerini analiz etmek ve anlamak için kullanılan bir konu modelleme tekniğidir. Bu yöntem, metinleri temalar ve konular temelinde gruplamak için BERT (Bidirectional Encoder Representations from Transformers) tabanlı gömme (embedding) yöntemlerini kullanmaktadır.

² UMAP, yüksek boyutlu verilerin düşük boyutlu uzayda görselleştirilmesi için kullanılan bir teknik olup, özellikle veri azaltma (dimensionality reduction) yöntemleri arasında yer almaktadır. UMAP’ten elde edilen düşük boyutlu veriler, BERTopic tarafından kümelenecek konu modelleme işlemleri gerçekleştirilmektedir. Bu aşamada metinler, anlamlı temalar ve konular altında gruplanmaktadır.

³ Bir veri kümesindeki yoğunluk bölgelerini temel olarak kümeler oluşturmak için kullanılan bir kümeleme algoritmasıdır. HDBSCAN belirli bir küme sayısı gerektirmediği için küme sayısının otomatik olarak belirlenmesine olanak tanımaktadır. Bu, kullanıcıların küme sayısını önceden tahmin etmesine gerek kalmadan veri kümesi üzerinde analiz yapmasını sağlamaktadır.

⁴ c-TF-IDF, bir terimin belirli bir sınıfa özgü önemini ölçmek için geliştirilmiş bir ağırlıklandırma tekniğidir. Bu model, bir terimin sadece belirli bir dokümanda ne sıklıkla geçtiğine değil, aynı zamanda bu terimin belirli bir sınıfa ne kadar özgü olduğunu da ortaya koymaktadır.

Şekil 4’te gösterilen ilk aşamada; çalışma kapsamında yer alan bilimsel yayınların (dokuz bilimsel dergi), 1985-2023 yılları arasını kapsayan zaman dilimi içerisinde yayınlanan hakemli yazılarının tanımlayıcı unsurları (yayın yılı, makale türü, yayın yeri ve özet) üzerinden incelemeler yapılmıştır. 1985-2023 yılları arasını kapsayan zaman diliminin seçilmesinin nedeni, 1985 yılında (1952-1986 yılları arasında) yayınlanan Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni⁵ dergisinin 34. cilt, 1. sayısı (1985) itibariyle İngilizce özet bilgisinin ilk kez tespit edilmiş olmasıdır. Bilgiler önce bir Excel dosyasında kaydedilmiş daha sonra Python programına aktarılmıştır.

İkinci aşama olan veri temizleme ve ön işleme aşamasında; İngilizce özet bilgileri bulunmayan yayınlar kaldırılmıştır. Ayrıca özet sütununda büyük-küçük harf uyumu, etkisiz kelimeleri ve noktalama işaretlerini kaldırma gibi işlemler yapılmıştır. Özetlerin İngilizce olmasından dolayı ya da yazım yanlışlarından doğabilecek belirli karakter düzeltmeleri de yapılmıştır. Örneğin; ‘ı’: ‘i’, # ‘ı’ karakterini ‘i’ ile ‘ğ’: ‘g’, # ‘ğ’ karakterini ‘g’ ile ‘ş’: ‘s’, # ‘ş’ karakterini ‘s’ ile ‘ü’: ‘u’, # ‘ü’ karakterini ‘u’ ile ‘ö’: ‘o’, # ‘ö’ karakterini ‘o’ ile ve ‘ç’: ‘c’ # ‘ç’ karakterini ‘c’ ile değiştirmek gibi. Böylece, Türkçe karakterlerin daha yaygın kullanımlarıyla değiştirilmesi sağlanmıştır. Daha sonra özet sütunundaki metin lemmatize (lemmatizasyon) edilmiş ve durak kelimeler (stop words) kaldırılmıştır. Bu işlem, metin verisini analiz etmeden önce metinlerin daha anlamlı bir biçime dönüştürülmesini sağlamaktadır. Lemmatize edilmiş sütundaki veriler, yayın yılı sütunu ve yayın yeri sütunu, listeye dönüştürülmüştür. Bu işlem, sonraki analiz veya modelleme adımları için verilerin daha uygun bir formatta kullanılmasını sağlamaktadır.

Üçüncü aşamada, BERTopic kullanarak İngilizce özet bilgileri üzerinde konu modellemesi uygulanmıştır. Model belirli kelime gruplarını (n-gramları) analiz edecek şekilde ayarlanmıştır. Veri setinin kapsamı ve derinliğini dikkate alınarak, modelin 2 kelimelik ifadelerden (bigramlar) 4 kelimelik ifadelere (dörtgramlar) kadar olan yapıları tanıması için $n_gram_range = (2, 4)$ parametresi kullanılmıştır. Bu parametre seçimi, veri setimizin sınırlı boyutuna rağmen zengin ve bağlamsal bilgiler içeren konu çıkarımlarına olanak tanımaktadır. Daha sonra, her bir belge, önceden eğitilmiş

⁵ “Türk Kütüphaneciliği” dergisi 1952-1986 yılları arasında “Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (TKDB)” adıyla yayınlanmıştır (Tonta, 2002: 284).

SentenceTransformer modeli ('all-MiniLM-L12-v2') kullanılarak vektörel temsillere (gömmeler) dönüştürülmüştür. Bu model, metinlerin anlamsal yapılarını yakalayıp benzer temaları barındıran metinleri yakın, farklı temaları barındıran metinleri ise uzakta temsil etme yeteneği ile seçilmiştir. Modelin görece küçük boyutu ve hızlı işlem kabiliyeti, sınırlı hesaplama kaynakları ile çalışmamız için idealdir.

Dördüncü aşamada, yüksek boyutlu gömmeler, UMAP (Uniform Manifold Approximation and Projection) algoritması kullanılarak daha düşük boyutlu temsillere indirgenmiştir. UMAP, veri noktaları arasındaki yerel ve global yapıları koruyarak etkili bir görselleştirme ve kümeleme imkânı sunar. $n_neighbors=5$ ve $min_dist=0.1$ parametreleri, veri noktalarının yerel yoğunluklarını ve uzaydaki izolasyonunu ayarlayarak kümelerin homojenliğini ve ayrımını optimize etmiştir. Ayrıca 'cosine' metriği, metinler arasındaki anlamsal benzerlikleri öne çıkararak daha doğru kümelemeler yapılmasını sağlamıştır. Elde edilen düşük boyutlu gömmeler, HDBSCAN (Hierarchical Density-Based Spatial Clustering of Applications with Noise) algoritması ile yoğunluk tabanlı olarak kümelenebilir. HDBSCAN, veri setimizdeki çeşitli yoğunluk ve şekillerdeki kümeleri başarılı bir şekilde tespit etmiştir. $min_cluster_size=5$ parametresi, anlamlı ve istatistiksel olarak güvenilir kümelerin oluşumunu sağlarken, daha küçük ve gürültülü kümeleri elemiştir. Bu ayar, sınırlı veri setimizde fazla sayıda ve anlamı olmayan kümelerin oluşumunu önlemek için kritik öneme sahiptir.

Akış şemasının beşinci aşamasında, elde edilen kümelere anlamlı temalar (konular) çıkarmak için c-TF-IDF (class-based Term Frequency-Inverse Document Frequency) yöntemi kullanılmıştır. c-TF-IDF, geleneksel TF-IDF yönteminin bir modifikasyonudur ve terimlerin ağırlıklarını belirlerken hem belge içindeki frekanslarını hem de ait oldukları kümedeki dağılımlarını dikkate alır. Bu sayede, sınırlı veriyle çalışırken bile konuların daha ayırt edici ve temsil edici terimlerle tanımlanması sağlanır.

Son olarak altıncı aşamada, konu temsilleri, BERTopic modeli tarafından kullanılan Temsil Güçlendirme (KeyBERTInspired) metodolojisi ile konu temsilleri daha da geliştirilmiştir. Bu yaklaşım, her bir konuyu tanımlayan anahtar kelimeleri ve bu kelimelerin her konu içindeki ağırlıklarını daha etkin bir şekilde belirlemeyi amaçlar. Özellikle sınırlı veri setlerinde, konuların daha iyi temsil edilmesi ve ayırt

edilmesi için bu aşama kritik öneme sahiptir. KeyBERTInspired modeli, anahtar kelime çıkarma tekniklerini kullanarak, konuların daha zengin ve anlamlı bir şekilde ifade edilmesini sağlar. Her konu için belirleyici kelimeler, bu kelimelerin belgelerdeki sıklığına ve diğer konular arasındaki benzersizliğine dayanarak seçilmiştir. Bu işlem, konu temsillerinin hem keskinliğini (konuya özgü kelimelerin belirlenmesi) hem de derinliğini (konunun farklı yönlerini yansıtan kelimelerin belirlenmesi) artırarak, konuların daha net ve anlam yüklü olarak ortaya konulmasına olanak tanımaktadır. Bu aşama, modelin konu çıkarım kabiliyetini iyileştiren ve sonuçların yorumlanabilirliğini güçlendiren önemli bir katkı sağlamaktadır. Böylece elde edilen konuların daha anlamlı ve kullanıcılar tarafından daha kolay anlaşılır olmasını garantilemektedir.

Konu modellemesi, büyük veri kümelerinde gizli temaları ortaya çıkarmayı amaçlayan bir doğal dil işleme yöntemidir. Modern yaklaşımlar, örneğin BERTopic, transformatör tabanlı dil modelleri kullanarak daha derin ve bağlama uygun sonuçlar sunmaktadır. Optimal konu sayısını belirlemek, veri setinin karmaşıklığı ve araştırma hedefleriyle ilişkili bir durum olarak kabul edilmektedir. Bu sayı, hem verinin içerdiği tematik çeşitliliği hem de araştırma sorularının gereksinimlerini yansıtacak şekilde belirlenmelidir. Konu sayısını belirlerken, çok az konu önemli temaları kaçırabilirken, çok fazla konu da karmaşık ve anlaması güç temalar oluşturabilir. Bu nedenle, konu sayısının optimize edilmesi iteraktif bir süreçtir ve sonuçlar hem nicel metriklerle (örneğin, konu tutarlılığı) hem de nitel analizlerle değerlendirilmelidir. Modelin başarısını değerlendirirken, temaların içsel tutarlılığı ve anlamlılığı gibi faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak, konu modellemesinin amacı, veriyi en iyi şekilde temsil eden ve yorumlanabilir temalar sağlayan en uygun konu dağılımını elde etmektir. Bu denge, sağlam ve güvenilir metin analizi yapılmasını sağlayacaktır.

Konuların analizinde hiyerarşik bir sıralama izlenmiş olup, öncelikle konu sıklıkları ve entropi⁶ değerleri incelenmiştir. İlk olarak, BERTopic tarafından “-1” olarak numaralandırılan konu başlığı kümesi analizlerden çıkartılmıştır. Sıklık analizinde “-1” olarak tanımlanan konular, genellikle gürültülü veya anlamlı olmayan

⁶ Entropi, bir konunun ne kadar çeşitlilik ve karmaşıklık içerdiğini gösteren önemli bir metriktir.

verileri temsil eder ve bu veriler çok genel terimler, tekrarlanan ifadeler, hatalar veya konu modeline uymayan bilgiler içerebilir ve ayrıca rastgele veri gruplarından oluştuğu için analizlerden çıkarılır. Bu tür konuların analiz dışı bırakılması, veri kalitesini artırma, odak ve netlik sağlama, gürültünün azaltılması ve algoritma performansını optimize etme gibi amaçlarla gerçekleştirilir. “-1” olarak işaretlenmiş konu kümesi genellikle belirgin bir tema veya anlam içermemekte, gürültü olarak kabul edilmekte ve bu, genel tematik yapı içinde yanıtıcı olabilmektedir. Bu konuları çıkarmak, araştırmacıların gerçekten önemli ve anlamlı tematik yapıları daha net bir şekilde incelemesine olanak tanımakta, gereksiz veri noktalarının işlenmesini önlemektedir.

Daha sonrasında, geriye kalan konu kümeleri için entropi değerleri hesaplanmıştır. Konu modellemesinde entropi değerinin hesaplanması, konuların karmaşıklık ve çeşitlilik düzeylerini ortaya çıkararak daha anlamlı ve kapsamlı bir konu analizi yapılmasını sağlamaktadır. Yüksek entropi değeri, konunun daha geniş bir yelpazede farklı alt temaları ve kavramları içerdiğini, dolayısıyla daha heterojen bir yapıya sahip olduğunu gösterirken, düşük entropi değeri ise konunun daha dar bir çerçevede, belirli bir tema veya kavram etrafında yoğunlaştığını ve daha homojen bir yapıya sahip olduğunu ifade etmektedir. Entropi değerleri, farklı konuların karmaşıklık ve çeşitlilik açısından karşılaştırılmasını ve değerlendirilmesini sağlayarak araştırmacıların hangi konuların daha derinlemesine incelenmesine veya daha fazla araştırma gerektirdiğini belirlemelerine yardımcı olabilmektedir. Aynı zamanda, konu modellemesi sonuçlarının kalitesini değerlendirmek ve geliştirmek için kullanılabilir. Örneğin, düşük entropi değerlerine sahip birçok konu varsa, bu durum modelin yeterince çeşitli konuları yakalayamadığını veya konuları yeterince ayırt edemediğini gösterebilir. Bu durumda, model parametrelerinin ayarlanması veya farklı bir modelleme yaklaşımının denenmesi gerekebilir. Sonuç olarak, entropi değerleri, konu modellemesi sonuçlarının sadece konu sıklığına göre değil, aynı zamanda içeriklerinin karmaşıklığı ve çeşitliliği açısından da yorumlanmasını sağlar, böylece araştırmacıların konular arasındaki anlamsal ilişkileri daha iyi anlamalarına ve daha derinlemesine içgörüler elde etmelerine olanak tanır.

Sıklık ve entropi analizler sonrasında konu kümeleri arası ilişkiler incelenmiştir. Bu bağlamda, konular arası uzaklık ve örtüşmelerin incelenmesi için, uzaklık haritası

ve benzerlik matrisi görselleştirilmeleri hazırlanmıştır. Uzaklık haritası, konular arasındaki anlamsal benzerlikleri ve farklılıkları görsel olarak temsil eden 2 boyutlu bir gösterimdir. Haritada, her bir konu bir daire ile temsil edilmekte ve daireler arasındaki uzaklık, konuların anlamsal açıdan ne kadar yakın veya uzak olduğunu göstermektedir. Birbirine yakın konumlanan daireler, içeriklerinde daha fazla ortak kelime ve tema paylaşan, dolayısıyla anlamsal olarak daha benzer konuları ifade ederken, birbirinden uzak daireler ise anlamsal açıdan daha farklı konuları temsil etmektedir. Bu harita, metin koleksiyonundaki tematik yapıyı ve konular arasındaki ilişkileri görselleştirerek, araştırmacılara veri setindeki baskın temaları ve bu temaların birbirleriyle nasıl bağlantılı olduğunu anlamaları konusunda değerli bir bakış açısı sunmaktadır. Öte yandan, benzerlik matrisi, farklı konular arasındaki tematik benzerlikleri ve anlamsal ilişkileri detaylı bir şekilde görselleştirir. Her hücredeki skor, iki konu arasındaki benzerliği “0” ile “1” arasında bir değerle ifade eder, burada “1” en yüksek benzerliği temsil eder. Bu skorlar, konuların birbirleriyle olan ilişkilerini nicel olarak değerlendirme imkânı sunar ve bu, konuların içeriğinin ne kadar örtüştüğünü ve birbirleriyle nasıl bağlantılı olduklarını ortaya koyar.

3.1.4. Güvenirlilik ve Geçerlik

Nicel araştırmalarda olduğu gibi, nitel araştırmalarda da elde edilen sonuçların geçerlik ve güvenirlilik durumları, araştırmanın kalitesini ve bulgularının güvenilirliğini sağlamada kritik ölçütler olarak kabul edilmektedir. Araştırmanın geçerliği, genellikle sonuçların ne kadar doğru bir şekilde ölçülen kavramları yansıttığını belirlerken, güvenirliliği ise verilerin tutarlılığı ve tekrar edilebilirliği ile ilgilidir. Bu iki kavram, geçerli verilerin benzer bağlamlarda ve koşullarda benzer sonuçlar sağlama olasılığını artıracaktır. Geçerli bir araştırma, aynı türden başka bir çalışmada benzer sonuçların elde edilme olasılığını yüksek kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 281-282). Başka bir deyişle, geçerlik ve güvenirlilik birbirine bağlı kavramlardır, ancak her biri farklı bir yönü ifade etmektedir. Geçerlik, ölçüm aracının doğru ve uygun sonuçlar sağlama yeteneğini göstermektedir. Yani, araştırmada kullanılan araç gerçekten ölçmek istediğiniz şeyi ölçüyor mu? Sorusuna cevap verirken, güvenirlilik ise bu sonuçların ne kadar tutarlı ve tekrar edilebilir olduğunu ifade etmektedir. Yani, aynı koşullarda tekrarlandığında benzer sonuçlar elde ediliyor mu? Sorusuna cevap aramaktadır.

Bu araştırmada güvenirlik ve geçerlik sağlamak için çeşitli yöntemler kullanılmıştır.

Güvenirlik sağlamak amacıyla, veri toplama teknikleri ve süreçleri ayrıntılı bir Şekilde açıklanmıştır. Veriler üzerinde metin madenciliği yöntemi kullanılarak konu modellemesi yapılmış ve elde edilen bulgular, farklı ve benzer alanlarda yapılmış önceki metin madenciliği ve konu modelleme çalışmalarıyla karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar sonucunda, elde edilen sonuçların tutarlı olduğu gözlemlenmiştir; bu da araştırmanın güvenirliğini artırmaktadır.

Geçerlik sağlamak için, verilerin analizi başlığı altında, kullanılan veri analizi yönteminin araştırmanın amaçlarına uygun olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, BERTopic konu modellemesi yöntemi tercih edilmiştir. BERTopic kullanılarak, arşivcilik alanındaki bilimsel çalışmaların yıllara göre konu dağılımları belirlenmiş ve konu eğilimleri tespit edilmiştir. Bu sayede, arşivcilik alanında üzerinde çalışılmış ve çalışılmamış konuların ortaya konması sağlanmış, güncel araştırma alanları belirlenmiştir. Bu süreç, arşivcilik alanında potansiyel yeni araştırma konularının belirlenmesini daha görünür hale getirmiştir. Böylelikle, kullanılan konu modelleme yönteminin geçerliği de ortaya konulmuştur.

3.2. Bulgular

Türkiye’de Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri 2002 yılı itibariyle üç ana bilim dalının tek bir çatı altında toplaması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bölümde Türkiye’de aktif olarak yayın yapan ve elektronik ortamda erişim hizmeti sunan, Bilgi ve Belge Yönetimi alanına odaklanan dergilerde yayınlanan, arşivcilik mesleği ve ilgili çalışma süreçleriyle doğrudan ilişkili bilimsel yayınların bulguları ve değerlendirmeleri üzerine çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Değerlendirmelerin konu hakkındaki literatürün giderek zenginleşmesine katkıda bulunacağı dşnlmektedir.

3.2.1. Bulgular ve Değerlendirme

Çalışma kapsamında incelenen yayınlar, yayın tarihlerine göre aşağıda listelenmiştir.

- 1) Türk Kütüphaneciliği, (TK), (1952)
- 2) Arşiv Dünyası, (AD), (1999)
- 3) Bilgi Dünyası, (BD), (2000)

- 4) Bilgi ve Belge Araştırmaları, (BBA), (2008)
- 5) Journal of Balkan Libraries Union (BLUJ), (BLUJ), (2013)
- 6) Bilgi Yönetimi, (BY), (2018)
- 7) Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi, (HEATAD), (2019)
- 8) Library, Archive and Museum Research Journal (LAMRe), (LAMRe), (2020)
- 9) Education and Technology in Information Science (ETIS)⁷, (ETIS), (2022) dergileridir.

Çalışmada hakemli yazıların tanımlayıcı unsurları (yayın yılı, makale türü, yayın yeri ve özet) üzerinde incelemeler yapılmıştır ve bu unsurlarda yer alan bilgileri Excel dosyasında kaydedilmiştir. Daha sonra yayınların “İngilizce özet” bilgileri üzerinde metin madenciliği yönteminin uygulanmasına karar verilmiştir. Veriler metin madenciliği yöntemi ile yapılandırılmış formata dönüştürülmüş ve analiz için hazır hale getirilmiştir.

Çalışmanın verilerinin analizi için Python programlama dili kullanılmıştır. Metin ön işleme aşamasından geçirilen veri seti üzerinde konu modellemesi gerçekleştirilmiştir. Konu modellemesi için BERTopic kullanılmıştır.

Dergilerin yıllara göre toplam (hakemli) yayın sayıları ve İngilizce özet durumları Tablo 3.1’de özetlenmiştir. Dergilerin isimlerinin baş harfleri kısaltma olarak kullanılmıştır. “(-)” olarak ifade edilen yıllarda bazı dergilerde İngilizce özet bilgisi yer almamaktadır. Bazı dergilerde ise yayın hayatına farklı yıllarda başladığı için yayın bilgisi bulunmamaktadır.

3.2.1.1. Dergilerin Yıllara Göre Toplam (Hakemli) Yayın Sayıları ve İngilizce Özet Durumları

Tablo 3.1’de dergilerin yıllara göre toplam (hakemli) yayın sayıları ve İngilizce özet durumları yer almaktadır. İngilizce özetlerin seçilmesinin nedeni, bu dildeki veri kümesinin daha geniş, çeşitli ve erişilebilir olması, dil işleme araçlarının bu dile daha iyi uyum sağlaması ve uluslararası akademik etkisinin daha yüksek olması

⁷ ETIS kısaltmasıyla bilinen “Education and Technology in Information Science” dergisi 2022 yılında yayın hayatına başlamış olmasına rağmen, yayın hayatına başladığı ilk yıl içinde herhangi bir sayı yayını bulunmamaktadır. Ayrıca söz konusu derginin 2023 yılında yayınlanan iki sayısında da arşivcilik alanında hakemli bir çalışmaya yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu sebeple ETIS çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Türkçe özetler de değerlendirilebilmekte, ancak bu tür çalışmalarda genellikle daha sınırlı veri ve araçlarla karşılaşılabilir.

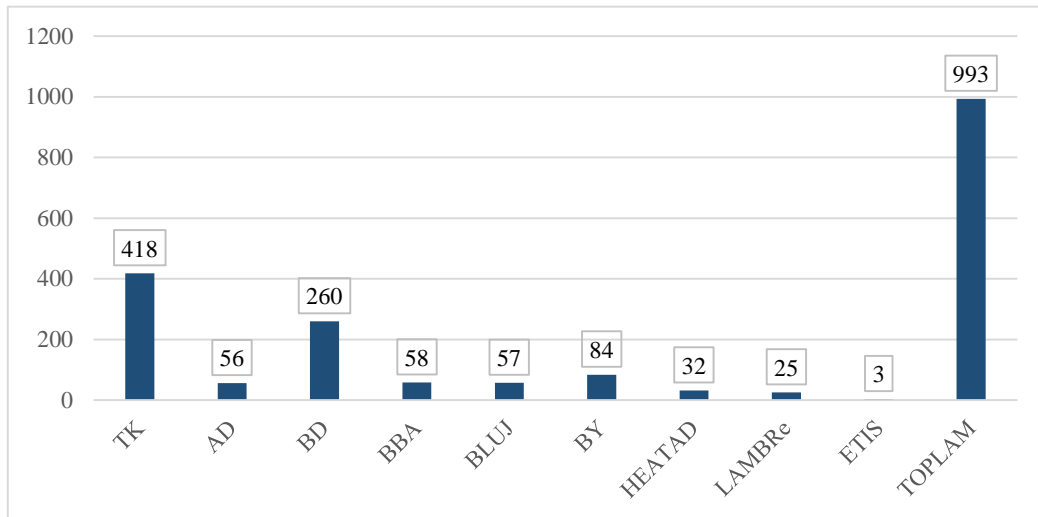
Tablo 3.1: Dergilerin Yıllara Göre Toplam (Hakemli) Yayın Sayıları ve İngilizce Özet Durumları

Yıl	TK	AD	BD	BBA	BLUJ	BY	HEATAD	LAMBRc	ETIS	TOPLAM
1985	7	0	0	0	0	0	0	0	0	7
1986	7	0	0	0	0	0	0	0	0	7
1987	4	0	0	0	0	0	0	0	0	4
1988	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1989	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1990	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1991	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1992	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1993	11	0	0	0	0	0	0	0	0	11
1994	10	0	0	0	0	0	0	0	0	10
1995	20	0	0	0	0	0	0	0	0	20
1996	15	0	0	0	0	0	0	0	0	15
1997	18 (-3)	0	0	0	0	0	0	0	0	18
1998	13	0	0	0	0	0	0	0	0	13
1999	16 (-1)	0	0	0	0	0	0	0	0	16
2000	17	0	10	0	0	0	0	0	0	27
2001	9 (-4)	0	8	0	0	0	0	0	0	17
2002	20 (-3)	0	5	0	0	0	0	0	0	25
2003	7	0	7	0	0	0	0	0	0	14
2004	10	0	10	0	0	0	0	0	0	20
2005	10	0	8	0	0	0	0	0	0	18
2006	6	0	10	0	0	0	0	0	0	16
2007	11	0	8	0	0	0	0	0	0	19
2008	13	0	18	6	0	0	0	0	0	37
2009	19	0	12	0	0	0	0	0	0	31
2010	17	0	17	0	0	0	0	0	0	34
2011	6	0	14	0	0	0	0	0	0	20
2012	15	0	21	0	0	0	0	0	0	36
2013	21	6 (-1)	18	0	4	0	0	0	0	49
2014	12	5 (-1)	16	2	6	0	0	0	0	41
2015	10	0	13	4	9	0	0	0	0	36
2016	21	0	10	4	9	0	0	0	0	44
2017	7	3	7	5	7	0	0	0	0	29
2018	6	2	9	4	0	9	0	0	0	30
2019	8	10	8	8	3	11	6	0	0	54
2020	19	7	9	9	5	11	8	3	0	71
2021	16	12	11	10	5	14	6	8	0	82

2022	19	9	5	4	5	20	6	5	0	73
2023	9	4	6	2	4	19	6	9	3	62
Toplam	429	58	260	58	57	84	32	25	3	1006

Tablo 3.1’de her derginin yıllara göre yayın sayıları ayrı ayrı belirtilmiştir. Toplam 1006 (hakemli) yayının olduğu görülmektedir. Dergilerin (hakemli) yayınlarının İngilizce özet (parantez içi belirtilen değerler) bilgilerine bakıldığında “TK” kısaltmasıyla verilen “Türk Kütüphaneciliği” dergisinin (hakemli) yayınları içerisinde ilk İngilizce özet bilgisine 1985 yılında rastlanmıştır. Ayrıca 1997 (-3), 1999 (-1), 2001 (-4) ve 2002 (-3) yıllarında yayımlanan bazı hakemli yazılarında İngilizce özet bilgisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. “AD” kısaltmasıyla verilen “Arşiv Dünyası” dergisinde de bazı hakemli yazıların 2013 (-1) ve 2014 (-1) yıllarında aynı şekilde İngilizce özet bilgisinin bulunmadığı görülmüştür. AD’sının, yayın hayatına 1999 yılında başladığı bilense de ilk İngilizce özet bilgilerine 2013 yılında rastlanmıştır. Çalışma kapsamında yer alan diğer dergilerin yayın hayatlarına başlangıç yılları ile İngilizce özet bilgilerinin verilmesi uygulamasının aynı yıllar içerisinde gerçekleştiği görülmüştür. Toplam 13 yayında İngilizce özet bilgisinin yer almadığı tespit edilmiştir. Tablo 3.1’in içerisinde yer alan dergilerin toplam İngilizce özetli (hakemli) yayın sayıları şekil 5’te ayrıntılı olarak verilmiştir.

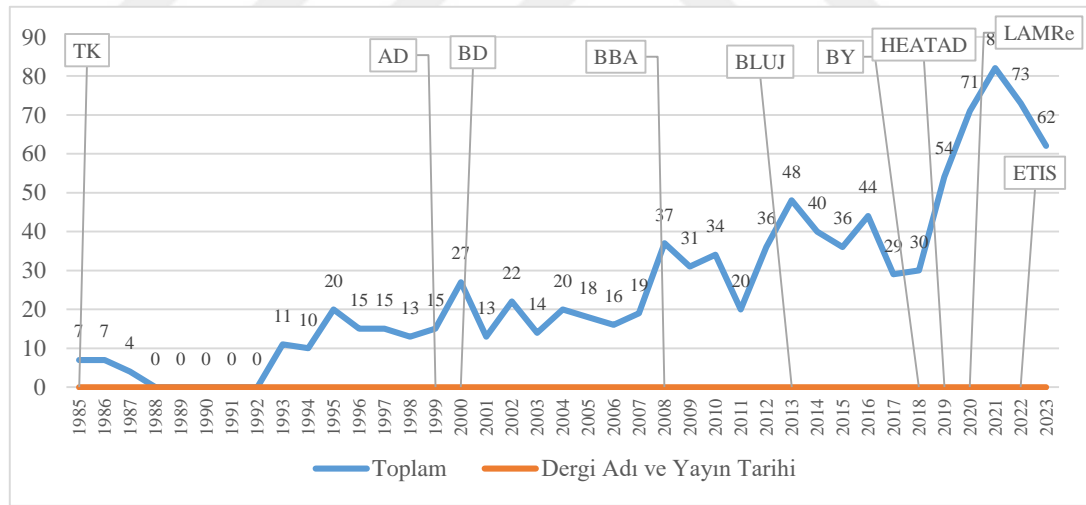
Şekil 5: Dergilerin Toplam İngilizce Özetli (Hakemli) Yayın Sayıları

Şekil 5’te dergilerin toplam İngilizce özetli (ve hakemli) yayın sayıları incelenmiştir. Çalışmanın İngilizce özet veriler üzerinden gerçekleştirilmesinden

dolayı 13 (hakemli) yayın çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu durumda toplam 993 (hakemli) yayının İngilizce özet verilerine ulaşılmıştır. Dergilerin toplam İngilizce özetli (hakemli) yayın sayıları arasındaki farklılıkların nedeni, her bir derginin yayınlandığı yıllar boyunca yayınladığı İngilizce özetli (hakemli) yayın sayısındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Farklı yıllarda ve sayılarda, dergilerin yayın stratejileri, hakemli yayın sayıları ve dil politikaları gibi etkenlerin bu farklılıkları oluşturabildiği düşünülmektedir. Bu nedenle, dergiler arasında toplam İngilizce özetli (hakemli) yayın sayılarında gözle görülür bir varyasyon gözlemlenmektedir. En fazla İngilizce özetli (hakemli) yayın sayısına sahip dergi “TK” kısaltmasıyla verilen “Türk Kütüphaneciliği” (418) dergisi olarak görünürken en az İngilizce özetli (hakemli) yayın sayısına sahip olan dergi, “ETIS” kısaltmasıyla “Education and Technology in Information Science” (3) dergisidir. Yine tablo 4.1’in içerisinde yer alan yıllara göre İngilizce özetli (hakemli) yayın sayıları şekil 6’da ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Şekil 6: Yıllara Göre İngilizce Özetli (Hakemli) Yayın Sayıları

Şekil 6’da yıllara göre İngilizce özetli (hakemli) yayın sayıları incelenmiştir. “TK” kısaltmasıyla verilen “Türk Kütüphaneciliği” dergisi, (hakemli) yayınlar arasında ilk İngilizce özet bilgisine 1985 yılında yer vermiştir. Bu tarihten itibaren çalışma kapsamındaki yayın süreci, 1985 yılında ilk olarak 7 (hakemli) yayın ile başlamış ve zamanla diğer dergilerin de yayın hayatına başlamasıyla birlikte hakemli yayın sayısı artmıştır. Yıllar içerisinde, bu dergiler daha fazla (hakemli) yayın sunarak, bilimsel literatüre önemli katkılarda bulunmuşlardır. “AD” kısaltmasıyla verilen

“Arşiv Dünyası” dergisi 1999 yılında yayın hayatına başlamıştır. Bunu takiben, “BD” kısaltmasıyla verilen “Bilgi Dünyası” dergisi 2000 yılında, “BBA” kısaltmasıyla “Bilgi ve Belge Araştırmaları” dergisi 2008 yılında, “BLUJ” kısaltmasıyla “Journal of Balkan Libraries Union” dergisi 2013 yılında, “BY” kısaltmasıyla “Bilgi Yönetimi” dergisi 2018 yılında, “HEATAD” kısaltmasıyla “Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi” dergisi 2019 yılında, “LAMRe” kısaltmasıyla “Library, Archive and Museum Research Journal” dergisi 2020 yılında ve “ETIS” kısaltmasıyla “Education and Technology in Information Science” dergisi de 2022 yılında yayın hayatına başlamıştır. Bu durumla doğru orantılı olarak yayınlanan (hakemli) yayın sayılarında yıllara göre ağırlıklı olarak artışlar yaşanmıştır. Dergilerin (hakemli) yayın sayılarındaki dalgalanmaların nedenlerinin ise dergilerin yayın politikaları ve stratejileri, makale kabul oranları, dergi yönetimi ve organizasyonu ve bazı kaynak ve finansman sorunları ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3.2’de dergilerin yıllara göre doğrudan arşivcilik mesleği alanı ve çalışma süreçlerine dâhil olan toplam (hakemli) yayın sayıları yer almaktadır.

3.2.1.2. Dergilerin Yıllara Göre Doğrudan Arşivcilik Mesleği Alanı ve Çalışma Süreçlerine Dâhil Olan Toplam (Hakemli) Yayın Sayıları

Tablo 3.2’de her derginin yıllara göre doğrudan arşivcilik mesleği ve çalışma süreçlerine dâhil olan toplam (hakemli) yayın sayıları ayrı ayrı belirtilmiştir. Bu yayınlar belirlenirken, arşivcilik alanına dair “arşiv” (archive), “arşivcilik” (archival), “belge” (record), “belge yönetimi” (record management), “el yazması” (manuscript), “kültürel miras” (cultural heritage), “koruma” (preservation), “elektronik belge yönetimi” (electronic record management), “yayıncılık” (publishing), “dijital miras” (digital heritage) ve “elektronik yayıncılık” (electronic publishing) gibi anahtar kavramlar kullanılmıştır.

Tablo 3.2: Dergilerin Yıllara Göre Doğrudan Arşivcilik Mesleği Alanı ve Çalışma Süreçlerine Dâhil Olan Toplam (Hakemli) Yayın Sayıları

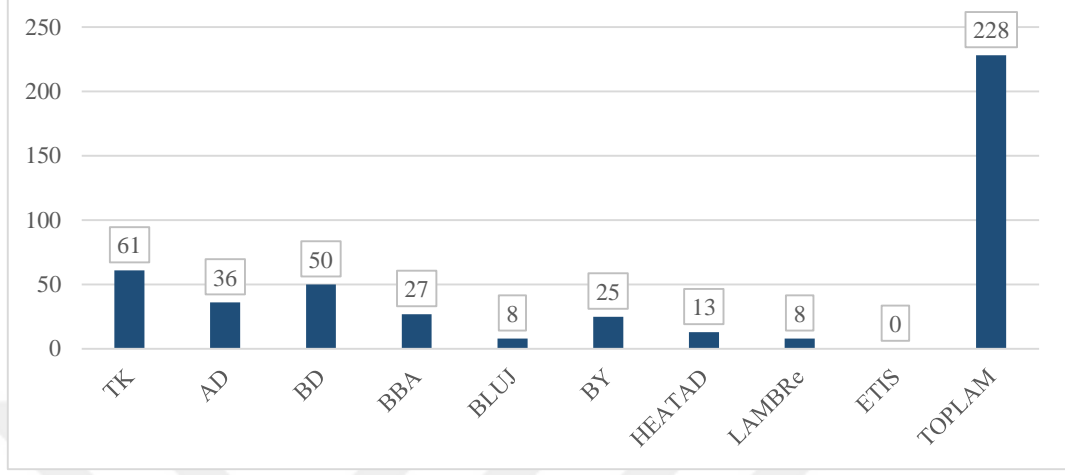
Yıl	TK	AD	BD	BBA	BLUJ	BY	HEATAD	LAMRe	ETIS	TOPLAM
1985	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1986	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1987	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1988	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1989	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

1990	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1991	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1992	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1993	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
1994	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
1995	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
1996	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1997	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
1998	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
1999	4	0	0	0	0	0	0	0	0	4
2000	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
2001	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
2002	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
2003	5	0	0	0	0	0	0	0	0	5
2004	2	0	2	0	0	0	0	0	0	4
2005	3	0	1	0	0	0	0	0	0	4
2006	2	0	3	0	0	0	0	0	0	5
2007	3	0	2	0	0	0	0	0	0	5
2008	4	0	3	2	0	0	0	0	0	9
2009	1	0	2	0	0	0	0	0	0	3
2010	2	0	5	0	0	0	0	0	0	7
2011	0	0	5	0	0	0	0	0	0	5
2012	3	0	6	0	0	0	0	0	0	9
2013	5	4	3	0	1	0	0	0	0	13
2014	1	4	5	0	2	0	0	0	0	12
2015	1	0	2	4	1	0	0	0	0	8
2016	1	0	1	3	0	0	0	0	0	5
2017	0	2	2	1	0	0	0	0	0	5
2018	0	1	2	2	0	4	0	0	0	9
2019	1	6	1	2	1	6	3	0	0	20
2020	2	5	3	5	1	3	2	1	0	22
2021	3	9	0	6	0	4	5	1	0	28
2022	3	4	0	1	2	6	1	2	0	19
2023	3	1	2	1	0	2	2	4	0	15
Toplam	61	36	50	27	8	25	13	8	0	228

Tablo 3.2’de her derginin yıllara göre yayın sayısı ayrı ayrı belirtilmiştir. Tablo 3.1’de genel toplamda 1006 (hakemli) yayının bulunduğu tespit edilmiş fakat 13 yayında İngilizce özet bilgisi bulunmadığı için bu sayı 993 olarak alınmıştır. Tablo 3.2’de ise bu yayın sayısı (993 hakemli yayın) içinde arşivcilik alanına dair İngilizce özet bilgisi bulunan toplam 228 (hakemli) yayının olduğu görülmektedir. “TK” kısaltmasıyla verilen “Türk Kütüphaneciliği” dergisinin (hakemli) yayınlarına

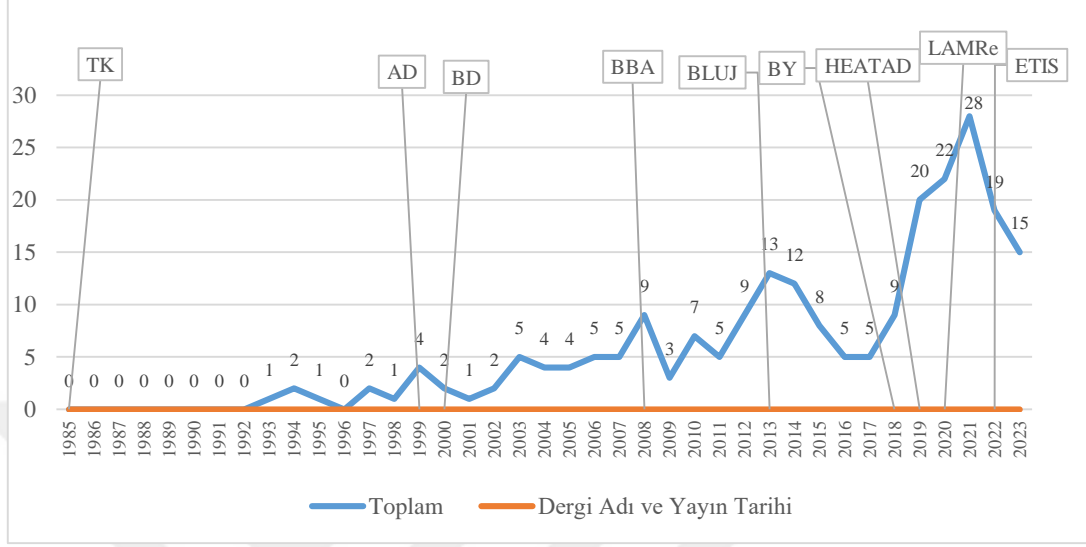
bakıldığında arşivcilik alanına dair ilk çalışmanın 1993 yılı (cilt 7 sayı 1) içerisinde yayınlanmış olduğu görülmektedir. “AD” kısaltmasıyla verilen “Arşiv Dünyası” dergisinde ise (hakemli) yayınlara bakıldığında arşivcilik alanına dair ilk çalışmanın 2013 yılında (sayı 14-15) yayınlandığı tespit edilmiştir. “BD” kısaltmasıyla verilen “Bilgi Dünyası” dergisinin ise yayın hayatına başlama yılı 2000’dir. Fakat arşivcilik alanında ilk (hakemli) yayını 2004 yılında yayınlanmıştır. “BBA” kısaltmasıyla verilen “Bilgi ve Belge Araştırmaları” dergisi ise yayın hayatına başlangıç yılı olan 2008 yılı ile beraber arşivcilik alanında ilk (hakemli) yayını yapmıştır. “BLUJ” kısaltmasıyla incelediğimiz “Journal of Balkan Libraries Union” dergisi ise aynı şekilde yayın hayatına başlangıç yılı olan 2013 yılı itibariyle arşivcilik alanında ilk (hakemli) yayını ortaya koymuştur. “BY” kısaltmasıyla incelediğimiz “Bilgi Yönetimi” dergisi, “HEATAD” kısaltmasıyla incelediğimiz “Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi” ve “LAMRe” kısaltmasıyla anılan “Library, Archive and Museum Research Journal” dergilerinin, yayın hayatlarına başladıkları yıllarla doğru orantılı olarak, arşivcilik alanında ilk (hakemli) yayınlarını sundukları gözlemlenmiştir. Bu durum, her üç derginin de arşivcilik alanında bilimsel katkı sağlamaya başladıkları dönemlerle paralel bir gelişim süreci geçirdiğini göstermektedir. “ETIS” kısaltmasıyla verilen “Education and Technology in Information Science” dergisi ise 2022 yılında yayın hayatına başlamış olmasına rağmen, bu yıl içinde herhangi bir yayını bulunmamaktadır. Ayrıca 2023 yılında yayınlanan iki sayısında da arşivcilik alanında hakemli bir çalışmaya yer verilmediği tespit edilmiştir. Tablo 3.2’nin içerisinde yer alan doğrudan arşivcilik mesleği alanı ve çalışma süreçlerine dâhil olan dergilerin toplam (hakemli) yayın sayıları şekil 7’de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Şekil 7: Doğrudan Arşivcilik Mesleği Alanı ve Çalışma Süreçlerine Dâhil Olan Dergilerin Toplam (Hakemli) Yayın Sayıları

Şekil 7’de doğrudan arşivcilik mesleği alanı ve çalışma süreçlerine dâhil olan dergilerin toplam (hakemli) yayın sayılarının 228 olduğu görünmektedir. En fazla doğrudan arşivcilik mesleği alanı ve çalışma süreçlerine dair toplam (hakemli) yayın sayısına sahip olan dergi “TK” kısaltmasıyla verilen “Türk Kütüphaneciliği” (61) dergisi olarak görünürken doğrudan arşivcilik mesleği alanı ve çalışma süreçlerine dair hiç (hakemli) yayını bulunmayan dergi, “ETIS” kısaltmasıyla verilen “Education and Technology in Information Science” (0) dergisinin olduğu görünmektedir. ETIS’in kurulum yılı (2022) itibarıyla 2023 yılı da dâhil olmak üzere doğrudan arşivcilik mesleği alanı ve çalışma süreçlerine dair bir (hakemli) yayını bulunmadığı bilinmektedir. Yine tablo 3.2’nin içerisinde yer alan yıllara göre doğrudan arşivcilik mesleği alanı ve çalışma süreçlerine dâhil olan (hakemli) yayın sayıları şekil 6’da ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Şekil 8’de yıllara göre doğrudan arşivcilik mesleği alanı ve çalışma süreçlerine dâhil olan hakemli yayın sayıları incelenmiştir.

Şekil 8: Yıllara Göre Doğrudan Arşivcilik Mesleği Alanı ve Çalışma Süreçlerine Dâhil Olan (Hakemli) Yayın Sayıları

Şekil 8’de “TK” kısaltmasıyla bilinen “Türk Kütüphaneciliği” dergisi, 1985 yılında İngilizce özet bilgisine yer vermiş olsa da, doğrudan arşivcilik alanında ilk hakemli yayını 1993 yılında (1) yapmıştır. “AD” kısaltmasıyla verilen “Arşiv Dünyası” dergisi, arşivcilik alanına dair ilk hakemli çalışmasını 2013 yılında sunmuştur. “BD” kısaltmasıyla verilen “Bilgi Dünyası” dergisi, arşivcilik alanındaki ilk hakemli yayını 2004 yılında yayınlamıştır. “BBA” kısaltmasıyla verilen “Bilgi ve Belge Araştırmaları” dergisi, yayın hayatına başladığı 2008 yılında arşivcilik konularında ilk hakemli yayınlarını sunmuştur. “BLUJ” kısaltmasıyla verilen “Journal of Balkan Libraries Union” dergisi de 2013 yılında arşivcilik alanında ilk hakemli yayını yapmıştır. “BY” kısaltmasıyla verilen “Bilgi Yönetimi” dergisi, “HEATAD” kısaltmasıyla verilen “Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi” ve “LAMRe” kısaltmasıyla verilen “Library, Archive and Museum Research Journal” dergileri, yayın hayatlarına başladıkları yıllarla paralel olarak arşivcilik alanında ilk hakemli yayınlarını gerçekleştirmiştir. Bu bilgi, söz konusu dergilerin arşivcilik alanında bilimsel katkılar sağlamaya başladıkları dönemlerle uyumlu bir gelişim sürecine işaret etmektedir. Buna karşın, “ETIS” kısaltmasıyla verilen “Education and Technology in Information Science” dergisi 2022 yılında yayın hayatına başlamış olmasına rağmen, bu yıl içinde arşivcilik konularında hakemli yayın yapmamıştır ve 2023 yılında yayınlanan iki sayısında da arşivcilik alanında hakemli bir çalışmaya yer

verilmediği gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda, çalışma kapsamındaki yayın sayılarında yıllara göre bazı artış ve düşüş eğilimleri bulunduğu görünmektedir. Arşivcilik alanında en çok yayının yapıldığı yıl 28 yayın ile 2021 yılı iken hiç yayın yapılmayan yılların ise 1985-1992 yılları arası ve 1996 yılı olduğu tespit edilmiştir. Arşivcilik alanındaki yayın sayılarındaki artış ve düşüşlerin, dergi yayın politikalarından akademik ilgiye, finansal desteklerden sektörel gelişmelere kadar birçok faktörden etkilenebileceğini söylemek mümkündür.

3.2.1.3. Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki En Sık Konular

Konu sayısının belirlenmesi, derlemin boyutu ve içeriği ile sınırlı olup, sınırsız bir şekilde artış gösterememektedir. Konu başlıklarını belirlerken, derlemin bağlamına ve tutarlılığına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, kelimeler arasındaki yakınlık ve uzaklık birimlerinin yeniden düzenlenmesi, kümelerin ölçüklerinin küçültülmesi ve ilişkili ifadelerin farklı kümelerde gruplanması gibi adımlar göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışmada kullanılan UMAP ve HDBSCAN algoritma yapılarına bakıldığında aşağıdaki şekilde bir tablo tespit edilebilir:

```
umap_model = UMAP(n_neighbors=5, n_components=2, min_dist=0.1,
metric='cosine', random_state=123).
```

n_neighbors=5: Bu parametre, veri noktaları arasındaki komşuluk ilişkilerini belirlemektedir. Tez özetleri gibi daha küçük ve belirli metin kümesi üzerinde çalışırken, 5 komşu kullanmak, lokal yapıları daha iyi temsil etmeyi sağlamaktadır.

n_components=2: Veriyi iki boyuta indirgemektedir. Bu durum verilerin görselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır.

min_dist=0.1: Noktalar arasındaki minimum mesafeyi tanımlamaktadır. Küçük bir değer, veri noktalarının daha sıkı kümelenmesini sağlamaktadır.

metric='cosine': Cosine benzerliği metriğini kullanma metin verilerinde benzerlik ölçümünde etkili bir yöntemdir.

random_state=123: Sonuçların yeniden üretilebilirliğini sağlamak için kullanılmaktadır. Aynı parametrelerle çalışıldığında, her seferinde aynı sonuçları almak için kullanılmaktadır.

```
hdbscan_model = HDBSCAN(min_cluster_size=5, metric='euclidean',
cluster_selection_method='eom', prediction_data=True).
```

min_cluster_size=5: Bir kümenin minimum boyutunu belirlemek için kullanılmaktadır. Küçük bir değer, daha fazla sayıda ancak daha küçük kümelerin oluşturulmasını sağlamaktadır. Bu durumda da daha ince ayrımlı kümeler ortaya çıkmaktadır.

metric= 'euclidean': Bu metrik, veri noktaları arasındaki mesafeyi hesaplamak için kullanılan Euclidean (Öklidyen) uzaklık metriğidir.

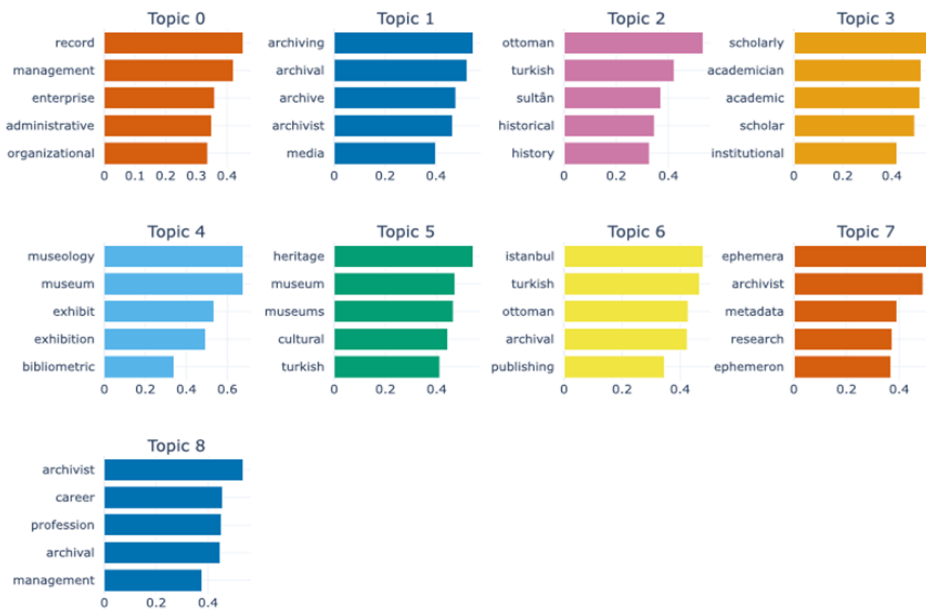
cluster_selection_method= 'eom': Küme seçim yöntemi olarak “excess of mass” (kütle fazlası) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, daha yoğun kümeleri seçmek için kullanılmaktadır.

prediction_data=True: Modelin tahmin verilerini saklamasını sağlamaktadır. Bu durumda da gelecekte veri üzerinde tahminler yapılması mümkün kılınmaktadır.

Bu doğrultuda, parametreler değiştirilerek konu sayıları artırılabilen veya azaltılabilmektedir. Ancak daha fazla küme sayısının oluşturulması, metnin genel bağlamından koparak yalnızca etkileşimli kümeler üzerinde yoğunlaşan bir kümeleme yapısına yol açabilmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada belirlenen dokuz konu sayısının, metnin anlamlılığını keşfetmek açısından yeterli olduğu düşünülmektedir.

Şekil 9’da çalışmada ortaya çıkan en sık kullanılan dokuz konu başlığı ele alınmıştır.

Şekil 9: Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki En Sık Konular

BERTopic modellemesi sonucunda elde edilen dokuz farklı konu, Şekil 9’da görselleştirilmiştir. Görselleştirme önce, model tarafından, konu numarası “-1” olarak işaretlenen ve gürültülü veya anlamlı olmayan konuları temsil eden başlık çıkartılmıştır. Ayrıca her bir konu, o konuya özgü anahtar terimler (keywords) ve bu terimlerin konu içindeki ağırlıklarıyla temsil edilmiştir. Terimlerin ağırlıkları 0 ile 0.4 arasında değişmekte olup, daha yüksek ağırlık, terimin o konu için daha belirleyici olduğunu göstermekte ve en etkin konuları ortaya koymaktadır.

Analiz edilen metin koleksiyonunda, “*Record Management*” (*Belge Yönetimi*) ve “*Organizational*” (*Örgütsel*) konularının daha sık ele alındığı görülmüştür. Bu durum, belge yönetimi ve örgütsel yapılarla ilgili tartışmaların geniş bir yer kapladığını ve bu konuların araştırma alanında belirgin bir önem taşıdığını göstermektedir. Diğer yandan, “*Archivist Career*” (*Arşivci Kariyeri*) ve “*Profession*” (*Meslek*) konularına yönelik tartışmalar ise nispeten daha az yer bulmuştur. Özellikle *Konu 0 (Belge Yönetimi)*, en yüksek frekanslı konu olarak öne çıkarken, *Konu 8 (Arşivci Kariyeri)* en düşük frekanslı konumda bulunmaktadır. Bu, arşivcilik mesleği ve kariyer gelişimi gibi konuların daha az ele alındığını ve bu alanların araştırma literatüründe daha sınırlı bir yer bulduğunu göstermektedir.

“Record” (belge), “management” (yönetim), “enterprise” (kurumsal), “administrative” (idari) ve “organizational” (örgütsel) gibi terimlerle karakterize edilen *Konu 0*, genel olarak belge yönetimi, kurumsal yönetim, idari ve örgütsel süreçlerle ilgili konuları kapsamaktadır. Bu konular büyük ölçüde bilgi yönetimi, belge yönetimi, idari işlemler ve örgütsel yapılar ile ilgili stratejileri ve uygulamaları gibi temaları kapsamaktadır. Bu tür bir konu arşivcilikte;

- Belgelerin etkili bir şekilde yönetilmesi ve saklanması konularının işlendiğini,
- Kurumsal arşivler ve veri yönetimi ile örgütlerde bilgi yönetimi konularının ele alındığını,
- Arşivcilik uygulamalarının düzenlenmesi ve uygulanmasında idari ve yönetsel uygulamaların kritik rol oynadığını,
- Belge ve arşiv yönetimi süreçlerinde yapay zekâ uygulamalarının kullanılmasını,

- Yönetim stratejileri ise arşivlerin, belgelerin korunması ve erişime sunulmasının sağlanması aşamasında önemli olduğunu göstermektedir.

“Archiving” (arşivleme), “archival” (arşivcilik), “archive” (arşiv), “archivist” (arşivci) ve “media” (medya) terimlerinin öne çıktığı *Konu 1* arşivleme süreci, arşivcilik bilimi, arşivler, arşiv uzmanları ve medya ve bilgi yayıncılığı ile ilgili bilgiler içermektedir. Bu tür bir konu arşivcilikte;

- Belgelerin nasıl arşivlendiği, saklandığı ve yönetildiği ile ilgili yöntem ve süreçler,
- Arşivcilik alanındaki akademik çalışmalar ve teorik yaklaşımlar,
- Arşivlerde belge türleri,
- Arşivcilik pratikleri,
- Arşivler ve yapay zekâ,
- Arşivlerin fiziksel ve elektronik olarak düzenlenmesi, korunması ve erişime sunulması,
- Arşiv uzmanlarının görev ve sorumluluklarının tanımlanması ve bu görev ve sorumlulukların bilgi yönetimindeki rolü ile ilgili bilgiler vermektedir.

“Ottoman” (Osmanlı), “Turkish” (Türk), “sultan” (sultan) ve “historical” (tarihi) ve “history” (tarih) terimleriyle temsil edilen *Konu 2*, Osmanlı İmparatorluğu’nun tarihi ve kültürel bakımdan incelenmesi, Türk tarihi ve kültürel mirası, sultanlar ve yönetim anlayışları, tarihsel olaylar ve dönemler ve tarihi araştırmalar ve belgeler ile ilgili bilgiler vermektedir. Bu tür bir konu arşivcilikte;

- Osmanlı İmparatorluğu’nda arşivsel uygulama ve pratikler,
- Osmanlıca diplomatik ve belge türleri,
- Tarih araştırmaları, kültürel analizler ve tarihi belgeler,
- Tarihsel olaylar, kişilikler ve kültürel etkilerin anlaşılması için önemli bilgiler vermektedir.

“Scholarly” (akademik araştırmalar ve yayınlar), “academician” (akademik kurumlar ve araştırma) “academic” (bilimsel toplantılar ve konferanslar), “scholar” (bilimsel ve akademik yayıncılık) ve “institutional” (kurumsal arşivler) terimlerinin baskın olduğu *Konu 3*, akademik çalışmalar, araştırma kurumları ve bilimsel yayıncılık gibi alanları kapsamaktadır. Bu tür bir konu arşivcilikte;

- Araştırmacılar tarafından yazılan bilimsel makalelerin arşivcilik ve bilgi yönetimi alanındaki araştırmalar için önemini,
- Akademik ve araştırma kurumları, arşivlerin ve bilgi yönetiminin düzenlenmesinde ve yürütülmesinde oynadığı rolleri (bilimsel araştırmalar için çeşitli arşiv materyaline sağladığı erişim hizmeti),
- Kurumsal arşivlerin kendi tarihi ve önemli belgelerini arşivleme süreçleri,
- Arşivcilik tarihi konusunda yapılan bilimsel çalışmaları ve bu çalışmaların analizleri,
- Akademik ve bilimsel yayınların arşivcilik pratiğinde önemli bir yer tutması ile ilgili bilgiler vermektedir.

“Museology” (müzecilik), “museum” (müze), “exhibit” (sergi ve sergileme) ve “bibliometric” (bibliyometrik) terimleriyle tanımlanan *Konu 4*, müzelerin arşivleri, sergi ve arşiv yönetimi, müzecilik çalışmaları ve bu alanlardaki bilimsel ölçümlmeleri ele almaktadır. Bu tür bir konu arşivcilikte;

- Müzelerin koleksiyonlarının detayları ve sergi materyalinin arşivlenmesi,
- Sergi düzenleme ve yönetimi,
- Müzelerde bilgi hizmetleri,
- Şehir müzeleri ve şehir arşivleri,
- Müzecilik ve arşivcilik alanındaki yayın ve araştırmaların bibliyometrik analizleri ile ilgili bilgileri vermektedir.

“Heritage” (kültürel miras), “museum” (müze), “cultural” (kültürel) ve “Turkish” (Türk) terimlerinin öne çıktığı *Konu 5* ise kültürel mirasın korunması ve arşivcilik, müzelerin rolü, müzelerde arşiv yönetimi ve kültürel değerlerin aktarılması gibi temaları içermektedir. Bu tür bir konu arşivcilikte;

- Arşivlerin kültürel ve tarihi materyali saklamak ve korumak için kullandıkları yöntemleri,
- Müzelerin koleksiyonlarını arşivlemesinin, müzecilik ve arşivcilik arasındaki bağlantıyı oluşturması,
- Kültürel miras okuryazarlığı,
- Kültürel miras turizmi ve arşivler,
- Arşiv belgelerinde kültürel miras öğeleri,

- Türkiye'nin kültürel mirası, tarihi belgeleri ve materyalinin arşivlenmesi ve korunması konusundaki önemini vurgulamaktadır.

“İstanbul” (İstanbul), “Turkish” (Türk), “Ottoman” (Osmanlı), “archival” (arşivcilik) ve “publishing” (yayıncılık) terimleriyle karakterize edilen *Konu 6*, İstanbul'un tarihi, kültürel ve sosyal yönleri, Türk kültürü ve tarihi, Osmanlı dönemi belgeleri ve arşivi, arşivcilik ile yayıncılık faaliyetleri arasındaki bağlantıları ele almaktadır. Bu tür bir konu arşivcilikte;

- İstanbul'un hem Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi hem de Türkiye Cumhuriyeti döneminin önemli bir kültür merkezi olduğunu belirtmekte ve şehirde bulunan arşivlerin bu dönemlere ait tarihi belgeleri içerdiğini vurgulamaktadır.
- Arşiv binalarında risklere yönelik koruma faaliyetlerini belirtmektedir.
- İstanbul'daki belediyelerde dijital süreklilik (dijital belgeler) uygulamalarını ele almaktadır.
- Arşiv materyalinin yayına hazırlanması ve yayınlanması, tarihi belgelerin ilgilileriyle paylaşılmasını sağlamaktadır. Arşivcilik ve yayıncılık arasındaki bu bağlantı, tarihi belgelerin erişilebilirliği ve araştırma potansiyelini artırmaktadır.

“Ephemera” (efemera), “archivist” (arşivci), “metadata” (metadata) ve “research” (araştırma) terimlerinin belirleyici olduğu *Konu 7*, efemera ve arşivcilik, metadata ve arşiv yönetimi, araştırma ve efemera gibi konuları kapsamaktadır. Bu tür bir konu arşivcilikte;

- Efemeranın arşivcilikte tarihi ve kültürel değeri,
- Bilgi kaynağı olarak efemera ve türleri,
- Metadatanın, arşiv belgelerinin içeri ve yapısının tanımlanması için kullanılması ve böylece belgelerin aranılabilirliği ve erişilebilirliğinin artırılması,
- Araştırmacıların efemera belgelerini kullanarak tarihi olaylar, sosyal değişimler ve kültürel dinamikler hakkında bilgilenmeleri,
- Efemera materyalinin doğru bir şekilde arşivlenmesi ve kültürel ve tarihi değerlerinin nasıl korunması gerektiği konularında bilgiler vermektedir.

Son olarak, “Archivist” (arşivci), “career” (kariyer), “profession” (meslek), “archival” (arşivsel) ve “management” (yönetim) terimleriyle temsil edilen *Konu 8* ise arşivcinin rolü ve görevleri, arşivcilik mesleğinin pratikleri ve teorileri, kariyer yolları, meslekî gelişim ve arşiv yönetimi gibi temaları içermektedir. Bu tür bir konu arşivcilikte;

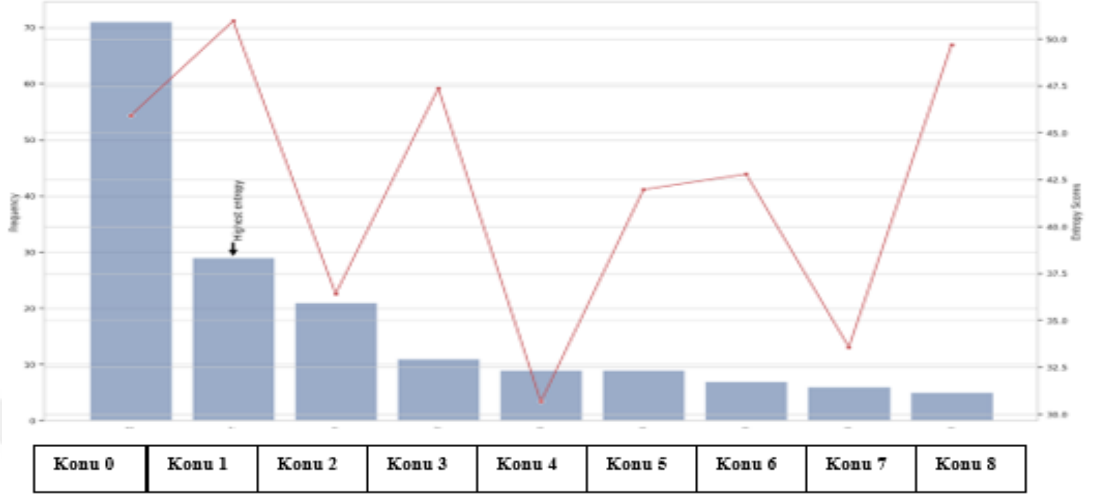
- Arşivcilerin kariyer geliştirme ve meslekî ilerleme yollarının önemini, arşivcilik kariyerinin nasıl inşa edildiğini ve meslekî başarı faktörlerini,
- Arşivcilik mesleğinin kapsamını, standartlarını ve etik kurallarını,
- Arşivcilikte kullanılan yöntemleri, teorileri ve uygulamaları,
- Türkiye’de bilgi ve belge yönetimi bölümleri ders programlarının arşivcilik ve belge yönetimi açısından değerlendirilmesini,
- Devlet arşivlerinde tanıtım ve eğitim faaliyetlerini,
- Arşivlerin nasıl yönetildiği ve organizasyonun nasıl yapıldığı konularını kapsamaktadır.

Bu analiz, incelenen metin koleksiyonunda çeşitli konuların ele alındığını göstermektedir. Kurumsal yönetim ve örgütsel yapılarından Osmanlı tarihine, kültürel mirastan akademik çalışmalara, müzecilikten arşivciliğe kadar geniş bir yelpazede konuların mevcut olduğu görülmektedir. Her bir konu başlığı altında belirlenen anahtar terimler, o konunun özünü ve kapsamını daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Bu tür bir konu analizi, ilgili alanlardaki araştırmaların hangi temalara odaklandığını ve bu temaların nasıl birbiriyle ilişkilendirildiğini görsel ve nicel olarak ortaya koyarak gelecekteki araştırmalar için önemli bir yol haritası sunmaktadır.

3.2.1.4. Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konuların Sıklık ve Entropi Değerleri

Şekil 10’da konu modellemesi sonrası derlemdeki konuların sıklık ve entropi değerleri yer almaktadır.

Şekil 10: Konu Modellemesi Sonrası Derlemdaki Konuların Sıklık ve Entropi Değerleri

Konu 0: record, management, enterprise, administrative, organizational, institution, crms, manage, application, document
Konu 1: archiving, archival, archive, archivist, media, technology, document, information, journal, researcher
Konu 2: ottoman, turkish, sultan, historical, history, empire, archives, archival, institution, archive
Konu 3: scholarly, academician, academic, scholar, institutional, repository, archival, research, archive, study
Konu 4: museology, museum, exhibit, exhibition, bibliometric, architecture, art, educational, library, research
Konu 5: heritage, museum, museums, cultural, turkish, tourism, historical, turkey, tourist, preservation
Konu 6: istanbul, turkish, ottoman, archival, publishing, historical, manuscript, history, bibliography, publish
Konu 7: ephemera, archivist, metadata, research, ephemeron, cataloging, librarian, curator, literature, museum
Konu 8: archivist, career, profession, archival, management, education, competency, institutional, graduate, curriculum

Şekil 10’da BERTopic modellemesi sonucunda elde edilen dokuz farklı konu, hem sıklıkları hem de entropi değerleri ile birlikte analiz edilmiştir. Konu çeşitliliği ve karmaşıklığı açısından dikkat çekici bir tablo ortaya çıkmaktadır. En sık karşılaşılan *Konu 0* (n=71), 45.92’lik bir entropi değeriyle, “record” (belge), “management” (yönetim), “enterprise” (kurumsal), “administrative” (idari), ve “organizational” (örgütsel) gibi terimlerle karakterize edilmiştir; bu da bilgi yönetimi, belge yönetimi, idari işlemler ve örgütsel yapıları ile ilgili stratejileri ve uygulamaları kapsadığını göstermektedir.

Entropi değeri, bir konunun ne kadar çeşitlilik ve karmaşıklık içerdiğini gösteren önemli bir metriktir. Yüksek entropi değeri, konunun daha geniş bir yelpazede farklı alt temaları ve kavramları içerdiğini, dolayısıyla daha heterojen bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Düşük entropi değeri ise konunun daha dar bir çerçevede, belirli bir

tema veya kavram etrafında yoğunlaştığını ve daha homojen bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

Bu çalışmada, en yüksek entropi değerine sahip *Konu 1* (50.96), -29 kez tekrarlanan bir konu olarak- “archiving” (arşivleme), “archival” (arşivcilik), “archive” (arşiv), “archivist” (arşivci) ve “media” (medya) terimleriyle öne çıkarak, arşivleme süreci, arşivcilik bilimi, arşivler arşiv uzmanları ve medya ve bilgi yayıncılığı gibi konulara odaklanmaktadır. *Konu 1*'in en yüksek entropiye sahip olması, arşivcilik alanındaki tartışmaların farklı yöntemler, teknolojiler, materyal türleri ve etik sorunlar gibi çeşitli alt temaları içerdiğini göstermektedir. Bu durum, arşivcilik konusunun karmaşık ve çok yönlü (disiplinler arası) bir alan olduğuna işaret etmektedir.

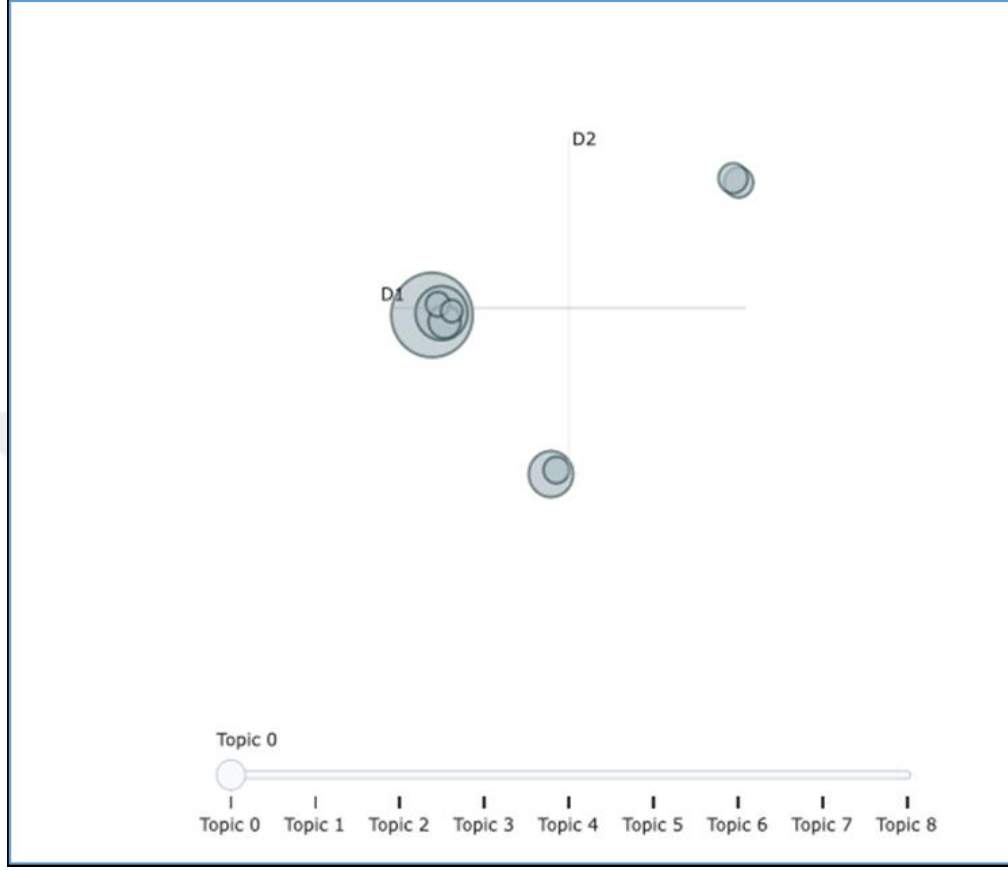
Diğer yandan, daha düşük frekanslı konular da dikkate değer entropi değerlerine sahip olabilir. Örneğin, sadece 5 kez tekrarlanan *Konu 8* (49.69), “archivist” (arşivci), “career” (kariyer), “profession” (meslek), “archival” (arşivsel) ve “management” (yönetim) terimleriyle temsil edilen ve arşivcilik mesleği, kariyer yolları, meslekî gelişim ve arşiv yönetimi gibi temaları içeren konu, daha sık görülen bazı konulardan daha yüksek bir karmaşıklık ve çeşitlilik sergilemektedir. Bu durum, arşivcilik mesleğiyle ilgili tartışmaların, daha az sıklıkta ele alınmasına rağmen, eğitim, beceriler (yetenekler), etik ilkeler, kariyer fırsatları ve yönetsel sorumluluklar gibi farklı boyutları ve perspektifleri içeren zengin bir içeriğe sahip olduğunu göstermektedir.

Benzer şekilde, 11 kez tekrarlanan *Konu 3* (47.37), “scholarly” (akademik araştırmalar ve yayınlar), “academician” (akademik kurumlar ve araştırma) “academic” (bilimsel toplantılar ve konferanslar), “scholar” (bilimsel ve akademik yayıncılık) ve “institutional” (kurumsal arşivler) terimleriyle karakterize edilen bir konudur. Akademik araştırmalar, Osmanlı'da üretilen belge türlerinin tasnif edilmesi, düzenlenmesi, korunması gibi işlemleri ve bilimsel tarihin korunması gibi alanları kapsayan konu da frekansına kıyasla yüksek bir karmaşıklık seviyesine işaret etmektedir. Bu durum, Osmanlı dönemindeki belge yönetiminin, arşivlemenin ve bilimsel araştırmanın ne denli kapsamlı ve detaylı olduğunu da vurgulamaktadır.

3.2.1.5. Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konular Arası Uzaklık Haritası

Şekil 11'de konu modellemesi sonrası derlemdeki konular arası uzaklık haritası incelenmiştir.

Şekil 11: Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konular Arası Uzaklık Haritası

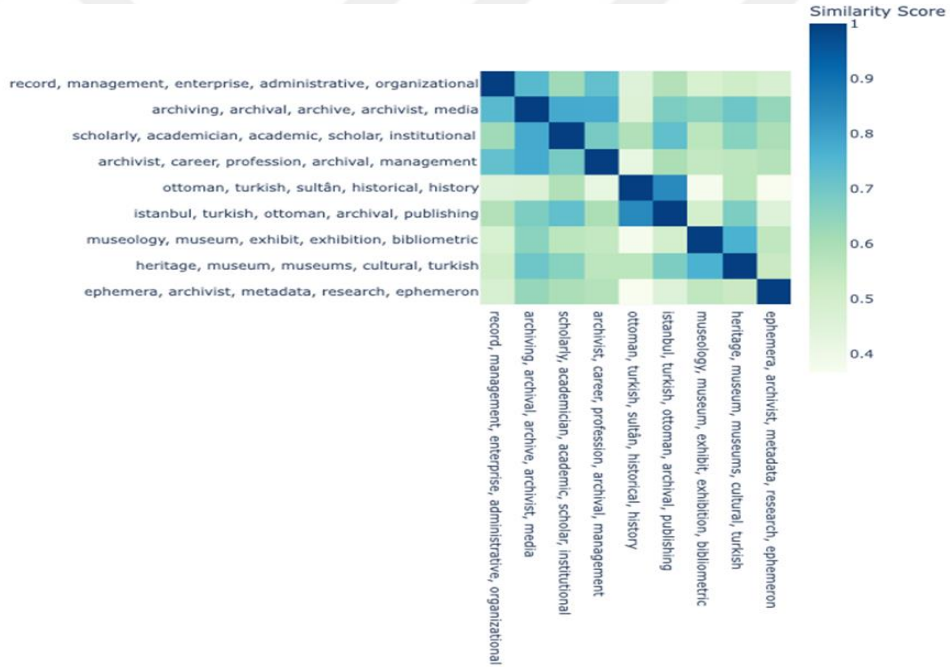
Şekil 11’de, modelleme sonucunda elde edilen dokuz farklı konu arasındaki ilişkiler, görselleştirilmiş konu uzaklık haritası üzerinden analiz edildiğinde bazı önemli çıkarımlar elde edilmiştir. Haritada, *Konu 0 (Belge Yönetimi)*, *Konu 3 (Akademik Araştırmalar ve Yayınlar)* ve *Konu 4 (Müzecilik)* tarafından oluşturulan merkezi bir küme dikkat çekmektedir. Bu kümelenme, bu konuların içeriklerinde bir miktar örtüşme olduğunu ve muhtemelen bibliyometrik araştırmalar, kurumsal yönetim uygulamaları ve belge yönetimi gibi ortak temalar etrafında şekillendiğini göstermektedir. *Konu 2 (Osmanlı İmparatorluğu Tarihi)* ve *Konu 8 (Arşivci Kariyer)* merkezi kümeden ve birbirlerinden uzak konumlanmışlardır. Bu da, bu konuların tematik odaklarının diğerlerinden daha farklı olduğunu gösterir. *Konu 2*’nin izolasyonu, Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili tarihsel veya kültürel yönlere özel bir odaklanma olduğunu, *Konu 8*’in uzaklığı ise arşivlemenin meslekî yönlerine bir vurgu yapıldığını düşündürmektedir. Kalan konular (1, 5, 6 ve 7) merkezi küme etrafına

dağılmış olup, temel temalarla orta düzeyde ilişkiler ve kendi aralarında değişen derecelerde örtüşmeler sergilemektedirler. Bu dağılım, bu konuların birbiriyle ve merkezi temalarla kısmî bağlantılar kurduğunu, ancak aynı zamanda kendilerine özgü yönleri de barındırdığını göstermektedir.

3.2.1.6. Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konular Arası Benzerlik Matrisi

Şekil 12’de konu modellemesi sonrası derlemdeki konular arası benzerlik matrisi ortaya koyulmuştur.

Şekil 12: Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konular Arası Benzerlik Matrisi

Şekil 12, konu modellemesi sonucunda elde edilen konular arasındaki anlamsal benzerlikleri gösteren bir benzerlik matrisidir. Matristeki renk yoğunluğu, iki konu arasındaki benzerlik skorunu temsil etmekte olup, daha koyu renkler daha yüksek benzerliği işaret eder. Matris detaylıca incelendiğinde, bazı konuların, diğerlerine göre daha yakın anlamsal ilişkilere sahip olduğu görülmektedir.

Özellikle, *Konu 0 (Belge Yönetimi)* ile *Konu 1 (Arşivleme)* arasında yüksek bir benzerlik göze çarpmaktadır. Bu durum, her iki konunun da bilgi ve belge yönetimi süreçleriyle yakından ilişkili olduğunu göstermekte, bu iki alanın birbiriyle kesişen uygulama ve teorilere sahip olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde, *Konu 4*

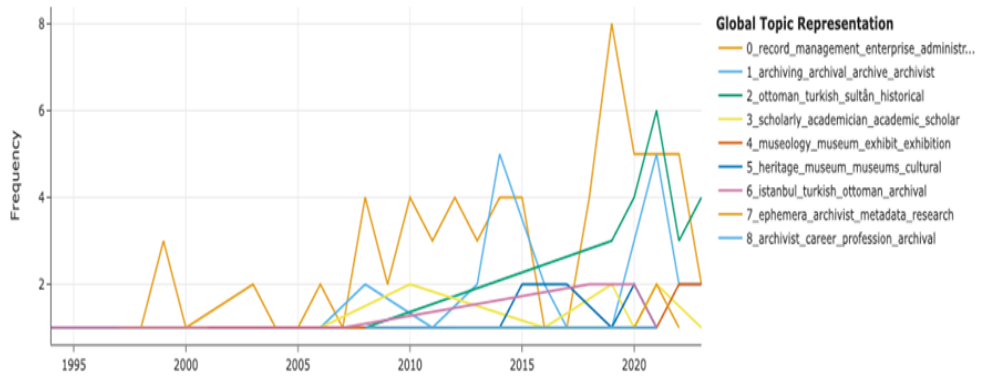
(Müzecilik) ve *Konu 5 (Kültürel Miras)* konuları da anlamsal olarak birbirine yakın konumlanmıştır; bu da, müzelerin kültürel mirasın korunması ve sergilenmesindeki kritik rollerini vurgulamaktadır.

Diğer taraftan, bazı konular diğerlerinden daha belirgin şekilde ayrılmaktadır. Örneğin, *Konu 2 (Osmanlı İmparatorluğu Tarihi)* diğer konularla göreceli olarak daha düşük benzerlik skorlarına sahip olup, bu konunun tarihsel ve kültürel bir bağlama yoğun olarak odaklandığını göstermektedir. Bu, Osmanlı İmparatorluğu'nun özgün tarihini ve kültürel yönlerini diğer daha genel veya modern konularla karşılaştırıldığında daha az ortak noktaya sahip olduğunu işaret etmektedir. Aynı şekilde, *Konu 8 (Arşivci Kariyer)* de benzer şekilde diğer konulardan ayrılmakta ve arşivcilik mesleğinin eğitim, kariyer yolları ve profesyonel pratiği gibi kendine özgü yönlerine vurgu yapmaktadır.

3.2.1.7. Yıllara Göre Konuların Sıklık Dağılımları

Şekil 13'te yıllara göre konuların sıklık dağılımları verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre 1995-2023 yılları arasında elde edilen konuların dağılımı ve derlemde yer alan tematik eğilimlerin zaman içindeki değişimleri ve dönüşüm süreçleri ortaya koyulmuştur.

Şekil 13: Yıllara Göre Konuların Sıklık Dağılımları

Şekil 13, analiz sonucunda elde edilen konuların 1995-2023 yılları arasındaki dağılımını, incelenen derlemdeki tematik eğilimlerin zaman içindeki değişimini ve dönüşümünü gözler önüne sermektedir. Bu dönemsel değişim, bazı konuların giderek artan bir ilgiyle ön plana çıkarken, diğerlerinin ise zaman içinde daha az dikkat çektiği

dinamik bir yapı ortaya koymaktadır. Özellikle, *Konu 0 (Belge Yönetimi)*, 2015 yılı itibarıyla belirgin bir yükseliş trendi göstermiş, kurumsal yönetim, belge yönetimi ve idari ve örgütsel süreçler gibi alanlardaki önemin giderek arttığını vurgulamıştır. Bu trend, bilgi ve belge yönetimi teknolojilerindeki yeniliklerin ve dijital dönüşümün etkisiyle açıklanabilir. Günümüzde bilgiye erişim ve paylaşımının hız kazandığı bir dönemde, kurumsal verilerin etkin yönetimi ve korunması, örgütler için stratejik bir öneme sahiptir. *Konu 1 (Arşivleme)* ve *Konu 3 (Akademik Araştırmalar ve Yayınlar)*, zaman dilimi boyunca görece istikrarlı bir varlık göstererek, arşivleme uygulamalarına ve akademik çerçevedeki ilgiye yönelik sürekliliği temsil etmiştir. Bu durum, arşivlemenin bilgi ve kültürel mirasın korunmasındaki devamlı önemi ile bilimsel araştırmaların toplumda sürdürülen önemli bir yer tuttuğunu yansıtmaktadır. Özellikle *Konu 3 (Akademik Araştırmalar ve Yayınlar)*, 2010 ve 2015 yılları arasında artış göstermiş olduğunu, bu dönemde akademik yayınların ve bilimsel araştırmaların özellikle tanındığını ve desteklendiğini göstermektedir. *Konu 2 (Osmanlı İmparatorluğu Tarihi)*, özellikle 2000 yılı civarında bir zirveye ulaşmış, daha sonraki yıllarda ise görece bir düşüş yaşamıştır. Bu, Osmanlı tarihi ile ilgili araştırmaların azalması veya tarihsel odak noktasının değişimi olabileceğini düşündürülebilir. Yani belirli zaman dilimleri içerisinde değişen ilgi alanlarının veya bakış açılarının yansıtıldığı çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu konunun hala ilgi çektiği, fakat belki de farklı disiplinlerarası yaklaşımlar veya daha spesifik alt temalarla ele alındığı görülebilir.

Konu 4 (Müzecilik), son yıllarda hafif bir artış göstermiş, müzelerin toplumdaki rolü ve kültürel mirasın korunmasındaki artan farkındalığı işaret etmiştir. Aynı zamanda, *Konu 5 (Kültürel Miras)*, 2010 civarında bir zirveye ulaştıktan sonra, son yıllarda tekrar yükselişe geçmiş, kültürel mirasın korunması ve kültürel değerlerin aktarılması konusundaki artan önemini göstermiştir. Bu durum, müzeler, sergiler ve müzecilik çalışmaları ile ilgili olan bu konuların toplumdaki ve akademideki yerinin giderek daha fazla tanındığını ifade etmektedir. Diğer yandan, *Konu 6 (İstanbul)*, *Konu 7 (Efemera)* ve *Konu 8 (Arşivci Kariyer)* daha sınırlı bir varlık göstermiştir. Bu konular sırasıyla İstanbul'un tarihi, kültürel zenginliği ve İstanbul'daki arşivcilik faaliyetleri, efemeraların korunması ve arşivlenmesi ve arşivcilerin kariyer gelişimi gibi daha spesifik alanlarda odaklanmış ve belirli dönemlerde artan farkındalık göstermiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Araştırma, 1985-2023 yılları arasını kapsayan süre zarfında hakemli makalelerin (makalelerin yayın yılı, türü, yayınlandığı yer ve özetleri gibi) tanımlayıcı unsurlarını analiz ederek, arşivcilik alanındaki mevcut eğilimleri analiz edilerek belirlenmiş. bu alandaki araştırma boşluklarını ortaya koymuştur ve gelecekteki araştırma eğilimleri konusunda öngöründe bulunulmuştur. Metin madenciliği teknikleri ve Python programlama dili kullanılarak yapılan analizlerde BERTopic algoritmasıyla tema ve konu modellenmesi yapılmıştır. Bulgular “Konu Dağılımı ve Tematik Eğilimler”, “Konular Arasındaki İlişkiler” ve “Dönemsel Eğilimler” çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Yukarıda ele alınan yöntemlerin uygulanması sonucunda elde edilen bulgular çalışmanın hipotezlerini doğrular niteliktedir. Dolayısıyla bu hipotezler doğrultusunda;

- Meslekî, teknolojik, bilimsel, hukuki, ekonomik vb. alanlarda görülen değişime rağmen arşiv teorisinde ve uygulamalarında bazı temel kavramlar değişmemektedir.
- 1985-2023 yılları arasında yayınlanan hakemli yazılarda, dönemsel olarak teknolojik gelişmeler ve meslekî eğilimler doğrultusunda belirgin konu eğilimleri ve değişiklikler olduğu belirlenmiştir.
- Dönemlerin konusal açıdan belirgin farklılıkları olduğu saptanmıştır.
- Sürecin yayın eğilimleri geleceğe yönelik öngöründe bulunmayı ve araştırma eğilimleri konusunda perspektif belirlemeyi mümkün kıldığı ortaya çıkartılmıştır.

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri için günümüz araştırma konuları ve teknolojilerinin önemi büyük olup, bu durum arşivcilik alanında yayın yapan dergilerde kendini göstermektedir. Ancak, bu alandaki gelişmelerin etkili bir şekilde değerlendirilmediği ve arşivcilik alanındaki akademisyenler ile sahada çalışan arşivciler tarafından yeterince yorumlanmadığı gözlemlenmektedir (Güler ve Keskin, 2020: 5).

Arşivcilik alanında çalışan akademisyenler ve sahada çalışan arşivcilerin alandaki gelişmeleri yeterince değerlendirmedikleri düşüncesi birkaç açıdan ele alınabilir: Bu sebepler şu şekilde açıklanabilir:

- Arşivcilik dergileri genellikle geleneksel konuları ve yöntemleri ele alırken, yeni teknolojilere dair makaleler ve tartışmalar sınırlı kalabilmektedir.
- Dergilerin yayın politikalarının, yenilikçi ve teknoloji odaklı makaleleri teşvik edici olması önemlidir.
- Dergilerde yazan ve hakemlik yapan akademisyenlerin teknolojiye olan ilgisi ve bilgisi sınırlı olabilmektedir.
- Alan içinde yenilikçi teknolojilere dair eğitim programlarının düzenlenmesi gerekli ve önemlidir.
- Yeni araştırma alanlarını teşvik etmek ve desteklemek için araştırma destekleri sağlanmalıdır.
- Ayrıca teknolojik gelişmeler ve yeniliklere karşı adaptasyon zorlukları ve meslekî iş yükü gibi çeşitli sebeplerde bu duruma örnek verilebilir.

Sonuç olarak, arşivcilik alanında günümüz teknolojilerinin ve araştırma konularının, örneğin yapay zekâ ve makine öğrenmesi teknolojilerinin arşivleme süreçlerinde kullanımı, sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojileri, çevresel sürdürülebilirlik uygulamaları, enerji verimliliği ve malzeme seçimi gibi konuların yeterince değerlendirilmemesi, bu alandaki profesyonellerin ve akademisyenlerin bilgi birikimini ve etkinliğini sınırlayabilmektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi, arşivcilik pratiğinin ve literatürünün modernleşmesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Konu Dağılımları ve Tematik Eğilimler

Çalışmanın sonuçları mevcut konu dağılımlarını ve tematik eğilimleri şu şekilde ortaya koymaktadır:

Konu 0 (Belge Yönetimi), kurumsal yönetim ve örgütsel yapılarla ilgili terimlerle tanımlanan en sık karşılaşılan konu olmuştur. Bu konunun yüksek bir frekansta bulunmasına rağmen, orta düzeyde karmaşıklık ve çeşitlilik göstermesi, konunun geniş bir çerçevede ele alındığını ancak alt temaların daha dar bir odakla sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konular, etkili bilgi yönetimi ve belge yönetimi uygulamaları aracılığıyla idari ve örgütsel süreçlerin nasıl optimize edileceğine dair bir çerçevede

sunmaktadır. Bu bağlamda, belgelerin doğru yönetiminin, kurumsal verimliliği artıracığı, organizasyonların daha etkili ve düzenli bir şekilde işleyişini sağlayacağı saptanmıştır. Bu nedenle *Konu 0*, arşivcilikte temel konuları ve uygulamaları kapsamaktadır.

Konu 1 (Arşivleme), arşivleme ve arşiv materyalinin korunmasına odaklanmış ve yüksek bir entropi değeri (50.96) göstermiştir. Bu durum, arşivcilik uygulamalarının birçok farklı yönü ve kavramıyla zengin bir içerik sunduğunu ve dolayısıyla yüksek karmaşıklığa sahip olduğunu işaret etmektedir. Bu konular arşivleme sürecini, arşivcilik alanının temel unsurlarını, tarihi belgelerin sınıflandırılmasını ve erişimini ortaya koymaktadır. Bu nedenle *Konu 1*, özellikle arşivlerin yönetimi, korunması ve erişimi ile ilgili farklı yönleri içerirken arşivcilik pratiği ve teorisinin geniş bir perspektifini sunmaktadır.

Konu 2 (Osmanlı İmparatorluğu Tarihi), özellikle 2000 yıllarında zirve yapmış ancak sonrasında bir düşüş göstermiştir. Bu durum, 1984'te kurulan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün, Osmanlı arşivi ve dokümantasyon alanında önemli bir canlanma sağladığı, dönemin başbakanının arşiv meselesini öncelikli konular arasında görmesinin ise Osmanlı tarihi araştırmalarında ve bu konudaki yayınlarda önemli bir gelişme sağladığı düşüncesiyle ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla bu dönemde Osmanlı tarihiyle ilgili araştırmaların yeniden şekillendiği ve araştırma yoğunluğunda ciddi gelişmeler meydana geldiği belirlenmiştir. Araştırma yoğunluğundaki bu düşüş, Osmanlı tarihi üzerine yapılan çalışmaların azalması veya tarihsel odak noktalarının değişmesiyle açıklanabilmektedir. Bununla birlikte, bu konunun hala ilgi çekici olduğu, ancak belki de farklı disiplinlerarası yaklaşımlar veya daha spesifik alt temalarla ele alındığı anlaşılmaktadır. Genel olarak Osmanlı tarihi ile ilgili araştırmaların azalmasının söz konusu olduğu veya konuya yaklaşımın değiştiği saptanmıştır. Bu nedenle *Konu 2*, Osmanlı dönemi ve Türk tarihine dair belgeler, arşivlerin temel materyali ve yönetimi, arşivsel uygulama ve pratikler, Osmanlı diplomatiği ve belge türleri, bu belgelerin korunması, düzenlenmesi, dijitalleştirilmesi ve erişime sunulması noktasında arşivcilik uygulamalarının merkezinde yer almaktadır.

Konu 3 (Akademik Araştırmalar ve Yayınlar), özellikle 2010 ve 2015 yılları arasında artış göstermiştir. Bu dönemde akademik yayınların ve bilimsel

araştırmaların 6neminin tanındığı ve desteklendiği d6ř6nçesi ortaya 7ıkılmaktadır. Bu bağlamda bilimsel yayınların arşıvcılık ve bilgi y6netimi alanındaki araştırmalar i7in 6nemi, kurumların bilimsel araştırmalar i7in arşiv materyaline sağladığı erişim hizmeti ve bilimsel yayınların arşıvcılık uygulamaları ve pratiğinde 6nemli bir yer tuttuğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Konu 3, bilimsel yayınlar ve konferans bildirileri gibi araştırmaların yayınlanması, akademik bilgiye erişimin sağlanması ve bilimsel tarihin korunması a7ısından akademik araştırmaların ve yayınların 6nemini ortaya koymaktadır. Ayrıca T6rk arşıvcılık tarihi 6zerine yapılan akademik 7alışmalar ve bilimsel araştırmalar, arşiv alanında yayıncılık faaliyetlerinin 6nemi, kurumların kendi belgelerini nasıl y6nettiği, arşıvcılık pratiğinin bir par7ası olarak değerlendirilmektedir.

Konu 4 (M6zecilik) ve Konu 5 (K6lt6rel Miras), son yıllarda artış g6stermiştir. M6zelerin toplumdaki rol6ne ve k6lt6rel mirasın korunmasına y6nelik artan ilgi bu konuların 6nemini vurgulamaktadır. Bu nedenle *Konu 4*, m6zeler, sergi d6zenleme, m6ze ve 6ren yerleri ziyaret7i sayıları, m6zelerde yapay zekâ, m6zecilik uygulamaları ve bibliyometrik analizler gibi konuları kapsamaktadır. M6zeler koleksiyonlarını ve sergilerini arşivleme ve y6netme a7ısından arşıvcılık uygulamaları ile benzerlik g6stermektedir. Yine bu nedenle *Konu 5*, m6zelerdeki arşivleme ve k6lt6rel mirasın korunması ile doğrudan bağlantılıdır. Arşıvcılık a7ısından, k6lt6rel mirasın ve m6ze koleksiyonlarının korunması ve y6netilmesi, k6lt6rel miras koleksiyonları, yazmaların dijitalleştirilmesi, arşiv belgelerinde k6lt6rel miras 6geleri 6nemlidir. Dolayısıyla m6zelerde bilgi hizmetleri, şehir m6zeleri ve m6ze arşivleri, bilgi kurumu olarak m6ze, k6lt6rel bellek kurumlarında dijitalleştirme 7alışmaları, k6lt6rel miras okuryazarlığı, k6lt6rel miras turizmi ve arşivler, dijital koruma ve dijital arşivler, k6lt6rel miras ve dijital i7erik y6netimi konularının arşıvcılık bakımından ele alındığı saptanmıştır.

Konu 6 (İstanbul), Konu 7 (Efemera) ve Konu 8 (Arşıvci Kariyer), arşıvcilikle ilgili yayınlar bakımından daha sınırlı bir varlık g6stermiş ve belirli d6nemlerde artan farkındalıklar sergilemiştir. Bu nedenle *Konu 6*, İstanbul'daki arşıvcılık faaliyetleri, arşiv binalarında risklere y6nelik koruma faaliyetleri, Osmanlı d6neminde arşiv 7alışmaları İstanbul şehremanetinde arşiv uygulamaları 6rneği, İstanbul'daki belediyelerde dijital s6reklilik uygulamalarını ve arşiv y6netimi konularını

kapsamaktadır. Bu başlık, tarihî ve kültürel bağlamda arşiv çalışmalarını ve uygulamalarını içermektedir. *Konu 7*, arşivcilik açısından efemera ile ilgilidir; efemera türleri, efemera koleksiyonları ve metadatanın rolü, efemeraların kataloglanması, el yazması belgelerin korunması, sayısallaştırılması-dijitalleştirilmesi ve erişilebilirliği konularını kapsamaktadır. *Konu 8*, kamu kurumları arşivlerinde personel ve kurum koşullarını, arşiv ve arşivcilik eğitimini, arşivcilerin sahip olması gereken yetkinlikler ve rollerini, devlet arşivlerinde yürütülen tanıtım ve eğitim faaliyetlerini, Türkiye'deki bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin ders programlarını arşivcilik ve belge yönetimi açısından değerlendirmeyi, arşivcilerin kariyer gelişimini ve arşivcilik mesleğinin standartları ile yönetim uygulamalarının önemini kapsamaktadır.

Konular Arası İlişkiler

Çalışmanın bulguları arasında olan 9 konu arasındaki ilişkilere yönelik tespit edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

Konu 0 (Belge Yönetimi), *Konu 3 (Akademik Araştırmalar ve Yayınlar)* ve *Konu 4 (Müzecilik)* arasındaki yakın ilişkileri ortaya koyduğu belirlenmiştir. Bu kümelenme, bu konuların araştırma, kurumsal uygulamalar, bilgi hizmetleri ve bilgi yönetimi gibi benzer temalar etrafında şekillendiğini ve bu alanların birbirleriyle örtüşen veya destekleyici ilişkiler içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konuların ortak bir tematik alanı paylaştığı ve birbirleriyle ilişkili olduğu saptanmıştır.

Konu 1 (Arşivcilik), *Konu 5 (Kültürel Miras)* ve *Konu 7 (Efemera)* konularının merkezi kümeye kısmî yakınlık gösterdiği ve orta düzeyde örtüştüğü belirlenmiştir. Bu kümeleme arşivcilik ve arşivleme süreçleri, müzeler, kültürel miras ve efemera gibi alanlarla belirli örtüşmelerin olduğunu göstermektedir. Daha çok kısmî ilişkilerin sunulduğu ve daha dar ve spesifik temaların bulunduğu tespit edilmiştir.

Konu 2 (Osmanlı İmparatorluğu Tarihi), *Konu 6 (İstanbul)* ve *Konu 8 (Arşivci Kariyer)* konularının diğer temalardan daha bağımsız ve belirgin şekilde konumlandığı belirlenmiştir. Bu kümeleme, konuların Osmanlı tarihi, İstanbul ve arşivcilik faaliyetleri ve arşivcilik mesleğinin statüsüyle ilgili alanlarda daha bağımsız ve kendi içinde özel bir odaklanma olduğunu göstermektedir. Diğer temalardan farklı olarak daha özel ve geniş bir perspektif ortaya koyulduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 6'daki benzerlik matrisinde, *Konu 0 (Belge Yönetimi)* ve *Konu 1 (Arşivleme)*, *Konu 4 (Müzecilik)* ve *Konu 5 (Kültürel Miras)* yüksek benzerlik skorları göstermektedir. *Konu 0* ve *Konu 1*'in belge yönetimi ve arşivcilik uygulamalarına dair ortak teorilere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu benzerlik, her iki alanın da kesişen kavramlar içerdiğini göstermektedir. *Konu 4* ve *Konu 5*'in müzeler ve kültürel miras ile ilgili konular arasında anlamlı bir örtüşme gösterdiği saptanmıştır. Bu benzerlik, konuların kültürel mirası koruma ve sergileme bağlamında benzer temalar etrafında şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Konu 2 (Osmanlı İmparatorluğu Tarihi) ve *Konu 8 (Arşivci Kariyer)* düşük benzerlik skorları göstermektedir. *Konu 2*'nin, Osmanlı İmparatorluğu'nda arşivcilik pratikleri, Osmanlı diplomatiği, bu dönemde üretilen belge türleri ve arşiv çalışmaları bağlamına yoğun bir şekilde odaklandığı tespit edilmiştir. Osmanlı tarihinde arşivcilik pratikleri ile ilgili araştırmalar, diğer daha genel veya modern konularla karşılaştırıldığında, daha az örtüşme ve ortak nokta sunduğu belirlenmiştir. *Konu 8*'in diğer konulardan daha belirgin şekilde ayrıldığı ve meslekî pratiğe, eğitim ve kariyer yollarına dair kendine özgü yönler vurgu yaptığı saptanmıştır.

Konu 3 (Akademik Araştırmalar ve Yayınlar), *Konu 6 (İstanbul)* ve *Konu 7 (Efemera)* orta düzeyde benzerlik skorları göstermekte ve kendi aralarında değişen derecelerde örtüşmeler ortaya koyduğu belirlenmiştir. Bu konuların, belirli temalar etrafında örgütlenmiş olup hem merkezi temalarla hem de birbirleriyle kısmî bağlantılar kurduğu saptanmıştır.

Sonuç olarak bu benzerlik ve ayrışma skorları, konular arasındaki ilişkileri ve tematik örtüşmeleri ortaya koymakta, aynı zamanda belirgin farklılıkları da vurgulamaktadır.

Dönemsel Eğilimler

Tez çalışması, 1995-2023 yılları arasındaki tematik eğilimlerin zaman içerisindeki değişiminden elde edilen sonuçları aşağıdaki şekilde gösterdiği tespit edilmiştir:

Konu 0 (Belge Yönetimi)'nin, 2015 yılından itibaren belirgin bir yükseliş trendi gösterdiği tespit edilmiştir. Bu yükseliş, kurumsal yönetim, belge yönetimi ve idari süreçlerin önemini vurgulamaktadır. Bilgiye hızlı erişim ve paylaşımın önem

kazandığı bir dönemde, kurumsal verilerin yönetimi ve korunmasının stratejik bir öneme sahip olduğu belirlenmiştir. Dijital dönüşüm ve bilgi teknolojilerindeki yeniliklerin bu trendi desteklediği tespit edilmiştir.

Konu 1 (Arşivleme) ve *Konu 3 (Akademik Çalışmalar)* ise istikrarlı bir şekilde ilgi görmeye devam ettiği saptanmıştır. Bu durum arşivleme ve akademik çalışmaların sürekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır. Arşivleme, bilgi ve kültürel mirasın korunmasında sürekli bir önem taşıırken, akademik araştırmalar ve yayınlar da toplumda önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle *Konu 3*'ün, 2010 ve 2015 yılları arasında artış göstererek, arşivcilik alanında akademik yayınların ve bilimsel araştırmaların sayısının arttığını ve desteklendiğini ortaya koyduğu tespit edilmiştir.

Konu 2 (Osmanlı İmparatorluğu Tarihi) hakkında yapılan araştırmaların 2000 yılı civarında zirveye ulaştığı, ardından bir düşüş eğilimi gösterdiği belirlenmiştir. Bu durum, Osmanlı'da arşivcilik çalışmaları ile ilgili araştırmaların zaman içerisinde değişiklik gösterdiğini veya tarihsel odakların değiştiğini ortaya koymaktadır. Ancak bu konunun hala ilgi çekici olmaya devam ettiği ve farklı disiplinlerarası yaklaşımlar veya daha spesifik alt temalarla ele alındığı belirlenmiştir.

Konu 5'in (Kültürel Miras), 2010 civarında zirve yaptıktan sonra bir düşüş eğilimine girdiği ve son yıllarda yeniden yükselişe geçtiği belirlenmiştir. Bu durumun, kültürel mirasın korunması ve kültürel değerlerin aktarılmasına yönelik artan önemi gösterdiği saptanmıştır.

Konu 4'ün (Müzecilik), son yıllarda hafif bir artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bu artış, müzelerin kültürel miras üzerindeki rolünü ve kültürel mirasın korunmasındaki artan farkındalığı ortaya koymuştur.

Konu 6'nın (İstanbul) İstanbul'daki arşivcilik faaliyetleri, arşiv binalarında koruma çalışmaları ve belediyelerde dijital süreklilik uygulamaları ile ilgili konularda belirli dönemlerde artan bir farkındalık göstermiş olduğu tespit edilmiştir.

Konu 7 (Efemera), efemeraların bir bilgi kaynağı olarak ele alınması, korunması ve arşivlenmesi üzerine odaklanmış olduğu tespit edilmiştir. Konunun belirli dönemlerde artan bir ilgi gösterdiği saptanmıştır.

Konu 8'in (Arşivci Kariyer), arşivcilik mesleğinin kariyer gelişimi gibi daha spesifik alanlara odaklanmış olduğu belirlenmiştir. Konunun belirli dönemlerde artan bir farkındalık göstermiş olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Bu analiz, Türkiye'deki bilgi ve belge yönetimi alanında yayınlanan bilimsel makalelerdeki ana temaların ve konu eğilimlerinin geniş bir yelpazede dağılım gösterdiğini ve nasıl bir değişim seyrine sahip olduğuna işaret etmiştir. Konu modellemesi ve benzerlik matrisleri, arşivcilik mesleği ve uygulama süreçlerinde öne çıkan konuları ve bu konular arasındaki ilişkileri detaylı bir şekilde ortaya koymuştur. Analizler, arşivcilik alanındaki araştırma boşluklarını ve gelecekteki çalışmalar için hangi temaların ön plana çıkarılabileceğini belirlemede önemli bilgiler sunmaktadır.

Sonuçlar, bilimsel yayınların konu dağılımını ve bu durumun arşivcilik alanındaki araştırma eğilimleri üzerinde ne gibi değişiklikler yarattığını göstermektedir. Ayrıca elde edilen bulgular, arşivcilik alanında hangi konuların daha fazla ilgi gördüğünü, hangi alanlarda daha fazla çalışma yapıldığını ve hangi konuların daha fazla araştırma gerektirdiğini belirlemede yardımcı olacak nitelikte sonuçlar ortaya koymaktadır.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda, arşivcilik alanında üzerine araştırma yapılmamış veya daha fazla araştırma yapılması gereken konuların belirlenmesi, gelecekteki çalışmalar için bir yol haritası oluşturulmasına olanak sağlamaktadır. Yine bu çalışma, arşivcilik mesleğinin uygulama süreçlerinde yaşanan yeniliklerin anlaşılmasına ve bu alandaki disiplinlerarası etkileşimlerin gözlemlenmesine katkıda bulunarak hem akademik hem de profesyonel topluluklar için değerli bilgiler sunmaktadır. Bu bulgular doğrultusunda gelecekteki araştırmaların yeni araştırma eğilimlerine sahip olması, yeni konulara yönelmesi, yeni araştırma konularının keşfedilmesi; dolayısıyla arşivcilik teorisi ve pratiği temel alanlarına daha fazla yenilik getirmesi beklenmektedir.

Öneriler

Elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıda verilen altı temel madde ve onbir alt alan kapsamında önerilerde bulunmak mümkündür.

1) Araştırma Alanlarını Genişletme:

Arşivci Kariyeri ve Meslek Konuları: Çalışma, arşivci kariyeri ve meslek konularının daha az ele alındığını göstermektedir. Bu alanların daha fazla araştırılmasının arşivcilik mesleğinin gelişimine daha fazla katkıda bulunacağı

düşünölmektedir. Arşivci kariyer gelişimi, eğitim ihtiyaçları ve meslek içindeki yenilikler üzerine yapılan çalışmalar teşvik edici olabilir.

Osmanlı İmparatorluğu Tarihi ve Efemera Konuları: Osmanlı'da arşivcilik çalışmalarına ilişkin daha fazla disiplinlerarası çalışma yapılarak, özellikle dijital arşivler ve kültürel miras perspektifinden yenilikçi yaklaşımlar geliştirilebilir. Efemera üzerine daha fazla araştırma yapılabilir, özellikle dijitalleştirilmiş efemeraların yönetimi ve korunması konularına odaklanılabilir.

2) Yeni Temalar ve Alt Temalar Üzerine Çalışmalar:

Yapay Zekâ Destekli Bilgi Erişimi: Araştırmaların yapay zekâ ve makine öğrenmesi uygulamalarının bilgi erişimi ve belge yönetimindeki rolü üzerine acilen yoğunlaştırılmalıdır. Özellikle arşivcilik alanında doğal dil işleme (NLP) ve bilgi çıkarımı teknikleri kullanılarak belgelerin otomatik olarak sınıflandırılması ve özetlenmesi gibi uygulamalar geliştirilmelidir.

Kültürel ve Tarihsel Konular: Osmanlı tarihi ve müzecilik konularındaki ilgi, bu alanlardaki araştırma boşluklarını ve fırsatları ortaya koymaktadır. Bu konular üzerine arşivcilik alanıyla ilgili daha detaylı ve disiplinlerarası çalışmalar yapılması, arşivcilik alanında tarihsel ve kültürel mirasın korunmasına yönelik yeni yaklaşımlar geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Sanal ve Artırılmış Gerçeklik ile Müzecilik ve Eğitim Konuları: Sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojilerinin müzecilik ve arşivcilik uygulamalarında ve eğitimde nasıl kullanılabileceği üzerine kapsamlı çalışmalar yapılabilir. Bu tekniğin kullanıldığı arşiv belgeleriyle öğretim konusu üzerine yoğunlaşılması hem belgelerin korunması ve arşivlerin oluşturulması konusuna ciddi bir destek sağlayabilir hem de gelecekteki nitelikli meslektaş sayısının artırılmasına yardımcı olacaktır.

Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlikte Arşivlerin Rolü Konuları: Arşivleme ve müzeciliğin çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine katkısı ve stratejileri üzerine kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

3) Gelecekte Daha Fazla Öne Çıkabilecek Çalışma Konuları:

Dijital dönüşüm ve bilgi teknolojilerindeki yeniliklerin etkisiyle kurumsal yönetim ve belge yönetimi süreçlerinin stratejik önemi giderek artmaktadır. Bilgiye hızlı erişim ve paylaşımın önemi, bu alandaki yeniliklerin ve uygulamaların

gelişmesini destekleyecektir. Bilgi güvenliği, veri yönetimi ve yapay zekâ destekli bilgi sistemleri üzerine odaklanması güçlendirilebilir.

Arşivleme, bilgi ve kültürel mirasın korunmasında temel bir rol oynamaya devam ederken, akademik araştırmalar ve yayınlar da toplumsal ve bilimsel açıdan önem taşımaktadır. Arşivleme süreçlerinde dijital arşivleme ve büyük veri yönetimi gibi konuların öne çıkması beklenebilir. Akademik çalışmalar ise yeni araştırma alanları ve disiplinlerarası yaklaşımlar geliştirebilir.

Kültürel mirasın korunması ve kültürel değerlerin aktarılması konusunda artan bir farkındalık söz konusudur. Kültürel mirasın dijitalleştirilmesi ve sanal müzeler, sanal arşivler gibi yenilikçi yöntemlerle korunması üzerine çalışmalar artabilir.

Müzelerin kültürel mirasın korunmasındaki rolü giderek daha fazla tanınmaktadır. Müze yönetiminde dijitalleşme, eğitim programları ve ziyaretçi deneyimlerini iyileştirme konuları ön plana çıkabilir.

4) Yayınların Zaman İçindeki Değişimlerine Duyarlılık:

Dönemsel Eğilimlerin İzlenmesi: Çalışmada belirli dönemlerdeki tematik eğilimlerin değişimi tespit edilmiştir. Araştırmacılar, dönemsel eğilimlerin ne şekilde değiştiğini ve hangi konuların artış veya azalış gösterdiğini analiz ederek, arşivcilik alanındaki güncel ihtiyaçları ve gelecekteki yönelimleri daha iyi kavrayabileceklerdir.

5) İnterdisipliner Yaklaşımlar:

Disiplinlerarası Çalışmalar: Belge yönetimi, arşivcilik ve müzecilik gibi alanlar arasında daha fazla disiplinlerarası araştırma teşvik edilmelidir. Bu durum, farklı alanlardan gelen bilgilerin birleşmesiyle zenginleştirilmiş bakış açıları ve çözümler sunabilir.

6) Kariyer Gelişimi ve Eğitim Programları:

Eğitim ve Profesyonel Gelişim: Arşivcilik mesleğinin geleceği açısından, eğitim programlarının ve profesyonel gelişim fırsatlarının artırılması önemlidir. Eğitim kurumları, arşivcilik alanındaki yenilikleri ve gereksinimleri göz önünde bulundurarak, müfredatlarını güncelleyebilir ve meslek içi eğitimleri destekleyebilir.

Kullanıcı Eğitim ve Bilinçlendirme: Kullanıcıların yeni teknolojiler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak için eğitim programları ve rehberler geliştirilmelidir.

Bu öneriler, arşivcilik alanındaki mevcut eğilimlerin belirlenmesini ve bu alandaki araştırma boşluklarının ortaya konmasını hedefleyerek, araştırma ve

uygulamaların daha ileriye taşınmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, arşivcilik alanında daha kapsamlı ve derinlemesine bilgi üretiminin sağlanması için geliştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abu Hamde, Mohammad: “Kurumsal Belgelere (Metin Verilerine) Metin Madenciliği Tekniği ile Erişimin Değerlendirilmesi: Türk Özel Sektörüne Yönelik Bir İnceleme” (Doktora Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Abuzayed, Abeer ve Al-Khalifa, Hend: “BERT For Arabic Topic Modeling: An Experimental Study on BERTopic Technique” **Procedia Computer Science**, 189, 2021, s. 191–194. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2021.05.096>
- Adobe: “Hakkında”. (Çevrimiçi) <https://www.adobe.com/tr/acrobat/about-adobe-pdf.html> 5 Mart 2024
- Ağır, Ahmet: “Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığı ve Bir Model Çalışması” (Yüksek Lisans Tezi”, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- Akbulut, Müge: “Bilgi Erişimde İlgi Sıralamalarının Artırımı Olarak Geliştirilmesi” (Doktora Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.
- Akbulut, Müge ve Tonta, Yaşar: “İlgi Sıralamalarının Artırımı Olarak Geliştirilmesi: Pennant Erişimle Desteklenen Yeni Bir Yöntem Önerisi”, **Türk Kütüphaneciliği**, 36/2, 2022, s. 169-203. <https://doi.org/10.24146/tk.1062751>
- Akdoğan, Zeynep ve Özdemirci, Fahrettin: “The Process of Institutionalization of Electronic Records Management Systems in Universities: Ankara University e-BEYAS Application”, **Journal of Communication and Computer**, 13, 2016, s. 50-54.
- Akkaya, Mehmet Ali: “Bilgi Kaynağı Olarak Efemeranın Kent Arşiv ve Müzeleri İçin Anlamı ve APIKAM Örneği,” **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XX, 40, 2020a, s. 323-350.
- Akkaya, Mehmet Ali: “Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi’nde “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Bilgi Merkezleri: Yeni Bir

Fırsat mı Yoksa Tehdit mi?”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11, 2020b, s. 120-134.

- Akyürek, Buket: “Elektronik Dergi Yayıncılığı” (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Alikılıç, Dünder: “Anadolu’da Bulunan İlk Arşiv Belgeleri”, **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, 0/6, 2010, s. 73-77.
- Alikılıç, Dünder ve Yılmaz, Malik: “Erzurum Kütüphanelerinin Tarihi ve Bugünü”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 63, 2018, s. 705-720.
- Alkan, Nazlı: “Temel ve Uygulamalı Bilim Dallarında Etki Faktörü Değeri En Yüksek Olan Süreli Yayınların Ankara’daki Üniversite Kütüphanelerinde Bulunabilirliği”, **Türk Kütüphaneciliği**, 12/4, 1998, s. 279-305.
- Altıntaş, Volkan, Albayrak Mehmet ve Topal Kamil: “Kanser Hastalığı İle İlgili Paylaşımlar İçin Dirichlet Ayrımı İle Gizli Konu Modelleme” **Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi**, 36/4, 2021, s. 2183-2196.
- Anameriç, Hakan: “Kurum Arşivi Olarak Belediye Arşivleri”, **Yerel Yönetim ve Denetim**, 15/11, 2010a, s. 8-13.
- Anameriç, Hakan: “Belediyelerde Arşivin Önemi”, **Beklenen Mahalli İdareler Dergisi**, 20/194, 2010b, s. 7-12.
- Anameriç, Hakan: “Kurum Arşivlerinde Ayıklama ve İmha İşlemlerinin Uygulanması ve Belediye Arşivleri”, **Yerel Yönetim ve Denetim**, 16/2, 2011, s.16-21.
- Anameriç, Hakan: “Osmanlı Devleti’nde Satın Alınan Özel Kütüphaneler/Koleksiyonlar: Belgesel-Metodolojik Bir İnceleme”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, 40/70, 2021, s. 276-341.
- Anameriç, Hakan ve Rukancı, Fatih: “Bir Özel Arşiv Nasıl Tasnif Edildi? Arşivcilik Metot ve Terminolojisi ile Bir Süreç Analizi”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 23/4, 2019, s. 1811-1844.

- Angelov, Dimo: “Top2Vec: Distributed Representations of Topics”, **arXiv**, 2020, <https://doi.org/10.48550/ARXIV.2008.09470>
- ANKOS: “Hakkımızda”. (Çevrimiçi) <https://ankos.org.tr/tr/hakkimizda/genel-bilgi/> 1 Mart 2024
- Arıkan, Ayten: “Türkiye’de Elektronik Yayıncılık ve Telif Hakları” (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Arısoy Yunus Emre ve Özdemirci, Fahrettin: “Kurum ve Kuruluşların Bakış Açısından E-Belgelerin Arşivlenmesi” **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 57/2, 2017, s. 1250-1270.
- Armağan, A. Şenol: “Bir Değerlendirme: Cumhuriyet Döneminde Arşivciliğimiz ve Arşivcilik Eğitimi”, **Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 11/1, 2011, s. 20-51.
- Arşiv Dünyası: “Etik İlkeler ve Yayın Politikası”. (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ad/policy> 15 Nisan 2024
- Atan, Suat: “Haberlerin Kurumsal İmaja Etkisi ve Türkiye’deki Hastaneler Hakkında Medyada Yer Alan Haberlerin Metin Madenciliği ile Analizi”, **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, 46, 2018, s. 222-240.
- Atan, Suat: “Metin Madenciliği: İmkânlar, Yöntemler ve Kısıtlar”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 31, 2020, s. 220-239.
- Ataman, Bekir Kemal: “Karar Verme Mekanizmasındaki Etkiler için Evrak İşletmeciliği”, **Management Thinking: Management Club Workshop Papers and Proceedings**, Marmara Üniversitesi, (II-IV), 1992, s. 1-6. (Çevrimiçi) https://www.tcswat.org/bka/articles/RM_fayda.html 6 Eylül 2024.
- Atılğan, Doğan: “Türk Kütüphaneciliği Dergisinin Yayın Yaşamındaki Yeri”, **Türk Kütüphaneciliği**, 16/3, 2002, s. 248-256.
- Atılğan, Doğan ve Yalçın, Yusuf: “Elektronik Kaynakların Seçimi ve Değerlendirilmesi”, **Türk Kütüphaneciliği**, 23/4, 2009, s. 769-802.

- Aydın, Bilgin: “Meşihat Arşivi’nde Yeni Tasnif Olunan Siciller”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, 92, 1994, s. 122-151.
- Aydın, Bilgin: “Osmanlı Devleti’nde Tekkeler Reformu ve Meclis-i Meşâyih’in Şeyhülislâmlık’a Bağlı Olarak Kuruluşu, Faaliyetleri ve Arşivi”, **İstanbul Araştırmaları**, 7, 1998, s. 93-109.
- Aydoğdu, Nergiz: “Türk Basın Tarihinde İlk Resimli Dergi: Mirat”, **Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu, Elazığ, 19-21 Ekim 2016**, Ankara, 2018, s. 913-944. (Çevrimiçi) <https://atam.gov.tr/wp-content/uploads/2023/06/TURK-BASIN-TARIHI-II.-CILT.pdf> 9 Eylül 2024.
- Bahşıoğlu, H. Kübra, Duran, Z. Canan ve Yıldızeli, Aytaç: “Mesleki ve Bilimsel Bir Dergi: Bilgi Dünyası”, **Adile Günden Anısına Armağan: ÜNAK’03 Bildiriler. Bilgi Erişimde Değişen Yollar ve II. Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumu, Ankara, 25-26 Eylül 2003**, Ankara, 2007, s. 78-88. (Çevrimiçi) <http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/unak03/u03-12.pdf> 21 Ağustos 2024
- Bai, Xue: “Predicting Consumer Sentiments From Online Text”. **Decision Support Systems**, 50/4, 2011, s. 732-742.
- Baird, Aaron, Xia, Yusen ve Cheng Yichen: “Consumer Perceptions of Telehealth for Mental Health or Substance Abuse: A Twitter-Based Topic Modeling Analysis”, **JAMIA Open**, Volume 5/2, 2022, s. 1-8. <https://doi.org/10.1093/jamiaopen/ooac028>
- Bashorun, M. T., Jain, Priti, Sebina, P. M. ve Kalusopa, T.: “The Evolution of Electronic Publishing: a Literature Review”, **Transnational Journal of Science and Technology April 2013 edition vol.3, No.4**, T-Institute, 2013, s. 11-32. (Çevrimiçi) <http://www.tjournal.org/celosni/april2013.pdf?i=1> 10 Eylül 2024.
- Baş, İbrahim: “Eski Medeniyetlerden Bugüne Arşivin Önemi ve Günümüzde Arşivcilik Hizmeti Veren Türk Arşivleri”, **Çankırı Karatekin**

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 10/1, 2019a, s. 76-95.
- Baş, İbrahim: “Türk Arşivleri’nde Tasnif ve Tasnif Sistemleri”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi, 7/1, 2019b s. 49-77.
- Bayram, Ulya: “Revealing the Reflections of the Pandemic by Investigating COVID-19 Related News Articles Using Machine Learning and Network Analysis”, **Bilişim Teknolojileri Dergisi**, 15/2, 2022, s. 209-220. <https://doi.org/10.17671/gazibtd.949599>
- Begtimur, Mehmet Emin: “İlk Matbaanın Mucidi”, **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi**, 12, 2018, s. 160-168.
- Berman, Whitney Elizabeth: “Archival Literature: Analysis of the Evolution of American Archivist”, MS Thesis, University of North Carolina at Chapel Hill, 2004 (Çevrimiçi) <https://ils.unc.edu/MSpapers/2914.pdf>
22 Ağustos 2024
- Besimoğlu, Can: “Akademisyenlerin Elektronik Dergi Kullanımında Disiplinler Arasındaki Farklılıklar” (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Bezanson, Jeff, Edelman Alan, Karpinski, Stefan ve Shah, Viral B.: “Julia: A Fresh Approach to Numerical Computing” **SIAM Review**, 59/1, 2017, s. 65–98.
- Bilgi Dünyası: “Dergi Hakkında”. (Çevrimiçi) <https://bd.org.tr/index.php/bd/about>, 15 Nisan 2024
- Bilgi ve Belge Araştırmaları: “Hakkında”. (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bel/about-journal>, 15 Nisan 2024
- Bilgi Yönetimi: “Hakkında”. (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/by>, 15 Nisan 2024
- Binici, Kasım: “Kütüphane ve Bilgi Bilimi Çalışmalarında Dönemsel Konu Analizi” (Doktora Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

- Blei, David M., Ng, Andrew Y. ve Jordan, Michael I.: “Latent Dirichlet Allocation”, **The Journal of Machine Learning Research**, 3, 2003, s. 993-1022. (Çevrimiçi) <https://www.jmlr.org/papers/volume3/blei03a/blei03a.pdf>
- Bose, Bonani: “Techniques and Applications of Text Mining” 2018, (Çevrimiçi) <https://www.digitalvidya.com/blog/techniquesapplications-text-mining/>, 10 Ağustos 2020.
- Büyükcoşkun, Seyhan: “Muallim M. Cevdet’in Arşive ve Arşivciliğe Hizmetleri”, **Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, 3, 1997, s. 203-211.
- Cambridge Dictionary: “Publishing”. (Çevrimiçi) <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce/publishing> 10 Aralık 2021
- Campello, R. J. G. B., Moulavi, D. ve Sander J.: “Density-Based Clustering Based on Hierarchical Density Estimates”, **PAKDD 2013, 17th Pacific-Asia Conference, April 2013**, Gold Coast, Australia, 2013, s. 160–172.
- Chan, Liza: "Electronic journals and academic libraries", **Library Hi Tech**, 17/1, 1999, s. 10-16, (Çevrimiçi) <https://doi.org/10.1108/07378839910267145> 3 Şubat 2024
- Chong, Miyoung ve Chen, Haihua: “Racist Framing through Stigmatized Naming: A Topical and Geo-Locational Analysis of #Chinavirus and #Chinesevirus on Twitter”, **84th Annual Meeting of the Association for Information Science & Technology, 29 October – 3 November 2021**, Salt Lake City, USA, 20221, s. 70–79. <https://doi.org/10.1002/pr2.437>
- Coşkun Sayer, Rukiye: “Çocuk Kütüphanelerinde Elektronik Yayınların Kullanımı ve Yaygınlaştırılması”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Çakın, İrfan: “Müteferrika Matbaası’nın Düşündürdükleri ve Avrupa’da Basımcılığın Etkileri: Gelecek için Geçmiş Anlamak”, **Bilgi Dünyası**, 5/2, 2004, s. 153-167.

- Çakın, İrfan: “Bilgi Profesyonellerinin Eğitiminde 40 Yıl: Hacettepe Üniversitesi Lisans Programındaki Değişiklikler”, **Türk Kütüphaneciliği**, 26/2, 2012, s. 262-290.
- Çelik, Sadullah: “Metin Madenciliği ile Shakespeare Külliyyatının İncelenmesi”, **MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9/3, 2020, s. 1343-1357.
- Çelik, Sönmez: “Türk Kütüphaneciler Derneği ve Şubelerinin Yayınları”, **Türk Kütüphaneciliği**, 8/3, 1994, s. 234-244.
- Çiçek, Niyazi: “Changes in the Form of the Documents Caused by the Alphabet Reform, in Turkey: Examination of the Intrinsic Elements of the Archival Records in the Light Of Diplomatics Methodology”, **BELLETTEN** 77, 280, 2013, s. 1103-1134.
- Çoban, Serhat: “İletişim Fakültesi Öğrencilerinin İnternet Haberciliğinin Güvenilirliğine İlişkin Tutumları: İstanbul, Ankara ve İzmir İllerini Kapsayan Bir Uygulama Örneği” (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Çolaklar, Huriye: “Türkiye’de Tıp Kütüphanelerinde Elektronik Süreli Yayın Hizmetleri Yönetimi” (Doktora Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Dalkıran, Ömer: “Kitabın Tarihi”, **Türk Kütüphaneciliği**, 27/1, 2013, s. 201-213.
- Deerwester, Scott, Dumais, SusanT., Furnas, George W., Landauer, Thomas K. ve Harshman, Richard: “Indexing by Latent Semantic Analysis”, **Journal of The American Society for Information Science and Technologie**. 41/6, 1990, s. 391-407. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(199009\)41:6<391::AID-ASIJ>3.0.CO;2-9](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(199009)41:6<391::AID-ASIJ>3.0.CO;2-9)
- Demiray, Uğur ve Gürcan, Halil İbrahim: “Yayın Etiği Bağlamında Elektronik Yayınlarda Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri” **Selçuk İletişim**, 4/1, 2005, s. 5-10. (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/177988> 15 Aralık 2021

- Dereli, Murat: “İnternet Gazeteciliğinin Gazete Tirajlarına Etkisi (2002-2005) (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- DergiPark: “Hakkında”. (Çevrimiçi)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/about> 14 Aralık 2021
- Dikici, Mustafa: **C++ Programlama Dili Yapısal Programlama-Nesnelerle Programlama Jenerik Programlama-Grafik Programlamaya Giriş**, Ankara, Seçkin (4. Baskı) 2022. (Çevrimiçi)
<https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=93697> 6 Eylül 2024.
- Dişli, Meltem: “Hacettepe Üniversite Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Lisansüstü Tezlerinin Konu Analizi”, **Türk Kütüphaneciliği**, 34/4, 2020, s.773-789.
- Dolgun, M. Özgür, Özdemir, Tülin Güzel ve Oğuz, Doruk: “Veri Madenciliğinde Yapısal Olmayan Verinin Analizi: Metin ve Web Madenciliği” **İstatistikçiler Dergisi: İstatistik ve Aktüerya**, 2/2, 2009, s. 48-58.
- Ebeling, Régis, Carlos Abel Córdova Sáenz, Jeferson Nobre ve Karin Becker: “The Effect of Political Polarization on Social Distance Stances in The Brazilian COVID-19 Scenario” **Journal of Information and Data Management**, 12/1, 2021, s. 86-108.
<https://doi.org/10.5753/jidm.2021.1889>
- Egger, Roman ve Yu, Joanne: “A TopicModeling Comparison Between LDA, NMF, Top2Vec, and BERTopic to Demystify Twitter Posts”, **Frontiers in Sociol**, 7, 2022, s. 1-16. doi: 10.3389/fsoc.2022.886498
- Ekinci, Ekin: “Dokümanların Anlamsal Benzerliklerine Dayalı Özgün Bir Konu Modelleme Yöntemi” (Doktora Tezi), Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019.
- Erol, Aysun: “Dünyada ve Türkiye’de Elektronik Yayıncılık” (Yüksek Lisans Tezi), Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

- Ersoy, Halit, Madran, Rafet Orçun ve Gülbahar, Yasemin: “Programlama Dilleri Öğretimine Bir Model Önerisi: Robot Programlama” M. Akgül, E. Derman, A. Özgüt, U. Çağlayan, M. Ertürkler ve M. Karakaplan (Ed.), **Akademik Bilişim’11 XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri** içinde, 2011, s. 785-790, Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Ertugrul, Mehmet ve Güneş, Ali: “Arşiv Yönetim Sistemleri İçin Ontoloji Bilgi Tabanı Geliştirilmesi”, **Aksaray University Journal of Science and Engineering**, 1/2, 2017, s. 85-109.
- Erünsal, İsmail E.: “Türk Edebiyatı Tarihine Kaynak Olarak Arşivlerin Değeri”, **İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Mecmuası**, 19, 1977, s. 213-222.
- Feldman, Ronen, ve Sanger, James: **The Text Mining Handbook: Advanced Approaches In Analyzing Unstructured Data**, Cambridge University Press, 2007.
- Figuerola, Carlos, G., García Marco, Francisco Javier ve Pinto, María: “Mapping The Evolution of Library and Information Science (1978-2014) Using Topic Modeling on LISA”, **Scientometrics**, 112/3, 2017, s.1507–1535. <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2432-9>
- Filieri, Raffaele, Lin, Zhibin, Li, Yulei, Lu, Xiaogian ve Yang, Xingwei: “Customer Emotions in Service Robot Encounters: A Hybrid Machine-Human Intelligence Approach”, **Journal of Service Research**, 25/4, 2022, s. 614-629. <https://doi.org/10.1177/10946705221103937>
- Gök, Muhammet Fatih: “Bir Sanat Pratiği Olarak “Arşiv””, **Art-e Sanat Dergisi**, 14/27, 2021, s. 183-195.
- Grootendorst, Maarten: “Bertopic: Leveraging Bert and c-TF-IDF to Create Easily Interpretable Topics” 2020, (Çevrimiçi) <https://maartengr.github.io/BERTopic/>, 21 Ocak 2024
- Grootendorst, Maarten: “BERTopic: Neural topic modeling with a class-based TF-IDF Procedure, 2022, (Çevrimiçi) <https://arxiv.org/pdf/2203.05794>, 21 Ocak 2024
- Grossman, Alvin: **Historische Rückblende in Graphis Magazindesing**, Zurich, Graphis Verlag, 1992.

- Gupta, Vishal ve Lehal, Gurpreet S.: “A Survey of Text Mining Techniques and Applications”, **Journal of Emerging Technologies in Web Intelligence**, 1/1, 2009, s. 60-76. <https://doi.org/10.4304/jetwi.1.1.60-76>
- Güler, Ceyhan ve Keskin, İshak: “Türkiye’de Arşivcilik Alanındaki Araştırma Sorunları: Arşiv Dünyası Dergisinde Yayınlanan Makalelerin İçerik Analizi”, **Bilgi ve Belge Araştırmaları**, 13, 2020, s.1-31.
- Güler, Ceyhan, Keskin, İshak ve Sümbül, Sinan: “Arşivcilikte ve Belge Yönetiminde Konu Modellemesi: Gizli Dirichlet Ayrımı Tabanlı Analiz” İshak Keskin, Ceyhan Güler, Sinan Sümbül (Ed.) **Arşivcilikte Güncel Konular** içinde, 2023 s. 207-231, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Gültekin, Filiz Berna: “Elektronik Yayınların Fikri Mülkiyet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi” (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Gümüşhan, Hümeysra: “Yazının Tarihsel Gelişimi ve Bu Süreçte Yazının Çeşitli Yüzeyle Uygulanabilirliği”, **6. Uluslararası Matbaa Teknolojileri Sempozyumu 01-03 Kasım**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, 2018, s. 1127-1142.
- Gürsoy, Gökhan ve Keleş, A. Emre: “Belge Yönetimi ve Kurumsal Bir İşletmede Uygulama Örneği”, **Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi**, 30/1, 2015, s. 65-72.
- Harper, Wakefield: “A Content Analysis of Archival Journal Literature” MS Thesis, University of North Carolina at Chapel Hill, 2010, (Çevrimiçi) https://cdr.lib.unc.edu/concern/masters_papers/5x21tk34v 22 Ağustos 2024
- Harter, Stephen P. ve Kim, Hak Joon: “Electronic Journals and Scholarly Communication: a Citation and Reference Study”, **Information Research**, 2/1, 1996, (Çevrimiçi) <http://InformationR.net/ir/2-1/paper9a.html> 8 Eylül 2024.
- Haşiloğlu, Mehmet Ferruh, ve İzer: Ayşegül. “Müzesini Düşleyen Arşiv: Grafist Arşivi”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 25/1, 2021, s. 327-342.

- Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi: “Amaç ve Kapsam”. (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hed/aim-and-scope>, 15 Nisan 2024
- Heller, Steven, Emigre, Merzto ve Auan Beyondi: **Garde Magazine Desing of the Twentieth Century**, London, 2003.
- Hendry, Darell, Darari, Fariz, Nurfadillah, Raditya, Khanna, Gaurav, Sun, Meng, Condylis, Paul Constantine ve Taufik, Natanael: “Topic Modeling for Customer Service Chats”, **2021 International Conference on Advanced Computer Science and Information Systems (ICACSIS)**, Depok, Indonesia, 2021, s. 1-6, doi: [10.1109/ICACSIS53237.2021.9631322](https://doi.org/10.1109/ICACSIS53237.2021.9631322)
- Hofmann, Thomas: “Probabilistic Latent Semantic Indexing”, **Proceedings of the 22nd Annual International ACM SIGIR Conference on Research and Development in Information Retrieval**, Berkeley, 1999, s. 50-57. <http://dx.doi.org/10.1145/312624.312649>
- Isaeva, Ekaterina ve Aldarova, Dinara: "Text-Mining in Terms of Methodology and Development," **2021 IEEE Conference of Russian Young Researchers in Electrical and Electronic Engineering (ElConRus)**, St. Petersburg, Moscow, Russia, 2021, s. 413-416, doi: [10.1109/ElConRus51938.2021.9396437](https://doi.org/10.1109/ElConRus51938.2021.9396437).
- İlhan, Sevinç, Duru, Nevcihan, Karagöz, Şenol ve Sağır, Merve: “Metin Madenciliği ile Soru Cevaplama Sistemi” **Elektronik ve Bilgisayar Mühendisliği Sempozyumu (ELECO)**, Bursa, 2008, s. 26-30.
- İncekaş, Ayşe, Başak: “Data Driven Positioning Analysis of Music Streaming Platforms”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023.
- İnceoğlu, Fatma Samime: “Erken Dönem Türk Sinemasının Arşiv Kaynakları”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 19/37, 2021, s. 243-304.
- İnceoğlu, M. Çağrı: “Görsel – İşitsel Arşivcilik, Kültür Mirası ve Film Arşivleri” **Yaşar Üniversitesi E-Dergisi**, 3/11, 2008, s. 1463-1485.
- İnuğur, M. Nuri: Basın ve Yayın Tarihi. İstanbul, Der Yayınları, 1993.

- Järvelin, Kalervo ve Vakkari, Pertti: “LIS Research Across 50 Years: Content Analysis of Journal Articles”, **Journal of Documentation**, 78/7, 2022, s. 68-88. (Çevrimiçi) <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JD-03-2021-0062/full/pdf?title=lis-research-across-50-years-content-analysis-of-journal-articles> 13 Eylül 2024.
- Järvelin, Kalervo ve Vakkari, Pertti: “Content Analysis of Research Articles in Library and Information Science”, **Library and Information Science Research**, 12, 1990, s. 395-421.
- Joachims, Thorsten: “A probabilistic Analysis of the Rocchio Algorithm with tfidf for Text Categorization”, **Technical report**, 1996, Carnegie-Mellon Univ Pittsburgh Pa Dept of Computer Science.
- Journal of Balkan Libraries Union: “About”. (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/en/pub/jblu> 15 Nisan 2024
- Karadağ, Anıl ve Takçı, Hidayet: **Metin Madenciliği ile Benzer Haber Tespiti**. Akademik Bilişim, 2010.
- Karakaşlı, K.: “Gazetelerin Satır Aralarında”, **Görüş**, Ağustos 2021, s. 66-69.
- Karasözen, Bülent, Gök Kurt Bayram, Özlem ve Zan, Burcu Umut: “WoS ve Scopus Veri Tabanlarının Karşılaştırması”, **Türk Kütüphaneciliği**, 25/2, 2011, s. 238-260.
- Katırcı, Mevlüt: “Kısaca Basın Tarihi”, 2008, <http://www.idealdusunce.com/index.php/yazarlar/56-mevlut-katirci/272-ksaca-basn-tarihi>
- Kayaoğlu, Hülya Dilek: “Açık Erişim Kavramı ve Gelişmekte Olan Bir Ülke Olarak Türkiye İçin Anlamı”, **Türk Kütüphaneciliği**, 20/1, 2006, s. 29-60.
- Kayaoğlu, Hülya, Dilek: “Bilimsel İletişim Sürecinde Basılı Dergiden Elektronik Dergiye Geçiş” Bekir Kemal Ataman ve Mesut Yalvaç (Yay. haz.) **Aysel Yontar Armağanı** içinde, 2004 s. 37-67, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği.

- Keyhani, Andrea: “The Online Journal of Current Clinical Trials: An Innovation in Electronic Journal Publishing”. **Database**, 16, 1993, s. 14-23.
- Keskin, İshak: “Yeni Teknolojilerin Arşivlerde Uygulanması”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.
- Keskin, İshak: “Yerel Tarih Çalışmalarında Kullanılan Arşiv Kaynaklarının Üretildiği Kurumlar,” **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, 47, 2009, s. 209-247.
- Keskin, İshak: “Yapılandırmacı Öğretim Bakımından Arşiv Kaynaklarının Önemi”, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 3/5, 2013, s. 1-29.
- Keskin, İshak, Furat, Mehmet Fahri, Kaygısız, Esra Gökçen ve Oğuz, Nizamettin: “Bilgi Kurumlarında Kurumsal İtibar: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi Örneği”, **Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**, 9/2, 2014, s. 101-120.
- Keskin, İshak, Sümbül, Sinan ve Güler, Ceyhan: “Her Mesleğin Bir Dergisi Vardır: Türkiye’de Bilgi ve Belge Yönetimi Alanında Yayın Faaliyeti Yürüten Dergiler”, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 13/26, 2023a, s. 275-300.
- Keskin, İshak, Sümbül, Sinan ve Güler, Ceyhan: “Bilgi ve Belge Yönetimi Alanında Bir Bilimsel İletişim Faaliyeti Olarak Dergi Yayıncılığı (1800’lerden 1950’li Yıllara Kadar)”, **Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 11, 2023b, s. 953-986.
- Keş, Yusuf: **Elektronik Yayıncılık ve Web Tasarım**. Hiperlink Yayınları. (Çevrimiçi)
<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e011xww&AN=551443&lang=tr&site=eds-live>, 5 Ocak 2024
- Kılıç, Osman ve Övür, Ayten: “Türkiye’de Dijital Gazeteciliğe Geçiş: Habertürk Gazetesi Örneği”, **Yeni Medya Elektronik Dergi**, 3/2, 2019, s. 119-126.
- Kılınc, Deniz, Borandağ, Emin, Yücalar, Fatih, Tunalı, Volkan, Şimşek, Macit ve Özçift, Akın: “KNN Algoritması ve R Dili ile Metin Madenciliği Kullanılarak Bilimsel Makale Tasnifi” **Marmara Fen Bilimleri Dergisi**, 2016 <https://doi.org/10.7240/mufbed.69674> , 25 Eylül 2020.

- Kıpçak, Halil: “Türkiye’de Bilginin Toplumsallaşmasında Elektronik Yayınların Rolü”, **Bilgi ve Belge Araştırmaları**, 12, 2019, s. 62-79.
- Korkmaz, Erdal: “Birinci İnönü Muharebesi Esnasında Bursa Üzerinden Şekillenen Yunan Harp Harekâtı: Arşiv Belgeleri Ekseninde Bir Analiz”, **Atatürk Dergisi**, 11/1, 2022, s. 34-44.
- Koruyan, Kutan: “BERTopic Konu Modelleme Tekniği Kullanılarak Müşteri Şikâyetlerinin Sınıflandırılması”, **İzmir Sosyal Bilimler Dergisi**, 4/2, 2022, s. 66-79.
<https://doi.org/10.47899/ijss.1167719>
- Kozak, Nazmi: “Türk Kütüphaneciliği Dergisinin Türkiye’de Yayınlanan Akademik Dergiler İçerisindeki Yeri Üzerine Bir İnceleme”, **Türk Kütüphaneciliği**, 16/3, 2002, s. 237-247.
- Kumar, Ashish, ve Avinash Paul: **Mastering Text Mining with R**. Birmingham, UK: Packt Publishing, 2016.
- Kurt, Levent, Gürdal, Oya, ve Batmaz, İnci: “Bilgi Yönetimi Bağlamında Metin Madenciliği Teknikleri ile Dijital İçerik Analizi”, **Türk Kütüphaneciliği**, 36/4, 2022, s. 472-494. <https://doi.org/10.24146/tk.1152238>
- Küçük, Mehmet Emin, Al, Umut ve Olcay, N. Erol: “Türkiye’de Bilimsel Elektronik Dergiler” Serap Kurbanoğlu, Yaşar Tonta ve Umut Al (Yay. haz.) **Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 24-26 Ekim 2007, Ankara Bildiriler** içinde, 2007 s. 24-31, Ankara: H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (Çevrimiçi)
<http://bilgiyonetimi.net/by2007/icindekiler.html> 12 Aralık 2021
- Küçük, Mehmet Emin, Al, Umut ve Olcay, N. Erol: “Türkiye’de Bilimsel Elektronik Dergiler”, **Türk Kütüphaneciliği**, 22/3, 2008, s. 308-319.
- Küçük, Mehmet Emin vd.,: "Yayıncılıkta Yeni Ufuklar: Elektronik Yayıncılık ve Yayıncılık Eğitimi 6. Komisyon Raporu", **IV. Ulusal Yayın Kongresi Komisyon Raporları, 16-19 Aralık** içinde, 1998 Ankara: T.C Kültür Bakanlığı, Milli Kütüphane Başkanlığı.

- Küçük, Mehmet Emin ve Soydal, İrem: “Dijital Kütüphanelerde Standartlar ve Protokoller”, **Türk Kütüphaneciliği**, 17/2, 2003, s. 121-146.
- Kütükoğlu, Mübahat S: “Sicill-i Ahval Defterleri’ni Tamamlayan Arşiv Kayıtları”, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 12, 1998, s. 141-157.
- Lee, Daniel D., ve Seung, H. Sebastian: “Algorithms For Nonnegative Matrix Factorization”, T. Leen and T. Dietterich ve V. Tresp (Ed.) **Advances in Neural Information Processing Systems (NIPS 2000), 3-8 December 2001**, içinde 2000 Vancouver, Canada (Çevrimiçi) https://proceedings.neurips.cc/paper_files/paper/2000/file/f9d1152547c0bde01830b7e8bd60024c-Paper.pdf 15 Haziran 2024
- Library, Archive and Museum Research Journal: “Hakkında”. (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/lamre>, 15 Nisan 2024
- Liu, Lin, Tang, Lin, Dong, Wen, Yao, Shaowen, ve Zhou, Wei: “An Overview of Topic Modeling and Its Current Applications in Bioinformatics”, **SpringerPlus**, 5/1608, 2016, s. 1-22. <http://doi.org/10.1186/s40064-016-3252-8>
- Liu, Ping, Wu, Qiong, Mu, Xisngming, Yu, Kaipeng ve Guo, Yiting: “Detecting the Intellectual Structure of Library and Information Science Based on Formal Concept Analysis”, **Scientometrics**, 104, 2015, s. 737-762. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1629-z>
- Makhabel, Bater, Mishra, Pradeepta, Danneman, Nathan ve Heimann, Richard: **R: Mining Spatial, Text, Web, and Social Media Data**. Birmingham, UK: Packt Publishing, 2017
- McInnes, Leland, Healy, John, ve Melville, James: “UMAP: Uniform Manifold Approximation and Projection for Dimension Reduction” **arXiv**. 2020, <https://doi.org/10.48550/ARXIV.1802.03426>
- Mogge, Dru: "Seven Years of Tracking Electronic Publishing: The ARL Directory of Electronic Journals, Newsletters and Academic Discussion Lists", **Library Hi Tech**, 17/1, s. 17-25. (Çevrimiçi) <https://doi.org/10.1108/07378839910267154> 20 Şubat 2024

- Nimer, Cory L.: “Reading and Publishing within the Archives Community: A Survey”, *American Archivist*, 72, 2009 s. 311-330. (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/27802691> 13 Eylül 2024.
- Okursoy, Algın: **Çok Kriterli Karar Verme: Python Programlama Dili ile Uygulama.** Ankara: Gazikitabevi, 2023 (Çevrimiçi) <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=119329> 12 Aralık 2023
- Osburn, Charles B.: “The Place of the Journal in the Scholarly Communications System”, **Library Resources and Technical Services**, 28, 1984, s. 315-324.
- Öcal, M. Emin ve Aydınli, Serkan: “Türk İnşaat Sektörü İçin Bir Belge Yönetim Sistemi Önerisi”, **Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi**, 28/1, 2013, s. 51-60.
- Önal, H. İnci: “Türkiye’de Basımcılık ve Yayıncılığın Bilgi Hizmetlerine Etkisi: Tarihsel Araştırma”, **Bilgi Dünyası**, 7/1, 2006, s. 1-22.
- Özçınar, Hüseyin, ve Öztürk, Hayriye, Tuğba: “Eğitim Bilimleri Çalışmalarında Kullanılan Ağ Yaklaşımının Kavramsal Haritalanması”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 57, 2023, s. 333-355. <https://doi.org/10.9779/pauefd.1087757>
- Özkan, Nejat: “Adli Sicil ve Arşiv Kayıtlarının 5352 Sayılı Yasaya Göre Silinmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 3, 2010, s. 253-261.
- Özkaral, Tuğba Cevriye: “Eskiçağda Yazı, Kitap ve Kütüphanenin Oluşum Süreci; Günümüz Eğitime Katkıları”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 34, 371-384.
- Pettenati, Corrado: “Electronic Publishing at the End of 2001”, (Çevrimiçi) https://web.archive.org/web/20170808143601id_/http://pcams01.mib.infn.it/Manuscripts/10_generalities/pettenati.pdf 3 Şubat 2024.
- Polat, Coşkun, Akkaya, Mehmet, Ali ve Binici, Kasım: “Türk Kütüphaneciliği Dergisinin Bilişsel ve Entelektüel Yapısına İlişkin Bir Analiz”, **Türk Kütüphaneciliği**, 30/4, 2016, s. 664-677.

- Popescul, Alexandri, Ungar, Lyle H., Pennock, David M. ve Lawrence, Steve: “Probabilistic Models for Unified Collaborative and Content-Based Recommendation in Sparse-Data Environments”, **Proceedings of the 17th Conference in Uncertainty in Artificial Intelligence (UAI 2001)**, ACM, 2001, s. 437- 444.
- Pross, Harry: **Moral der Massenmedien**, Kiepenheuer u. Witsch, Köln, 1967.
- Reddy, Priyanka, ve Deekshitha, M.: “Text Mining”, **International Journal of Research Publication and Reviews**, 3/6, 2022, s. 1973-1975. <https://doi.org/10.55248/gengpi.2022.3.6.22>
- Reitz,Joan, M.: “Electronic Journal”. (Çevrimiçi) https://odlis.abc-clio.com/odlis_e.html#electronicjournal 15 Şubat 2024
- Reitz,Joan, M.: “Journal”. (Çevrimiçi) https://odlis.abc-clio.com/odlis_jk.html 15 Şubat 2024
- Schauder, Don: “Electronic Publishing of Professional Articles: Attitudes of Academics and Implications for the Scholarly Communication Industry”, **Proceedings of the IATUL Conferences**, 1993, s.3, (Çevrimiçi) <https://docs.lib.purdue.edu/iatul/1993/papers/3> 10 Ocak 2024.
- Scopus: Sources Library and Information Sciences. (Çevrimiçi) <https://d74ec2d6f7db4603480eca467de32d3f06478210.vetisonline.com/sources.uri> 16 Eylül 2024.
- Seyhan, Ayşe: “Arşiv Belgelerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılmasına İlişkin Öğretmen Adayı Görüşleri”, **Milli Eğitim Dergisi**, 50/229, 2021, s. 655-680.
- Sumathy, K.L. ve M. Chidambaram: “Text Mining: Concepts, Applications, Tools and Issues – An Overview”, **International Journal of Computer Applications**, 80/4, 2013, s. 29-32. (Çevrimiçi) <https://www.ijcaonline.org/archives/volume80/number4/13851-1685/> 15 Kasım 2020.
- Şahinbay, Seniha: “Yazılı Alman Basını İçinde Gençlik Basını”, (Doktora Tezi), İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

- Şen, Korkmaz: “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Muş Köprüleri”, **Türkiyat Mecmuası**, 29/2, 2019, s. 525-552.
- Şimşek, Hüseyin: “XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine”, **Milli Eğitim Dergisi**, 151, 2001. (Çevrimiçi) https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/simsek.htm 7 Eylül 2024.
- Tandel, Sayali Sunil, Jamadar, Abhishek, Dudugu, Siddharth: “A Survey on Text Mining Techniques”, **2019 5th International Conference on Advanced Computing & Communication Systems (ICACCS 2019)**, 2019, s. 1022-1026. (Çevrimiçi) <https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=8728547> 9 Kasım 2020.
- Tarhan, Engin: “Derneğimiz”, **Arşiv Dünyası**, 1, 2016, s.17-20.
- TDV İslâm Ansiklopedisi: “Matbaa”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, 28, 2003, s. 105-110.
- Tonta, Yaşar: “Elektronik Yayıncılık, Bilimsel İletişim ve Kütüphaneler”, **Türk Kütüphaneciliği**, 11/4, 1997, s. 305-314.
- Tonta, Yaşar: “Elektronik Yayıncılıkta Son Gelişmeler”, **Bilgi Dünyası**, 1/1, 2000, s. 89-132.
- Tonta, Yaşar: “Türk Kütüphaneciliği Dergisi, 1987-2001”, **Türk Kütüphaneciliği**, 13/3, 2002, s. 282-320.
- Tonta, Yaşar ve Al, Umut: “Türkiye’nin Bilimsel Yayın Haritası: Türkiye’de Dergi Yayıncılığı Üzerine Bibliyometrik Bir Araştırma”, **PROJE NO: SOBAG-105K088**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 2007.
- Toprak, Kaan: “Metin Madenciliği Yöntemleri Kullanarak İllere Göre Haber Analizi”, (Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2018.
- Tunalı, Münevver ve Özden, Ünal Halit: “Veri Bilimi İçin Yeni Bir Programlama Dili: Julia”, **EKOIST Journal of Econometrics and Statistics**, 2023, 38, s. 223-241.
- Türkiye İstatistik Kurumu: “Yazılı Medya ve Uluslararası Standart Kitap Numarası İstatistikleri, 2022”, (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yazili-Medya-ve->

[Uluslararası Standart Kitap Numarası İstatistikleri-2022-49423](#) 15 Eylül 2024.

- Türk Kütüphaneciliği: “Etik İlkeler ve Yayın Politikası”. (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/policy> 15 Nisan 2024
- Ukwen, David, Okore: “Text Clustering and Topic Modeling on Covid-19 Vaccine Tweets Using Machine Learning, Natural Language Processing, and Deep Learning”, (Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2022.
- Ünal, Cahide ve Bay, Ömer Faruk: “Java Programlama Dili’nin Bilgisayar Destekli Öğretimi”, **Bilişim Teknolojileri Dergisi**, 2/1, 2009, s. 1-14.
- Ulrichs: “Frequently Asked Questions”. (Çevrimiçi) <https://www.ulrichsweb.com/ulrichsweb/faq.asp> 4 Mart 2024
- Yalçı, Elif Betül ve Yıldız Erduran, Gamze: “Öğrencilerin Bireysel Sorumluluklarına Bakış Açılarının Metin Madenciliği Yöntemi ile Analizi”, **Akademik Bakış Dergisi**, 2018, 66, s. 113-121.
- Yar, M. Ali: “Türkiye’deki Elektronik Dergiler”, **Türk Kütüphaneciliği**, 18/4, 2004, s. 450-453.
- Yeshwante, Pratham C.: “Python: The Most Advanced Programming Language” (2022). **International Research Journal of Modernization in Engineering Technology and Science**, 2022, s. 323-329. <https://doi.org/10.56726/irjmets30464>
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek: **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, (12. Baskı) Haziran 2021.
- Yıldız, A. Nevin ve Dinçer, Özgür: “Dijital Çağda Türkiye’de Gazete Arşivleri”. **OPUS International Journal of Society Researches**, 9/16, 2018 s. 2280-2309.
- Yıldızeli, Aytaç: “Akademik Dergiler, Editörlüğü İlgilendiren Sorunları ve “Bilgi Dünyası””, **Bilgi Dünyası**, 12/1, 2011, s. 128-144.
- Yıldızeli, Aytaç ve Bahşıoğlu, Hatice Kübra: “Bilgi Dünyası: Bir Düşünceden Bilimsel Dergiye (1998-2013)”, **Bilgi Dünyası**, 2020, 21/21, s. 351-364.

- Yılmaz, Bülent: “Bilgi Dünyası Dergisi: 2000-2019 Dönemi İçin Makale, Yazar ve Konu Unsurları Açısından Niceliksel Bir Değerlendirme”, **Bilgi Dünyası**, 2020, 21/2, s. 403-419.
- Yılmaz, Murat: “Dijital Kütüphanelerde, Elektronik Veri Tabanlarında ve Multimedya Ürünlerinde Telif Hakkı Sorunu”, **Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi**, 5/1, 2015, s. 77-112.
- Yılmaz, Nurseda: “Türkiye’de Dergi Yayıncılığının Dijitalleşmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.
- Yılmaz, Cennet Merve: “Spam Detection by Using Network and Text Embedding Approaches”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019.
- Yılmaz, Yaren: “Enriching Predictive Models Using Graph Embeddings”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023.
- Yorulmaz Salman, Esra: **SQL Server 2019, Oracle 19C Mysql (Mariadb) ile Ortak Dil Sql Uyumlu Sql Uygulamaları ve Sorgu Bankası**, Ankara, Seçkin, 2022 (Çevrimiçi) <https://wsl.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=97732> 6 Eylül 2024
- Web of Science: Master Journal List. (Çevrimiçi) https://mjl.clarivate.com/home?utm_source=wos&utm_medium=web&utm_campaign=header-nav%3F 15 Eylül 2024.
- Zan, Burcu Umut: “Derleme Olgusu ve Elektronik Yayınlar” (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Zhunis, Assem, Lima, Gabriel, Song, Hyeonho, Han, Jiyoung ve Cha, Meeyoung: “Emotion Bubbles: Emotional Composition of Online Discourse Before and After the COVID-19 Outbreak”, **WWW ‘22, ACM Web Conference, 25-29 April 2022**, Virtual Event, Lyon, France, 2022, s. 2603–2613. <https://doi.org/10.1145/3485447.3512132>

Zong, Qian-Jin, Shen, Hong-
Zhou, Yuan, Qin-Jian, Hu, Xiao-
Wei, Hou, Zhi-Ping ve Deng,
Shun-Guo:

“Doctoral Dissertations of Library And Information Science in
China: A Co-Word Analysis”, **Scientometrics**, 94/2, 2012, s.
781-799. [10.1007/s11192-012-0799-1](https://doi.org/10.1007/s11192-012-0799-1)

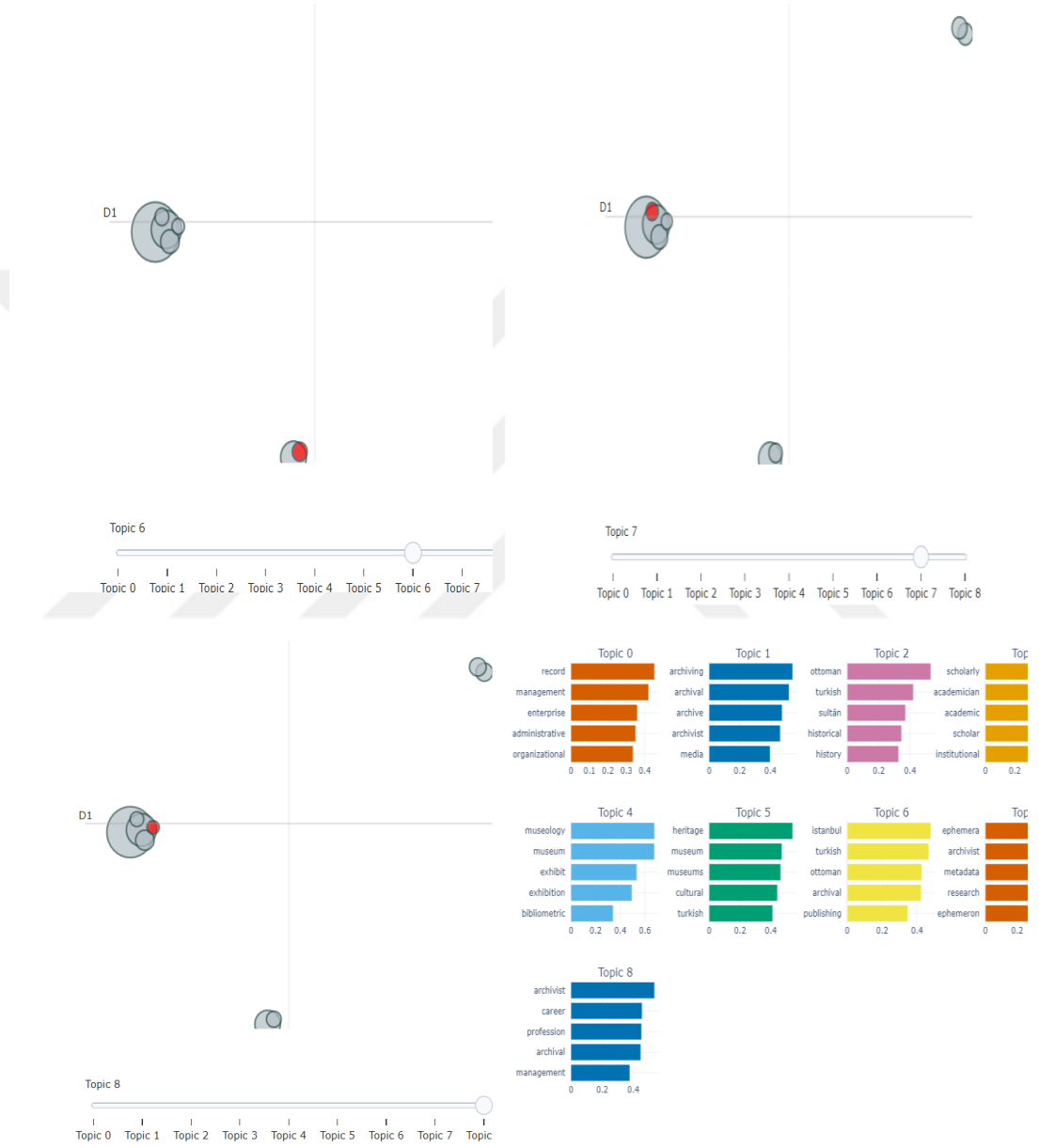

EKLER

EK 1: Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konuların Ayrı Ayrı Konular Arası Uzaklık Haritaları (1)

EK 2: Konu Modellemesi Sonrası Derlemdeki Konuların Ayırık Ayırık Konular Arası Uzaklık Haritaları (2)

ÖZGEÇMİŞ

Ayşe BAYRAKTAR ÇETİN, 2013 yılında Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde mezun olmuştur. Aynı bölümde “*Atatürk Üniversitesinde Dosyalama İşlemleri ve Personelin Farkındalığı*” adlı tez ile 2018 yılında yüksek lisans programını tamamlamıştır. 2018 yılında İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Analibim Dalı doktora programında eğitimine başlamıştır.

2016-2017 yılları arasında Mebitech Bilişim A.Ş.'nin Erzurum'da gerçekleştirmiş olduğu bir dijital arşivleme projesinde takım lideri olarak çalışmıştır. 2017 yılı Kasım ayından itibaren Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Kadirli Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Akademik çalışmaları şunlardır:

- Nazik M. H., Demirel H., ve Bayraktar, A. (2020). “Gençlerin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri ile Siber Zorbalık Eğilimleri”. *Gençlik ve Dijital Çağ*, Ed. Baran Aylin Görgün, Hazer Oya, Öztürk M.Serhat, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, s.124-138,
- Bayraktar, A. (2021). “Türkiye’de Bilgi ve Belge Yönetimi Müfredatlarında Okutulan Bilgisayar Programlarına ve Programlama Dillerine Yönelik Dersler”. *Bilgi ve Belge Araştırmaları*, 16, s. 103-131. <https://doi.org/10.26650/bba.2021.16.1032181>
- Kılıçarslan, Z., ve Bayraktar Çetin, A. (2024). “Oyunlaştırmanın Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri Üzerindeki Etkisi”. *Bilgi ve Belge Araştırmaları*, 20, s. 27-47. <https://doi.org/10.26650/bba.2023.20.1395722>